UTI ÉS VADÁSZ NAPLÓM

INDIÁBÓL ÉS A HIMALAYÁBÓL

IRTA GRAPPONYI HENRIK

DR. VAJNA GYÖRGY ÉS TÁRSA BUDAPEST

= Expeditiom utvonala
PAMIRS
TURKISTAN
AFGHANISTAN
Karakorum
KASHMIR
Astor
Kaiber-P.
Peshawar
North-West Frontier Province
Srinagar
Sojila-P.
Leh
Nang
Campbellpur
Rawal Pindi
Jehlar
Salt range
Jamnu
Hanle
6700 m.
TIBET
Indus
HIMALAYA MOUNTAINS
PUNJAB
Lahore
Kapurtala
Simla
Chail
Patiala
Hannomangar
Suratgar
Delhi
Terrai
Haldwani
NEPAL
M. Everest
9380 m.
Bikaner
Lucknow
PROVINCES
Marc 5. 1931
Ajmer
Agra
Gwalior
Gangas
Benares
Udaipur
Navanagar
Revah
Karachi
Ahmadabad
Bhopal
KATHIAWAR
Baroda
Indor
Calcutta
ORISSA
CENTRAL PROVINCES
ARABIAN-SEA
Bombay
Kasipet
Hyderabad
BAY OF BENGAL

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866/1986

1. A szerző hyderabadi tigrisével.

11a. A szerző, markhor-bakjával.

ÚTI- ÉS VADÁSZNAPLÓM

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866/1991

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
/1866/

OEE Könyvtár
ÁII.EII. 2020

GRÓF APPONYI HENRIK

ÚTI- ÉS VADÁSZNAPLÓM

INDIÁBÓL ÉS A HIMALAYÁBÓL

1930

EX LIBRIS
ifj. bakolczi BORBÉLY ENDRE

221 KÉPPEL

Országos Erdészeti Egye
Wagner Károly Erdészeti Sza
Leltári szám: 270/20
Csoport szám: I
Raktári jelzet: S. III.

DR. VAJNA GYÖRGY ÉS TÁRSA KIADÁSA
BUDAPEST, 1931

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866

54217. — ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RT. NYOMÁSA.

DEDICATUM.

Könyvemet szüleim emlékének ajánlom. Az Ő áldozatkészségüknek köszönhettem, hogy 1905-ben az oxfordi egyetemet hallgathattam.

Hogy indiai utazásom olyan várakozáson felül sikerült, azt leginkább oxfordi angol barátaimnak köszönhetem, akik nem törődve azzal, hogy a világháború minket, sajnos, ellenségként állított egymással szembe, régi barátságunkra hivatkozva, a legmelegebbhangú ajánlólevelekkel láttak el Lord Irwin indiai alkirályhoz, több angol vezető indiai tisztviselőhöz és a legbefolyásosabb Maharajákhoz. Ajánlásaik tették lehetővé azt, hogy Indiát kedves útitársaimmal együtt nemcsak mint túristák, hanem legtöbbször mint a fentemlített körök vendégei ismertük meg.

Kedves angol barátaimról naplómban többször névszerint is hálával megemlékezem.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866

ELŐSZÓ.

Naplómat kizárólag édesanyám részére írtam, célja tehát csak az volt, hogy ő minél többször és gyorsabban kapjon tőlem hírt, mert érthető, hogy 82 esztendős édesanyámnak nagy megnyugvás volt, ha a távoli keleten utazó fiától minél gyakrabban kaphatott életjelt![1]

Sohasem gondoltam arra, amikor nagysebtiben, többnyire döcögő vonatokon, vagy rosszul világított vadászsátramban naplómat írtam, hogy ezt valaha kiadjam! Hisz amikor itt-ott egy kis időt szakíthattam, hogy írógépemhez üljek, amely mindenhová elkísért, egészen a Himalaya 5.000 méteres magasságáig, legtöbbször már holtra fárasztott egy-egy izgalmas vadászat, az indiai hőség, a Himalaya dermesztő szele és fagya, vagy az esetleg aznap éppen megtett 40—50 kilométeres erőltetett menetelés! Ilyenkor is csak arra gondoltam, hogy otthon minél előbb hírt kapjanak felőlem és ezért rendszerint sietve, inkább csak hevenyében vetettem papírra az eseményeket, ahogy azok egymást követték.

[1] Édesanyámat 1931 június 18-án az Úristen magához szólította, ezért, sajnos, könyvem megjelenését már nem érhette meg. Pedig naplóm olvasása mindig nagy örömére szolgált. Utolsó napjáig mindig azt szokta mondani, hogy amikor naplóm egyes részei megérkeztek, annak olvasása rögtön elviselhetővé tette különben nagy fájdalmait!

Van egy mondás: «Igazi úr sohasem csodálkozik» — ha ez igaz, akkor én — úgylátszik — nem ütöm meg az «igazi úr» mértékét! A blazírtságot szívből utálom és csöppet sem szégyellem bevallani, hogy nem egyszer, de százszor is csodálkoztam és olykor szinte gyerekes örömmel írtam le élményeimet a közvetlen impressziók hatása alatt, ahogy az adott pillanatban átéreztem.

Semmi sem kerülheti el a kritikát. Tudom, hogy az olvasó, aki könyvemet kezébe veszi, szigorúbb kritikával fogja mérlegelni írásomat, mint azt édesanyám tette. Nem is akarom az elcsépelt mentségeket hangoztatni, hogy — «barátaim unszolására» írtam le emlékezéseimet. Nem azért tökéltem el magamat arra, hogy naplómat mégis kiadjam, mert irodalmi sikert véltem vele elérni, hanem inkább csak azért, mert most India annyira aktuális a világpolitikában, — már csak a most vajúdó alkotmányreformja miatt is — gondoltam, talán érdekelni fogja az olvasót egy indiai útleírás, már annál is inkább, mert a világháború óta tudtommal mi voltunk az elsők a volt központi hatalmak polgárai közül, akiket úgy az angolok, mint az indusok — a független fejedelmek is — igazán őszinte és nagyon jóleső vendégszeretettel fogadtak. Ami pedig a kritikát illeti, jól tudom, nem lehet minden igénynek eleget tenni. Például egyik legrégibb vadászcimborám, miután naplóm részleteit elolvasta, írt nekem a távoli Kashmirba és kifogásolta, hogy mindig csak «Maharaja-látogatásokról és jó ebédekről» írok, holott az ember szerinte «mégis csak vadászni jár Indiába»! Tehát e barátom ízlése szerint naplómban nem volt elég szó vadászatról. Pedig bizony eleget írtam erről is. Hiszen kivéve bivalyt, orrszarvút és oroszlánt, amelyek már kihalóban vannak Indiában és csak egy-két távoleső országrészben találhatók nagyritkán, minden más számottevő indiai nagyvadfélét arány-

lag rövid ott-tartózkodásom alatt is sikerült elejtenem! — Mások meg ellenkezőleg éppen azt vetették szememre, hogy túlsokat írtam vadászatról, ami a nagyközönséget nem nagyon érdekli, viszont alig írtam valamit az általánosabban érdeklő dolgokról, p. o. indiai régiségekről, vallásokról és szokásokról. De gondolják meg kritikusaim, hogy én aránylag csak rövid időt töltöttem India óriási területén és nem ilyen tanulmányok, hanem vadászat és személyes élmények kedvéért utaztam oda. Akit az említett kérdések érdekelnek, találhat megfelelő munkát szép számmal: nekem nem állt szándékomban olyasmivel foglalkozni, ami nem vág a mesterségembe.[1]

Hazai szomorú viszonyaink között talán némelyek szívesen fogják venni, ha úti és vadászati élményeim leírása elfelejteti gondjaikat és legalább egy rövid időre figyelmüket India meseországára tereli. Ott még ma is tömérdek gazdagság és jólét van s ha visszagondolok mindarra, amit láttam és tapasztaltam, még ma is úgy tűnik fel utazásom, mint egy ezeregyéjszakai álom! Arra is gondoltam tehát, amikor emlékeimet könyvalakban összegeztem, hogy ezzel talán másoknak is örömet fogok szerezhetni. India annyira elüt mindentől, amit mi európaiak ismerünk és megszoktunk,

[1] Utólag nagyon sajnáltam, hogy *Baktay Ervin* rendkívül érdekes könyve («A Világ Tetején — Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain Nyugati Tibetbe») még nem jelent meg az én elutazásom előtt. Különösen a Himalájában a Srinagar—Leh útvonalon tett volna jó szolgálatot, mert sok érdekes adattal bővíthette volna ismereteimet. Indiában ugyan nagy örömömre szolgált, hogy több magas angol méltósággal beszélhettem Kőrösi Csoma Sándorról, akinek nevét jól ismerték, de nem tudtam, hogy Srinagartól Lehig ugyanazon az úton jártam, mint a nagy magyar tudós száz évvel azelőtt. Utóbb, amikor Baktay könyve a kezembe jutott, nagy élvezettel olvastam többek közt a Nyugat-Tibetre (Ladakhra), főképpen a buddhista miszticizmusra és a népéletre vonatkozó fejtegetéseit. Baktay volt az első magyar, aki korunkban Csoma nyomait kutatva, megtette a nagy utat Ladakhba és Zanskarba, amelyről — legalább a ladakhiról — tapasztalásból tudom, milyen rendkívül fárasztó és viszontagságos.

hogy ez az exotikus, különös világ még akkor is színes és érdekes képeket vetíthet az olvasó elé, ha leírásaim nem vallanak mesteri író tollára. Inkább arra törekedtem, hogy közvetlenül, keresettség és cikornyák nélkül közöljem mindazt, amit az adott pillanatban feljegyzésre méltónak ítéltem.

Nemcsak India tipikus vadjaira, tigrisre, hanem a Himalaya kashmiri részének ritka hegyi nagyvadjaira is vadásztam amelyekre tudtommal magyar ember még nem vadászott soha. Indiában meglepi az idegent a mesébe illő fényűzés és pompa, amelyet például Delhiben az alkirály vendégszerető házában vagy a Maharaják udvarában tapasztaltunk. India ma a világ utolsó feudális országa, ahol vagy háromszáz többé-kevésbbé hatalmas és független fejedelem éli gondtalan, mondhatni középkori életét egy közös fejedelem, az Indiai Császár — az angol király — égisze alatt, aki a történelmi indiai Nagymogulok utódjaként szerepel.

Természetes, hogy naplómból ki kellett hagynom több intimitást, amelyet csak éppen legközelebbi barátaim, útitársaim és rokonaim részére írtam le. Sajnos, úgyszinte kimaradt sok nagyon érdekes politikai vonatkozású beszélgetés is, különösen a világháborúról és az európai békekötésekről, amelyet az alkirállyal, több indiai fejedelemmel és bennszülött politikussal folytattam. Még nem gyógyultak be a világháború sebei és nem akarom az ellentéteket mélyíteni . . .

Könyvemnek nincs politikai célja, azért kerültem minden olyan bizalmasabb beszélgetés nyilvánosságra hozatalát, amely egyrészről némely indiai fejedelem kivételes ellenszenvét az angolokkal szemben, másrészről egyik-másik angol vezető tisztviselőnek az indiai állapotokról vallott privát nézetét tükrözné vissza. Tagadhatatlan, hogy a leg-

több indiai fejedelem őszinte lojális érzéssel viseltetik az angol korona iránt, ugyanígy a legtöbb angol vezető tisztviselő is a legnagyobb jóakaratot tanusítja az indusokkal szemben; mégis természetes, hogy mindkét szempontból akad kivétel. Ha tehát nyilvánosságra hoznám az említett privát nézeteket, akkor visszaélnék azzal a nagy vendégszeretettel és bizalommal, amellyel úgy az indus fejedelmek, mint a magasrangú angolok engem, az idegen vendéget, kitüntettek.

Nagyon kellemes meglepetés volt lépten-nyomon konstatálnom, hogy India földjén a legmagasabb angol és indus körök, sőt még az indus középosztály nagyrésze is milyen szimpátiát és érdeklődést tanusítanak szegény nemzetünk szomorú sorsa iránt. Ez megszívlelendő dolog, hiszen személyemen keresztül nemzetünknek is szólt ez a megtiszteltetés és a barátságos érzület!

Indiában kötött barátságaim tartósaknak bizonyultak. Lord Irwin, az angolok és indusok által annyira megbecsült indiai alkirály, akinek 5 évre terjedő hivatala idén tavasszal lejárt, még Indiában megígérte nekem, hogy hazautaztában meglátogat Apponyban és Budapesten is. Sajnos azonban, hivatali utódja, Lord Willingdon késedelmes megérkezése miatt tervét már nem vihette keresztül, mert az 1931 március 3.-án Gandhival kötött sikeres megegyezés folytán sürgősen Londonba kellett utaznia jelentéstételre. Ellenben a patialai Maharaja és a bikaneri Maharaja fia meglátogattak úgy Apponyban, mint Budapesten. A patialai Maharaja a delhii Maharaja-gyűlésnek elnöke, a bikaneri Maharaja pedig Indiát már többször képviselte Genfben a Népszövetség előtt. Bár ezeknek az uraknak nem szolgálhattam tigris- vagy más hasonlóan izgalmas vadászatokkal, az volt a benyomásom, — amit velük való

állandó levelezésem is megerősített — hogy jól érezték magukat itten és kellemes emléket vittek haza távoli otthonukba.

Kérem az olvasót, ne várjon tőlem mást, mint amennyit nyujthatok. Akkor nyugodtan bocsátom útjára ezt a könyvet, mert tudom, hogy amit nyujtok, az mind személyes élmény és a maga nemében nagyrészt újdonság is.[1]

[1] Az indiai térkép, amely a bekötési táblát és előzékoldalt e könyv elején és végén díszíti, *báró Schell József* tehetségét és művészi készségét dícséri. Az olvasó ezen a térképen könnyen nyomon követheti indiai útamat és himalayai expedicióimat, amelyeket a vörös vonal tüntet fel.

A térkép művészi kivitelű, nagyalakú eredetijét elküldtem Lord Irwin alkirálynak Delhibe, akinek az annyira megtetszett, hogy megkért, hagyjam ott emlékül utódjainak, mint egy külföldi vendég megemlékezésének jelét. Örömest teljesítettem Lord Irwin kívánságát s így a térkép eredetije most a delhii Viceroy's Houseban van. Legutóbb, Londonban járva, Gandhinak is felajánlottam egy másolatot — és Gandhi mosolyogva jegyezte meg, hogy milyen jól sikerült az ő képmása is a térképen, amikor Lord Irwinnel kezet fog a delhii alkirályi lak előtt híres 1930 március 3.-i megegyezésük alkalmából.

I.

UTAZÁS INDIÁBA.

Indulás Apponyból. — Marseille. — Útitársaságunk. — Port-Said. — Indiai meghívások. — A Szuezi-csatorna. — Sinai hegye. — A Vörös-tengeren. — Aden.

A «Naldera» fedélzetén, 1930. január 21.

Január hó 12.-én hagytam el kedves, régi otthonomat, Apponyt. Bizony nem egykönnyen váltam el szeretett jó öreg édesanyámtól. De hát búcsút kellett vennem tőle, nővéremtől, no meg a kis Virginiától is. Sietősen indulni akartam. Nem vagyok éppen babonás, — de azért mégis jobbnak láttam nem tizenharmadikán kezdeni a hosszú, félesztendőre számított utazást. Ami biztos, az biztos!

Csak amikor már a vasúti kocsiban ültem, ébredtem teljes jelentőségében tudatára az immár kétségtelen ténynek, hogy elérhetem vágyaim netovábbját, Indiát. Pár hét mulva meglátom ezt a meseországot! Némán hálát mondtam Istennek, hogy ez az öröm osztályrészemül juthatott.

Az elutazást megelőző napokban pillanatnyi nyugalmam sem volt. Hiszen a mai viszonyok közt, ősi birtokom legnagyobb részének kisajátítása után nem is olyan egy-

szerű feladat mindent úgy rendbehozni a birtokon s a ház körül, hogy a dolgok annak rendje-módja szerint menjenek távollétem ideje alatt. Örvendtem is már előre, milyen jó lesz majd a hajón! Hogyisne — húsz év óta először élvezhetem a teljes nyugalmat, húsz év óta először fog módomban állni, hogy érdekes könyveket olvassak, egészen zavartalanul. Nem lesz világháború, utána gond, kellemetlenkedés, prágai földbirtokhivatal, — sőt még a telefon, ez a gyűlöletes, de odahaza, sajnos, nélkülözhetetlen kínzóeszköz, sem fog gyötörni. Olvasmánnyal bőven elláttam magam az út tartamára. Az Indiára vonatkozó könyveken kívül vittem magammal még egynéhány utazási művet, amelyekből egynéhány ugyan csak részben vonatkozott Indiára, de jól megfeleltek a messze idegen tájak felé csapongó, reményteljes hangulatomnak. Marco Polo, Magalhaes utazásai, Nagy Sándor indiai hadjáratának leírása, Herodotos és más hasonló munkák szabadjára eresztették képzeletemet. Persze «szakmába vágó» könyvekről is gondoskodtam: kis úti könyvtáramban megvolt a Roosevelt-fiúk vadászútjának leírása a Pamirról és Tientchanról, valamint Hoyos Ernőnek ugyanerre a vidékre és Kashmirra vonatkozó vadásznaplója. Különösen ez utóbbi érdekelt, hiszen magam is fel készültem keresni a Himalayát, Kashmir hegyvidékét, ez volt utazásom egyik főcélja.

Indiába nemcsak a tigris, az állatoknak ez az igazi királya, vagy a Himalaya híres kőszáli vadjuhai vonzottak, hanem e hatalmas ország történelme, a régi világ páratlan műemlékei és a Maharaják udvarainak sokat emlegetett pompája is. Míg Afrikában, ahol (a Szudánban) még 1924-ben vadásztam, alig találtam a vadászaton kívül olyat, ami érdeklődésemet különösképpen felkelthette volna — persze Egyiptom kivételével, — addig India sok csodája már

gyermekkorom óta rendkívül vonzott. Főleg az szolgált nagy megelégedésemre, hogy nemcsak mint turista fogom járni Indiát, hanem módomban lesz az Alkirály és a Maharaják udvartartásaitól kezdve le egészen az egyszerű bennszülöttekig mindent alaposan szemügyre vennem. És vadászhatom majd kényem-kedvem szerint mindenütt Indiában! Micsoda kilátások! Különösen az elmult évek után, amelyek egyetlen szórakozása — a birtokkonfiskálás ellen folytatott küzdelem volt!

Hála angol barátaimnak, akik, noha tizenöt év óta nem találkoztunk, 1929 novemberében ismét oly kedvesen fogadtak Angliában, még Apponyból való elutazásom előtt egész sereg indiai meghívást kaptam. Maharaják tigrisvadászatra invitáltak, sőt meghívó jött Lord Irvin alkirálytól is, amit elsősorban Lord Wintertonnak, kedves barátomnak köszönhettem, aki hat évig volt a londoni India Office helyettes államtitkárja és Apponyban is többször meglátogatott.

Bécsben még megálltam átcsomagolni. Ide eljött még Luki barátom is elbúcsúzni. Január 14.-én aztán felszálltam a nizzai expresszre, hogy Monte Carlóba utazzam, mert elutazásom előtt még látni óhajtottam szegény fivéremnek éppen ott időző árva gyermekeit. Bruckban csatlakoztak hozzám kedves útitársaim, Marie és Franz Mayr-Melnhof, akikkel 1924-ben már Szudánban is együtt vadásztunk. Ugyancsak izgatott kedélyállapotban láttam viszont őket. Nem csoda — éppen egy autóösszeütközésből kerültek ki, szerencsére baj nélkül. Trevisóban ott kellett hagynom a hálókocsibeli ágyat, mert szórakozottságomban elfelejtettem olasz vizumról gondoskodni és így vissza kellett utaznom Klagenfurtig. Az ottani olasz konzul Borghese Livio barátja volt, ezért még éjjel ellátta útlevelemet a szükséges

bélyegzővel. Bosszantott ez az első «faut pas». Gondoltam magamban, talán még nem vagyok érett ilyen nagy utazásra ! De aztán megvigasztalódtam. Ugyanis a hálókocsi-ellenőr elbeszélte, hogy «Prince Festetich»-csel ugyanez a kellemetlenség esett meg a mult évben.

— Il a pleuré, le vieux Prince, — mesélte az ellenőr — mais il lui fallut sortir tout de même !

No, gondoltam magamban, ha egy olyan grandseigneur is túlélte az esetet, akkor én is elviselhetem valahogyan a kellemetlen epizódot !

15.-én megérkeztem Monte Carlóba, ahol régi barátom, Gerald Wellesley, fölkeresett. Egyenesen ezért jött oda Londonból egy napra. Valami nagy szívességet kért tőlem, amit, habár kérése igazán nem volt mindennapi, mégis készséggel teljesítettem, annál inkább, hiszen más angol barátaim oly sok szívességet tettek nekem. Másnap reggel átrándultam Nizzába, de csak egy órát töltöttem ott, hogy elbúcsúzzam fivérem gyermekeitől, akiket nagyon szeretek. Aztán folytattam utamat Marseille felé. Cannes-ban ismét összetalálkoztam Mayr-Melnhofékkal, akiktől Trevisoban kénytelen voltam elválni. Franzi és Marie még mindig nem tudták végleg elhatározni, velem tartsanak-e az indiai útra, vagy sem. Végre, hosszas huzavona után úgy döntöttek, hogy Marie velünk jön, Franzi pedig ügyei elintézése után, úgy két hét mulva követ bennünket.

Marseille-ben, január 17.-én, örvendetes viszontlátás régi jóbarátaimmal : Wenckheim Denise- és Józsival, akik már vártak. A poggyász meglehetős sok ügyesbajos dolgot adott, de végre 18.-án reggel, a Peninsula & Oriental angol társaság «Naldera» gőzösének fedélzetén, elhagyhattuk a kikötőt. Ha már társasutazást tesz az ember távoli vidékekre, akkor azt csak kipróbált, régi jóbarátokkal lehet

2. Marie és Denise a kormányzó autója előtt.

3. Parsi hölgyek a lóversenytéren.

4. A hyderabadi sátortábor diadalkapuja.

5. Egyik lakósátorunk a táborban.

megtenni, mint amilyenek mi voltunk. Összeszámoltuk társaságunkat, vajjon nem maradt-e le valaki; mikor pedig megállapítást nyert, hogy a létszám teljes (négyen voltunk, mind kedves jóbarát), végre-valahára biztosra vehettük az immár befejezett tényt: úton vagyunk India felé! Ugyanis egészen az utolsó napig azt hiresztelték a kárörvendő ismerősök, hogy Wenckheimék és Mayr-Melnhofék cserben fognak hagyni. Különös élvezete telik némely embernek abban, ha kellemetlen dolgokat ujságolhat! No, de ezen nem lehet változtatni.

A hajón nem találkoztunk ismerősökkel. Korzika mellett már sötétben haladtunk el és nagy sajnálatomra már nem pillanthattam meg a jólismert mufflonokat a korzikai hegyeken (atyám innét telepítette Apponyba mufflonjait), noha egyébként kitűnő Zeiss-féle tábori látcsövem ezt lehetővé tette volna. A Stromboli mellett elhaladva jól láthattuk, a kráter hogyan okádja a lávát. Rossz előjelnek tarthattuk volna, — a tengeri betegség miatt — de miért ne legyen az ember optimista?! Máskülönben az első négy nap, 21.-ig, eseménytelenül telt el. Holnap megérkezünk Port-Saidbe, ahol négy óra hosszat állunk. Col. H a r v e y, az indiai alkirály katonai titkára (Military Secretary) már előzőleg sürgönyileg jelezte Apponyba, hogy Port-Saidben részletes levél fog várni reám. Holnap postára adom naplómnak ezt az első pár oldalát is, hogy édesanyám mielőbb kézhez kapja.

Port Said kikötőjében, 1931. január 22.

A szokásos port-saidi lármára ébredtünk: fekete arabok szenet hordtak fel a hajóra. Marie és Denise társaságában körülkocsiztunk a városban. A hölgyeken persze

kitört a bevásárlási düh. A tolmács, akit felfogadtunk, mulatságos figura volt. Elmesélte azonnal, hogy a felesége bécsi nő, még azt is közölte velünk, hogy a Mariahilferstrasse volt a szűkebb hazája. A hölgyek mindezt persze roppant elbűvölőnek találták és megígérték, hogy majd Indiából hazatérőben feltétlenül meglátogatják uzsonnára a tolmács bécsi feleségét. Hát csak szórakozzanak! Milyen jó lehet, ha csak ilyen gondjai vannak az embernek! — A várost piszkosnak és érdektelennek találtam, Lesseps szobrát kivéve. Ez a kiváló ember valóban nagyszerűt alkotott, amikor a Csatornát létrehozta.

Megkaptam a várvavárt levelet Col. Harveytől. Col. Harvey Lord Irwin indiai alkirálynak valósággal a jobbkeze, tehát elsőrendű fontosságú állást tölt be. Rendkívül kedvesen írt és megismételte, amit előzőleg már röviden közölt volt velem sürgönyében, hogy február 2.-tól 12.-ig Hyderabadban, Col. Trench révén — aki még az előző évben meghívott — tigrisvadászatról gondoskodott; kilátásba helyezett még egy tigrisvadászatot február közepére a bhopali Maharajánál, továbbá közölte, hogy az alkirály február utolsó hetére meghív Delhibe, hogy tanuja lehessek a «Chamber of Princes» évi gyűlésének. Ez kiváló alkalmat nyujt arra, — írta Col. Harvey — hogy a Maharajákkal, akik ilyenkor teljes pompájukban jelennek meg Delhiben, megismerkedjem. Ez volt Lord Irwin célja is.

Örülök az alkirállyal megismerkedni, aki, mint hallom, kiválóan érdekes és lekötelezően kedves ember.

Col. Harvey végül még arról is értesített, hogy írt a kashmiri Maharajának és megkérte, hogy támogassa terveimet és tartsa fenn számomra a legjobb vadászterületül szolgáló nullah-kat, vagyis völgyeket, ápri-

lis-, május- és júniusra a Himalayában. A Maharaja ugyanis külön területeket rezervál magának, ahol más nem vadászhat.

Délben hajónk felszedte a horgonyt és elindult a Szuezi-csatornán. Az átkelés nagyon tanulságos és érdekes. Körülbelül tizenkét órát vesz igénybe. A csatorna 168 km hosszú, — ugyanannyi, mint Bécstől Apponyig — kb. 120 m széles és 9 m mély. Eszerint igen nagy hajók is átkelhetnek rajta. Az építési költségek 400,000.000 aranyfrankra rúgtak. Tíz évig tartott a munka és a csatornát 1869 november 17.-én nyitották meg ünnepélyesen. Az átkelés alatt sokat gondoltam nagybátyáimra, A p p o n y i Albertre és Sándorra. Ők is jelen voltak a Csatorna megnyitásán és az akkor rendezett ünnepi ebéden és sokat meséltek erről nekem ; E u g e n i e császárné ült az asztalfőn, F e r e n c J ó z s e f királyunk és az akkori német trónörökös, F r i e d r i c h W i l h e l m is emelték az ünnepséget megjelenésükkel.

Hajónk kapitányával hamarosan megbarátkoztunk. Nagyon rokonszenves úriember. Órákhosszat üldögélünk a parancsnoki hídon és a kapitány mindent megmagyaráz nekünk. Megmutatta azt a helyet is, ahol a hagyomány szerint Mózes és népe átkelt a Vörös-tengeren. Akkoriban a tenger messzebbre nyúlt nyugat felé s a kérdéses helyen most egy tó terül el. Másnap a Sinai-hegy tünt fel a keleti parton. Látcsövemmel jól megnéztük a szentemlékű komor hegyet — hanem bizony nem tudtuk felfedezni, hol vette át egykor Mózes a Tízparancsolat kőtábláit. De hiszen manapság sehol sem találni sok jelét annak, hogy a Törvényt az emberek betartanák — a háború utáni világ nem nagyon kedvez a Parancsolatok betartásának. Különösen a Hetedik Parancsolat ellen vétenek sokan — mi több, még bizonyos államok sem respektálják ! . . .

Három napig óriási hőségben a Vörös-tenger hullámait szelte hajónk. Itt eszembe jutott P i c k, a híres régi karrikaturista. Mikor úgy negyven évvel ezelőtt ez a tehetséges művész erre utazott L i e c h t e n s t e i n Henrik herceg társaságában, így szólt hozzá: «Durchlaucht, h i e r müssen Sie mir den Vorrang gewähren!» — Amiben igaza is volt, hiszen a Liechtenstein-nemzetséget még nem tartotta nyilván a gothai almanach, amidőn Pick ősei már átkeltek a Vörös-tengeren, Mózes nyomában!

A karrikaturistáról jut eszembe, meg kell említenem azt a pompás torzképet, amit Marie rajzolt tegnap. Eddig ugyanis az volt a helyzet, hogy Wenckheim Józsi nem lelkesedett túlságosan a tigrisvadászatért, őt inkább a polo érdekelte. Ezzel szemben Marie oly szenvedélyesen gondol az előttünk álló vadászatokra, hogy szinte remeg az izgalomtól, valahányszor tigrisekre fordul a szó. Persze el van kissé szontyolodva, mert megígérte Franzinak, hogy csak magas vadászállásról, fáról fog tigrisre lőni, míg Franzi is meg nem érkezik. Ezért nem is akar eljönni Hyderabadba, ahol az első tigrisvadászat lesz, míg majd meg nem írom, lehet-e ott magasállásról tigrist lőni. Nos, Józsi a hajó könyvtárában talált egy könyvet, amely a tigrisvadászatról szól. Már egy napja beszélni sem lehet vele, annyira érdekli, egészen beletemetkezett a könyvbe. Megjegyzendő, hogy közben megfájdult a lábam és egyre borogatni kell. Ami az én vadászszenvedélyemet illeti, ezt nem szükséges hangoztatnom — aki ismer, tisztában van vele. Ezek az előzetes tudnivalók, most leírom a karrikaturát: Megfordított világ! épp a tigrisre éhezők «hidegre vannak téve». Denise egy magasálláson ül a dzsungelben, a fa alatt pedig Józsi halálmegvetéssel cserkél gyalog egy éppen elősurranó tigrisre. Denise az állásról dirigálja a nekihevült vadászt.

Én eközben szintén a fa alatt ülök, még pedig karosszékben, mert egyik lábam be van pólyálva, nem járhatok, míg Marie, felbőszült vadászkutya képében, óriási lánccal egy cölöphöz kötve, mindenáron meg akarja rohamozni a tigrist, úgyhogy a cölöp szinte a földig görbül a nagy erőfeszítéstől. Én a hajamat tépem kétségbeesésemben, hogy rossz lábam miatt nem vehetek részt a vadászaton. A rajz igazán kitűnően sikerült és annyi humor van benne, hogy félholtra kacagtuk magunkat rajta. A napok különben is vidáman telnek, tele optimisztikus reményekkel.

Holnap kikötünk Adenben. Négy órát töltünk ott, lesz idő megnézni a várost.

Az Arab Tengeren, január 30.

Legutóbbi feljegyzéseim óta a tengeri utazás napjai a megszokott módon teltek el. Adenben rövid ideig álltunk, ezt fel is használtuk arra, hogy megnézzük a bazárt, a római vízgyüjtőmedencéket és aquaductokat. A hölgyek természetesen megint vásároltak! Anélkül nem megy! Aztán négy egyhangú nap következett az Arab Tengeren. Olvasással ütöttük agyon a lassanmúló időt. 28.-án újabb rádiósürgöny érkezett Bombay kormányzójának katonai titkárától. Az iránt érdeklődött, hogy érkezésünkkor, vagyis éjjel egy órakor, azonnal a kormányzói palotába óhajtunk-e menni, vagy pedig csak reggel. Ez a már régebben kapott meghívásra vonatkozott, hogy a kormányzó vendégei legyünk. Természetesen illendőbbnek tartottam, hogy ne okozzunk alkalmatlanságot az éjszakai érkezéssel, azért hát visszasürgönyöztem, hogy majd csak reggel állítunk be.

II.

BOMBAY.

Érkezés. — Három nap a bombay-i kormányzó palotájában. — Indiai meghívók özöne. — Négy hónapra szóló indiai útitervünk. — Díszebéd a kormányzónál. — Villásreggeli a katonai parancsnoknál. — Az Elefánt-szigeten. — «Szórakozottságom», amely szerencsére jól végződött.

Bombay, Kormányzói Palota, 1931. február 2.

Január 31.-én reggel érkeztünk meg Bombaybe, tizenhárom napos tengeri utazás után. E szerint nem kellett késő éjjel bajlódnunk a partraszállással és mindjárt a kormányzói palotába mehettünk. Még csak reggeli hat óra volt, de már várt reánk Lord Ashley, a kormányzó adjutánsa. Néhány embert is hozott magával, hogy a pogygyász partraszállítását és a vámvizsgálatot elintézzék. Két remek, ragyogóan fényezett autóba szálltunk (2. kép) és a kormányzói palotához robogtunk.

Lakosztályunk két vendégpavillonban volt, amelyeket még a walesi herceg és kísérete számára építettek. Ablakainkból nagyszerű kilátás nyilt a kikötőre. Mindenütt csodaszép virágok, a szobákban márványpadló, mindegyi-

künk rendelkezésére hálószoba, egy-egy hatalmas szalón, fürdőszoba — valóságos fényűzés. Marie szóhoz sem bírt jutni a meglepetéstől. Kiválasztottuk szobáinkat és átöltöztünk.

Kilenc órakor egy másik palotában breakfast várt reánk. A kormányzó nagy fogadótermében terítettek villásreggelihez. Számtalan szolga sürgött-forgott, mind vörös turbánnal a fején. Pompás fogásokat hordtak fel. A kitűnő villásreggeli, amelyet néhány adjutáns társaságában fogyasztottunk el, ugyancsak ízlett, különösen a hajón «élvezett» komisz koszt után.

Még a villásreggeli előtt fölkeresett V a u x őrnagy, egy rendkívül megnyerő modorú úriember — a kormányzó katonai titkárja — és óriási paksamétát nyujtott át nekem. A reám váró posta volt. Akárcsak odahaza Apponyban, ha néhány napig távol jártam hazulról! A különbség csak abban állt, hogy míg Apponyban a posta úgy nyolcvan százalékban birtokkisajátítási vagy adóügyi kellemetlenségeket tartalmazott, addig a bombay-i levélhalmazban csupa örvendetes hír, az alkirály, a kormányzó és több Maharaja meghívója várt. Mint rendesen, most sem volt időm arra, hogy gondosan végigolvassam a sok írást, pedig mindnyájan nagy izgalommal érdeklődtünk a meghívók tartalma iránt. De előbb bemutatkozó látogatásokat kellett tennem. Iróasztalomon már készen várt a Bombayben töltendő három nap részletes, nyomtatott programmja.

Délben lunch a kormányzónál, este ebéd, kilencvenegy résztvevővel: az asztali rend listájából látom, nekem kell a kormányzónét az asztalhoz vezetnem. Angolországban is mindig szokásos az első alkalommal az idegent hasonló kitüntetésben részesíteni. Másnap lunch a katonai parancsnoknál, harmadnap este útrakelés Hyderabadba, tigris-

vadászatra. Közben minden más étkezés a kormányzónál. Az egész programm úgy hatott, mint valami díszfelvonulás!

Villásreggeli után elolvashattam a rengeteg levelet.

Az elsőt Col. Harvey, az alkirály katonai titkárja írta. (A «Military Secretary» az alkirály, a kormányzók, valamint a Maharaják factotuma szokott lenni.) Közölte az ezredes, hogy — mint azt az azóta sajnos elhúnyt Col. Thountorp tette, aki barátaim, Potockiék számára két év előtt azt a nagyszabású tigrisvadászatot rendezte — ezúttal ő gondoskodott részemre egy pompás vadászterületről a Terai-ban, Nepal határán, március 17.-től 31.-ig. Ez a tigrisvadászatra legalkalmasabb vidék egész Indiában. Hozzátette még, hogy a dolog nehezen ment, mert a legjobb területeket már mind lefoglalták, de az alkirály maga vette kezébe az ügyet s így természetesen minden rendben volt. Mondanom sem kell, hogy ez mindnyájunknak, elsősorban Marienak, nagy örömére szolgált, mert ilyképpen mi leszünk az urak az illető területen s úgy intézhetjük a vadászat rendjét, ahogyan kedvünk tartja. Ez kellemesebb, mint ha az ember csak vendég — mint a Maharajáknál — és kénytelen a mások által megállapított programmokhoz igazodni.

A második levelet a patialai Maharaja írta. Ez egyike a politikailag legjelentékenyebb és legbefolyásosabb fejedelmeknek Indiában; Genfben is képviselte már Indiát a Népszövetség előtt. Meghívott székvárosába és arra kért, közöljem vele, mikor szándékozom megérkezni. Ennek a meghívásnak különösen örültem, mert érdekeltek az indiai politikai helyzetre vonatkozó felvilágosítások, amelyeket egy bennszülött politikus és fejedelem adhat majd nekem.

Az a levél azonban, amely számomra mint vadászember számára legtöbbet jelentett, Kashmir fővárosából, Srinagarból érkezett. Az ottani brit rezidens, Col. Ogil-

6. Hyderabadi táborunk vezetői és társaságunk.

7. Kazipet elöljárója a szerzővel.

8. Tisztogatóasszonyok a táborban.

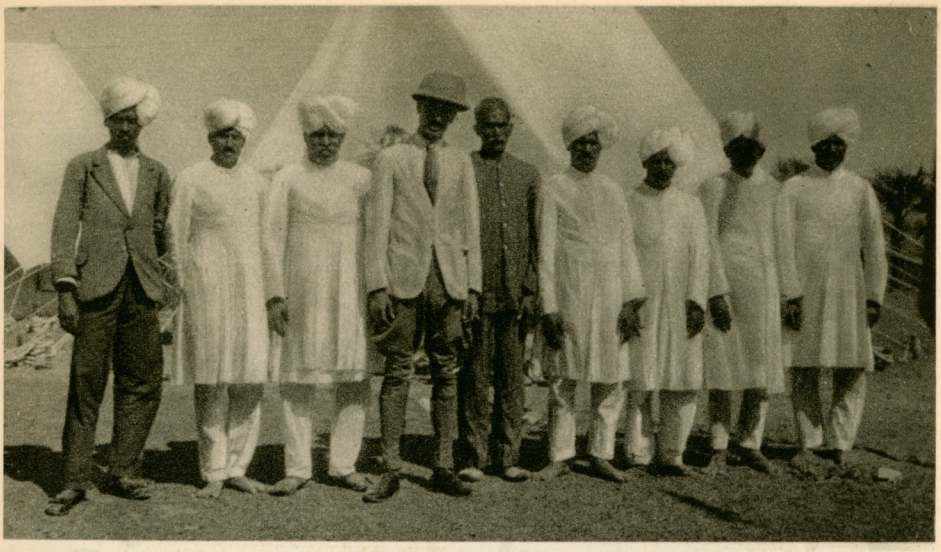

9. Asztali felszolgálószemélyzet a hyderabadi táborban.

10. A sátortábor bírája.

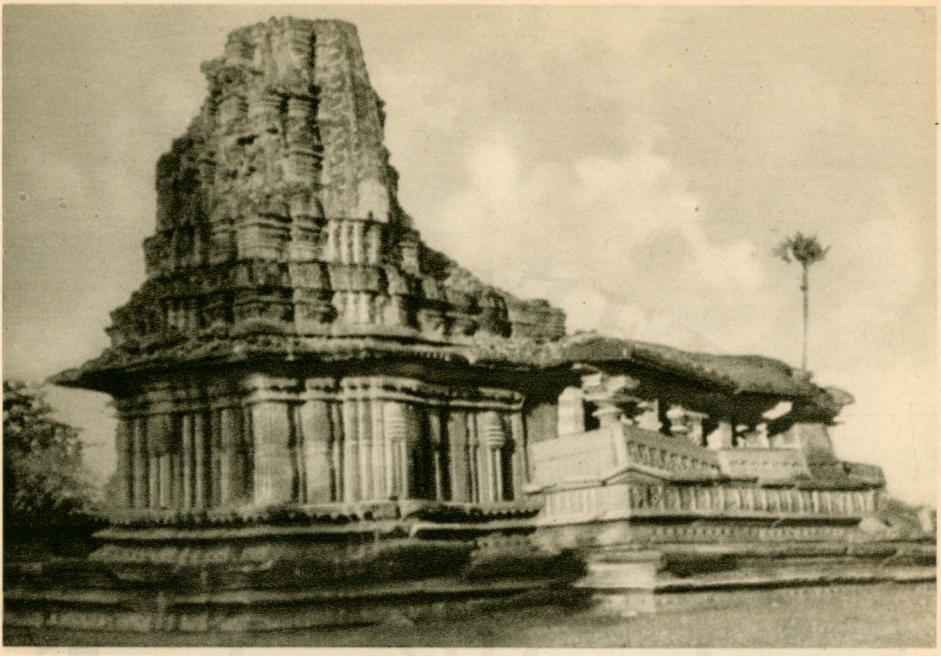

11. XII. századbeli hindu templom a hyderabadi őserdőben.

12. Párducom és Nursingh Loo shikarrim.

v i e, hat oldalon számolt be, minden kérdésemre megfelelve. Ugyanis még Londonból sürgönyöztem és írtam neki. Azt írta, hogy M a r k h o r-, O v i s A m o n- és I b e x-vadászatra maga a kashmiri Maharaja rezerválta a legjobb n u l l a h-kat nekem és barátaimnak. E szerint Károlyi István unokaöcsémnek is megelégedésére fog szolgálni a dolog[1]; ugyanis a legjobb területeket a Maharaja fenntartja magának és az ő előzékeny hozzájárulása nélkül senki más nem juthat hozzájuk. Col. Ogilvie ezenkívül még közölte, hogy a kashmiri Maharaja meghív, legyek vendége a srinagari palotájában is, míg a vadászkirándulásra felkészülünk, ami legalább 2—3 napot vesz igénybe.

Levél jött a b i k a n e r i Maharajától is, aki a világ legjobb vízivad-területeivel rendelkezik. Meghívott, hogy Delhiben, február végén, az ő palotájában lakjam. Sajnos, mint előre gondoltam, a vízi vadászat idénye már elmult; néhány nappal azelőtt tartották meg a nagy Sandgrouse Shootingot az alkirály részvételével. Ezt a meghívást is, mint a többit, oxfordi barátaimnak köszönhettem: Cadi M o n t a g u e írt a bikaneri Maharajának, kérve őt, hogy hívjon meg.

Végül a madrasi kormányzó, Sir George S t a n l e y (Lord Derby fivére), hívott Madrasba. Ennyi meghívás után igazán el lehetett viselni egy lemondó levelet is. A bhopali Maharaja közöltette, hogy sajnos, nem hívhat meg tigrisvadászatra, ahogy akarta, ugyanis nem lesz otthon, mert a polomérkőzések miatt állandóan Delhiben tartózkodik. A Maharaja figyelmét kedves amerikai barát-

[1] Akkor még arról volt szó, hogy ő is utánam jön és résztvesz a kashmiri expedíción. Azonban ehelyett inkább arra fordította idejét, — és bizonnyal jól is tette — hogy kedves kis feleséget talált magának!

tom, Col. Powell hívta fel reám. (Col. Powell két év előtt meglátogatott Apponyban.)

Persze órákig tartott, míg a felsorolt meghívókat és a sok-sok levelet átolvastam. Azután összeültünk barátaimmal és hozzáláttunk a tervek kovácsolásához.

A már kész programm tehát így alakult :

Február 2—12.: Tigrisvadászat Hyderabadban, Col. Trench meghívására, minden a hyderabadi állam költségén. Tíz nap. Onnan aztán Udaipurba megyünk, az öreg udaipuri Maharajához. (Itt van India legszebb kastélya.)

Február 17—19.: Polo-hét Delhiben. A legjobb team-ek mérkőznek a «Prince of Wales Cup» díjáért. Aztán Agra, Benares, stb. megtekintése, kirándulások Delhiből, február 19-től 24-ig.

Február 25.—március 2.: Az alkirály vendégei vagyunk delhii palotájában, a «Chamber of Princes» gyűlésének tartamára.

Március 2—5.: a patialai Maharajánál.

Március 5-től 17-ig egyelőre még szabadok vagyunk.

Március 17—31.: Tigrisvadászat a Teraiban.

Április 1—3.: A kashmiri Maharaja vendégeiként Srinagarban, Kashmir fővárosában.

Április 3-tól, ha Isten is úgy akarja, három-négy hónapig a Himaláj a-beli «nullah»-k (völgyek) legjobb vadászterületein vadászunk Kashmir híres nagy hegyi vadjaira, mint a Maharaja vendégei.

Igazán kolosszális programm, az már tagadhatatlan! Mint említettem, mindezt oxfordi barátaimnak köszönhettem. Persze legfontosabb volt, hogy Lord Winterton, Lord Lovat és Fritz Ponsonby beajánlottak az alkirálynak.

Ilyen kilátásokkal mi sem volt természetesebb, hogy a legjobb hangulatban néztünk a bombay-i napok elé is. Az estebéden, a kormányzónál, kilencvenegyen ültünk asztalhoz. Sok pompás díszlakomán vettem már részt a különböző európai udvarokban, Pesten, Bécsben, Berlinben, Londonban, de ehhez az indiai lakomához fogható sajátságos és érdekes élményben még nem volt részem. Óriási teremben terítettek ; minden oldalon nyitott ajtók hosszú sorai vezettek a nagy termet körülvevő szalónokba, amelyek inkább verandáknak hatottak, mert külső falukat csupán korlátok pótolták. Indiában így építkeznek ; még a lakóházakban, az úgynevezett bungalow-kban is ez a rendszer szokásos. A levegő akadálytalanul húzhat át a helyiségeken s így a hőséget elviselhetővé teszi.

Lady Sykes-t, a kormányzó nejét vezettem asztalhoz. Az excellenciás asszony — Bonar Law volt angol konzervatív miniszterelnök leánya — végtelen kedves volt. Sorra elmagyarázta nekem, ki és micsoda a többi vendég. A diner pedig elsőrangúnak bizonyult : francia szakács művészetét dícsérte. Mint a villásreggelinél, úgy most is, de még fokozottabban, arra a gyalázatos kotyvalékra kellett gondolnom, amit a hajón etettek velünk ! A számtalan mohamedán szolga láttára viszont kedves Fanny nővéremre kellett gondolnom : hogy élvezné a nyugalmas, zajtalan felszolgálást, amint a szolgák mezítláb, nesztelenül mozogtak, jöttek-mentek. A fickók hangtalanul sürögve-forogva a puha, vastag szőnyegeken, roppant ünnepélyesen hatottak fehér turbánjaikkal és vörös egyenruhájukkal. Különben is olyan volt az egész terem, a sok lámpával és a rengeteg virággal, mint valami mesebeli álom.

Délután a kormányzóval, Sir Fredric Sykes-szel, kimentünk a lóversenyre. (3. kép.) Nagyszerű verseny-

pálya. Valami nagy díjért futottak éppen. A kormányzó páholyában ülve kitünően láttunk mindent. Egyáltalán úgy éreztük magunkat a bombay-i napokban, mintha holmi potentátok volnánk. Magunk közt sokat mulattunk is azon, hogyan adnak bennünket kézről-kézre, programmszerűleg, mint ahogyan az uralkodók látogatásakor szokott történni.

Másnap villásreggeli a katonai parancsnoknál. Este ismét ebéd a kormányzónál. Vasárnap — elutazásunk napján — villásreggeli a kormányzónál, egy angol yachttársasággal. A yacht tulajdonosnője egy ferdeszájú amerikai nő, akiből Lady lett, mert ura, az azóta elhúnyt Lord, pénze miatt vette nőül. Nem lehetett nagyon irígylésreméltó a sorsa! Nagy örömömre viszontláttam a társaságban C. őrnagyot, akivel még 1906-ban a nagy breslaui hadgyakorlatok alkalmával ismerkedtem meg Fürstensteinben, Plessséknél. Az őrnagy azonnal hozzám jött és megjegyezte, hogy még őrzi fürstensteini fényképeinket. Igy találkoznak össze régi ismerősök évtizedek után, egy másik kontinensen. Kicsi a világ!

Leírhatatlan kitüntető figyelem vett körül bennünket. És elgondoltuk, milyen szomorú iróniája a sorsnak, hogy ezzel a nagyszerű, végtelenül fínom és vendégszerető nemzettel, az angollal, háborúba kellett keverednünk! De hát sok minden történt azóta, amit bizony a régi, háború előtti világban el se tudtunk volna képzelni. Minden megváltozott — elsősorban odahaza, nálunk. Itt, a kormányzó ebédjein, mintha a régi világba jutottunk volna ismét. Különösen az elmaradhatatlan köszöntők emlékeztettek a lojalitás régi szellemére. A házigazda minden ebéd végén fölkelt, felemelte poharát és így szólt: «King-Emperor!» — mire minden vendég felállt és ünnepélyesen ismételte e

szavakat. Ez a lojalitás tartja össze a nagy angol világbirodalmat!

Érdekes benyomást tett reánk az is, hogy a kormányzót szinte úgy tekintik, mint valami uralkodót. A nagy ünnepi ebéd előtt körben állítottak fel bennünket — 90 vendéget — a hatalmas teremben. Tíz perc mulva megjelent a kormányzó és neje. Előttük egy a i d e d e c a m p (hadsegéd) jött, fehér kihajtású fekete frakkban, arany gombokkal, meghajolt a vendégek előtt és jelentette: «Their Excellencies!» Mindenki mélyen meghajolt. A meghívottak mindegyikével, európaiakkal és indusokkal egyaránt, a kormányzóék kezet fogtak. Csak éppen velünk nem fogtak kezet. Egymásra néztünk. Eleinte nem tudtuk mire vélni ezt. Talán haragusznak ránk? Csak nem? Később maguk a kormányzóék magyarázták meg nekünk, hogy a «House party» (a házban vendégkép lakók) tagjaival nem szokásos naponta minden találkozáskor kezet fogni, csak jövetelkor és búcsúzáskor. Az egész rendkívül ünnepélyesen hatott. Arra gondoltunk, mit fogunk majd Delhiben, az alkirály udvarában látni, ha már a bombay-i kormányzót ilyen ragyogás veszi körül!

Egy délután az indiai flotta admirálisa gyors és nagy motorbárkát bocsátott rendelkezésünkre, hogy meglátogathassuk az Elefanta-sziget híres barlangtemplomát. Ezt a templomot Kr. u. a IX. században faragták ki a hegy sziklatömegéből. A díszes motorbárka, amely átvitt bennünket a szigetre, 1912-ben épült az ünnepségekre, amidőn az angol királyt India császárává koronázták. Őfelsége ezzel szállt partra. A bombay-i térparancsnok is velünk tartott és a fedélzeten nagy uzsonnát adott. Szegény Józsi nagy lázzal ágyban fekvő beteg lett, ezért nem tarthatott velünk.

Az utolsó estén «en famille» ebédeltünk a kormányzóékkal és két kedves adjutánssal, akik a Bombayben töltött egész idő alatt mellénk voltak rendelve, hogy mindenben a kezünkre járjanak. Elhoztam otthoni és galíciai medve- és szarvasvadászatokról készült fényképeimet, a társaság nagy érdeklődéssel nézegette a felvételeket. Marie nagyszerű hangulatban volt és annyi lendülettel csevegett, hogy elbeszélésein nagyon mulatott a kormányzó, aki pedig egyébként meglehetősen hallgatag ember. Felejthetetlen barátnőmre, a szegény kis Nettire[1] kellett gondolnom. Hogyan élvezte volna ő is mindezt a keleti vendégszeretet és pompát. Afrikai közös útunk után mindig Indiáról álmodoztunk!

Mikor aztán elérkezett az indulás ideje, frakkosan, estélyiruhásan szálltunk autóba, hogy a pályaudvarra robogjunk. Mindnyájan, angolok és mi is egyaránt, a legvidámabb hangulatban voltunk. A kormányzóék egészen az autóig kísértek bennünket. Ott, a búcsúzkodást megelőző pillanatban nagy sürgés-forgás keletkezett, amint mindenki a felöltőjét vagy trópusi sisakját keresgélte. Még nem szoktuk meg ezeket a trópusi fejfedőket és állandóan összecseréltük egymás sisakjait. Amint szórakozottan hozzálátottam, hogy megkeressem a sisakomat, a karomon lógó felöltőm utamban volt. A jövés-menés zűrzavarában éppen csak annyit láttam, hogy valami frakkos ember áll mellettem. Gondoltam, bizonyosan szolga, kezébe nyomtam hát a felöltőmet, hogy tartsa. A szolga azonban nem nagyon nyúlt utána, mire én egészen mechanikusan még erélyesebben a kezébe nyomtam a kabátot és faképnél hagytam. Közben oda se figyeltem, mert az egyik hadsegéddel beszélgettem. Egy-

[1] Khevenhüller grófné, aki 1928-ban elhunyt.

szerre csak azon vettem észre magam, hogy mindenki kacag. Mi a csoda? Nem értettem a dolgot. Hirtelen körülnéztem és legnagyobb ijedelmemre azt látom, hogy a «szolga», akire a felöltőmet ráerőltettem, mitsem törődve ellenkezésével — pont maga a bombayi kormányzó volt! A máskülönben annyira kimért modorú, magas angol méltóság azonban oly jóízűen kacagott az én kis botlásomon, hogy az egész társaság szinte nevetőgörcsöket kapott. Persze azonnal el akartam venni a felöltőmet, de a kormányzó világért sem adta ki a kezéből és ragaszkodott hozzá, hogy személyesen segítse föl reám. Az amúgy is kitűnő hangulatot ez a komikus epizód még vidámabbá tette. A helyzet olyan mulatságos volt, hogy még ma is elmosolyodom, valahányszor az eszembe jut.

Általában, a bombayi három nap úgy telt el, mint valami kellemes álom. A vendégszeretet, amiben részesültünk, nem ismert határt. Eredetileg úgy gondoltam, hogy naplóm kilencven százalékban csak vadászati leírásokat fog tartalmazni, de akkor még nem számítottam hasonló fogadtatásokra és ünneplésre. De kár lett volna említés nélkül hagynom ezeket. Ha másért nem, hát azért, hogy majd évek multán újra emlékezetem elé idézzem a feljegyzésekből a feledhetetlen élményeket.

Az egyik hadsegéd négy autóval, minden poggyászunkkal együtt a pályaudvarra kísért minket és megvárta, míg vonatunk elindul. Beszélgetés közben megjegyezte, hogy a kormányzó házában már régóta nem uralkodott olyan jó hangulat és már régóta nem mulattak olyan jól, mint ez alatt a három nap alatt. Legalább neki mindenki így mondta.

Azzal elindult a vonat és Hyderabad, meg a várvavárt tigrisek felé robogtunk.

III.

HYDERABAD.

Sir Chevenix Trench. — Díszebéd Nawab Lutfut Dowla-nál. — Káprázatos sátortábor a dzsungelben. — Első párducom. — Első tigrisem. — A hyderabadi Nizam. — Búcsúvétel. — A miniszterelnöknél. — Újabb meghívások a jövőre. — Az indusok és angolok megható vendégszeretete. — Ismét egy nap Bombayben. — A kihalóban lévő indiai oroszlánról.

A hyderabadi Guesthouseban, 1931. február 6.

Harmadikán este, amint Hyderabadba megérkeztünk, megismétlődött mindaz, amit bombayi fogadtatásunk alkalmával láttunk. A pályaudvaron Sir Richard Chevenix Trench, a Nizam pénzügyminisztere várt. (Nizam a hyderabadi uralkodó címe; első helyen áll az indiai fejedelmi címek közt.) A rendőrfőnök, Mr. Armstrong is megjelent. Ez az úr fog bennünket a vadászaton kísérni. Öt vadonatúj, nagyszerű autó várt a pályaudvar előtt, vörösruhás, turbános chauffeurökkel. Külön teherautók a poggyásznak. A nagy luxuskocsikat alig egy hónappal ezelőtt szerezték be, az alkirály látogatására való tekintettel.

13. Hyderabadi óriási párducom.

14. Szerző, hyderabadi tigrisével.

15. Denise a szerző hyderabadi tigrisével.

(A 16. kép technikai okokból a könyv címlapja elé került mint 1. sz. kép.)

Hyderabadban is kényelmes palotában helyeztek el bennünket, az állami vendégházban. Itt már nyomtatott meghívó várt reánk. Nawab Lutfut Dowlah invitált minket arra a százötven személyes estebédre, amelyet a brit residens búcsúzása alkalmából készült adni. Mint mindennap, amióta Indiába jöttünk, ismét át kellett öltöznünk frakkba és autóinkra szállva a Nawab palotájához siettünk. Ez az épület nagyobb, mint a budapesti Karácsonyi-palota s óriási parkban áll. Tündéri fényben úszott az egész, minden ágon lampionok függtek. Egyik remek autó a másik után érkezett a bejárat elé, akárcsak egy udvari bál előtt. A házigazda az impozáns lépcsőzet alján fogadta vendégeit. A nyomtatott ülésrendből láttuk, hogy megint minket, mint idegeneket, tettek az első helyre. A Nizam öreg miniszterelnöke — egy hindu — vezette asztalhoz Mariet, Denise a házigazda mellett ült. A háziúr mohamedán lévén, háziasszony nem volt jelen. Lampionok sokszínű fénye áradt el a teremben, zenekar játszott, francia szakács keze alól kikerült tíz pompás fogás követte egymást és a finom falatokat tízféle bor öblítette le. Ebéd után színielőadás következett. Mint Bombayben, itt is úgy éreztük magunkat, mintha álomvilágban élnénk.

Másnap Col. Trench adott ebédet. Ő volt az, aki már az előző évben meghívott tigrisvadászatra.[1] Előbb még, délután, a miniszterelnöknél tettünk látogatást. Majd egy hyderabadi főnemes parkjában belőttük a puskáinkat. Ez az úr — Nawab Wali Dowla — három évvel előttem végezte tanulmányait Oxfordban. Annakidején az ő atyjának volt vendége Hans Heinrich Pless, amidőn feleségével tigrisvadászatra Hyderabadba jött.

[1] Szegény Inkey nővérem halála miatt nem tudtam akkor elutazni.

Ötödikén előre kiautóztam a vadásztáborba. Eleddig mindig azt mondogattuk, hogy a bombayi és hyderabadi mesébeillő fogadtatások után már aligha ejthet bennünket bármi is bámulatba. Ebben alaposan tévedtünk! Még nem volt részem ahhoz hasonló látványban, mint aminő a sátortáborban tárult elém. Alig hittem a szemeimnek. Előzőleg úgy gondoltam, hogy két, legföljebb három sátor fog rendelkezésünkre állni, de ehelyett egész tábor fogadott: tizennégy óriási sátor, egy külön étkezősátor s egy társalgónak berendezett díszsátor, — az egész mint valami szultán tábora! A bejárat előtt két hatalmas diadalkapu állt, «Welcome!»[1] felírással. (4. kép.) Egész kis sátorfalu terült el odébb. (5. kép.) Legalább 30 sátor szolgált csak a személyzet befogadására, de szép számmal volt a katonaság is, gyalogság és lovasság, egész sereg tiszttel. (23.—26. kép.) A csapatokat díszőrségül rendelték ki mellénk: felsorakozva fogadtak. Azt sem tudtam, mit szóljak mindehhez. Titokban mosolyogtam azon, hogy nem egyedül jöttem Indiába, mint azt eredetileg terveztem, hanem a barátaim társaságában: így legalább barátaim nyilatkozhatnak, ha majd odahaza valaki mindezt a sok csodás dolgot a «messziről jött ember» lódításainak találja ítélni!

Alighogy megérkeztünk a táborba, máris bámulatos lunchöt tálaltak fel. «Sole meunière», öt fogás. Tíz turbános inas szolgált fel. Majd hogy le nem esett az állam, amikor kedvenc csemegémet, fagylaltot és jeget, tiszta jeget tettek elém, — ugyanis előző nap véletlenül megemlítettem, hogy mennyire szeretem különösen a hőségben a jeget! Pezsgő is volt quantum satis. Kár, hogy Marie nem volt ott. Ő még két napra Hyderabadban maradt, hogy — a maga szavaival

[1] «Isten hozott!»

élve — a sok Nawabnál a «világba» járhasson! Egyenesen mulatságos, milyen hallatlan izgalommal habzsolja a sok exotikus látnivalót. Hát még ha majd megpillantja a sátortáborunkat! Lesz nagy elragadtatás!

Mindjárt az első délután megkérdezték, nem óhajtok-e párducot lőni. Elképzelhető, hogy nem utasítottam el az ajánlatot. Autóra szálltunk és egy órányi távolságra kocsiztunk a tábortól, aztán még egy félórai gyaloglás következett. Megálltunk. Egy kecskét kötöttek ki csalétek gyanánt, engem pedig egy «machan»-ra, emelt vadászállásféle alkotmányra ültettek fel. Öttől hatig türelmesen várakoztam. Körülöttem száz meg száz keselyű leskelődött a dögre. Egy órai várakozás után egyszerre csak megütötte fülemet a párduc nesze, amint nyelvével valami csemcsegő zajt hallatott. Néhány pillanat mulva megjelent a remekszép óriási macska a sűrűből. Feledhetetlen látvány! Egészen lassan surrant áldozata felé és egyszerre, úgy hat méter távolságból, nagyot ugorva rávetette magát. Nyomban tüzeltem és a gyönyörű párduc elterült. Vannak, akik nem adnak le még egy második lövést, de én, szokásom szerint, elvből, még egy golyót röpítettem a vadállat testébe. Nem volt szükség erre, de azt tartom, helyesebb így tenni.

A sok nagyszerű élmény után, amelyben eddig is részünk volt, még lelkesítőbb érzést keltettek bennem a további kilátások. Csak másnapra volt tervezve az első tigrishajtás és én első este máris vadászzsákmánnyal tértem a táborba, egy óriási párduccal! (12., 13. kép.)

Az ilyesminek mindig örül a sportember, hát még így, mindjárt az indiai út elején!

Estére megérkezett Józsi és Denise. A párduc már ki volt terítve a táborban és barátaim őszintén örültek eredményemnek. Kijelentették, hogy szívesen «gönnolják» ne-

kem az első sikert, hiszen oly sok gondot, ügyesbajos elintéznivalót vállaltam az utazás előkészületeivel és a dolgok elrendezésével. Igaz, hogy örömest vállaltam volna tízszerannyi gondot is, hiszen az eredmény, a jólsikerült indiai út, feledhetetlen marad mindnyájunk számára, míg csak élünk.

Mint vártam, barátaim sem találtak szót bámulatukra, midőn a sátortábor gazdag pompáját látták. Száz ember két héten át dolgozott a tábor felépítésén. Egész pálmakertet létesítettek, színes kaviccsal hintették be és kövekkel szegélyezték az újonnan vágott utakat. Mindezt autóval kellett Hyderabadból (80 km) az őserdőbe hozni! Húsz acetilén-lámpa szórta fényét egész éjszaka. Azért kellett egész éjjel égve hagyni a lámpákat, mert már többször előfordult, hogy éjjel a sötétben egy-egy tigris bemerészkedett a táborba — már pedig a tigris nem éppen kellemes hálótárs! Valósággal úgy tűntünk fel magunk előtt, mintha keleti uralkodók volnánk. De az igazi álmélkodás még hátra van: majd holnap, ha Marie is megérkezik!

Hanem most be kell fejeznem az írást, mert az európai posta hetenként egyszer megy el és levelem még éppen elérheti.

A wenkatapuri sátortáborban, február 9.-én.

Tegnap volt vadászéletem egyik legnagyszerűbb napja: elejtettem első tigrisemet! Soha el nem felejtem ezt, mint ahogy mindig emlékezni fogok arra a napra, amikor harminchat évvel ezelőtt Apponyban első őzbakomat vagy első szarvasomat lőttem. Tegnap ejtettem el az első párducot és ma megtartottuk az első tigrishajtást is. Miután előző este egy tigris lecsapott a kikötött szelíd bivalyra, a

17. Hyderabadi tigrisem.

18. Tigrisem és párducom bőre a sátram előtt.

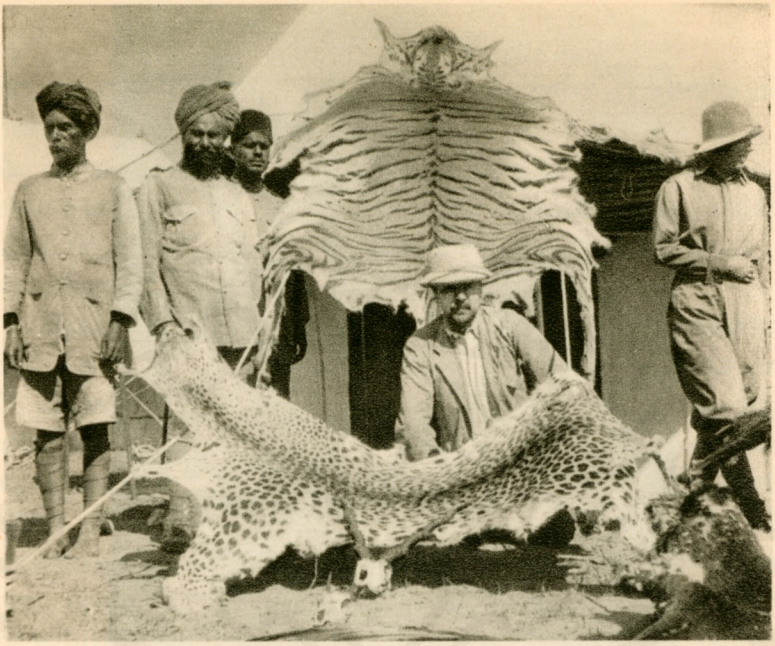

19. Hyderabadi tigrisem és párducom bőre.

20. Marie, chitaljával.

bennszülött vadászok és hajtók végigkutatták a környéket a dzsangelben, — «jungle», így nevezik az erdőket Indiában — nyomok után a homoktalajon. A nyomok arra mutattak, hogy a tigris nyilván egy másik körülhatárolt dzsangel-részbe húzódott. Ez az erdőrész kb. ötven hold területet foglalt el és egészen az országút mentén feküdt. A shikari-k (így hívják a bennszülött vadászokat) azt mondták, hogy a tigris csak nagyon ritkán tanyázik ily közel az úthoz. Száz lépésnyire az úttól elhelyezték a három «machan»-t, vagyis a magas lesállásokul szolgáló állványokat. Ezeket három, egymástól kb. 60 lépésnyire álló fára kötözték, úgy négy méter magasságban. Az elsőn Józsi foglalt helyet, a másodikon én, a harmadikon pedig Denise, Mr. Armstronggal, a hyderabadi rendőrfőnökkel, aki a vadászat vezetője volt.

Egy óra mulva nagy zaj keletkezett. A hajtók verték fel a dzsungelt és tudtuk, hogy megkezdődött a hajtás. (L. a vázlatot az 51. oldalon.)

Ez úgy történik, hogy a hajtók többszáz emberből alkotott vonalának közepe egyenesen a lesállások felé hajtja át a sűrűséget, a vonal két szárnya pedig jobb- és baloldalon az úgynevezett «stop»-okra támaszkodik. «Stop»-oknak nevezik azokat a figyelőket, akiknek feladata, hogy a hajtott állat ne törhessen ki jobbra vagy balra. Ezek a «stop»-ok egymástól negyven-negyven lépésnyire, fákon vannak elhelyezve. Ezúttal minden oldalon húsz-húsz «stop» volt.

Alig múlt el tizenöt perc, egyszerre csak egy vadpáva rikácsolását hallottam. Ugyanígy tesznek a fácánok is, amikor a fácánhajtásba róka kerül és megriasztja a madarakat. Mindjárt azt gondoltam, hogy a tigrishajtásban is ilyen figyelmeztető jel, ha a vadpávák zajongani kezdenek, azzal a kis különbséggel, hogy itt a fácánt a páva

helyettesíti, a rókát pedig a tigris! (Elég szép kis különbség!) Úgy is volt. Egy percen belül megpillantottam a fiatal, ritkás erdőn át a közeledő tigrist. Sajnos, meglehetősen távol volt tőlem. Ha nem is vehettem ki az állatot minden részletében, körvonalait világosan láttam. Most először életemben pillantottam meg ezt a remek állatot, a tigrist, künn a szabadban — vadászembernek ez feledhetetlen élmény marad. Persze azonnal célba vettem. A tigris megállt, de éppen egy bozót mögött. Aztán még néhány lépést tett, majd ismét megállt egy pillanatra. Noha néhány ág eltakarta, mégis tüzelnem kellett, mert különben rövidesen eltűnt volna a sűrűbb erdőrészben. A lövés eldördült, de sajnos, nem láttam, hogy a lövést «jelezte» volna. Gyorsan repetáltam, mire a tigris közelebb került, de eszeveszett iramban rohant át a bozótoson. Most leadtam a másik lövést, majd amikor a tigris éppen eltűnőben volt, még egyet. Első lövésem után még Denise is tüzelt, de nem talált. Ekkor a hajtók benyomuló jobbszárnya elénk ért és néhány dámvad-féle állat (c h i t a l) száguldott keresztül. Utánuk egy ezüstfácán és egy úgynevezett «jungle fowl», amely egészen olyan, mint egy házi kakas. Egyszerre csak éktelen lárma tört ki a balszárnyon s erről, meg arról, hogy a hajtók majomügyességgel, másodpercek alatt, a fákra kapaszkodtak, azonnal megállapíthattam, hogy még egy tigris van a hajtásban. Röviddel rá Denise még két lövést adott le, de nem tudtam kideríteni, hogy mire lőtt. Hihetetlen, hogy ezeknek a félmeztelen hajtóknak egyedüli fegyverük egy vézna kis fapálcika! Nálunk a Kárpátokban még medvehajtásra sem merne menni egy hajtó legalább fejsze nélkül!

Leszálltunk az állásokról. Denise azt mondta, hogy a hajtás legvégén még két tigris jött elő, de ő elhibázta ezeket,

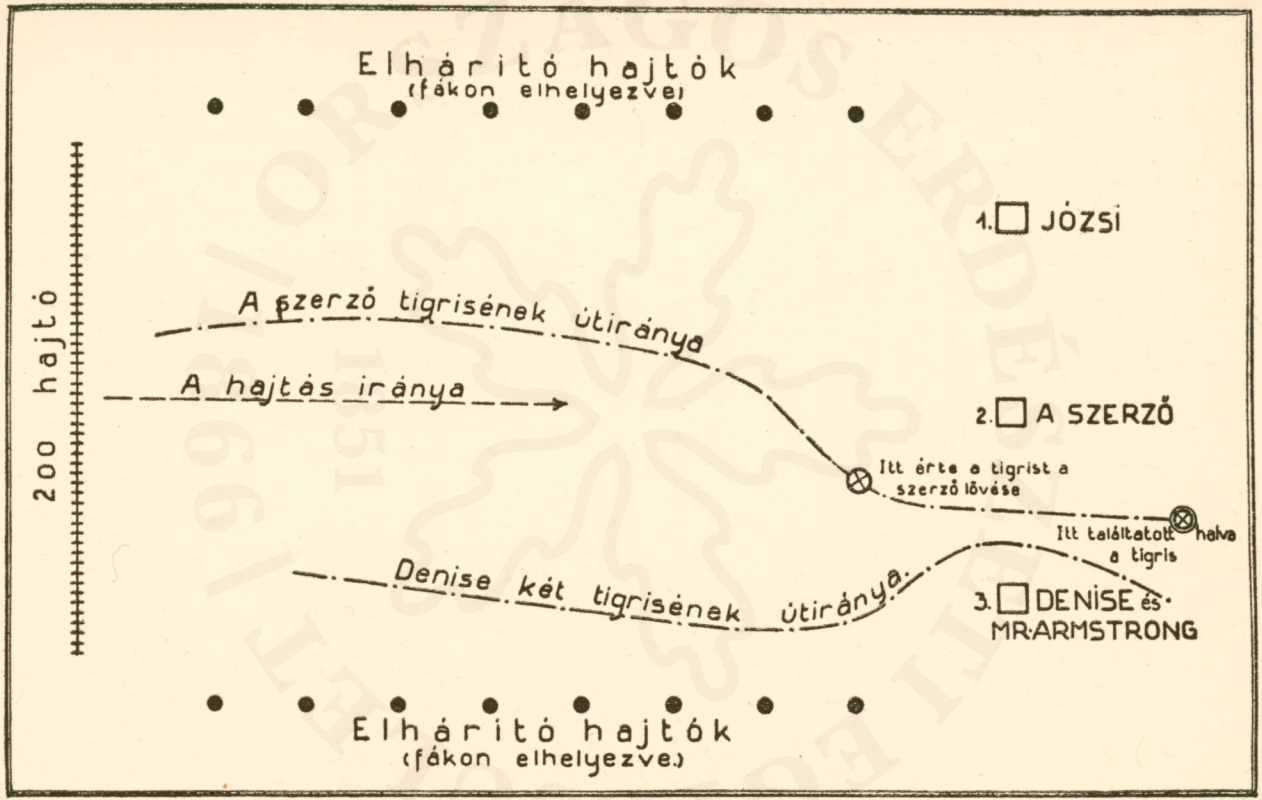

A hyderabadi tigrishajtás vázlata.

bár lehet, hogy az elsőt eltalálta, csak nem tudja biztosan. A harmadik lövés Mr. Armstrongtól eredt, de ő is hibázott. Hosszú orral vonultunk el reggelizni. (Szinte hihetetlen, de még itt künn az erdőben is kaptam jeget !) Egyszerre csak rohanva jött hozzánk egy shikari és jelentette, hogy egészen közel, alig százötven lépésnyire, az egyik tigrist hangosan hörögni hallotta. Megindult a vita, hogy melyikünké lehet. Mr. Armstrong semmiképpen sem akarta megengedni, hogy azonnal keresésére induljunk, így hát elhatároztatott, hogy másnap a legközelebbi faluból hozott bivalycsordával fogják végighajtatni a sűrűséget. Ez a leggyakoribb módja arrafelé a megsebzett tigris felkutatásának.

Minden vadász, aki Afrikában és Indiában vadászott, megegyezik abban, hogy a megsebzett tigris minden vadállat között a legveszedelmesebb, mert nemcsak egyenesen előre törtetve támad, hanem, akárcsak a macska, hirtelen oldalt is perdül, úgyhogy lehetetlen egy oldalugrással kitérni előle. Ezért szokás bivalycsordával kerestetni a megsebzett tigrist, mert ez kevésbbé veszedelmes eljárás. Amidőn a bivalycsordát előre hajszolják, a bivalyok jelzik a tigrist, mihelyt közelébe jutnak. Akkor aztán oda lehet menni és megadni a kegyelemlövést.

Másnap tehát kivonultam Józsival, Mr. Armstronggal, néhány shikarival és nyolcvan bivallyal. Igazán érdekfeszítő volt megfigyelni, milyen izgalom fogta el ezeket az állatokat, alighogy behatoltak a sűrűségbe. Semmiképpen nem lehetett tovább hajszolni őket, sőt egy ízben nekivadultan rohantak hátrafelé, úgyhogy fatörzsek mögé kellett ugranunk, nehogy letapossanak minket. Mindez arra vallott, hogy a tigrisnek valahol egészen a közelben kell lennie. Óvatosan újra előre nyomultunk és csakugyan, ott

21. Kókuszpálma levét csapoló indus.

22. Marie megpróbál indus módon fáramászni — kevés sikerrel.

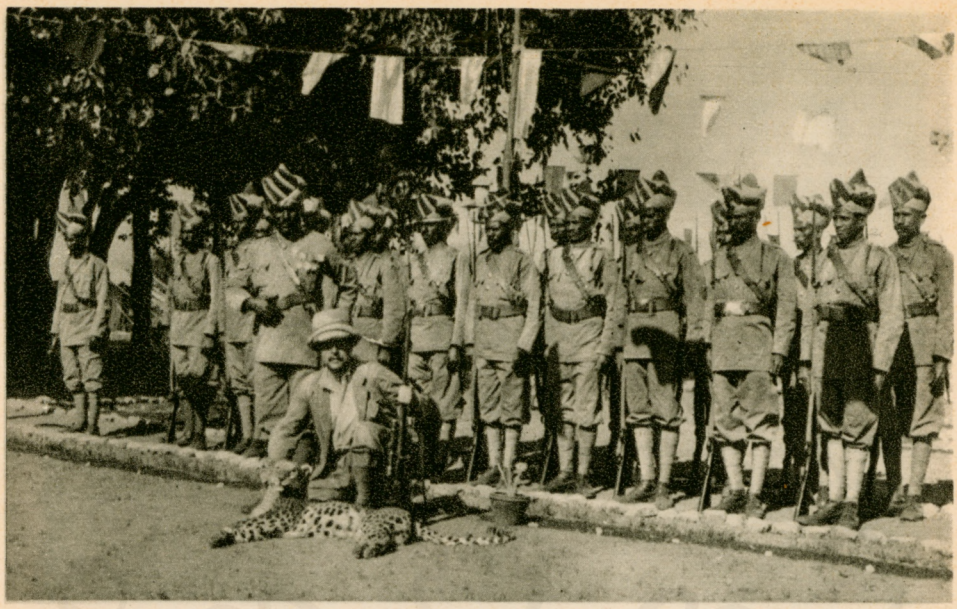

23. A hyderabadi tábori díszőrség s a szerző, párducával.

24. Ugyanaz, Marieval.

25. A tábori lovasőrség.

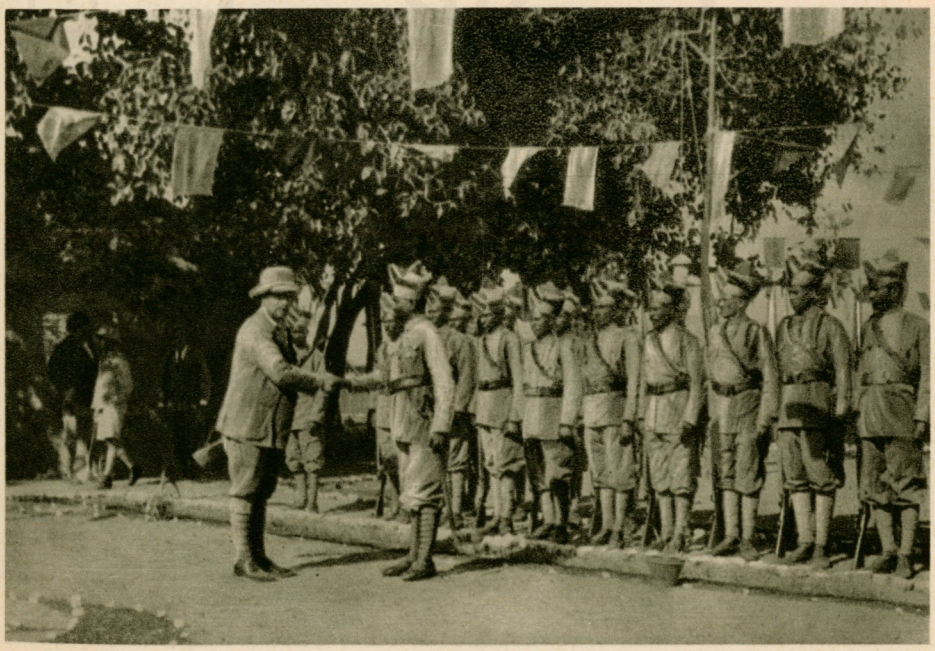

26. A tábori díszőrség búcsúzik a szerzőtől.

27. A bikaneri Maharaja.

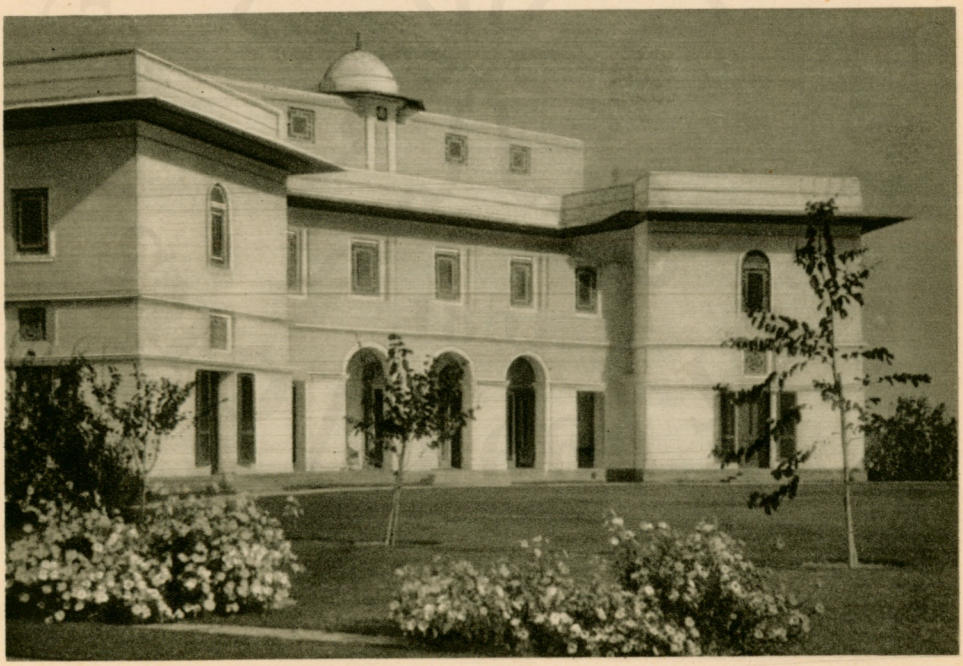

28. A bikaneri Maharaja palotája Delhiben.

hevert a tigris, már holtan, ahol előző nap a shikari a hörgését hallotta. Alaposan megnéztük most és megállapítottuk, hogy jobb oldalán egyáltalán nem érte lövés. Erre átfordítottuk másik oldalára és megtaláltuk a lőtt sebet. Csak egyetlen lövés érte, baloldalról, teste közepén. Eszerint kétségkívül az én golyóm találta el, mert Denise csak a másik, jobboldalról lőtt reá. Érdekes, hogy tigrisem tényleg 150 méterre attól a helytől döglött meg, ahol villásreggeliztünk. Most utólag tehát helyesnek bizonyult óvatosságom, amidőn vadásztársaimat az étkezés alatt arra kértem, hogy tartsák töltött fegyverüket a közelben. E miatt akkor még ki is nevettek!

Az is felejthetetlen élmény ám, amikor ott fekszik az ember lába előtt az első elejtett tigris! Józsi mindjárt le is fényképezte, ott, ahol megtaláltuk. (14., 15., 16. kép.) Aztán felraktuk a tetemet az egyik autóra és hazavittük a táborba. Persze ott ismét nagy fotografálás következett. Hatalmas egy állat volt; nyolc angol láb és tíz i n c h, azaz csaknem három méter hosszú. A rekordot eddig egy tíz láb, tíz inch hosszú tigris képviselte. A hosszat mindig az állat orra hegyétől a farka végéig számítják. Az én tigrisem vállmagassága négy láb volt. A párduc, amelyet két nappal azelőtt ejtettem el, szintén rendkívül erős és jól megtermett állat volt. Hét láb és öt inch hosszúnak találtuk, míg az eddig lemért rekord nyolc láb és négy inchre rúg. Szóval meg lehettem elégedve mindkét vadászzsákmányommal. Midőn a tigrisvadászatra mentünk, útközben egy b l a c k b u c k-ot lőttem. Ez remekszép antilop-féle, gyönyörű fejjel, dugóhúzó formájú szarvakkal.

Estére megérkezett Marie és a szava is elállt a csodálkozástól, amidőn a roppant sátortábort, a lampionok soka-

ságát s az ünnepies zászlódíszt meglátta. Hát még amikor a hat állandó inas felszolgálta a pezsgős estebédet! Aki úgy tudja értékelni a meglepetéseket, mint ő, igazán megérdemli, hogy kellemes meglepetésekkel halmozzák el! Már kárpótlásul is, mert hajtásban még nem szabad tigrisre lőnie!

Denise 8.-án kiment esti lesre. Elhelyezkedett egy bivaly teteméhez közel, amelyet az előző napon egy tigris széttépett. A tigris vissza szokott térni elejtett zsákmányához, hogy még lakmározzék rajta. Ez a tigris is megjelent hét óra tájban, Denise el is találta, de sajnos, nem ölte meg azonnal. Mr. Armstrong, helytelenül, azt mondta neki, lőjjön távcső nélkül, pedig az esti homályban nagy előny a távcső. Másnap megint nagy keresést kellett rendeznünk a bivalycsordával. Hiába, nem találtuk meg a tigrist.

Marie ugyanezen a napon viszont egy machan-ról lesett a tigrisre. A vadállat oda is jött, de olyan óvatos volt, hogy a bivalyhulla előtt hirtelen megfordult és nem jött közelebb. A holdvilágban mégis jól láthatta! Közben én is cserkésztem az erdőn, sok majmot és sakált láttam. Egy meglehetősen ritka, egészen kicsiny, négyszarvú antilopot lőttem.

Kilencedikén ismét hiába kerestük Denise tigrisét. Este autón elmentünk, hogy megnézzünk egy csodaszép templomot, amely ezer esztendővel ezelőtt épült. (11. kép.) Egészen különös látvány egy ilyen rendkívüli műalkotás az őserdő kellős közepén. Indiában éppen azt találtam oly rendkívül érdekesnek, hogy még vadászat közben is, szinte léptennyomon műemlékek kerültek elibém.

Nyolcadikán éjjel nem volt friss «kill». Igy nevezik a kikötött bivalyt vagy kecskét, ha a tigris széttépte. Erre szükség van, mert csak úgy kecsegtet sikerrel a hajtás, ha

a tigris előzőleg ilyen zsákmányt ejtett. Akkor, miután kellő lakomát csapott az elejtett állaton, vizet iszik és többnyire közel a zsákmányához elhever pihenni a sűrűben, és csak ilyenkor lehet eredménnyel hajttatni.

Esti lesre mindnyájan kimentünk. Józsi lelőtt egy «sloot bear»-t, Marie szintén elejtett egyet. Ezeknek a medvéknek, a rettentő hőség dacára is, nagyon hosszú és sűrű a bundájuk. Igen impozáns külsejű állatok, bár kisebbek a mi kárpáti medvéinknél. Abban is elütnek ezektől, hogy a bundájuk fekete. Aznap Marie is elejtett egy négyszarvú antilopot (Fourhorned Antilope).

Tizedikén nagy «general drive»-t, általános hajtást rendeztünk. Marie ez alkalommal elejtett egy chital-t, vagyis szarvast. (20. kép.) Ez az állat nagyon hasonlít a mi dámszarvasunkhoz, de nem szép az agancsa, amely legföljebb csak hatossá, nagyritkán nyolcassá fejlődik.

Tizenkettedikén, az utolsó napon, ismét általános hajtás volt. Egy újabb párducot lőttem. A vadállat gyors iramban vonult át előttem egy sziklás lejtőn, igazán gyönyörű látványt nyujtott. Kisebb és gyengébb volt, mint az első párducom, de nagyon szép, világosan elhatárolt fekete foltok tarkították a szőrét. Aznap még két sakált is elejtettem. A hajtás után visszatértünk Hyderabadba. Este nagy búcsúebéd volt Col. Trench-nél. Őszinte köszönetet mondtam neki, hiszen ő szerezte meg nekünk a remek vadászat örömeit.

Amint így visszagondolok a hyderabadi vadászati élményekre, konstatálnom kell, hogy alapjában véve kevéssé kedvezett nekünk a szerencse, legalább ami a tigrist illeti. Az első napokban akadt «kill» elég, összesen hét csalétekül kikötött állat csalta magához az erdő fejedelmi vadját; de attól a naptól fogva, amikor Marie is megérkezett, mintha

kettévágták volna a szerencsénket, már nem volt kill! Területünkön nyolc tigris nyomaira bukkantunk. A végeredmény mégis csak annyi volt, hogy a második napon én lelőttem egyet, Denise elhibázott kettőt (igaz, hogy nehéz lövések voltak), Marie pedig éppen csak l á t o t t egy tigrist az esti lesen.

Egyébként, ami a hyderabadi napokat illeti, a nagyszerű fogadtatások, a hihetetlen pompa s a vendégszeretet, amiben részesültünk, a legkellemesebb emlékeket hagyta bennünk. A hyderabadi Nizam nem csupán India leggazdagabb fejedelme, hanem egyike a világ leggazdagabb embereinek. Eltekintve államának óriási adóbevételeitől, kb. két millió angol font évi jövedelme van, kincstárában mérhetetlen vagyon fekszik aranyrudak képében, drágakövei, ékszerei — főként smaragd és színarany — közel ötvenmillió font értéket képviselnek. E hallatlan vagyon azonban egyáltalán nem akadályozza meg abban, hogy ugyancsak takarékos legyen. Nem is lakik meseszerű palotájában, hanem egy hitvány kis házban. Különc ember. Fukarsága, mint nekem mondták, mesébeillő. Mi magunk persze nem tapasztaltuk ezt, hiszen a sátortáborunk maga állítólag 1000 fontba került! Háládatlanok volnánk tehát, ha panaszkodnánk. Ritkán fogad vendégeket, inkább csak nagyobb állami funkciók alkalmával. Marie azonban őt meghódította! Ez pedig nem mindennapi siker. Col. Trench-csel teára volt hivatalos a Nizamnál és úgy látszik, annyira megnyerte a hatalmas úr tetszését szórakoztató csevegésével, hogy ez utóbb elküldte neki sajátkezűleg dedikált fényképét, levél kíséretében, amelyben arra kérte Mariet, hogy hazautazása előtt még tisztelje meg látogatásával. Ez a siker annyival is többet jelent, mert a Nizam közismert nőgyűlölő hírében áll.

29. Marie virágok közt
a bikaneri Maharaja delhii palotájában.

30. Sami inas és Marie.

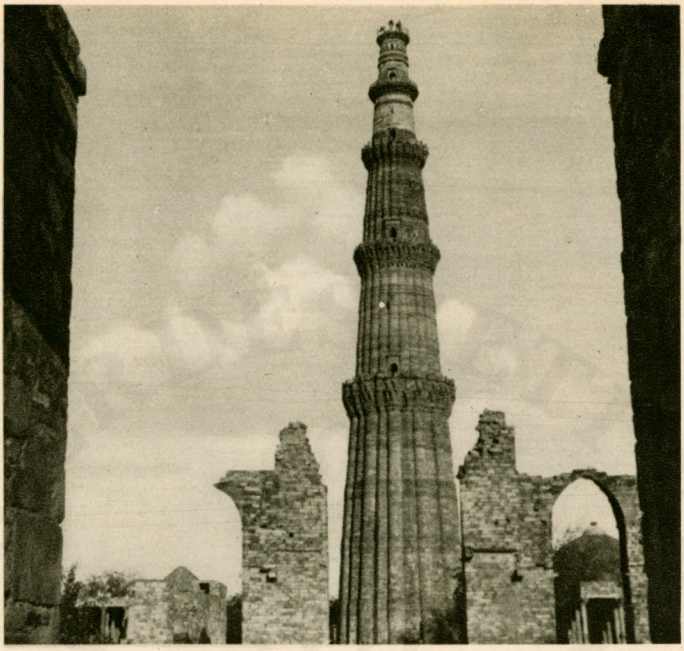

31. A Kutub Minar Delhiben.

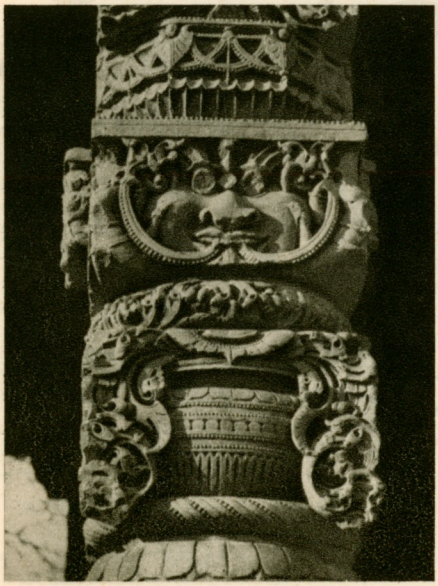

32—33. Régi hindu oszlopok (XII. század)
a Kutub Minart körülvevő oszlopsorból.

Utolsó hyderabadi esténken még levélben is külön köszönetet mondtam az illetékeseknek a nagyszerű vadászatért, amelyet számunkra az állam rendezett. Válaszképpen úgy a Nizam államtitkárja, mint a miniszterelnök is írt és leveleikben mentegetőzve fejezték ki sajnálatukat, hogy csupán egyetlen tigrist ejthettem el és hozzátették, hogy remélhetőleg megint vissza fogok térni, esetleg a következő évben. Milyen szívesen tennék eleget meghívásuknak! Ezeket a leveleket nagy becsben tartom, hiszen a fogadtatással, a sátortábor fényűzésével és hyderabadi élményeimmel együtt legkedvesebb, feledhetetlen emlékeim közé tartoznak.

Február 14.-én egymagamban Delhibe utaztam, Bombay-n keresztül. Bombayben megállva, a kormányzónál villásreggeliztem, aztán meglátogattam Mr. Pratert, a Természetrajzi Múzeum igazgatóját. Ebben a múzeumban pompás trofeumok képviselik India minden vadját; a Roosevelt-fiúk is a legnagyobb elismerés hangján emlékeztek meg erről könyvükben. Az igazgató igen becses felvilágosításokkal és útbaigazításokkal látott el különösen a kashmiri vadász-expedíciómra vonatkozólag. Tigris- és párducbőreimet átadtam neki előzetes preparálás céljából, aztán elküldettem a bőröket Londonba, Roland Wardnak, kikészítés végett. Egy pompás tigrisbőrt pedig a pesti Nemzeti Múzeumnak ajándékoztam, mert tudtam, hogy csak egy régi, satnya példánnyal rendelkezik.

Ez a «Museum of Natural History» valóban elsőrendű intézmény. Csaknem minden, Indiában előforduló állat megtalálható benne, vagy egészében kitömve, vagy legalább a szarvak. Remek példány képviseli egy hatalmas üvegszekrényben a nagy indiai bivalyt, amely jóval nagyobb, mint afrikai fajrokona. Nagy mértékben felkeltette érdeklődése-

met az a térkép is, amely a dátumok megjelölésével feltünteti azokat a helyeket, ahol India különböző vidékein az utolsó oroszlánokat elejtették.

Az ország keleti részében, Bengalban, a mult század ötvenes éveiben lőtték le az utolsó oroszlánt. (Akkortájt járt arra gróf Andrássy Manó is, ismerőseink közt az első, aki Indiát beutazta.) Közép-Indiában 1870 körül ejtették el az utolsó oroszlánt. Tudvalevően manapság még csak Kathiawar félszigetén él néhány oroszlán, összesen talán háromszáz. Ezeket nagyon kímélik. Legtöbbjük a Jam Sahib of Navanagar területén tanyázik s ez a fejedelem évenként legföljebb öt-hat oroszlánt enged elejteni, amidőn legjobb barátait vadászatra hívja. Régebben sok oroszlán volt Indiában, de erősebb ellenfele, a tigris, amely állítólag távolabbi északi tájakról nyomult le délre, lassan kiszorította és kipusztította az oroszlánt. A tigris és az oroszlán, az állatvilág e két legimpozánsabb dúvadja, nem bír megférni egymással. Figyelemreméltó, hogy pl. Nagy Sándor történetírója az indiai hadjáratról beszámolva, egyetlen szóval sem tesz említést tigrisről, noha a görög seregek mélyen benyomultak a Punjabba. Annál több említés történik az oroszlánvadászatokról, amelyekben a görög harcosok résztvettek. Ez is azt igazolja, hogy a régi időkben az oroszlán uralkodott India erdőségeiben, míg a tigris csak később jelent meg.

IV.

DELHI.

A bikaneri Maharaja vendégei vagyunk. — Horse Show. — Polo-hét. — Az első nagy bál az alkirály új palotájában. — Delhi és Agra műemlékei. — Shah Jehan várai. — Taj Mahal, a világ csodája. — Hat napig vendégségben India alkirályánál. — A Maharajáák gyűlése. — Díszlakomák. — Az «Investiture» ünnepsége. — Meghívások Maharajákhoz. — A Parlament ülései. — Beszélgetések Lord Irwinnel. — Lady Irwin meseszerű kerti ünnepélye.

Delhi, a Bikaner Houseban, 1931. február 24.

Február 17-én megérkeztünk Delhibe. Itt is a már ismert kép fogadott: pompás Rolls-Royce-autók, vörös-egyenruhás soffőrökkel. Ezúttal a bikaneri Maharaja (27. kép.) küldte ezeket, aki meghívott, hogy nyolc napig az ő palotájában lakjunk (28., 29. kép), amíg át nem költözünk az alkirályhoz.

A bikaneri Maharaja a legmodernebb indiai fejedelem. Elragadóan kedves és fínom nagyúr! Meglepően hasonlít Ferenc Ferdinándra, az elhúnyt trónörökösre. Mintha ikertestvérek lettek volna. Nagyon szívélyesen fogadott és azonnal megjegyezte, hogy Albert bátyámat igen jól ismeri

Genfből, ahol ő, a Maharaja, 1924-ben és azóta is Indiát képviselte.

Mindjárt az első ebédnél megjegyezte, hogy miért nem jöttem korábban. Akkor januárban résztvehettem volna a híres «sandgrouse»-vadászatokon Bikanerben, ahol világrekordot értek el e tekintetben. Fel is szólított, hogy jövőre jöjjek el. Nem rajtam fog állni, ha nem tehetek eleget a kedves meghívásnak! A bikaneri világrekord — 11.000 darab «imperial sandgrouse», két reggeli lesen — minden vérbeli vadász szívét megdobogtathatja. De azért, amidőn megmutattam a tótmegyeri fácánvadászat emlékére készült cigarettatárcát, a fejedelem is bámulattal méltányolta eredményünket. 6300 fácánt ejtettünk el Megyeren s ez nagyobb napi teljesítmény a bikanerinél. Mert míg Bikanerben a rengeteg sandgrouse-t harmincöt vadász ejtette el, addig Megyeren csak nyolcan voltunk puskások; igaz, hogy Bikanerben két-három óra alatt 5500 sandgrouse esett egy reggel, s a Maharaja fia, aki páratlan lövész, egyetlen reggelen maga 940-et ejtett el. De minderre még majd kitérek a bikaneri látogatás kapcsán.

24.-ig a Maharaja vendégszerető házában laktunk. A reggelik és ebédek, főképpen azonban a breakfast-ok olyan bőségesek voltak, hogy már-már belebetegedtünk a sok kitűnő fogásba! Már az első reggelinél is mindig szerepelt valami hal, egy tojásétel, egy meleg húsétel és hideg felvágott a tea vagy kávé mellett.

Sok kirándulást tettünk Wenckheimékkel és Marie-val. Minden alkalommal a Maharaja autóin mentünk «sight seing»-re, azaz nevezetességeket nézegetni. Megtekintettük a híres Shah Jehan nagymogul mesébeillő alkotásait, a delhi-erődöt (34. kép), Agra várát és természetesen a Taj Mahal-t is Agra mellett.

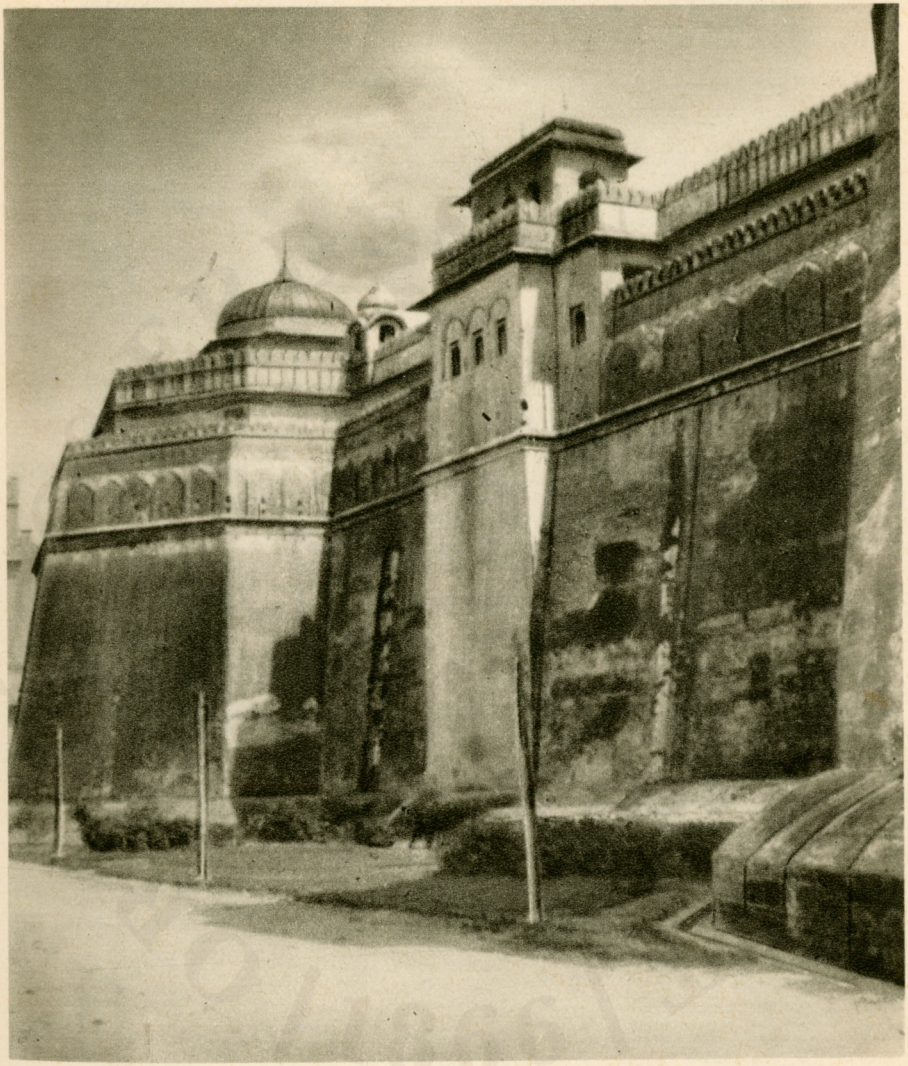

34. Shah Jahan vára Delhiben.

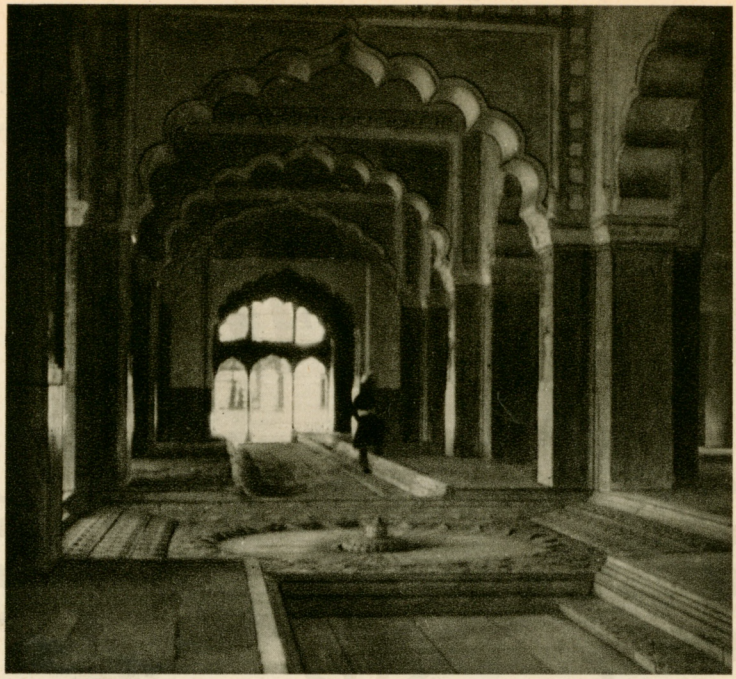

35. Delhi. Fürdőszoba a régi mogulpalotában.

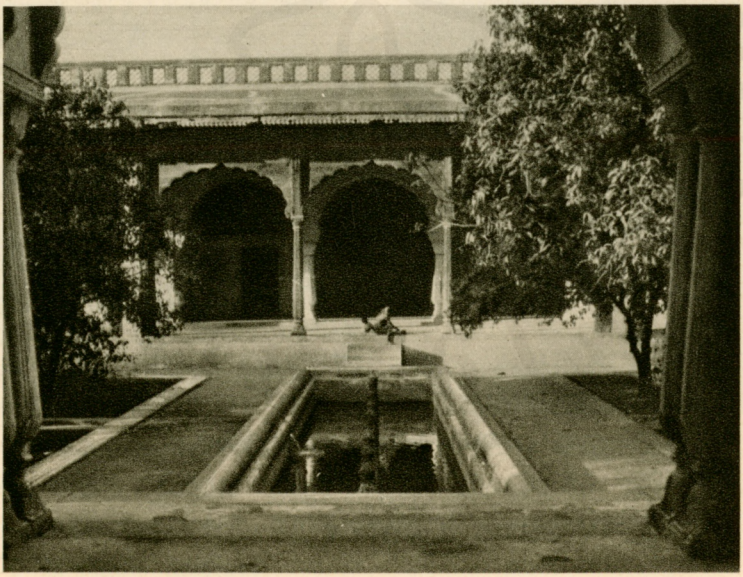

36. Kertrészlet a delhii erődben.

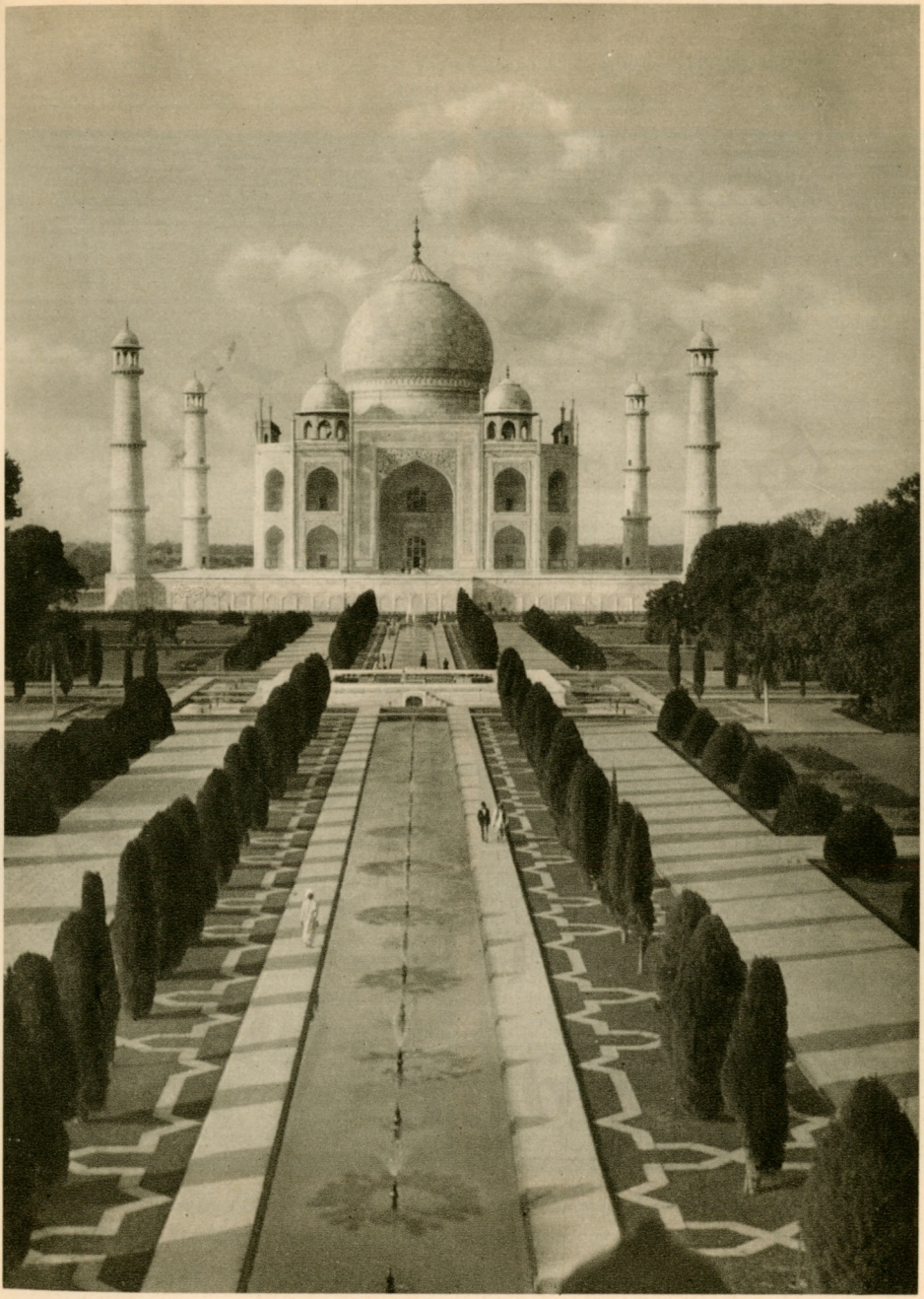

37. A Taj Mahal.

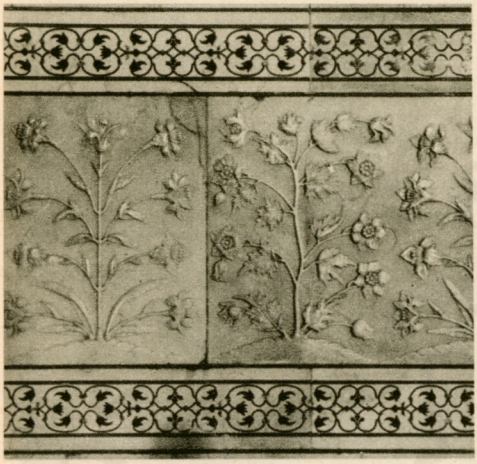

38—39. Márványba vésett faldíszítmények.

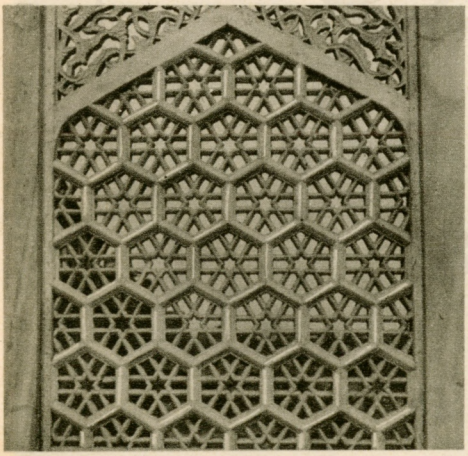

40. Áttört faragású márványablak.

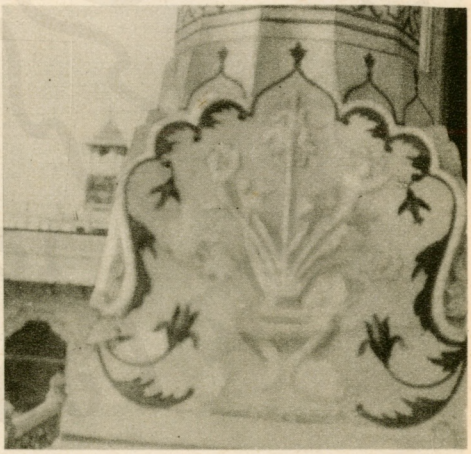

41. Oszlopdíszítés.

Shah Jehan, a mogul birodalom e jeles uralkodója, a világtörténelem egyik legnagyobb építtetője volt. Uralkodása alatt — a 17. század első felében — a páratlan épületek egész sorát emeltette úgy Delhiben, mint Agrában. Leírhatatlan pompa és fényűzés jellemzi ezeket a csarnokokat és palotákat, különösen a belső dekorációk remekek. A fogadótermek falait, sőt még a fürdőmedencék fenekét is a víz alatt drágakövek mérhetetlen sokasága borította. (35., 36. kép.) Persze ezeket már régen ellopkodták, de a dekorációk helye a márványban, ahová a drágakövek be voltak illesztve, épségben maradt és mintáik lehetővé teszik, hogy az egykori hatást elképzeljük. Milyen látvány lehetett, amikor a hárem csodaszép hölgyei fürödtek és a drágakövek, gyémántok, smaragdok és rubinok ezrei csillogtak a víz alatt!

Lehetetlen, hogy rövid utinaplómban, amely elsősorban vadászataimról szól, csak megközelítő képet is próbáljak adni ezekről a csodálatos építményekről. De nem mellőzhetem, hogy legalább a Taj Mahalról megemlékezzem, noha ezt a világcsodáját már számtalan műben ismertették. (37.—42. kép.) A híres síremlékről készült képeket minden művelt ember már szinte gyermekkora óta ismeri, mégis, a hatás, amit a Taj Mahal reám tett, oly lenyügöző volt, hogy meg akarom ezt örökíteni! De nemcsak az első benyomás ilyen hatalmas, hanem minél tovább, minél behatóbban szemügyre vesszük ezt a hasonlíthatatlan remekművet, annál mélyebb ámulat fog el bennünket, hogy emberkéz ilyesmit alkothatott. Rám nagyobb hatást tett a Taj Mahal, mint akár a római Szent Péter templom, Versailles, vagy bármely más épület, amit valaha láttam. Az agrai síremlék misztikus hatása valószínűleg abban rejlik, hogy míg a világ legtöbb monumentális építészeti alkotása más épüle-

tek közelében, többnyire városokban emelkedik, addig a Taj Mahal egészen magányosan áll. (37. kép.) Különösen naplementekor azt az érzést kelti a szemlélőben, hogy a világ végetér a csodálatos síremlék mögött. Egyedül a Taj Mahalt magát látja az ember, másra nem is gondolhat, mást nem is vehet észre, mögötte a végtelen ég terül el, és nincs semmi, ami a figyelmet elterelné magáról a műalkotásról. Marie is, aki pedig semmiért sem lelkesedik annyira, mint a vadászatért, egészen magánkívül volt az elragadtatástól.

A Taj Mahal minden tekintetben tökéletes. Elsősorban a dimenziói tekintetében. A legtöbb híres építészeti alkotás — a Szent Péter templom, a Versailles-i palota, stb. — túl nagyméretű ahhoz, hogy tökéletes lehessen. A Taj Mahal óriási előnye éppen az, hogy minden oldalról teljes egészében áttekinthető. Bár több mint háromszáz esztendős, a fehér márvány oly tiszta és hibátlan, mintha «skatulyából vették volna elő». A nagy felületek dacára is minden külső és belső részlet oly finoman van megmunkálva, mint valami dísztárgy. A márványlapok mindegyikét úgy faragták ki, hogy brüsszeli csipkékre emlékeztetnek. A fehér márványba berakott színes kődíszítmények oly üdén hatnak színpompájukkal, mintha eleven virágok tapadnának a falhoz. A síremlék belsejében pedig oly mélységes hangulat szállja meg az embert, hogy szólni is alig tud. Csakis egy óriási szenvedélyes szerelem alkothatott ilyen világcsodát!

És az egészet még szebbé, még nemesebbé teszi az a gondolat, hogy a nagy mogul-császár, aki oly igazságos volt mindenki iránt, aki az Igazság Mérlegét választotta címeréül, és aki minden vallással szemben türelmet tanusított, annyira szerette e g y e t l e n feleségét, hogy ezt a páratlan emlékművet emeltette porai fölé és nem vett többé

más asszonyt magához, miután szeretett hitvesét elvesztette.

Húszezer munkással, akik számára egész külön kis várost építtetett, emeltette ezt a síremléket. Tizennyolc évig tartott a munka és 1630-ban készült el. A főbejárat kapuja mellett utastanyát építtetett, amelyben naponta száz meg száz zarándok nyert ingyenes szállást és ellátást. Egész Indiából jöttek az emberek, hogy ezt a világcsodáját láthassák. Ez is a nagymogul nemes gondolkozását dícséri.

Szemközt a fehér síremlékkel, a folyó túlsó partján fekete márványból akarta fölépíttetni a maga síremlékét is. De terve kivitelét megakadályozta fia, Aurangzeb, aki fogságra vetette atyját és fogolyként őriztette haláláig az agrai vár egyik lakosztályában. Csak röviddel atyja halála előtt engedte meg neki a kegyetlen fiú, hogy a vár erkélyére vitesse magát, ahonnan a két kilométernyi távolságban álló Taj Mahalt, élete művét és szeretett asszonyának síremlékét, még egyszer, utoljára láthatta. Igaz történet ez és milyen megható . . . De Aurangzebet utólérte a végzet. Az ő intoleranciája vetett véget a mogul birodalom hatalmának, mert a vallásukban üldözött hinduk végre is fölkeltek a kegyetlen nagymogul ellen.

Sajátságos, hogy nem tudják biztosan, ki volt a Taj Mahal építőmestere. Kétségtelen, hogy olasz iparművészek is résztvettek a munkában.

Mi is felkerestük az agrai vár erkélyét, ahonnan Shah Jehan utoljára látta felesége síremlékét és lefényképeztük onnan a Taj Mahalt. (43., 44. kép.) Bár nekem nem sok örömem telik a fényképezésben, ezt a csodálatos műremeket mégis szívesen örökítettem meg.

Hanem elég ebből ennyi. Február 17-től 22-ig kellemesen teltek a napok Delhiben. Három napot a híres polo-

mérkőzések vettek igénybe. (46., 47. kép.) A «Prince of Wales Cup» díjáért India legjobb együttesei küzdöttek, végül is a «Central India Team» maradt nyertes a jodhpuri Maharaja csapatával szemben. A polo Indiából származik és az indiai «team»-ek a világ legjobb pólócsapatai közé tartoznak. Sok Maharaja tart fenn ilyen polo-együtteseket, akárhányan közülük személyesen is résztvesznek a mérkőzésekben és kiváló polojátékosok. A bhopali nawab-nak például 9-es handikapje van és csak egyetlen egy amerikai meg egy angol tud 10-es handikapet felmutatni. A delhi-i «Horse Show» is igen híres sportesemény; nagyszerű ugratások, M a i l-c o a c h-hajtások, stb. szerepelnek a műsoron. (48., 49. kép.) Természetesen olyan tömegek gyűlnek össze ilyenkor Delhiben, hogy lehetetlen szobát kapni a szállodákban. Ezért is különös hálát éreztem a bikaneri Maharaja iránt, hogy vendégei lehettünk és mindenhová az ő autói vittek bennünket, mert a távolságok rendkívül nagyok.

Február 21.-én nagy bál volt az alkirálynál. Ezerötszáz meghívott vett részt benne. Ez volt az első bál, amióta az új alkirályi palota elkészült. Az óriási termek és a tágas folyosók feledhetetlen látványt nyujtottak. A folyosók nincsenek befödve, hogy hűvösebbek legyenek. A párok kitáncolnak a hatalmas teremből a folyosókra s a csillagos ég alatt folytatják a táncot. Sok Maharaja volt jelen, fantasztikus ékszerekkel megrakodva. Pedig azt hallottam, hogy ezek a fejedelmek csak «kis» ékszerdíszüket rakták magukra a bálon; majd az «Investiture» alkalmából, amelyre az Alkirály minket is meghívott, már teljes ékszerpompájukban fognak megjelenni. Elképzelhető, micsoda ragyogás lesz ott! A bálon bemutattattam magamat a patialai Maharajának, aki a fejedelmek gyűlésén az elnöki tisztséget tölti be. A Maharaja igazán rendkívül kedves volt. Ő is azon-

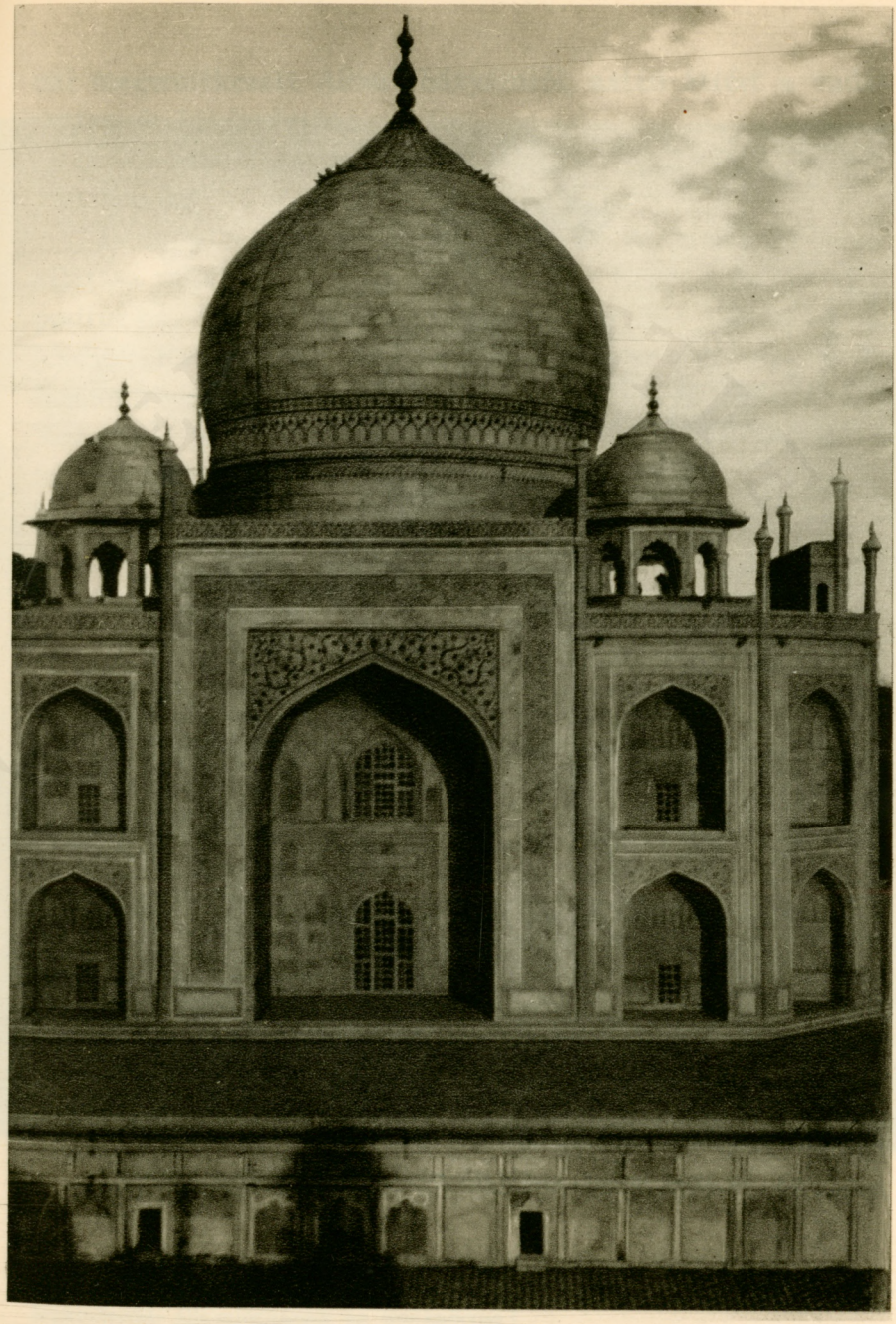

42. Taj Mahal-részlet.

43. Az agrai torony, amelynek erkélyén Shah Jahan meghalt.

nal megemlékezett Albert bátyámról, aztán áttért a vadászatra és kijelentette :

— I want you to shoot a panther by me ! When are you coming? [1]

Bemutattam neki Mariet is, akit a párducvadászat kilátása mindjárt nagyon lelkes kedvre hangolt és megállapodtunk a Maharajával, hogy április 10.-től 13.-ig vendégei leszünk Patialában. Amikor később megemlítettem, hogy Kashmirban is fogok nagyvadra vadászni és hogy a kashmiri Maharaját sajnos nincsen szerencsém ismerni, a patialai fejedelem karonfogott és a kashmiri Maharajához vezetve így mutatott be neki :

— This is the nephew of my best friend, Count Apponyi, the finest statesman in Europe ! [2]

Ezzel a kashmiri utazás is végleg rendkívül előnyös elintézést nyert, ami nagy megelégedésemre szolgált.

Február 24.-én átköltöztünk az alkirályhoz. Megújult a már többször látott jelenet : a poggyászhegyek felvonulása — persze az oroszlánrész a hölgyek málhájának jutott. Wenckheimékkel és Marieval együtt oly nagy lakosztályt kaptunk, hogy szobáink az épület egy egész szárnyát foglalták el. Mindegyikünknek volt egy hálószobája fürdőszobával, egy előszobával és egy külön szalónnal. A berendezés modern volt, angolos, nagyon ízléses, a legnagyobb kényelemmel. Az íróasztalon nagy csomag levélpapiros, külföldi és belföldi sürgönyblanketták voltak előkészítve, azonkívül egy csomó blankettát is találtunk, amelyeken a vendég kedve szerint rendelhet autót, megadva az időpontot és az igénybevétel időtartamát. Készen

[1] — Óhajtom, hogy egy párducot lőjjön nálam. Mikor jön el?

[2] — Ez az én legjobb európai barátomnak, gróf Apponyinak, Európa legkitűnőbb államférfiának az unokaöccse !

összeállított ebéd- és villásreggelilisták, a «house party» vendégeinek teljes névsora, nyomtatott programmok előre az egész hétre, stb. vártak reánk az asztalon. Nagyszerű szokás. Igy egyszerre minden lehető kérdés felől tájékozódva voltunk már megérkezésünkkor.

Villásreggeli előtt bemutattak bennünket az alkirálynak és Lady Irwinnek. A háziasszony mellett ültem az asztalnál és a rendkívül bájos Lady Irwin azonnal így kezdte a beszélgetést :

— We got so many letters from your English friends, that we are very pleased to have you and your partie for a week ! [1]

Másik szomszédnőm az asztalnál a nagyon kedves Marchioness Tichfielt volt, Portlandék menye, régi ismerős. Jóformán minden jelenlévővel volt egy-két közös ismerősünk. Lord és Lady Stanley, boldogult Niel Primrose barátom sógora, aki több ízben járt nálam Apponyban. Mrs. Meynell, Muriel Seherr-Thossnak jóbarátnője volt. Szóval könnyen találtunk kapcsolatokat a társasággal.

Az estebédet is az alkirályék társaságában költöttük el. Ebéd után Lord Irwin maga mellé ültetett egy díványra és nagy érdeklődéssel, egy álló óra hosszat kérdezősködött magyarországi dolgok felől. Azt mondta, hogy Európának ez a része különösen érdekli. Jól ismerte még Genfből Bethlent és Albert bátyámat. Noha Titulescuval is baráti lábon állt és ez őt mindig személyesen tájékoztatta az optánskérdés felől, mégis egészen a magyar álláspont pártján volt. Beszélgetés közben megjegyezte,

[1] — Annyi levelet kaptunk az ön angol barátaitól, hogy nagy örömünkre szolgál Önt és társaságát egy hétig magunknál vendégül láthatni !

hogy 1931 tavaszán, áprilisban, amikor indiai hivatalának határideje (öt év) lejár, nagyon szeretne hazautaztában ellátogatni Magyarországra és hozzám, Apponyba is, hogy a nemzetiségi kérdést a helyszínén tanulmányozhassa. Megígértem neki, hogy a szükséges segédeszközöket s a tájékoztató irodalmat repülőpostával meghozatom számára. Erre megkért, hogy jöjjek el majd hozzá Simlába, a Himalayába, ahol a forró nyári hónapokat tölti, hogy zavartalanul, behatóbban beszélgethessünk az őt is érdeklő témákról. Kashmiri kirándulásom után igyekezni is fogok eleget tenni szíves hívásának.

Az indiai kérdésekről is tájékoztatott, sokat beszélt Afghanisztánról, Amanullahról, a bolsevizmusról és más hasonló, Indiát közelről érintő dolgokról. Igy hát mégis adódott alkalom, hogy bizalmasan elcseveghessek az alkirállyal, noha attól féltem, hogy a fejedelmek gyűlése minden idejét igénybe fogja venni. Igaz, hogy rendkívül el volt foglalva azokban a napokban, de mégis szakított időt számomra s ez még becsesebbé tette előttem a vele folytatott beszélgetéseket.

Február 25.-én, délelőtt 11 órakor volt a «Chamber of Princes» gyűlésének ünnepélyes megnyitása. Ez is feledhetetlenül érdekes látványossággal szolgált. Csaknem minden jelentékenyebb indiai fejedelem jelen volt, többen ékszereikkel dekorálva. (54. kép.) A gyülekezet mérhetetlen politikai és pénzügyi hatalmat képviselt. A vagyon, amely ezeknek a fejedelmeknek a kezében összpontosul, szinte csak csillagászati számokkal lenne kifejezhető. A gyűlésen résztvevő hatvanegynéhány Maharaja nagyobb vagyonnal rendelkezik, mint több európai közepes állam együttvéve. Nem egyet már ismertünk a fejedelmek közül. A patialai Maharaja a gyűlés «Chancellor»-a, vagyis elnöke.

Miután Lord Irwin beszéd kíséretében megnyitotta az ülést, elsőnek a patialai Maharaja állt fel szólásra és örömét fejezte ki György király egészségének szerencsés helyreállta fölött. Utána még vagy húsz Maharaja tolmácsolta jókívánságait György király gyógyulása alkalmából. Köztük Kashmir, Bikaner, Kapurthala és Bhopal fejedelmei is, akiket már ismertünk.

Lady Irwin mellett ültünk a páholyban és mindent kitűnően láttunk. A király iránt érzett hódolat kifejezései után a fejedelmek ugyanabban a sorrendben, mint előbb, kifejezték még szerencsekívánataikat abból az alkalomból, hogy az alkirály vonata ellen intézett bombamerénylet meghiúsult. Mindnyájan hangsúlyozták, hogy Lord H a r d i n g e-n kívül (aki György király indiai koronázásakor volt alkirály 1912-ben) egyetlen alkirály sem nyerte meg oly mértékben India népének a szívét, mint Lord Irwin. Az volt a benyomásom, hogy a fejedelmek hűségnyilatkozatai egészen őszinte érzésből fakadtak és nyilvánvaló volt, hogy kifejezetten a Lahore-ban nemrég (1929. december 29.-én) megtartott függetlenségi kongresszus határozataira akartak válaszolni azzal, hogy lojalitásukat és hódolatukat nagy nyomatékkal kifejezzék az «our beloved King-Emperor» [1] iránt — ahogyan beszédeikben India urát nevezték. Érthető is, hogy az indiai fejedelmek, akik oly óriási magánbirtokkal és vagyonokkal rendelkeznek, minden erejükkel a brit hatalomhoz ragaszkodnak, hiszen ha az angolok kénytelenek lennének magára hagyni Indiát, akkor a Maharaják hatalma sem lenne többé biztonságban és a bolsevizmus könnyen behatolhatna Indiába észak felől. Ezzel tisztában is vannak a fejedelmek és minden alkalmat

[1] «A mi szeretett Királyunk és Császárunk.»

44. A Taj Mahal az erődből nézve.

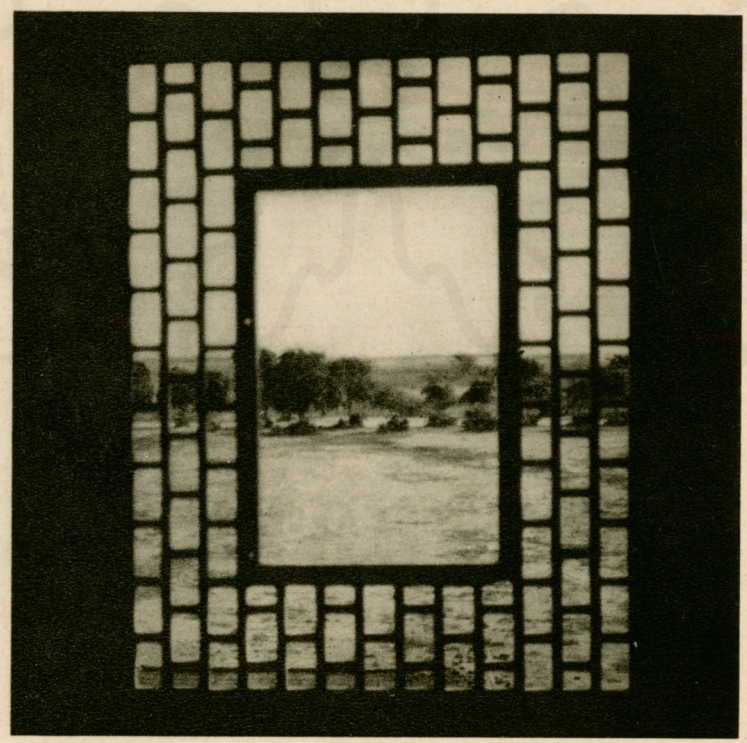

45. Áttörtfaragású márványablak az agrai erődben.

46. Pólópálya Delhiben.

47. Az alkirály kiosztja a díjakat.

48. Az alkirály mail-coach-a a Horse Show-ban.

49. Mail-coachok szépségversenye.

50. Lovastestőr az alkirály palotája előtt.

megragadnak arra, hogy hűségüket a brit királyuk és császáruk iránt kifejezésre juttassák.

Általában az a véleményem, hogy az indiai helyzet nem fenyegeti az angolokat egyelőre veszéllyel. Csak rá kell nézni a térképre. Brit-India területei és a Maharaják bennszülött-államai úgy át- meg átfonják egymást, hogy Brit-India önállósága egészen elképzelhetetlen. Vagy egész Indiának, tehát úgy a brit-területeknek, mint a fejedelemségeknek, függetlenné kell válnia, vagy egyáltalán nem lehet szó függetlenségről. A Maharaják természetesen mindent elkövetnek, hogy India teljes önállósága ne következhessék be.

A fejedelmek gyűlésén kívül elmentünk még Marieval a Törvényhozás másik két Házának üléseire is. Mindhárom gyűlés egy óriási, köralakú épületben ülésezik. (55. kép.) A fejedelmek gyűlése csak a b e n n s z ü l ö t t-á l l a m o k (Native States) ügyeivel foglalkozik. A másik két Ház, vagyis a «Council of State» (Államtanács) és a «Legislative Assembly» (Törvényhozó Gyűlés) B r i t-I n d i a ügyeit tárgyalja. Az előbbiben tizenhét magasrangú államtisztviselő és huszonhat kinevezett előkelőség foglal helyet; az utóbbinak tagjai felerészben indusok, felerészben angolok (a felsőházban is így oszlanak meg a helyek), azonban csak negyvenegy kinevezett tagja van, a többi száznégy választás útján kerül a Törvényhozó Gyűlésbe.

Az előbb említett lahore-i függetlenségi határozat, amelyet az Indiai Nemzeti Kongresszus hozott 1929 december 29.-én, felszólította a Törvényhozás két utóbbi Házát, hogy tagjai mondjanak le mandátumaikról. A felszólításnak azonban csak kevesen tettek eleget, a többség helyén maradt.

Hallatlanul érdekes volt a három Ház üléseit figyelemmel kísérni. Különösen az tett mély benyomást reám,

amint ezek a hatalmas fejedelmek, valahányszor fölkeltek helyükről, mély hódolattal hajoltak meg az angol király személyének képviselője előtt, aki e szemkápráztató ragyogás közepette egyszerű szürke szalonkabátban ült. Mióta a német birodalom, mint fejedelmek államszövetsége, megszűnt, India az egyetlen és utolsó feudális állam a világon, ahol néhány száz belügyi tekintetben független, sőt ugyancsak abszolutisztikus uralkodó aláveti magát és országát a közös államfőnek, India császárának, akit az alkirály képvisel előttük.

A fejedelmek gyűlése a leírt benyomásokon és érdekes tapasztalatokon kívül még azzal az előnnyel is járt reánk nézve, hogy alkalmunk nyilt megismerkedni velük. Mind nagyon vendégszeretők és rövidesen egész sorát kaptuk a meghívásoknak. A régebbi invitációkon kívül Kapurthala, Mandi, Raj-Pipla, Bophal, stb. fejedelmei is elhalmoztak meghívásaikkal. Némelyik uralkodóval meleg barátságot is kötöttem és ezek kijelentették, hogy ha a jövőben akár magam, akár más barátaimmal együtt Indiába találnék jönni, mindenkor nagy örömmel fognak bennünket viszontlátni, hogy résztvegyünk vadászataikon.

25.-én és 28.-án este is nagyarányú estebéd volt az alkirálynál. Mindkét alkalommal kb. 90—90 meghivott jelent meg. Az összes Maharaják és főnemesek hivatalosak voltak, ki az első, ki a második ebédre, úgyhogy mi, akik mind a két lakomán résztvettünk, a legtöbb fejedelemmel közelebbi ismeretséget köthettünk. (L. a mellékletet 94a, 94b.)

Mandi rajah-ja, mikor Magyarországon járt, ellátogatott Fótra is, nővéremhez, Károlyi Lászlóné hoz és most a legnagyobb elismeréssel emlékezett meg nővérem jótékonysági akciójáról, elsősorban a hadirokkantak, hadiözvegyek és árvák fóti falujáról, amelyet nővérem nemzetközi

adakozásból létesített. A leggazdagabb indiai fejedelem, a hyderabadi Nizam, akinek meghatalmazottját, Sir Akbar Hydary-t fölkerestem, felajánlott egy újabb fóti ház építésére szükséges összeget. Igy Indiát is fogja néhány ház képviselni a fóti «Suum Cuique»-telepen, mert bizonyosra veszem, hogy a bikaneri és a patialai Maharaják is fognak egy-egy házat felajánlani. Lady Irwin, akinek bemutattam a fóti telepet ismertető angolnyelvű könyvecskét, szintén megígérte, hogy az alkirályt ráveszi egy ház alapítására. Tudtam, hogy mindez nagy örömet szerez Fannynak, aki egész szívével csügg nemes művén.

A «Viceroys-House»-ban töltött hat nap nagyon hamar elrepült, mint minden kellemes élmény. Reggelenként Marieval rendszerint tenniszeztünk. Tizenkét tenniszpálya van egymás mellett az alkirályi palota kertjében, ezek fele gyeppálya. A sok labdaszedő fiú, hófehér ruhában és vörös turbánnal, nagyon rendesen hatott. (56., 57. kép.) Wenckheimék inkább a polo-mérkőzésekre és a «Horse Show»-ra jártak. Sokszor tenniszeztünk az alkirály nagyon bájos leányával is, Miss Anne-el a pompás pályákon.

Február 27.-én, az estebéd után, tartották meg az úgynevezett «Investiture»-t, vagyis a rendjelek átadásának szertartását, amely az év legünnepélyesebb mozzanata szokott lenni. A rendjeleket a király és császár nevében az alkirály osztja ki, ugyanekkor avatja lovagokká az erre kiválasztottakat. A Maharaják mind teljes díszben, ékszeresen jelentek meg és valóban olyan látványt nyujtottak, amelyhez hasonlóban még nem volt részem. Ilyen kijelentések ismétlése túlzásnak látszhatik és magam sem szeretem az ilyesmit, de Indiában, a határtalan lehetőségek hazájában, olyan dolgokat lát az ember, hogy a látottakat sokszor egészen nyugodtan egyedülálló, páratlan élményeknek ítélheti. Sokan

csak azért nem vallják be, hogy a hasonló dolgok rendkívül nagy hatást tettek reájuk, mert blazírt egykedvűséget szeretnek fitogtatni. Ez azonban nincs meg a természetemben.

Az alkirály környezete tíz órakor, az estebéd után gyűlt egybe a nagy Durbar-teremben, a trón mellett, amelyen Lord Irwin, mint a császár személyének képviselője, foglalt helyet. Igen jó helyünk volt, egészen az alkirály közelében. Ekkor egymásután bevonultak a Maharaják, akik közt a legjelentékenyebbeket már mind személyesen ismertük. Ragyogó díszruhákba öltözött mindegyik. Természetesen a patialai Maharaján csillogott a legtöbb drágaság.

Még az előző év novemberében Párisban, B o u c h e r o n és C a r t i e r üzletében (a Rue de la Paix-n) véletlenül szemembe ötlött egy album. A patialai Maharaja számtalan nyakláncának fényképeit tartalmazta, ugyanis kevéssel azelőtt minden ékszerét újra foglaltatta a világhírű cégnél. Az egyik smaragd, mondotta nekem Boucheron, n y o l c-m i l l i ó f r a n k o t é r. A Maharaja ezúttal is viselte a smaragdnyakláncot ezzel a híres drágakővel, de még egynéhány gyémántsor függött a nyakában, turbánját pedig leírhatatlanul pompás diadém ékesítette. Mikor meglátott minket, hozzánk jött a termen át és megmutatta meseszerű díszeit. Később megkérdeztem egy pár beavatottat, akik a Maharaja ékszereit többszáz millió frankra becsülték. Kedves barátunk, a bikaneri Maharaja is odajött hozzánk. Alig volt rajta ékszer, mégis ő hatott a legelőkelőbbnek mind között.

Col. Trench barátunk, aki a hyderabadi pompás tigrisvadászatot rendezte, szintén jelen volt és az alkirály lovaggá avatta. Annyi kedves ismerőst láttunk a hatalmas teremben, hogy folyvást integetnünk és bólogatnunk kellett. A hyderabadi Nizam miniszterei szintén ott voltak és a

51. Az új alkirályi palota bejárata Delhiben.

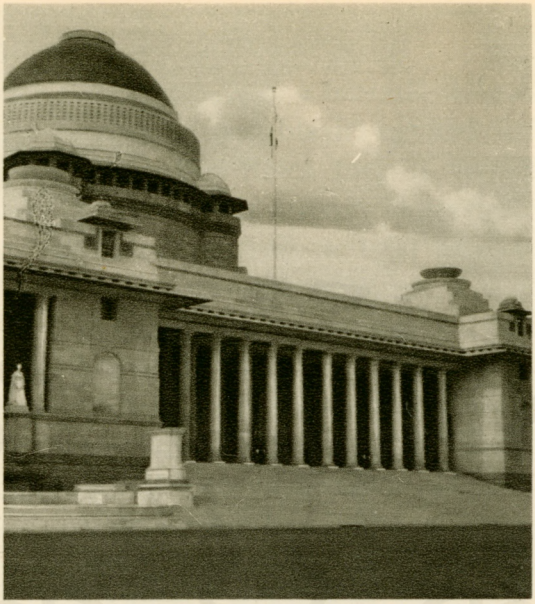

52. Az alkirályi palota feljárója Delhiben.

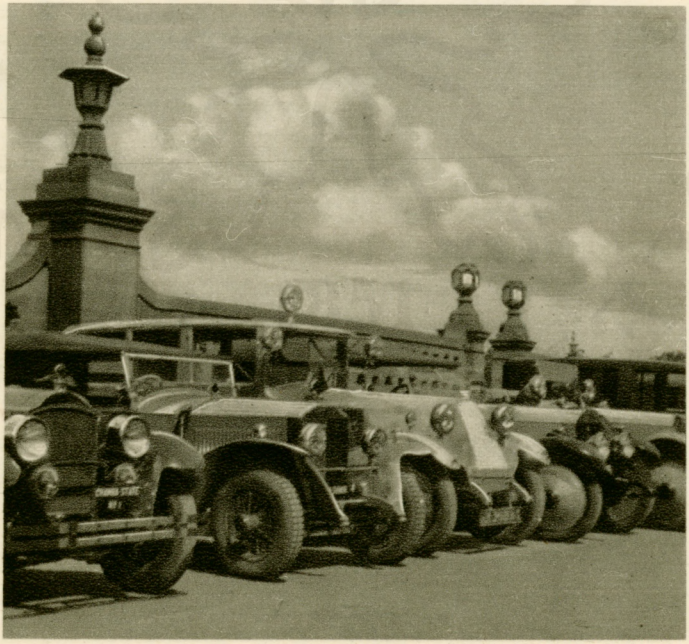

53. Maharaják autói a gyűlésépület előtt.

ceremónia után vídáman ünnepeltük a buffetben a viszontlátást.

Különösen az estebédet követő órák voltak szórakoztatók és kellemesek, mert ilyenkor sok érdekes emberrel nyílt alkalmunk elbeszélgetni. Szinte leírhatatlan, milyen benyomást tesz az ilyen előkelő, exotikus társaság. Az óriási fogadótermek, a széles lépcsők, tágas árkádok, a bennük és rajtuk hullámzó tarka embertömeg, hosszú, karcsú angolok gála-egyenruhában, kövér Raják mesébeillő ékességeikkel — az egész valami fantasztikus látványosságként hatott. A fejedelmek nagyrészét ugyan csak a sok drágakő tette fejedelmi jelenséggé, de volt közöttük néhány igazán feltűnő és előkelő megjelenésű alak. Azt mondják, legeszesebb mind közt az alwari Maharaja, de állítólag nagyon kegyetlen ember. Róla híresztelik, hogy egyik poloponnyját, amelyik elrontotta a játékot, elevenen eltemettette. A kis sikkimi Maharaja, akinek az állama egészen Tibet határán, a Mount Everesttől keletre fekszik, már tipikus mongol, ferde, apró szemekkel és elég nyomorúságos jelenség. A leggazdagabb fejedelem, a hyderabadi N i z a m, igen ritkán jön Delhibe ; most se jött el, túl félénk és fukar ehhez. Kapurthala fejedelme igen jó megjelenésű ember. Mind olyasféle hosszú kabátot viselnek, mint a szalonkabát, de egysorosan, színes selyemből, alacsony állógallérral, nyakig begombolva. A gombok drágakövekkel kirakott aranyból valók. Érdekes látvány az is, amikor ezek a hatalmas fejedelmek egymást nagy tisztelettel üdvözlik : két kezüket, összetéve mintha imádkoznának, az arcukhoz emelik és olykor egészen a földig meghajolnak.

Rendkívül színpompássá teszik a képet az angol hölgyek modern toalettjei, a közéjük vegyülő indus nők festői ruhái, az öreg indus politikusok vagy professzorok hosszú fehér szakállal övezett érdekes vonásai, a nagy keleti nyugalmat

kifejező arcok, amelyek a Biblia-beli prófétákat idézik elénk. Mintha az Ezeregyéjszaka meséi elevenedtek volna meg!

Annyi meghívást kaptam Delhiben a jövő évre, hogy hónapokig vendégeskedhetnék a sok Maharajánál és más uraknál. Különösen a hyderabadi miniszterek nógattak erősen, hogy jöjjek el ismét tigrisvadászatra. Megjegyeztem, hogy ha megint elmehetnék, ne állítsanak fel részemre olyan fejedelmi fényűzéssel felszerelt tábort, rengeteg személyzettel, mert én megszoktam, hogy otthon Európában a szarvasbőgés idején kezdetleges vadászkunyhóban tanyázzam. Hanem a miniszter kijelentette, hogy a nélkül ez náluk nem lehetséges! Hiábavaló volt minden protestálás.

Február 28.-án felszálltam az alkirály repülőtiszt-adjutánsával. Az alkirályi palota így felülről nézve úgy hatott, mint egy egész különálló város. Az új «Viceroys House» szintén, mint a Taj Mahal, 18 évig épült. Lord Harding kezdte építeni, aki 1912-ben György király Durbárjakor volt alkirály. Aztán végigrepültünk a régi Delhi műemlékei fölött is. Nagyszerűen áttekinthettem a történelmi nevezetességű mogul-császárvárost, ahol évezredek óta újabb és újabb városok épültek a multak romjain. A modern székváros fölött, amely kétségtelenül a világ legnagyobb kiterjedésű rezidenciája, beleértve az európai császári palotákat is, arra kellett gondolnom, mit szólna Shah Jehan, a felségesen szép régi kastélyok építtetője, ha minket, madárembereket megpillanthatna most onnan alulról. Hiszen a régi uralkodók is sokat utaztak, de milyen soká tartott, míg akár csak Delhiből Agrába értek! Milyen könnyen mozgunk mi manapság! Szinte kevesebb fáradsággal juthatunk el Európából Indiába, mint ahogy a régiek az egyik várostól a másikig. És mennyivel több alkalmunk van rá, hogy messze tájakon is barátokat találjunk és új barát-

tokat szerezzünk ! Mégis, mindennek dacára, ma még békétlenebb a világ, mint hajdanában . . .

Valahányszor Drezdában jártam, mindig újra megnéztem a «Grünes Gewölbe»-ben azt a csodálatraméltó műremeket, amelyet Shah Jehan unokája ajándékozott Erős Ágost szász királynak. India és Európa közt már akkor is fűződött barátság. A mű az akkori «Durbar»-t, a Nagymogul koronázását ábrázolja, teljes ragyogásában. Nagy, 2 méter átmérőjű asztal, amelyen vagy kétezer kis alak látható, mind egytől-egyig gyöngyházból kivésve és drágakövekből kirakva; a Nagymogul sátra aranyból, a díszelefántok, a Maharaják ékszerei, minden részlet miniatűr-munkával, csodálatosan kidolgozva. Dinglinger, Erős Ágost híres stuttgarti aranyművese is elismeréssel nyilatkozott indiai kollégájának remekművéről. Ez a műalkotás jutott eszembe, amidőn a levegőből letekintettem India mai császárjának székvárosára és kimondhatatlan boldogság töltött el, hiszen mindig az volt vágyaim netovábbja, hogy megláthassam Indiát. És a régi világra gondolva, örömmel állapítottam meg, hogy a mult századok sok színes, érdekes jelensége ma is ugyanúgy megtalálható Indiában, mint egykor, talán évezredekkel ezelőtt. Ez is hasonlíthatatlan vonzerőt ad India földjének. Aztán elgondoltam, vajjon hol boldogabbak az emberek — itt, Indiában, ahol az új világ még nem rombolt le minden hagyományt, vagy odaát Európában, ahol halomra döntöttek már majdnem mindent, ami a multakra emlékeztet . . .

Március 1.-én végre megérkezett Franzi Mayr-Melnhof barátom is. Éppen idejében állított be, hogy még résztvehessen az alkirály nagy garden-partyján, amelyen ezerhatszáz vendég jelent meg. Különösen Lady Irwin virágoskertje nyujtott remekszép látványt. (58. kép.) De az egész

gyülekezet festői hatást tett a sok egyenruhával, a Maharaják színes köntöseivel és turbánjaival. (59. — 70. kép.) Marie meg én szinte mulatságosnak találtuk, hogy itt, a messze Indiában, már éppúgy otthon érezzük magunkat és mindenkit ismerünk, mint akár Wienben, a polo-mérkőzéseken. Persze lépten-nyomon fényképeztünk. Többek közt ismét összetalálkoztam Ashmed Bartelet-tel, az angol hírlaptudósítóval, aki 1919-ben résztvett a wieni magyarországi bolsevista-követség ellen intézett betörésben és sok millióra rúgó fehér pénzt ragadott el Kun Béla elvtársaitól. Járt Apponyban is. Sok érdekeset mondott el az indiai helyzetről. Előre örültem, hogy alkalmam lesz a Patialában töltendő három nap alatt, ahová Bartelet is eljön, behatóbban érdeklődni az efajta kérdések iránt, hiszen a patialai Maharaja avatott szakértője az indiai problémáknak.

Röviddel a garden-party előtt Lord Irwin búcsúzóul még a dolgozószobájába kéretett és nagyon érdekes beszélgetésben volt részem, különösen a magyar ügyekről. Megismételte felszólítását, hogy legyek vendége Simlában, nyári székhelyén, ha majd visszatérek Kashmirból, himalajai vadászkirándulásomról.

A garden-party után, 1.-én este, még egy nagyon kedves búcsúebéd volt, kevés résztvevővel. Lady Irwin mellett ültem és ő megkért, kölcsönözzem neki a «Two noble Lives» című könyvet, amely az első alkirály, Lord Canning feleségének leveleit tartalmazza. Lord Canning 1858-ban, a nagy indiai «Mutiny» (lázadás) idején kormányzott. Ezt a könyvet anyám, mint kedves olvasmányát, szintén nekem adta utamra. Lady Irwin azt is megemlítette, hogy milyen hálásak Wenckheim-éknek, amiért az angol polojátékosokat olyan nagy vendégszeretettel fogadták Magyarországon.

Az alkirály első Maharaja-ebédjének ülésrendje (lásd a szöveg 86. oldalát).

THE VICEROY'S HOUSE, NEW DELHI.

Tuesday, 25th February 1930.

DINNER PLAN.

Captain Jackson.
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja Jam Saheb of Nawanagar.
Captain Wardle.
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Sikkim.
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Bikaner.
Major Vigors.
Mr. Peake.
Lieut.-Colonel Muir.
Lieut.-Colonel Field.
Lieut.-Colonel Ogilvie.
The Hon. Mr. G. S. Kaaparde.
Colonel Meynell.
Miss L. Pritchard. / The Count Wenckheim.
The Hon. Sir Charles Watson.
Mrs. Atkinson. / H. H. the Raja of Narsingarh.
Mrs. Field. / H. H. the Maharaja Rana Saheb of Porbandar
Mrs. Burdon. / H. H. the Maharaja of Alwar.
The Countess Wenckheim. / H. H. the Nawab of Baopal.
HER EXCELLENCY THE LADY IRWIN. / H. E. the C.-in-C. in India.
The Lady Stanley. / H. H. the Maharaja of Bikaner.
Mrs. Cunningham. / H. H. the Maharaja of Sikkim.
Mrs. Anderson. / H. H. the Raja of Rajgarh.
The Lady Honor Guinness. / H. H. the Raj Saheb of Wankaner.
Lieut.-Colonel Sir Stewart Symes. / Miss Ross.
The Lord Stanley.
The Hon. Sir Sankaran Nair.
Lieut.-Colonel Harvey.
Mr. Wylie.
Lieut.-Colonel Gannon.
Major Anderson.
A Member of the Staff of H. H. the Nawab of Bahawalpur.
A Member of the Staff of H. H. the Maharaj Rana of Dholpur.
Captain Alexander.
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Rajpipla.
Mr. Griffin.
Flight-Lieut. Bennett.

TABLE.

Captain Pepys.
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Kishengarh.
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Jodhpur.
Captain LLoyd.
The A.-D.-C. in Waiting to H. E. the C.-in-C. in India.
Lieut.-Colonel Thorburn.
Lieut.-Colonel Colvin.
Miss Ogilvie. / The Hon. Mr. FitzPatrick.
Lieut.-Col. Sir Richard Chenevix-Trench.
Miss Birdwood. / The Raja of Bansda.
Mirza Sir Mohd. Ismail.
Miss Meynell. / General Sir William Peyton.
Mrs. Jackson. / H. H. the Raja of Lanawada.
Mrs. Macnabb. / H. H. the Maharaja of Rajpipla.
Mrs. Ogilvie. / H. H. the Maharaja Rana of Dholpur.
The Lady Dorothy Meynell. / H. H. the Nawab of Bahawalpur.
Baroness Mayr-Mellnhof. / HIS EXCELLENCY THE VICEROY.
The Marchioness of Titchfield. / H. H. the Maharaja of Jodhpur.
Mrs. FitzPatrick. / H. H. the Maharaja of Kishengarh.
Mrs. Wylie. / H. H. the Maharaja Jam Saheb of Nawanagar.
Mrs. Vigors. / H. H. the Raja of Mandi.
The Hon. Anne Wood. / H. H. the Chief of Sangli.
Mr. Burdon.
Miss E. Pritchard. / The Count Apponyi.
Nawab Sir Sahibzada Abdul Qaiyum.
Mr. French.
Mr. Cunningham.
Mr. Colvin.
Lieut.-Colonel Macnabb.
Major Atkinson.
A Member of the Staff of H. H. the Nawab of Bhopal.
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Alwar
Captain Davidson.
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja Rana Saheb of Porbandar

ENTRANCE →

Az alkirály második Maharaja-ebédjén résztvett személyiségek névsora (lásd a szöveg 86. oldalát).

The Count Apponyi.

DINNER PARTY.

THE VICEROY'S HOUSE, NEW DELHI.
Friday, 28th February 1930, *at* 8-0 *p. m.*

MESS DRESS.

	Ladies	Gentlemen
His Highness the Maharaja of Kashmir	—	1
His Highness the Maharaja of Kolhapur	—	1
His Highness the Maharaja of Patiala	—	1
His Highness the Maharawal of Dungarpur	—	1
His Highness the Mir of Khairpur	—	1
His Highness the Maharaja of Datia	—	1
His Highness the Maharaja of Dewas (Senior Branch)	—	1
His Highness the Maharaja of Kapurthala, and the Tikka Raja of Kapurthala	—	2
His Highness the Maharaja of Panna	—	1
His Highness the Maharaja of Sirmur	—	1
His Highness the Nawab of Maler Kotla	—	1
His Highness the Raja of Chamba	—	1
His Highness the Maharaja of Charkhari	—	1
The Maharana of Danta	—	1
The Pant Sachiv of Bhor	—	1
Captain C. W. L. Harvey, M. C., Under Secretary to the Government of India in the Foreign and Pol. Dept.	—	1
Captain R. Terrell, Mrs. Terrell and Miss Irene O'Connor	2	1
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Kashmir	—	1
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Kolhapur	—	1
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Patiala	—	1
A Member of the Staff of H. H. the Maharawal of Dungarpur	—	1
A Member of the Staff of H. H. the Mir of Khairpur	—	1
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Datia	—	1
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja of Dewas (Sr. Br.)	—	1
The Misses Pritchard	2	—
Miss Booth	1	—
Miss Campbell	1	—
HOUSE PARTY.		
His Excellency The Viceroy	—	1
Her Excellency The Lady Irwin	1	—
His Highness the Maharaj Rana of Dholpur	—	1
His Highness the Maharaja Rana Saheb of Porbandar	—	1
Baroness Mayr-Mellnhof	1	—
The Count Apponyi	—	1
The Marchioness of Titchfield	1	—
The Lord Stanley, and the Lady Stanley	1	1
The Hon'ble Anne Wood	1	—
The Lady Honor Guinness	1	—
Colonel F. H. L. Meynell, the Lady Dorothy and Miss Meynell	2	1
Mr. H. Peake	—	1
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja Rana of Dholpur	—	1
A Member of the Staff of H. H. the Maharaja Rana Saheb of Porbandar	—	1
Mr. G. Cunningham, C. I. E., O. B. E., I. C. S., and Mrs. Cunningham	1	1
Lieut.-Colonel C. O. Harvey, C. V. O., C. B. E., M. C.	—	1
Lieut.-Colonel W. W. Muir, C. B. E., M. V. O.	—	1
Lieut.-Colonel H. Hay Thorburn, C. I. E., I. M. S.	—	1
Major M. D. Vigors, D. S. O., M. C., and Mrs. Vigors	1	1
Captain J. W. Davidson, M. C.	—	1
Captain J. A. LLoyd	—	1
Captain J. L. Wardle	—	1
	25	57
	82	

THE CHAMBER OF PRINCE'S (NARENDRA MANDAL), DELHI, 25TH FEBRUARY, 1930.

ELSŐ SOR (ülve) balról jobbra :	H. H. the Raja of Jhabua; H. H. the Maharaja of Porbander; H. H. the Maharaja of Rajpipla; H. H. the Maharaja Jam Saheb of Nawanagar; H. H. the Maharaja of Patiala; H. H. the Maharaja of Dewas (Senior Br.) H. H. the Maharaja of Alwar; H. E. the Viceroy. H. H. the Maharao of Kotah; H. H. the Maharaja of Kashmir; H. H. the Mir of Khairpur; H. H. the Maharao of Bundi; H. H. the Maharaja of Datia; H. H. the Raja of Mandi; H. H. the Maharaj Rana of Dholpur.
MÁSODIK SOR (állva) :	H. H. the Raja of Sitamau; H. H. the Maharaja of Sirmur; The Rao of Alipura; H. H. the Maharaja of Kapurthala; H. H. the Maharaja of Bikaner; H. H. the Maharaja of Kishengarh; H. H. the Nawab of Malerkotla; H. H. the Raja of Suket; H. H. the Raja of Chamba; H. H. the Chief of Sangli.
HARMADIK SOR (állva) :	Prince of Alipura; Heir Apparent of Alipura; The Hon'ble Sir C. C. Watson; The Raja of Kalsia; The Raja of Baudh; The Raja of Talcher; H. H. the Raja Saheb of Wankaner; H. H. the Raja of Tehri; H. H. the Nawab of Bahawalpur; H. H. the Nawab of Bhopal; The Pant Sachiv of Bhor; The Chief of Jamkhandi. The Chief of Phaltan; H. H. the Maharaja of Charkhari.
NEGYEDIK SOR (állva) :	Maharaj-kumar of Kishengarh; The Raj-kumar of Wankaner; The Raj-kumar of Banswara; Mir Maqbul Mahmood; The Heir Apparent of Malerkotla; The Rana of Baghat; H. H. the Raja of Rajgarh; H. H. the Maharaja of Rewa; H. H. the Maharaja of Jodhpur; H. H. the Maharaja of Panna; H. H. the Raja of Narsingarh; H. H. the Maharaja of Dungarpur; The Maharana of Danta; H. H. the Maharaja of Sikkim; The Maharaj-kumar of Kotah; Raja of Lunawada; The Tika Saheb of Kapurthala; Major H. Wilberforce Bell.

54. A delhii Maharaja-gyűlés résztvevői, középen Lord Irwin alkirállyal.

A. R. DATT, Delhi.

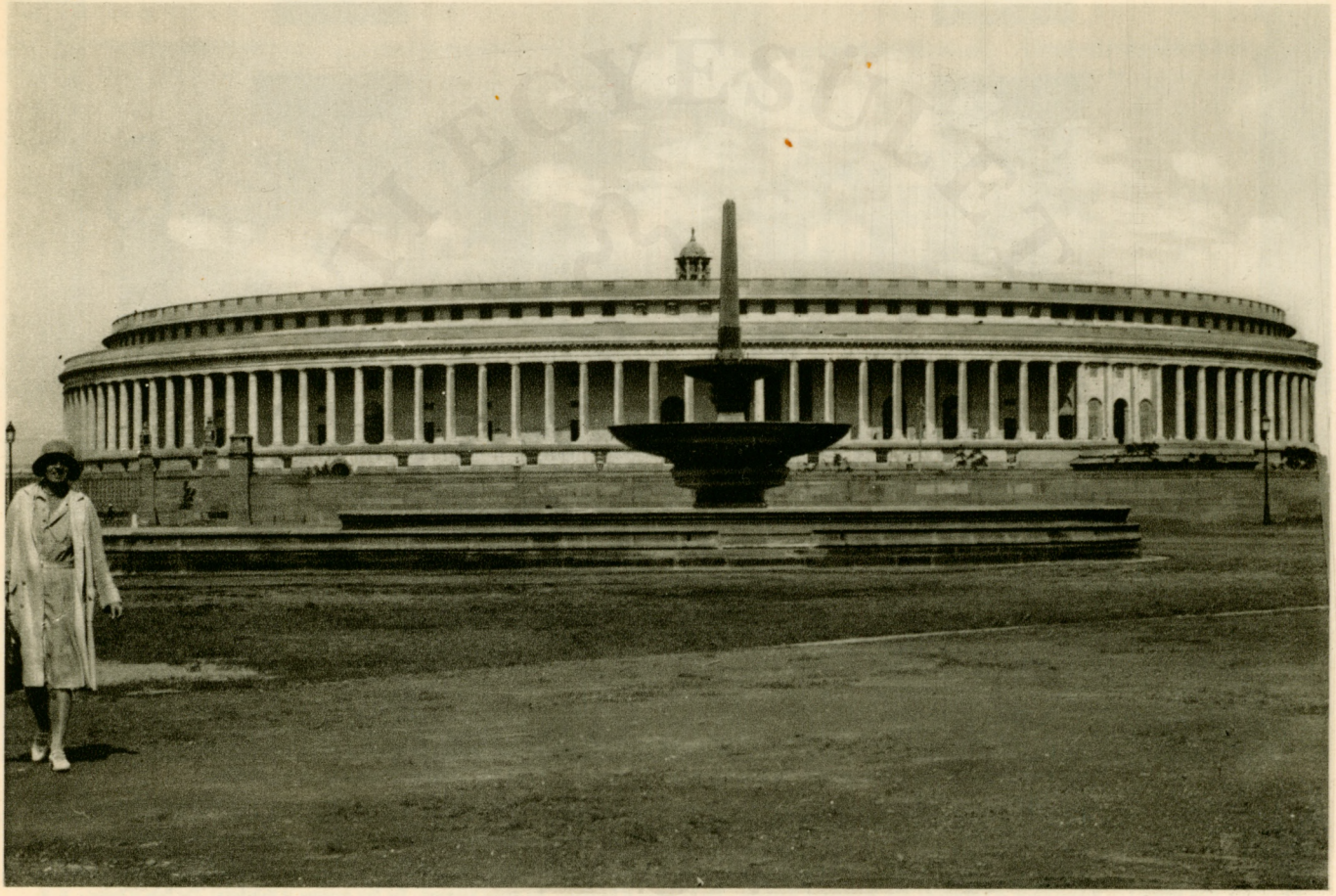

55. Az új Indiai Parlament Delhiben.

56. Tenniszpálya az alkirály kertjében.

57. Marie a labdaszedő fiúk közt.

58. Lady Irwin virágoskertje.

59. Az alkirály garden party-ja.

Lord és Lady Irwinnél elragadóbb, kedvesebb embereket nehéz elképzelni. Ismeretségüket, sőt nyugodtan mondhatom, barátságukat igazi nyereségnek éreztem. A legkevesebb, amit tehetek, az, hogy köszönő leveleket írok Angliába, W i n t e r t o n n a k, L o v a t n a k és P o n s o n b y-nek, hiszen többek közt leginkább nekik tartozom hálával azért, hogy az alkirállyal és Lady Irwinnel megismerkedhettem. Az alkirály adjutánsai, különösen Col. Harwey, a katonai titkár, végtelenül előzékeny és lekötelező magatartást tanusítottak velünk szemben. Az angol úriembernél mindez természetes, magától értetődő dolog — ami azonban nem mindennapivá teszi az élményt, az abban áll, hogy e magasállású urak rokonszenve és minden képzeletet meghaladó vendégszeretete ezúttal olyan államok polgáraival szemben nyilatkozott meg, amelyek nemrégen még élet-halál küzdelemben álltak szemközt Angliával a harctereken. Különös jelentőséget ad még az egésznek az, hogy a volt központi hatalmak állampolgárai közül mi voltunk az elsők, akiknek a háború óta ily megkülönböztetett fogadtatás osztályrészül jutott Indiában. Úgy fogom fel a dolgot, hogy a megtiszteltetés nem annyira személyemnek, hanem személyemen át elsősorban a m a g y a r n e m z e t n e k szólt.

V.

BIKANER FEJEDELEMSÉG.

A bikaneri Maharaja fehér különvonata. — «Mixed shooting», — a legkülönbözőbb vadnemek vadászata. — Futó black-buck antilopok és repülő túzokok lövése a száguldó automobilról. — Óriási méretű öntözőcsatornahálózat. — A népszerű Maharaja. — 2 reggel 11.000 elejtett sandgrouse-vízimadár, világrekord! — Gajner kastélya. — A Maharaja fővárosi palotája. — A régi erőd. — Búcsúzás.

Búcsút vettünk Lady Irwintől és az alkirálytól, aztán a pályaudvarra robogtunk. Éjfél felé járt az idő, a különvonat készen állott, fehérre fényezett Pullman-kocsikkal. (72. kép.) Vendégszerető barátunk, a bikaneri Maharaja már várt minket. Mindegyikünknek külön szakasz állt rendelkezésére, hatalmas «compartiment»-ek fürdőfülkékkel, minden kényelemmel felszerelve. Különbet kívánni sem lehetett.

A Maharaja meg akarta mutatni nekünk azt a hat vidéki kastélyát, amelyekben leggyakrabban szokott időzni és palotáját Bikaner fővárosában. Ezenkívül meg óhajtotta ismertetni velünk a híres bikaneri «black-buck»-vadászatot is. Még Delhiben élénk színekkel ecsetelte esténként előt-

tünk ezt az érdekes sportot: hogyan lövik golyóval a «black-buck»-antilopot — száguldó Rolls-Royce automobilból. A bikaneri világhírű «sandgrouse»-vadászatból szintén ízelítőt kívánt adni nekünk. Persze a sandgrouse, vándormadár lévén, túlnyomórészt már elköltözött, de a fejedelem megjegyezte, hogy mindenesetre kivisz bennünket a tóhoz és bizonyára fog még jó egynéhány sandgrouse is akadni.

Március 2.-án érkeztünk meg Hanumangarba, ahol a Maharajának remek vadászlaka van. Az érkezés igazán fejedelmekhez illő volt. A kormány, az összes tisztviselők és hivatalnokok az állomás előtt összegyülekezve fogadták vonatunkat, odakünn pedig tekintélyes néptömeg verődött össze. Nagy volt a lelkesedés. Villásreggeli várt, majd a vadászlakban felhalmozott tigris- és black-buck trofeumokat és fényképeket néztük végig. Aztán előállt két gépkocsi és elindultunk a motoros parforce-vadászatra. (73. kép.) Mayr-Melnhofék velem együtt a Maharaja kocsijában foglaltak helyet, míg a fejedelem fia Wenckheimékkal ült egy kocsiban.

Alighogy elindultunk, egész csapatokban láttunk black-buck-ot. Csodaszép hatást tettek a pompás állatok. Szarvaikkal egészen az afrikai Mrs. Grey-antilopra (Cobus Maria) emlékeztettek. A terep eleinte bozótos volt, de egy órai út után nyílt térségre, sík, sivatagszerű tájra értünk. Eszményi autó-versenypálya lehetett volna.

A bikaneri Maharaja kiválasztott egy csapat black-buck-ot, amelyet pompás bak vezetett és feléjük kormányozta a kocsit. Marie tette az első lövést, de hibázott. Ezen igazán nincs mit csodálkozni, hiszen az automobil ugyancsak nagyokat zökkent és egyes bokrokat vagy hangyabolyokat éles kanyarulatokkal kellett kikerülnie.

Ekkor a Maharaja úgy 60 km-es sebességgel üldözőbe vette a teljes erővel tovairamló bakot és első lövésével le is terítette. Oldalvást hátulról lőtt reá, teleszkóp nélkül. Míg fegyverét lövésre emelte, egészen eleresztette a gépkocsi kormánykerekét, aztán bámulatos ügyességgel visszadobta szárnysegédének a puskát és így kormányozta tovább a kocsit, elkerülve a buckákat és hangyabolyokat. Lehetetlennek tartottam volna az egészet, ha nem látom a saját szememmel. A Bikaner egyike a legkiválóbb lövészeknek, úgy golyóval futó vadra, mint söréttel. E tekintetben vetekedhetett volna Ferenc Ferdinánd főherceggel, akihez egyébként is annyira hasonlít. Többször is megismételte a hihetetlenül biztos lövést robogó gépkocsijából az eszeveszettül száguldó remek antilopokra. Nyilvánvaló volt, hogy nem véletlenül «hibázott rá» a bakra.

Akkor aztán engem is maga mellé invitált az első ülésre. Az első bakot elhibáztam, akárcsak Marie, de a másodikat sikerült elejtenem a teljes iramban száguldó kocsiból. Bevallom, hallatlanul örültem a sikerült lövésnek. Még egy chinkare-t, gazellaféle antilopot is lőttem, de ezt már állóhelyből.

Március 3.-án reggel megismétlődött az egész. Ezúttal csak a Maharaja fia jött ki velünk, de ő is elsőrangú lövész, különösen söréttel. Most Marienak is sikerült egy száguldó black-buck-ot elejtenie (76. kép) — mondanom sem kell, hogy magánkívül volt örömében. Az ilyesmi nem is csekélység, hát még, mikor — hölgy kezében van a puska! Igazán nehéz lövés volt.

Délután ismét a Maharaja különvonatára szálltunk és folytattuk utunkat a nagy vízművekhez. Az óriási csatornák és öntözőművek, amelyek az egyébként oly száraz, szinte sivatagi jellegű bikaneri földet művelhetővé teszik,

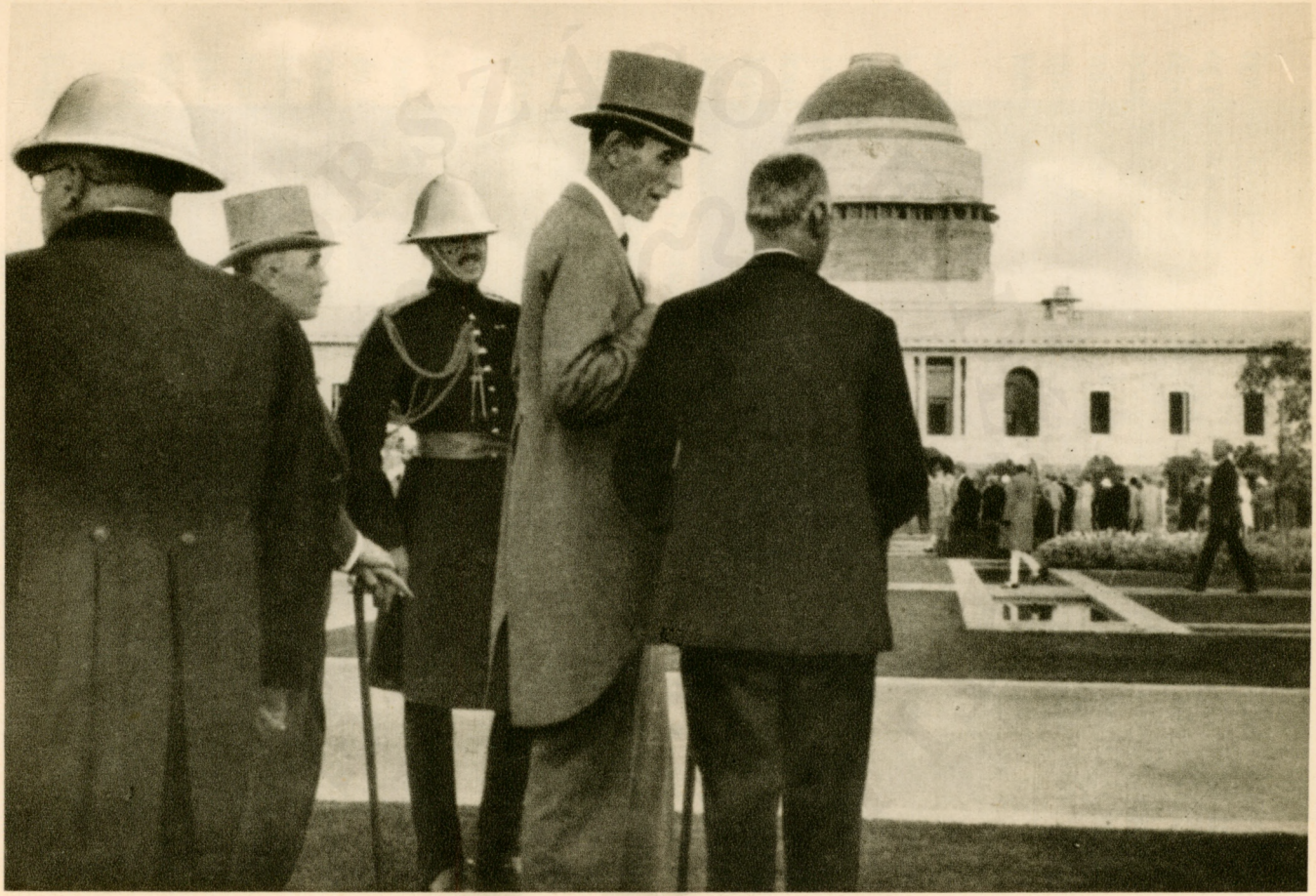

60. Lord Irwin alkirály.

61. Mandi rajah-ja és a szerző.

62. Schweiger Imre, híres delhii magyar műgyüjtő az alkirály kerti ünnepélyén, leányával.

igazán elismerésre méltók. A bikaneri Maharaja nemcsak egyike a leggazdagabb, legmodernebb és legműveltebb indiai fejedelmeknek és nemcsak egyike a világ legjobb vadászainak, hanem alattvalóiért is sokat tesz. Különösen a csatornázás terén ért el szép eredményeket, legutóbb is vagy másfél millió holdnyi területet tett megművelhetővé. Érthető is, hogy alattvalói előtt annyira népszerű.

Március 4.-én egy másik vadászkastélyba mentünk, Surotgarh-ba. Ha már az első alkalommal annyira meglepett a gépkocsiból való vadászat, bámulatom most még fokozódott. A nyomtatott programm «mixed shooting»-ot jelzett délutánra. Előbb egy tavat vertek föl és öt vadkacsát lőttünk. Azután egy lövés megint egy chink-antilopot terített le a száguldó autóból. Egyszerre csak teveháton egy vadász nyargalt elénk és nyolc kisebbfajta túzokról (lesser-bustard) tett jelentést. Azonnal a megadott irányba fordultunk és ötven lépésre felrepült a nyolc túzok. Franzi, aki ezúttal a Maharaja mellett ült, lelőtt egy túzokot, házigazdánk pedig elbocsátva a volant-t, k e t t ő t lőtt le röptében. Most százkilométeres sebességgel robogtunk a tovaszálló madarak után.

Azt még el tudtam volna hinni egy szavahihető barátomnak, hogy gépkocsijával veszi üldözőbe az antilopot és hogy ezt — persze, ha utóléri — el is ejti, de ezt már csak kötve hittem volna, hogy ilyen módon madarakat is lehet űzni, mi több, elérni és ledurrantani ! De magam voltam tanuja, hogy ez tényleg lehetséges. Egyre közelebb jutottunk a repülő túzokokhoz és ekkor a fejedelem ismét eleresztette a volant-t — százkilométeres sebességgel száguldottunk ! — és két túzokot ügyesen hátulról lelőtt.

A vadászatnak ez a módja olyannyira izgalmas volt, hogy hiába is kísérelném meg ecsetelni. Azt látni és átélni

kell, hogy egészében megérthesse valaki. Folyton arra kellett gondolnom, mit szólnának mindehhez az én kedves otthoni vadászpajtásaim. Azt hiszem, nagy örömük telnék ebben a pompás sportban.

Később újból nyolc túzokot jelentettek és egy teveháton nyargaló shikari megerősítette a hírt. Ekkor a bikaneri Maharaja megint maga mellé ültetett és a fent leírt módon előbb két, majd négy túzokot ejtettünk el. (78. kép.) Az utolsó kettő elmenekült, de csak azért, mert a dombos vidék felé repültek, ahová gépkocsival nem követhettük őket. A hatalmas gépkocsik éppoly gyorsan száguldottak, mint amilyen sebesen a közönséges túzok repülni szokott és igazán izgalmas látvány volt, amint a túzokok folyton cikkázva próbáltak félrecsapni az autó útjából, vagy hirtelen hátrafordulni, — akárcsak a nyúl, amikor nyomában van a kutya — hogy a gépkocsi utól ne érje őket. De Bikaner valahányszor a túzokok ilyen cikkcakkos kitérőt csináltak, oly ügyesen vezette autóját, hogy a madarak röptének félkörét egyenesen keresztülvágta és mindig újra oldalba kapta őket. Természetesen, az ilyesmit gépkocsival csak rendkívül alkalmas terepen lehetséges véghezvinni.

A második túzokhajtás után került sor a legérdekesebb vadászatra. A síkság, mint valami irígylésreméltó automobilversenypálya, 10 km szélességben és 30 km hosszúságban terült ki előttünk. A kemény sivatagi talajon alig volt bokor látható, homokbucka is csak itt-ott akadt. Ezen a hatalmas területen számtalan black-buck- és chink-csapatot láttunk. A Maharaja kijelentette, hogy kikeresi majd a legpompásabb bakokat : «and then we will make a real speedy race !» — Gyakorlott szeme mindjárt felfedezte a legkülönb bakokat és elkezdődött a hajsza. Hogy milyen nagyszerű szeme van, bizonyítja az, hogy indus szárnysegédjével min-

dig ilyeneken vitatkoztak : vajjon 23 vagy 25 inch hosszúságú-e a legjobb bak szarva? Ezt így megállapítani, 150—200 méter távolságból — különösen száguldó baknál — igazán nem könnyű dolog.

Jobbra tőlünk egy csapat black-buck rohant veszett iramban, balra egy csomó vágtató chink, előttünk pedig óriási csapat — több száz állat. A messzeségben ezer meg ezer vad! Elől ültem. Nem tudom, vajjon az izgalom, a hasonlíthatatlan élmény okozta-e, vagy az, hogy a teleszkópot rajtahagytam fegyveremen (a Maharaja mindig teleszkóp nélkül lő), de háromszor is elhibáztam a száguldó állatokat. Erre a fejedelem eleresztette a kormányt, elvette szárnysegédétől a kétcsövűjét és hatvan lépésről, bámulatos biztonsággal, egyenesen hátulról, leterítette a két száguldó bakot, amelyeket én elhibáztam. Franzi ezt a jelenetet meg is örökítette mozigépével. Remélem, sikerült a felvétel.

Az autós hajsza után este még kimentünk egy tóhoz, amely egy szép régi kastély mellett terült el és tizenhat felhajtott vadkacsát lőttünk. A nap éppen lenyugodott és számtalan páva terjesztette szét tollait, a régi kastélyt övező fákra telepedve. A hangulat csodálatosan, keletiesen nyugalmas volt. Ez a nap is páratlanul áll indiai emlékeim közt.

Valószínű, hogy akad hazai vadászaink közül egynéhány, aki azt fogja mondani, hogy autóból vadat űzni nem nevezhető nemes sportnak. Ez tévedés. Ha saját szemükkel látnák, miképpen űzi ezt a sportot a Maharaja, megváltoztatnák nézetüket. Először is nem lehet szó «tömegöldöklésről», mert egy napon legfeljebb 3—4 bakot ejt el a leírt módon. Évente pedig legfeljebb ötször-hatszor ismétli ezt, ha külföldi vendégei vannak. Aztán mindig csak a

legerősebb bakokat választja ki, ami a vadászati módot szintén sportszerűvé teszi. És végül tagadhatatlan, hogy nemcsak mint vadásznak, hanem mint gépkocsivezetőnek is rendkívüli ügyességgel kell rendelkeznie, hogy golyós-fegyverrel eltalálja a száguldó vadat és egyidejűleg a kocsi is hatalmában maradjon.

Eladdig, mint már föntebb említettem, hihetetlennek tartottam volna, hogy száguldó gépkocsiból, a volant-t elereszstve, oly mesébeillő biztossággal lehet lőni futó vagy repülő vadra, mint azt a Maharaja és fiai tették. A kacsázáskor is megfigyelhettem, milyen nagyszerű stílusban lő a fejedelem. E tekintetben is fölvehetné a versenyt legjobb hazai lövészeinkkel, sőt még Czernin Ottóval is.

Este kitünő diner várt bennünket és a legvídámabb hangulat uralkodott a surotgarhi vadászlakban. Marie vacsora után meglátogatta a Maharaja feleségét. «Her Highness» nagyon félénk hölgy, de igen csinos. Férfiember, urán és fiain kívül, sohasem láthatja.

Éjjel ismét különvonat. Reggel 7-kor megérkeztünk Gajner-be. Azonnal kimentünk a reggeli húzásra ahhoz a tóhoz, amely a többször említett világhírű sandgrouse-vadászatok színhelye. (79. kép.) Azon a leshelyen ültem, — és mondhatom, izgatottan vártam a húzást — ahol a Maharaja idősebbik fia, Hiru herceg, az előző évben egy reggelen három óra leforgása alatt 917 sandgrouse-t lőtt le. (80. kép.) Azon a reggelen az imperial-sandgrouse-ok számát kb. 150.000-re becsülték. Kétségtelenül világrekord volt két nap alatt 11.000 darabot elejteni, de még inkább rekord az, hogy egyetlen vadász oly rövid idő alatt 917 darabot lőtt le. Átlag körülbelül 10 másodpercenként kellett lőnie, úgyhogy egy perc alatt átlag hat sandgrouse-t lőtt!

63. Marie Kotah Maharajájával.

64. Raj-Pipla Maharajája Marieval.

Garden party az alkirálynál.

65. A szerző, delhii fényképészével.

66. Kotah Maharajája.

67. Kotah Maharajája szárnysegédeivel az alkirály kerti ünnepélyén.

68. A Maharaja soffőrjei.

69. Maharaják gyermekei a kerti ünnepélyen.

70. Sikh testőrök az alkirály kerti ünnepélyén.

71. A bikaneri Maharaja öreg szolgája.

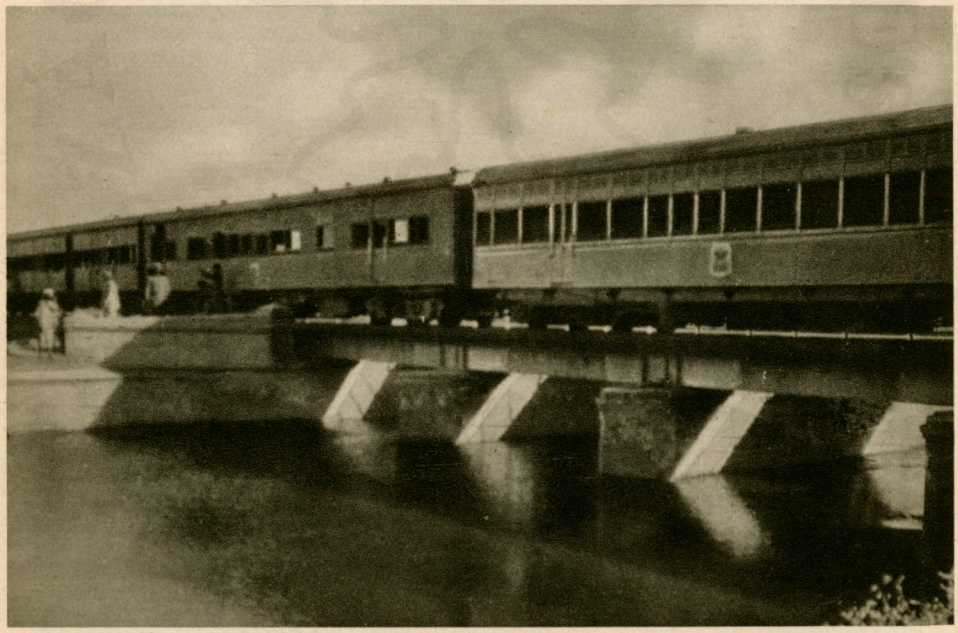

72. A bikaneri Maharaja különvonata.

Mielőtt saját élményeim elbeszélését folytatnám, ki akarok térni a tavalyi nagy rekordvadászat leírására.

A Maharaja elbeszélése szerint így ment végbe a világrekordot jelentő vadászat :

— Miután ezek a galambféle vízimadarak a vándormadarakhoz tartoznak, a siker mindig attól függ, vajjon eltalálják-e napot, amikor a legnagyobb számban tartózkodnak a vidéken. Évek óta figyelik a madarak vándorlását és az érkező csapatokat napról-napra számontartják. A sandgrouse rendszerint huszas-harmincas rajokban repül, de sokszor több ilyen raj egyesül és nem ritkaság, hogy ezer, sőt még több darabból álló egész madárfelhők jelennek meg.

A hosszú évek megfigyeléseiből megállapítást nyert, hogy a húzás mindig január utolsó napjaiban éri el a tetőpontot. Ezért rendszerint ilyenkor tartják meg a nagy vadászatokat. Ez vadászati szempontból éppen azért oly érdekes és jelentékeny, mert nem járul hozzá semmiféle olyan mesterkélt fogás, mint pl. európai fácánvadászatainknál !

A madarak hajnalhasadáskor jelennek meg, de csak néhány pillanatra szállnak le a vízre, hogy igyanak, aztán visszarepülnek a pusztaságba, ahol napközben tanyáznak. A vadászok hajnal előtt, még sötétségben foglalják el állásaikat. Hét ilyen állás a tóparton, a palotával szemben van, ezeket a kiváltságos vendégeknek ajánlják föl, — az alkirálynak és előkelő angol vendégeknek — akik közül nem egy csak ezért a világhírű vadászatért teszi meg a hosszú utat Angliából Indiába. Itt foglal helyet a Maharaja is a két fiával. Ezek mögött, egy magaslaton még vagy húsz, kőből épített állás van elhelyezve a többi puskás számára. A madarak húzása kb. három óra hosszat tart és a magaslaton elhelyezett vadászoknak csaknem ugyanannyi eshetőség

kínálkozik, mint azoknak, akik a tóparton lévő hét állásban foglalnak helyet. Azért a hátsó állásokból mégis mindig jóval kevesebb madarat ejtenek el, aminek oka egyedül az, hogy ott — rosszabb puskások ülnek! 1929 január 31-én három óra alatt 5900 darab esett, másnap 5300 drb. A trónörökös a rekordot jelentő 917 sandgrouse-t 1250 tölténnyel, 3 óra alatt szedte le. Ily rövid idő alatt bizonyára még senki sem lőtt ennyit! Azoknak a kiváló vadászoknak, akik egy napon ezer, vagy ennél több apróvadat ejtettek el — pl. Vilmos császár, Ferenc Ferdinánd, a néhai trónörökös, Lord Grey, stb. — mindig egy egész napra volt szükségük, hogy az említett eredményt elérjék.

A Maharajával sokat beszélgettünk egyéb vadászati világrekordokról is: Malborough hercegnél például a Blenhem-kastély közelében, 8 puskás 1908-ban egy nap alatt 8000 üregi nyulat lőtt, Tótmegyeren pedig 1909-ben egy nap alatt 8 puskás 6300 fácánt ejtett el. De ismétlem, mindez egy egész nap eredménye volt!

Mivel az imperial sandgrouse-ok legnagyobb része már elköltözött, nagy sajnálatunkra csak egészen kis rajok maradtak vissza. Öten egy óra alatt mégis 120 darabot szedtünk le, jómagam 30-at lőttem. (81. kép.) Azt találtam, hogy a sandgrouse minden madárfajta közt, amit valaha lőttem, — a skót grouse-t beleértve — a legnehezebben vadászható. Rendkívül egyenetlenül repülnek úgy a rajok, mint az egyes madarak. Érdekes, hogy mennyire tévedésbe ejtik az embert — különösen azt, aki először vadászik rájuk — azzal, hogy látszólag olyan sűrű tömegben repülnek, mint nálunk pl. egy téli fogolycsapat. Ez engem is félrevezetett és eleinte úgy céloztam rájuk, mint a foglyokra szokás és az volt a szándékom, hogy egy lövésre egyszerre több madarat kapjak le az óriási csapatból. Nagy volt aztán a

csodálkozásom, amikor több lövés után nemcsak több, hanem még csak egyetlenegy sem esett le! Akkor jöttem rá, hogy csak látszólag repülnek sűrűn, de valóságban jóval nagyobb köztük a távolság, mint aminőnek képzeltem. Beláttam, hogy bizony egyenként kell megcélozni és leszedni őket, ha eredményt akar elérni az ember. Az is nagyon zavaró, hogy minden lövés után majdnem az egész csapat lecsap a tóra s hátulról olyan éles, papírvékony célpontot nyujt, hogy ilyenkor már alig lehet eredményt elérni. Legkönnyebb őket «stichben», előlről vagy oldalról lelőni. De csak ha még nem kaptak lövést. Mert ha igen, akkor összevissza kezdenek röpülni s azt sem tudja az ember, melyik irányban adja le a többi lövést. Ha egy kisebb csapatból lelőttem egyet s ez a vízre esett le, akkor az egész csapat — valószínűleg az összetartás ösztönét követve — belebukott a tóba! Néha azt hittem, hogy egy lövésre négy-öt fog esni, de csakhamar meggyőződtem arról, hogy bizony csak egy lelőtt madár maradt a vízben, a többi megint vígan elröpült.

Már előre örülök, hogy jövőre majd annak rendjemódja szerint résztvehetek ebben a remek sportban, a saison idején, kedves és vendégszerető fejedelmi házigazdám társaságában, ha magaskorú édesanyám egészségi állapota meg fogja engedni, hogy visszatérhessek Indiába. A bikaneri Maharaja oly meleg szívességgel hívott meg, mi több, még tigrisvadászattal is kecsegtetett, hogy igazán nem szeretném elmulasztani a kedvező alkalmat. Átadta a február 1.-én és 2.-án megtartott, föntebb leírt mesés sandgrouse-vadászat részletes lőjegyzékét és a saját lőjegyzékét is. Többek közt 139 tigrist ejtett volt el.

A vadászat után lunch következett, majd megtekintettük a gajneri nagy kastélyt. A falakat és a padlót min-

denütt tigris- és párducbőrök borították. Százával függtek a falon a különböző vadászképek, köztük K h u n e r t néhány kitünő festménye is. Itt is sokat gondoltam otthoni jóbarátaimra, például a szegény Hunyady Lászlóra.[1] Mennyire élvezte volna ő ezeket a pompás vadászati lehetőségeket! Mikor erről beszéltem a Maharajának, ez végtelen szeretetreméltósággal jegyezte meg:

«If you want to bring some friends with you next year, your friends are my friends, and they are always welcome to me also!» (Ha el óhajtja hozni néhány barátját jövőre, az Ön barátai az enyémek is és mindig szívesen látom őket!)

Nem tudok kedélyesebb, vendégszeretőbb embert elképzelni, mint amilyen fejedelmi házigazdám, a bikaneri Maharaja volt. Hangja különösen rokonszenves, úgy beszél angolul mint egy született angol.

Délután Bikanerbe mentünk, a fejedelem székvárosába. Ott áll legnagyobb palotája. Ez volt a hatodik, amit Bikaner-államban láttam. Természetesen itt tartja legtöbb vadásztrofeumát is. Láttam vagy száz tigrisbőrt. Nagyon szépen voltak elrendezve, a trofeumok közt tigrisek, párducok fényképeit, s a Maharaja nagyszabású vízivadászatain készült felvételeket helyezték el. György angol királynak is több, sajátkezűleg aláírt arcképe díszítette a termet, — a Maharaja hosszú ideig volt a király szárnysegédje — a királynő képe is ott volt, s természetesen az utóbbi alkirályok arcképei szintén. A fejedelem a jelenlegi alkirályt tartja legtöbbre mind közt. Volt ott még néhány fénykép a versaillesi békekötésről, amely alkalommal a

[1] Ez a kiváló vadásztársam 1927-ben Sudanban egy megsebzett oroszlán támadásának esett áldozatul.

73. A bikaneri Maharaja autójában, amelyből a száguldó blackbuckokat lőtte.

74. Szárnysegédek a Maharaja puskáival.

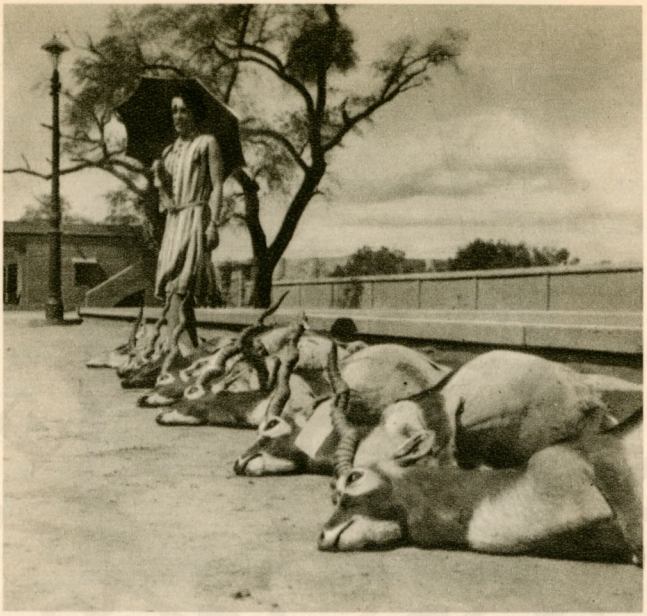

75. Denise és az egynapi, autóról elejtett blackbuck-zsákmány.

76. Marie és a blackbuck, amelyet futtában, autóról lőtt.

bikaneri Maharaja Indiát képviselte és egy sereg kép a genfi Népszövetségről.

A fejedelem sokszor emlegette Albert bátyámat is, akit mindnyájan különösen tisztelnek. Véletlenül a londoni «Graphic» legutóbbi számában volt egy fénykép, amely az 1871-i londoni, a Dardanellák semlegességét megállapító kongresszus résztvevőit ábrázolta, s ezek közt nagybátyámat, Apponyi Rudolf akkori londoni nagykövetünket is fel lehetett ismerni. A Maharaja egyik hadsegédje megmutatta a képet a fejedelemnek, akit ez a véletlen rendkívül megörvendeztetett.

A fejedelem együttlétünk egész ideje alatt igazi nagyúri magatartást tanusított. Állandóan egész sereg titkárral és hadsegéddel körülvéve, különvonataival, nyomtatott útiprogrammjaival és általában minden gesztusával vérbeli «Grandseigneur» benyomását tette reánk. Mindig a csevegés középpontjában tud állni, például, amidőn a György király kíséretében megtett érdekes utazásairól beszél, minden egyes vendége iránt egyformán figyelmes — kitünő ember. Marieval konstatáltuk, hogy sok tekintetben a német császár barátjára, Fürstenberg Miksa hercegre emlékeztetett. Alakja és járása is hasonlít a hercegére. Két éven át tagja volt az angol háborús kabinetnek, 1917-től 1919-ig. Fiatalabb korában, 1911-ben, amidőn György király koronázása alkalmával Londonban tartózkodott, annyira feltűnt férfias, exotikus szépségével, (83. kép) — ahogy Mensdorf gróf, akkori londoni nagykövetünk említette nekem — hogy minden nő szerelmes volt belé !

Bizony nehéz szívvel vettünk búcsút a fejedelemtől, miután tizennégy napig élveztük vendégszeretetét, részben delhi-i palotájában, részben bikaneri kastélyaiban. Az utolsó napon még bejártuk gépkocsin fővárosát. A város

szívében áll a Maharaják régi, de jó állapotban megőrzött erődje. Ez a vár 600 esztendős és csak nagy ünnepségek alkalmával használják. A fejedelem megmutatta nekünk csodaszép ékszereit is. Ezek, bár jó egynéhány milliót érnek, azért nem állnak első helyen Indiában. A bikaneri vár falait remek régi faldekorációk díszítik, némelyik zománcmunka, némelyik márványfaragás. Minden ilyen régi fejedelmi városban megtalálhatjuk a Maharaja többé-kevésbbé modern palotáját — vagy palotáit — és a régi várat is, amely a multak zivataros évszázadaiban épült és manapság többnyire múzeum szerepét játssza.

Meglátogattuk még a fejedelem miniszterelnökét (Chief Minister), Sir Manubey Metát is, hogy búcsút vegyünk tőle. A főminiszter felesége és leánya már egészen modern hölgyek, nem ragaszkodnak a fátyolviselés régi szabályához. Ez nagy dolog Indiában, ahol aránylag még csak nagyon kevés jó családból való nő meri túltenni magát az ósdi rendszabályokon.

A diner után a trónörökös mozielőadást rendezett számunkra. Saját felvételű filmjeit pergette le. Bemutatta, hogyan ejtette el tigriseit és még sok más vadászélménye szerepelt a műsoron. Az előadást valóban nagyon érdekesnek találtuk. A fiatal trónörökös «csak» huszonnégy tigrist ejtett el. Tényleg nem nagy szám, ha sógorának, a revah-i Maharajának eredményével hasonlítjuk össze: ez már a h é t s z á z a d i k tigris körül tart! E Maharaja nagyapjánál vadászott 1885-ben gróf S z é c h e n y i G é z a hazánkfia és H o y o s E r n ő barátom is.

A Bikanerben töltött négy nap feledhetetlen marad számunkra. Csodálatos, remek napok voltak ezek és igazán nem tudom, melyik bikaneri emlékemet tartsam a legtöbbre. A száguldó autón űzött antilopok és túzokok, a sandgrousok

ezrei, a sok páratlan látnivaló, a csodás palota, vagy talán éppen az elbűvölően kedves, joviális uralkodó nagyszerű vendégszeretete — nem bírom eldönteni, melyik élmény multa felül a másikat.

Mikor apponyi, mármarosi és galíciai pompás szarvasagancsaim fényképeit megmutattam a Maharajának, a fejedelem szerényen megjegyezte, mennyire szeretne egyszer ilyen remek szarvast is lőni. Novemberben résztvesz a londoni Round Table Conference ülésein, ahol az Indiának adandó alkotmányreform alapelveit fogják megtárgyalni, s a Maharaja közölte velem szándékát, hogy akkor, ha lehetséges, meg fog látogatni. Ha esetleg már szeptemberben Európába jönne, résztvesz majd galíciai szarvasvadászatomon is. Nagy örömömre fog ez szolgálni, mert meg kell vallanom, hogy alig ismerek még valakit, akinek oly őszinte hálával tartoznék, mint kedves fejedelmi házigazdánknak Bikanerben.[1]

Átadtam a Maharajának Károlyi Lajos barátom tótmegyeri vadászatainak lőjegyzékét. Egészen magánkívül volt meglepetésében és igazi sportemberre valló izgalmában. Alig akarta elhinni, hogy oly rengeteg fácánt ejtettünk el, még hozzá nem felnevelt, hanem vad fácánokat.

Megmutattam neki is azt a kis könyvet, amely a fóti rokkanttelep céljait fejti ki. Nagy érdeklődést tanusított az ügy iránt és kilátásba helyezte, hogy hozzájárul a szép célhoz és egy házat adományoz a magyar háborús rokkantak fóti telepének. E szerint még eggyel növekedett a nővérem fóti telepén építendő «indiai» házak száma!

[1] Örömömre szolgált, hogy fia Bijey Singh herceg 1930 szeptemberében csakugyan meglátogatott Apponyban, Galíciában pedig pompás szarvast lőtt nálam. (84. kép.)

Amidőn 6.-án délben, a búcsúreggeli[1] után ismét felszálltunk figyelmes házigazdánk szép szalónkocsijába, hogy elhagyjuk Bikaner-államot, a szó szoros értelmében fájt, hogy rövidesen el kell válnunk tőle. Még Ajmerig el akart kísérni bennünket.

Aztán robogott velünk a vonat Rádzsputána történelmi emlékekben gazdag földjén keresztül. Ajmer állomása zászlódíszben köszöntött minket — ugyanis éppen akkor várták oda az alkirályt, egy iskola felavatásának ünnepségére. Sok meghívott idegen vendég is várta az alkirályt. Exotikus látvány volt, amint az indus urak a szokásos indiai módon üdvözölték a Maharaját: kezüket összetették és mélyen meghajoltak. Az uralkodó fiatalabb rokonai, fiai és miniszterei közül néhányan, amint így mélyen meghajoltak a fejedelem előtt, ujjaikkal megérintették a Maharaja lábait, ami a legnagyobb tisztelet kifejezése.

A Maharaja bemutatott minket az állomásfőnöknek. Pártfogásának még napokon át hasznát vettük, mert útunkon elkísért a hír, hogy a bikaneri Maharaja vendégei vagyunk. Mindenütt nagy előzékenységgel találkoztunk és legalább is külön szakaszokat bocsátottak rendelkezésünkre. E szerint hát még akkor is élveztük vendégszerető házigazdánk fejedelmi figyelmét, amikor már, nagy sajnálatunkra, el kellett válnunk tőle.

[1] A bikaneri breakfast-ek, lunch-ök és diner-k menükártyáit l. a mellékleten 122a lapon. Ha az étkezés 11 órakor, vagyis a breakfast és a lunch közötti időben történik, azt a két angol szó összevonásával «Brunch»-nak nevezik.

BREAKFAST.

Quaker Oats

Filets de Pomfret Meuniere

Rognons Sauté et Legumes

Oeufs au beurre et Lard

Karee de Kobab

Jambon froid et Poulet

Thé & Café

Fruits

Bikaner, 18th January, 1930.

Brunch

Potage Minestrone

Filet de Pomfret Colbert

Oeufs à la Monte Carlo

Canard Sauvage à la Seville

Plats de Bikaner

Pouding Vermicelle

Café 5-3-30

Luncheon

Crème d'Orges

Filets de Pomfret à la Bermiere

Oeufs à la Reine

Pilaw de Volaille à la Orientale

Plats de Bikaner

Viande froid Assortes

Salade

Crème Caramel

Fruits

Café

Bikaner 29.1.30

DINNER

Consommé Xavier

Filets de Pomfret à la Doria

Ponché à la Romaine

Mousse de Jambon en Aspic

Sandgrouse Imperiale Rôti

Pommes chips

Plats de Bikaner

Crème glace de Plambieres

Crouts des Gourmets

Dessert

Café

Bikaner, 17th January, 1930.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866/1981

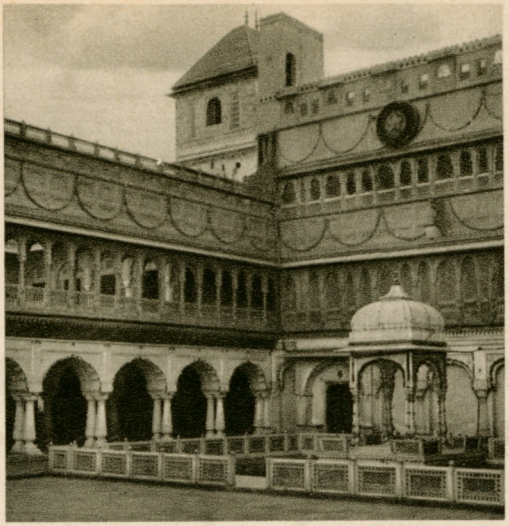

77. Trónudvar a bikaneri erődben.

78. A bikaneri, autóról lőtt túzokzsákmány.

79. Sandgrouse-ok felhői Bikanerben.
A tópart, ahol két reggeli lesen 10.982 darab sandgrouse-t ejtettek el. (Világrekord.)

80. A bikaneri trónörökös azon a leshelyen, amelyen 3 óra alatt 917 sandgrouse-t lőtt. (Világrekord.)

81. Vadásztársaságunk egy reggeli lesen elejtett Imperial sandgrouse-zsákmánya.

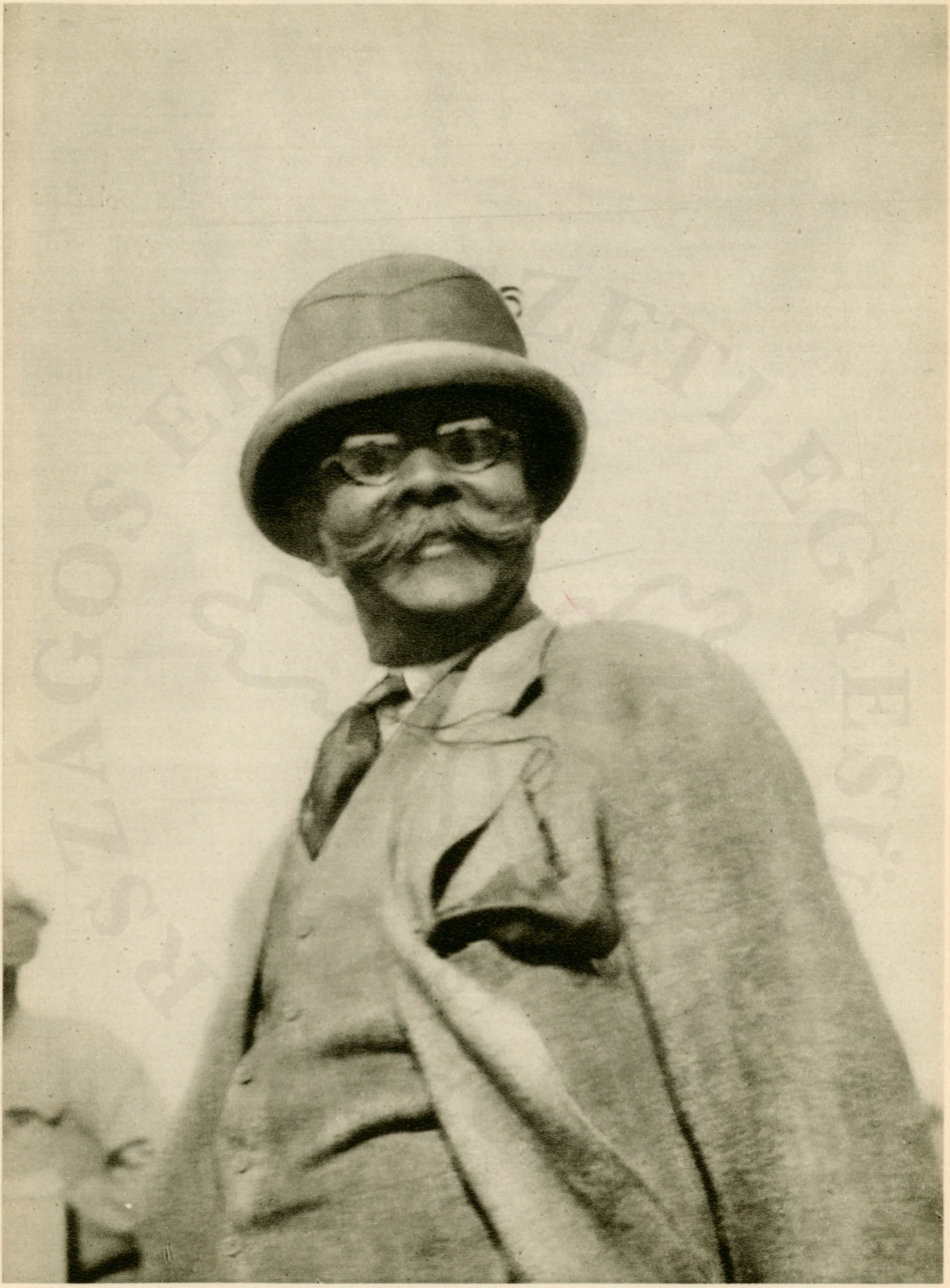

82. A bikaneri Maharaja, jellegzetes tartásában.

VI.

UDAIPUR.

India legimpozánsabb fejedelmi palotája. — Tündérszigetek a tavon. — Az öreg udaipuri Maharaja. — A trónörökös. — Az elsietett párducvadászat. — Ezüstrámás fényképek az őserdőben.

Március 7.-én megérkeztünk Udiapurba. A Maharaja «Guesthouse»-ában kaptunk igen kényelmes szállást. Az érkezés részleteit nem is említem: autók, vörös díszruhás chauffeurök, stb., mint mindenütt Indiában!

Először is körülautóztunk a városban és megnéztük a mesébeillő szökőkutakat és fürdőket, majd az óriási palotába mentünk. Az udaipuri palota határozottan egyike a legérdekesebbeknek Indiában és kétségkívül a legimpozánsabb a fejedelmi paloták közt. (88., 89. kép.) Nagyon régi, ami pedig a fekvését illeti, szebbet elképzelni sem lehet. Egy domb tetején áll, nagy tó fölött. A tavon két pálmasziget tükröződik. (97.—99. kép.) Kerti kastélyok emelkednek mindkettőn, valósággal remekművei az építészetnek. Egész napunkat igénybevette a hatalmas palota, úgyhogy csak éjjel tizenegykor látogattuk meg a két szigetet és kastélyait. Az éjszaka hangulata még fokozta a romantikus hatást.

Mintha valami «indiai Velencében» jártunk-keltünk volna. Fehér márvány mindenütt és sötét lombok. A kastélyok rengeteg sok terme, lakószobája és a pompásan berendezett fürdők méltók voltak a szép környezethez. A városban megnéztük azt a híres csodaszép templomot a XII. századból, amely India egyik legszebb épülete. Mesés kőfaragványait megörökítettem fényképeken is. (94.—96. kép.)

De még előbb, naplemente táján bejártuk a tavat a Maharaja villanymotoros csónakján. Estebéd után ismét sétahajózást tettünk a tavon, holdfényben. A hold kékes fényében úszó óriási fehér palota visszatükröződött a víz színén. Feledhetetlen, leírhatatlan látvány volt.

Amilyen csodaszép a palota kívülről, olyan bántó hatást tesz belülről. A termeket jóformán kizárólag csúf, modern bútorokkal tömték meg és ez rikító ellentétben áll a palota keleties hangulatával. Általában ritkán találunk régies berendezést az indiai palotákban. Az indusoknak régen nem is volt bútorzatuk olyan értelemben, mint nálunk Európában. A bennszülöttek ma is többnyire a szőnyegekre telepednek, széket nem is látni az igazi indus házakban. Régente a fejedelem is legföljebb a trónjára ült, de rendszerint csak szőnyegen foglalt helyet. Ezért oly gazdag a kelet szőnyegekben, míg bútorban igen szegény. A belső helyiségek díszéül faldekorációk, szőnyegek, selyemterítők szolgálnak. A műipar is főleg ilyesmit állít elő és természetesen rengeteg ékszert. Az udaipuri Maharajáról is hírlik, hogy hallatlanul értékes ékszerei vannak. Nekünk ugyan csak e fejedelmi kincsek egy kis részét mutatták meg, de így is olyan nagybecsű darabokat láttunk, hogy talán az egész volt monarchiában sem lehetett volna két-háromnál több hasonló értékű drágaságot találni. Le is fényképeztük ezeket az ékszereket. (91. kép.) Húsz indus kezelte ezeket a kincseket,

előszedték és megmutogatták a pompás nyakláncokat — kissé csodálkoztam is, hogy semmit sem kezelnek el a garmadában álló drágaságokból . . .

Meglátogattuk előbb a trónörököst. Egy kicsiny szobában fogadott minket. Szegénynek mindkét lába béna. Szomorú látvány volt. Úgy mondják, hogy igen rossz viszonyban áll idős apjával. Az angol kormányzat inkább a trónörökös pártját fogja, mert az öreg Maharaja szót sem beszél angolul, sőt György király koronázásakor sem jelent meg Delhiben. Úgylátszik nem nagy barátja az angol uralomnak.

A fejedelem megüzente, hogy a vaddisznóetetés alkalmával fogad majd bennünket. Igy is történt. A helyzet meglehetősen mulatságos volt: audiencia egy erkélyen — a palotától kb. egy kilométernyire álló külön épületben — miközben az erkély alatt javában folyik a vaddisznók etetése! A patriarchális öreg uralkodó és kísérete volt jelen, mi székeken foglaltunk helyet mellette.

Megemlítettem a fejedelemnek, hogy Denise néhány fényképet hozott magával, amelyeket egy Zajti nevű budapesti tanár a mult évben vett föl Udaipurban. A Maharaja emlékezett reá és nagyon örült a képeknek. A beszélgetés persze tolmács útján ment végbe.

A fejedelem kíséreténél négy vadászfegyver volt, a fejedelem sohasem megy ki ezek nélkül. Noha tudtuk, hogy területein tigris és párduc is akad, nem tettünk célzást vadászatra, hiszen csak két napot szándékoztunk Udaipurban tölteni. Annál jobban meg voltunk lepetve, amidőn másnap reggel a fejedelem megbizottja megjelent nálunk és azt tudakolta, nincs-e kedvünk résztvenni egy hajtóvadászaton párducra. Természetesen igennel feleltünk. Hanem már ugyancsak kevés idő állt rendelkezésünkre. Csak tizenkét órakor indulhattunk el a vadászatra, de ötkor már

az állomáson kellett lennünk, hogy elérjük a vonatunkat, hiszen 11.-én már Patialában kellett lennünk!

Ezt a hajtóvadászatot nem felejtem el, amíg élek! Nemcsak mert nagyon érdekes volt — ugyanis ezúttal ültünk először vadász-elefántok hátán — hanem azért is, mert mulatságosabb vadászaton még nem vettem részt. Már az előzmények is komikusak voltak. Ugyanis a Maharaja megbizottja — egy fiatal, nagyon rokonszenves hindu — már előző este célzást tett, hogy talán sor kerülhet párducvadászatra, ha nem untat bennünket a dolog. Én persze kapva-kaptam a kilátáson és értésére adtam a fiatalembernek, hogy amennyiben másnap párducvadászatot akarnának rendezni, jó lesz még aznap este egy-két fiatal bivalyt kiköttetni csalétek gyanánt. De látva, hogy az ifjúnak fogalma sincs a vadászatról, jól megmagyaráztam neki, milyen kevés dologgal jár ez az előkészület és hogy az egész még egyszerűbbnek tűnjék fel előtte, hozzátettem, hogy elég lesz, ha csak egészen fiatal, k i c s i n y bivalyokat köttet ki. Szavaim — legalább reám és Mariera, aki velem szemben állt — akaratlanul is rendkívül tréfásan hatottak, ugyanis olyan értelmet kaptak, mintha egy k i s bivalyt kivinni az erdőbe k e v e s e b b munkát jelentene egy nagy bivaly kikötésénél, úgyhogy mikor egymás szemébe néztünk, Marie is, én is ellenállhatatlan kacagásban törtünk ki. Persze rösteltük a dolgot a fiatalember előtt, de ez igazán kedélyesen és kedvesen fogta fel az egészet és aztán a végén még együtt nevetett velünk. Másnap délben aztán gépkocsin száguldottunk a terepre, az út félórát vett igénybe. Künn már vártak az elefántok. Felszálltunk az elefántok hátára erősített ülésekbe és elindultunk. Hegynek föl, völgynek le, hihetetlenül sziklás tájakon át cipeltek bennünket a jól megtermett állatok és úgy kapaszkodtak fel a meredek hegyoldalakon,

83. A bikaneri Maharaja, fiatalabb korában.

84. Bidjey Singh bikaneri herceg a szerző galiciai vadászterületén elejtett szarvasával, a szerzővel és Károlyi Lajossal.

85. A bikaneri Maharaja második fiának, Bidjey Singhnek palotája Bikanerben.

mintha nem is elefántok, hanem majmok volnának. Mindezt nagyon érdekesnek találtam, de közben eltelt az idő és azon vettem észre magam, hogy már csak másfél óránk maradt a vonat indulásáig. Szóval ugyancsak sietnünk kellett, ha még vadászni is akartunk, anélkül, hogy lekésnők a vonatot. Végre célhoz érkeztünk.

Néhány száz hajtó állt készenlétben ; igen festői társaság volt, mind sárga egyenruhában, piros turbánnal, kezükben lándzsával. De még festőibb, szinte középkori képre emlékeztető jelenség volt maga az őszszakállú agg uralkodó, amint kíséretének közepette egy hatalmas fa alatt ülve várt bennünket.

Az ellentét közte és köztünk még jobban kiemelte egyéniségének különös, eredeti voltát. Ott volt az ősz keleti uralkodó, aki sohasem siet, aki mindig ráér — és én, amint órával a kezemben, sietős léptekkel mentem elébe, hogy üdvözöljem és megköszönjem a figyelmességét, de mindjárt hozzátettem, hogy csak negyven percünk maradt a vadászatra s e negyven perc elmultával feltétlenül indulnunk kell, mert másnap már a patialai Maharajánál kell lennünk ! A fejedelem kezet fogott velünk és jót nevetett a sietségünkön. Megnyugtatott, hogy elég időnk lesz mindenre, mert a hajtás csak félórát vesz igénybe.

Az elefántot túl lassúnak találtam, tehát gyalogosan ügettem fölfelé a lejtőn. Éppen még egy tartalékfegyvert kértem és nem volt velem más, csak egy kísérő shikari. Ez meg is jegyezte, hogy a párduc nagyon veszedelmes állat és jobb lesz, ha ismét elefántra szállok. Úgy tettem, mintha nem hallanám a figyelmeztetést és szinte futva siettem előre. Mikor úgy tíz perc mulva felértem kijelölt állásomhoz, nagy álmélkodásomra és bosszankodásomra azt látom, hogy egyszerre hat ember jön utánam, mindegyikük

kitűnő, modern angol fegyverrel fölszerelve. Ugyancsak méregbe jöttem és haragos szavak kíséretében jelekkel igyekeztem értésükre adni a fickóknak, hogy menjenek a pokolba. De jóideig tartott, míg meg tudtam értetni velük, hogy jelenlétüket fölöslegesnek tartom, mert a párduc az ítéletnapjáig sem fog állásom felé jönni, ha egész hadsereg ácsorog ott mögöttem. Végre megszólalt az egyik puskás és kifogástalan angolsággal magyarázni kezdte, hogy ők «nemes urak» és az öreg Maharaja parancsára jöttek támogatásomra, mert magányosan, lenn a föld szinén állva, túl veszélyes dolog szembeszállni a párduccal. Ez alapjában véve nagyon megható figyelem volt az öreg uralkodó részéről, de mégsem örültem neki.

Közben elmúlt a félóra és a hajtás még mindig nem ért véget. Tudtam, hogy lekésünk a vonatról, ha nem indulunk azonnal. Semmiesetre sem akartam akár csak egyetlen napot is elvesztegetni a három napra tervezett patialai látogatásból, hiszen nagyon sokat vártam ettől. Azért hát egyszerűen lerohantam a hegyoldalról, egyenesen bele a hajtásba. Ekkor megpillantottam Mariet és Franzit, valamint az öreg fejedelmet is ; még mindig elefántokon ültek. Odakiáltottam barátaimnak, hogy azonnal szálljanak le és jöjjenek hozzám. Ez persze nem ment nagyon gyorsan, mert az elefántnak előbb le kellett hasalnia, ami a lejtős terepen még nehézkesebben ment végbe, hogy a hátán ülők egy létrán leszállhassanak róla. Hozzá még egy hölgy is volt a társaságban. De valahogyan mégis földet értek és nagy gyorsan a kíséret lovaira készültünk pattanni. Ezeket már előbb odarendeltem, mert nem akartam a lassú elefántokra szorulni.

Nyeregbeszállás közben odaszóltam az egyik szárnysegédnek, hogy egészen magunkon kívül vagyunk, amiért

nem köszönhetjük meg a fejedelem sok kedvességét és nem vehetünk búcsút tőle, de ha még odamennénk a Maharaja elefántjához, egész biztosan elkésnők a vonatunkat. Kértük tehát, mentsen ki bennünket és kérjen bocsánatot nevünkben az uralkodótól. E pillanatban futva ért oda egy másik szárnysegéd az öreg Maharaja üzenetével. Még ő kért bocsánatot tőlünk, amiért a hajtóvadászat eredménytelen volt és párduc nélkül ért véget. Alighogy a szárnysegéd végzett a mondókájával, már egy harmadik adjutáns érkezett lihegve és a fejedelem ezüstrámába foglalt arcképeit nyujtotta át nekünk Ez ismét végtelenül megható jele volt az uralkodó kedvességének és figyelmének, de az egész szituáció olyan komikus volt, hogy alig bírtuk visszafojtani a kacagást. Igy, se szó se beszéd félbeszakítani egy udvari vadászatot és búcsú nélkül faképnél hagyni egy idős fejedelmet, aztán miután elefántháton vonultunk ki, lóra kapva elnyargalni, ezüstkeretes fényképeket kapni az őserdőben, holott el sem vihettük ezeket, mert túlnagyok voltak, — mindez a fantasztikus kavarodás, a filmkomédia gyorsaságával lepergő epizódok komikus volta olyan sajátságossá tette az egész esetet, hogy azt hiszem, életünk végéig sem fogjuk elfelejteni.

Vágtatva igyekeztünk arrafelé, ahol az autókat hagytuk. Végre amidőn odaértünk és éppen be akartunk szállni a gépkocsikba, nagy meglepetésünkre egész lovascsapat robogott utánunk a térségre. Egyik fickó a másik után nyargalt elénk. Voltak vagy tízen. Hátrahagyott cókmókjainkat hozták! Az egyiknél a töltényeink voltak, a másiknál a fényképezőgépek, a harmadik a Maharaja hatalmas ezüstkeretes képét hozta (100. kép) és így tovább. Újabb kavarodás, kapkodás! Gyorsan búcsúzóul még elmondtuk a fiatal titkárnak, hogy szívből köszönjük az

agg Maharajának azt a sok-sok kedvességet, amivel elhalmozott minket és hogy majd levélben fogjuk kifejezni iránta érzett hálánkat. Azzal elrobogtunk. Szinte lihegve a kimerültségtől szálltunk végre vonatra — az utolsó percben — de azért nagyokat kacagtunk, amint részletről-részletre felidéztük az egymást kergető mulatságos események emlékeit. Ehhez hasonló élményben sem volt még részünk!

Néhány nap mulva nagyon kedves, igazán megható levelet kaptam az öreg Maharajától. Lelkemre kötötte, hogy ne próbáljak mégegyszer egyedül, gyalogosan kiállni párduclesre. Hozzátette, hogy remélhetőleg más alkalommal még el fogunk jönni Udaipurba, akkor majd több időnk lesz és a vadászat is jobban fog sikerülni. Úgylátszik, nem vette rossznéven hogy úgy viselkedtünk mint egy csomó rossz gyerek, ellenkezőleg az volt a benyomásom, hogy a dolog nagyon mulattatta őt is.

— — — — — — — — — — — — — — — —

No te szegény naplóm! Ugyancsak mostohán bánok veled. De jóformán sohasem jut időm rá, hogy az eseményeket azon frissiben följegyezzem. Annyi minden történik, a napi programm annyira betölt minden percet, hogy a legcsekélyebb szabad időt is inkább a nézegetésnek, a tapasztalatgyüjtésnek szentelem, semmint a naplóírásnak. Akárhányszor csak úgy jutok ehhez, hogy — mint most is — a döcögő vasúti kocsiban, utazás közben kell írnom. Ez két okból is alkalmatlan: először is alig tudom utóbb elolvasni a menetközben leírt sorokat, másodszor meg alig találok kellő nyugalmat ahhoz, hogy figyelmemet koncentrálva, ki ne felejtsek valamit.

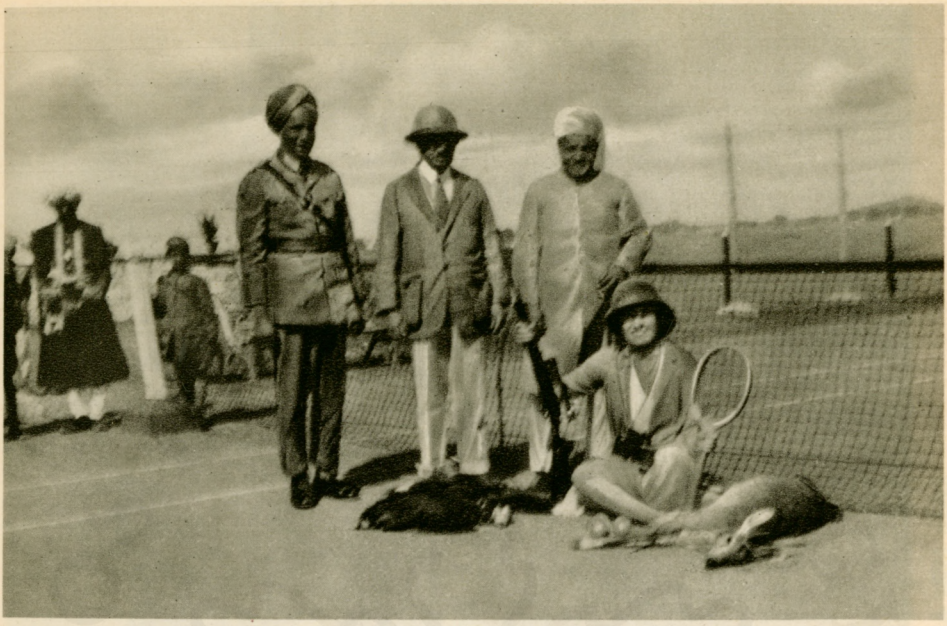

86. Útközben lőtt antilópok a tenniszpályán.

87. Marie a zsákmányával.

88. Az udaipuri palota.

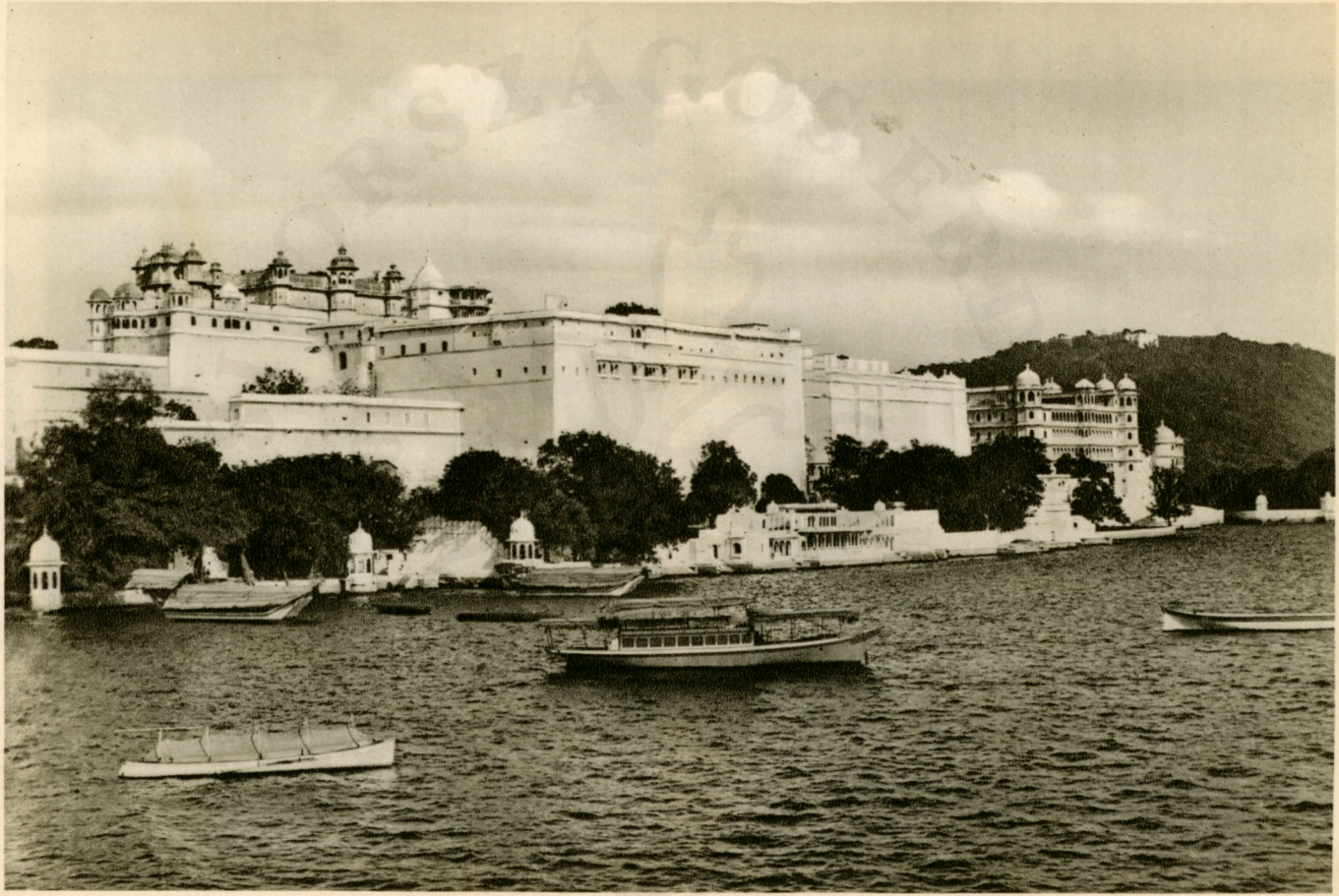

89. Az udaipuri palota a tóról nézve.

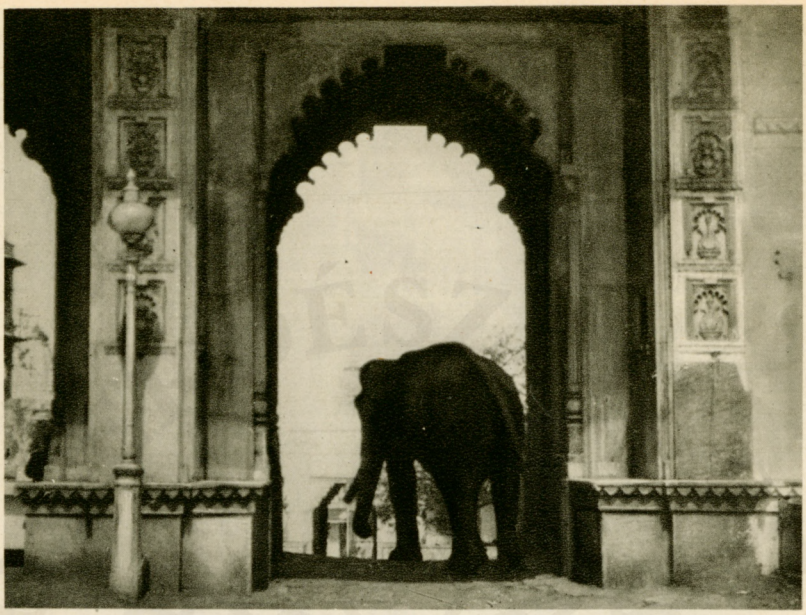

90. Elefánt-portás az udaipuri palota kapujában.

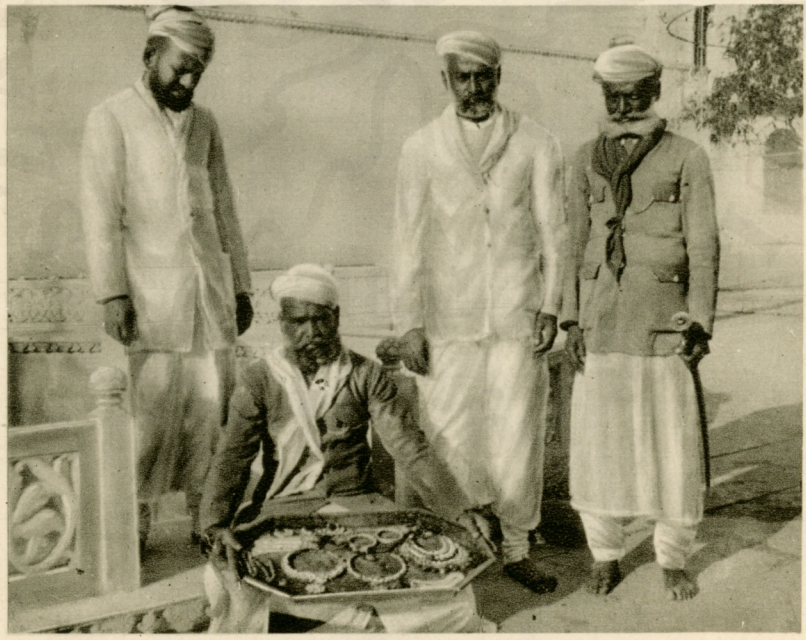

91. Az udaipuri Maharaja ékszerei.

Például a március 8.-áról, az udaipuri zürzavaros vadászatról csak ma 17.-én számolhatok be. De azóta annyi érdekeset láttam és éltem át, hogy több dolgot elfelejtettem feljegyezni. Látom többek közt, hogy nem emlékeztem meg az udaipuri palota kapujáról. Pedig elég figyelemreméltó. Hatalmas építmény, három hatalmas kapuívvel. De a két szélső kapuív alatt egy-egy óriási elefánt áll, mégpedig nem szobor, hanem élő elefánt. (90. kép.) Elég impozáns portások! Csak azt engedik be, akinek legitimációja van — ezt persze már nem az elefántok vizsgálják meg, hanem az őrök. Ez is fokozza a középkori hangulatot. A Maharaja maga is a régi világnak egyik utolsó képviselője. Visszavonult életet él és ritkán fogad vendéget. Annál kitüntetőbbnek tarthattuk, hogy velünk mégis kivételt tett.

Március 9.-én Marie és Franzi társaságában Patialába utaztam. Wenckheimék Lucknowba mentek, hogy meglátogassák néhány angol barátjukat, akikkel a polomérkőzések alkalmával ismerkedtek meg.

Delhiben töltöttük az estét. A diner idején, a Maiden Hotelben, feltűnt nekünk, milyen üres és csöndes minden. Egészen furcsa volt Delhit így viszontlátni, a Horse Show, a polo-hét és a fejedelmek gyűlésének népes forgataga után.

Delhi-i fényképészünket, aki, különösen Marie számára, már több mint ötszáz felvételt hívott elő, a pályaudvarra rendeltük, hogy különböző új megbizatásokat adjunk neki. Örömest állt rendelkezésünkre, hiszen ugyancsak elláttuk munkával. Indiában még az is, aki — mint jómagam — nem foglalkozik sportszerűleg a fényképezéssel, lépten-nyomon kedvet kap, hogy a sok exotikus látnivalót megörökítse.

VII.

PATIALA.

A Maharaja székvárosa. — Két billiárdasztal tele mesés ékszerekkel. — Eugenie császárné nyaklánca. — A fejedelem értékes fegyvergyüjteménye és kashmiri shawljai. — Hajtóvadászat párducra és egyéb vadra a Himalaya tövén. — Pinjor, a Maharaja tündérkastélya. — A nepali herceg. — Szenzációs esti vadászat 15 különféle vadnemmel a kastély közelében. — A «Purdah» és a fejedelem leányai.

Patiala, március 12.

A patialai látogatás talán a legérdekesebb volt minden eddigi élményünk közt Indiában. Egészen rendkívüli a gazdagságnak, fényűzésnek és a különcködésnek az a furcsa keveréke, ami Patialában meglepi az idegent. Minden nagyszabású. Műkincsek, különösen ékszerek, vadászati alkalmak, gépkocsik sokasága. Ezt az utóbbit érdemes külön is megemlíteni: a Maharajának 43 Rolls Royce autója van, persze egész sereg más gyártmányú kocsija is; összesen több mint 80 gépkocsiból áll az autóparkja, mert minden kastélyában külön autókat tart.

A fejedelem elsősorban indiainak vallja magát. Előkelő vezérszerepet játszik a s i k h-ek közt. A sikh-felekezet

tagjai voltak a régi India legkiválóbb harcosai. A Maharaja családfája a Kr. u. 5. évszázadig nyúlik vissza. A sikh-vallás tiltja a haj és a szakáll levágását, ezért a legtöbb sikh kétoldalt felköti összesodort szakállát, ami igen tetszetősen hat. Érdeklődésemre, hogy mi az értelme a hajvágás tilalmának, azt a választ kaptam, hogy a harcosok, ha sokat kell bibelődniök hajuk nyírásával vagy szakálluk borotválásával, csak időt vesztegetnek e felesleges dolgokkal és ezt esetleg a harckészségük is megszenvedi. Ebből is látható, milyen harcias szellem uralkodott a sikhek közt. India körülbelül 700.000 katonát adott a világháborúban. Ebből majd 300.000 sikh harcos volt a Punjabból. Ezek voltak a nepáli gurkhákkal együtt az angol birodalom legjobb harcosai. Ezt a tényt is büszkén szokta emlegetni a fejedelem.

Hanem azért a patialai fejedelem egyike a legmodernebb indiai uralkodóknak. A bikaneri és a kapurthalai Maharaják mellett ő ma India nemzetközileg legnagyobb szerepet játszó politikusa. Ez a három fejedelem felváltva képviselte eddig Indiát a genfi Népszövetség előtt.

Mindjárt az első napon megtekintettük a palotát. Egészen modern, harminc év előtt épült, de külseje indiai stílusban van tartva. A nagy szalónokban számtalan fénykép tűnik a látogató szemébe, a legtöbb kép különböző uralkodóktól ered. Az angol uralkodók három nemzedéke, Alfonz király, György görög király, sőt Mussolini dedikált fényképe is megvan. De a Maharaja először is nagybátyám, Apponyi Albert nagy fényképéhez vezetett és megjegyezte, hogy őt becsüli legtöbbre a mai európai államférfiak közt. Albert bátyám képe mellett Mensdorff volt londoni nagykövetünk fotografiája.

A Maharajának többek közt rendjelgyüjteménye is van, mégpedig olyan nagyszerű kollekció, hogy tudtommal nincs

párja az egész világon. A Föld minden államának rendjelei képviselve vannak benne. Minden államnak megvan a maga táblája s a keret üveglapja mögött bársony alapon sorakoznak a rendjelek ; felül az érdemrendek medaillonjai, érmei és keresztjei, alul a rendszalagok és collet-k. Mindegyikhez leíró szöveg járul. A gyüjteményben sok olyan történelmi emlékű rendjel is akad, amelyeket Napoleon, Wellington, Nelson stb. viseltek egykor. A gyüjtemény tágas termet tölt be és valóban megkapó látványosság.

A patialai fejedelem is rendkívül kedves volt hozzánk. A bikaneri Maharaja talán inkább emlékeztet európai Grandseigneur-re, de a patialai uralkodó is előkelő, érdekes keleti jelenség. Ami pedig vendégszeretetét illeti, semmiben sem maradt el bikaneri fenséges barátunk mögött.

Este az ebéd után, még egy óra hosszat ülve maradtam vele az asztalnál. Egyedül voltunk és jóideig elbeszélgettünk. Témául a középeurópai politika szolgált. Említette, hogy jól ismeri Mussolinit és még abban az évben ismét fel óhajtja keresni. Sok érdekes dolog került szőnyegre — sajnos, a beszélgetéseket nem közölhetem. Erre a diszkréció kötelez.

A második napon gépkocsin a Himalaya lábához mentünk párducvadászatra. Kb. 150 kilométeres utat tettünk meg. A Maharaja személyesen vezette az autót és elsőrendű vezetőnek bizonyult. Feledhetetlen látvány volt, amint először pillantottam meg a Himalayát ; az óriási hegylánc egyre jobban közeledett és a magasba tornyosult előttünk, fehér hó- és jégmezőinek végtelennek látszó palástjával.

Néhány száz hajtó várt bennünket. Rikító vörös ruhát viseltek és ez az élénk színfolt bámulatosan hatott a dzsungel

92. Márványszökőkút Udaipurban.

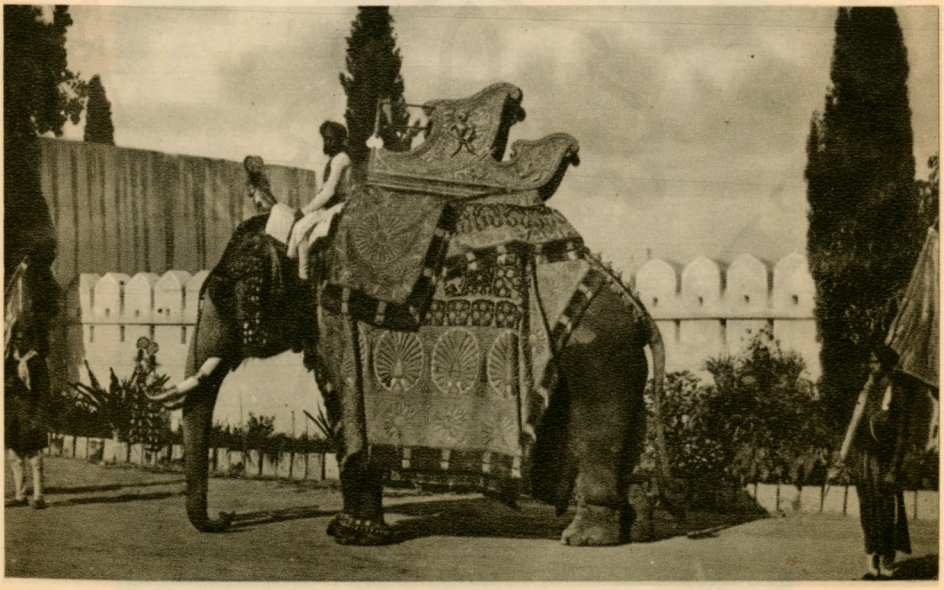

93. Az udaipuri Maharaja díszelefántja teljes pompában.

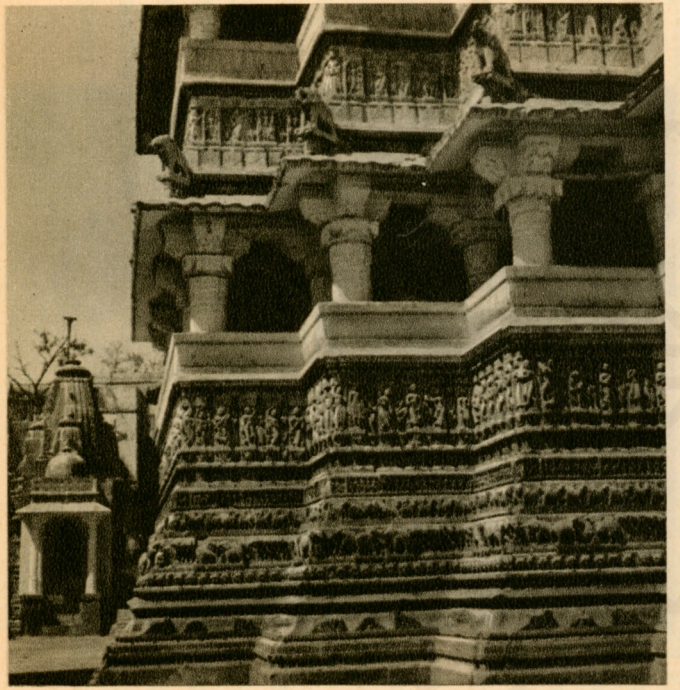

94. Az udaipuri hindu templom remek faragványai.

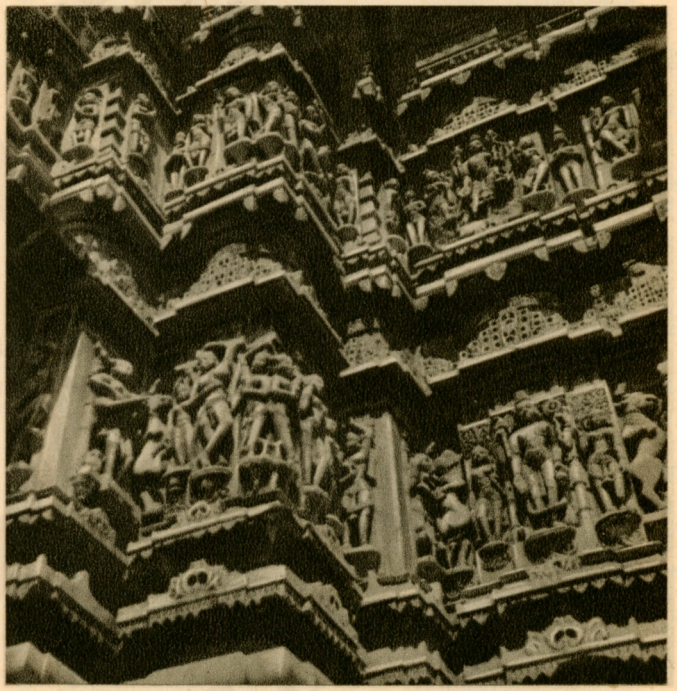

95. Részlet a faragványokból.

zöld lombjai közt. Az egész rendezés mintaszerű volt. Egy óriási fára hatalmas magasállást erősítettek, a deszkaemelvényen mi, a fejedelem és a kísérete foglaltunk helyet, összesen vagy huszan. Két hajtás volt és mind a kettőnek a színhelyén ilyen állás várt bennünket. Az emelvény alatt egész fegyvertár állt készenlétben, legalább negyven golyóspuska, túlnyomórészt Holland and Holland-gyártmányúak. (101. kép.) A vendégek tetszés szerint válogathattak közülük. Ilyesmit is először láttam életemben.

A hajtás is érdekfeszítő volt. Mialatt a párducot lestük, száz meg száz másfajta állat tört elő a dzsungelből. Elsőnek Marie ejtett el egy «nilgai»-t, vagyis «kékbivaly»-t, aztán Franzi. Franzi ugyancsak elmaradt mögöttünk, hiszen csak egy hónappal utánunk érkezett meg Indiába. Ezúttal egy chital-szarvast lőtt le. Én a következő hajtásban ejtettem el első chitalomat. Legalább 10 szarvas- és antilopfajta állat száguldott el mellettünk.

A legszebb látványt azonban a rengeteg szárnyasvad nyujtotta. Vadpávák százai repültek át hosszú szárnycsapásokkal. Soha ennél pompásabb látványban nem volt részem : a kék, zöld és arany csillogású nagy madarak úgy hatottak, mintha megannyi élő ékszer-csoda úszott volna el a levegőben előttünk. Utánuk a tarka «jungle fowl»-ok sokasága következett. Egészen olyanok voltak, mint a mi tarka házi baromfiféléink, de igen magasan repültek. Majd foglyok tömege szállt tova. Mindez a párduchajtásban ! Itt is ugyanolyan tarka keverékét láthattam a sokféleségnek, mint a palota berendezésében.

A párduc mind a két hajtásban előbukkant, a hajtók sora előtt egészen közel került hozzánk, de sajnos, az utolsó pillanatban mindig visszafordult. A Maharaja, mint mi is, más állatokon töltötte ki vadászszenvedélyét. Nagyszerűen

bánik a puskával. Több kékbivalyt és vaddisznót lőtt le futtában, majd egy száguldó nyulat ejtett el, még pedig golyóval és nagy távolságból.

A második hajtás után lunch-höz telepedtünk egy kőből épült magasállás emelvényén. (103., 104. kép.)

Estefelé, a vadászat után, meglátogattuk a Maharaja csodálatos kéjlakát, a «Pinjor» kastélyt, a Himalaya tövében. Valóságos tündérkert vette körül. Páratlanul szép márvány szökőkutak, fürdésre szolgáló medencék, vízesések emelték a park meseszerű hangulatát. A «Pinjor» kastély csodáit még a mogul császárok építtették, de a patialai Maharaja is sokat költött a műremek helyreállítására és újabb díszeire.

Lám, megint majdnem elfelejtettem följegyezni valamit. Még az első nap estéjén cserkészni mentünk a patialai palota közvetlen közelében elterülő dzsungelbe. Még Delhiben többen megjegyezték, amidőn Patialáról volt szó, hogy a Maharajának ugyan legendás ékszerei vannak, de rengeteg az adóssága és egyáltalán nem rendelkezik jó vadászterülettel. Nos, ha az adóssággal is úgy áll a dolog, mint a vadászattal, akkor a Maharaja nyugodtan alhat a hitelezőitől. A föntemlített cserkésző kiránduláson, egészen közel a palotához, félórával napnyugta előtt, száz meg száz chitalt, hogdeert, barkingdeert, nilgait és egész vaddisznótömeget láttunk. És itt is számtalan vadpáva, jungle fowl és egyéb színes, gyönyörű szárnyas hemzsegett. Szemem-szám elállt a csodálkozástól a rengeteg vad láttára. Soha életemben nem láttam ennyi vadat, különösen vaddisznót, egyetlen cserkésző körút alatt. És még azt mondják, hogy a Maharajának nincs jó vadászterülete! Érthetetlen.

Igaz, Marie ezen az esti vadászaton is lőtt egy nilgait. Mikor besötétedett, még körülkocsiztunk a kivilágított kert-

ben. Remek tavakat láttunk. A kertnek ez a része már az «asszonyok lakosztályához» tartozott. Erről még majd írok.

A vadászattól fáradtan tértünk vissza a palotába, de egyszerre elfelejtettük kimerültségünket. Feledhetetlen, hasonlíthatatlan látvány várt bennünket. A billiárdterem két óriási tekeasztalán tündérmesékbe illő kincs volt szétteregetve. A Maharaja óhajtotta megmutatni nekünk családi ékszereit. A delhi-i «Investiture» alkalmával már megcsodáltuk azt a sok nagyértékű ékszert, ami a Maharaján ragyogott, de el sem tudtuk volna képzelni, hogy valakinek még azonkívül is e n n y i ékszere, drágaköve és gyöngye lehet. Engem különösen érdekelt ez a kincshalmaz, hiszen említettem, hogy még tavaly, 1929-ben láttam a Maharaja ékszereinek egy részét fényképekben, B o u c h e r o n és C a r t i e r-nél, Párizsban, ahol a Maharaja újra foglaltatta nyakláncait. Ugyanott megemlítettem, hogy B o u c h e r o n becslése szerint csupán az egyik smaragd nyolcmillió frankot ér. Szinte elképzelhetetlen értékű kincs hevert előttünk a két hatalmas billiárdasztalon. Ha herceg E s z t e r h á z y, S c h w a r z e n b e r g, L i c h t e n s t e i n és még néhány főúr családi ékszereit összehordanák, akkor sem tennék ki a patialai kincsek felét. És még nem is volt m i n d e n ékszer együtt. Ezek csak az ő «személyes» ékszerei voltak! A Maharaja feleségeinek k ü l ö n ékszerkészletei vannak, főleg csodaszép nyakláncokban. Ezeket persze nem láthattuk. Azonkívül még a kincstár acélládáiban is tömérdek csiszolatlan drágakő hever, többnyire smaragd.

Az egyik legpompásabb gyémántnyakláncot még a Maharaja nagyapja vette meg Eugenie császárnétól, amidőn ez a szerencsétlen asszony 1871-ben a párizsi commune forradalma elől Angolországba menekült és pénzzavarokkal küzdött. Tojásnagyságú gyémántok egész sorából áll ez a

collier. De a többi, még sokkal értékesebb ékszer már évszázadok óta van a patialai Maharaja családjának birtokában és senki sem ismeri az eredetüket. Hogy csak egyet említsek: a legnagyobb nyakláncot másfél millió angol fontra (40 millió pengő) becsülik. Vagyis pénzben annyit ér, mint Magyarországon egy 80.000 holdas majorátus, holdját 500 pengővel számítva. A collier legnagyobb gyémántja 240 karátos, a legnagyobb smaragd 1200 karátos. A gyémántnak kissé sárgás a színe, de minden kő tökéletesen van csiszolva. Ezenkívül még vagy kétszáz drágakő volt ott, mindegyik sokkal nagyobb, mint aminőket valaha a budapesti, bécsi, berlini és londoni udvari bálokon láttam. Az újonnan foglalt ékszerkészlet értéke — a csiszolatlan köveket nem számítva — 4 millió angol font. Csaknem valószínűtlenül hangzik, hogy ez az óriási holttőke egyetlenegy ember birtokában hever. És ha meggondoljuk, hogy India más fejedelmeinek kincseskamrájában, pl. a hyderabadi Nizam, a jodhpuri és a barodai Maharaják birtokában még sokkal több drágakő fekszik! (Igaz, hogy ezek távolról sincsenek úgy csiszolva, mint a patialai ékkövek.) Ha a Boucheron és Cartier cég egész raktárát, minden holmiját kirakná egy asztalra, ez akkor is csak egy részét tenné ki annak a kincsnek, ami a patialai billiárdteremben előttünk csillogott. Nem is beszélve a kövek méreteiről. Az egész Rue de la Paix-ben nem található hozzájuk hasonló. Körülbelül húsz óriási collier, számtalan karperec, bross és különálló kő volt ott együtt. Az egyik nyaklánc csupa óriási smaragd kőből állt. Az ékszereken kívül még egész sereg pompás díszkardot is láttunk a gyüjteményben, mind dúsan kirakva drágakövekkel. A legszebb az volt köztük, amelyet Victoria királynő ajándékozott a Maharaja nagyapjának, amidőn 1873-ban India császárnőjévé koronázták Delhiben. Ezt a kardot már láttuk, a fejedelem az

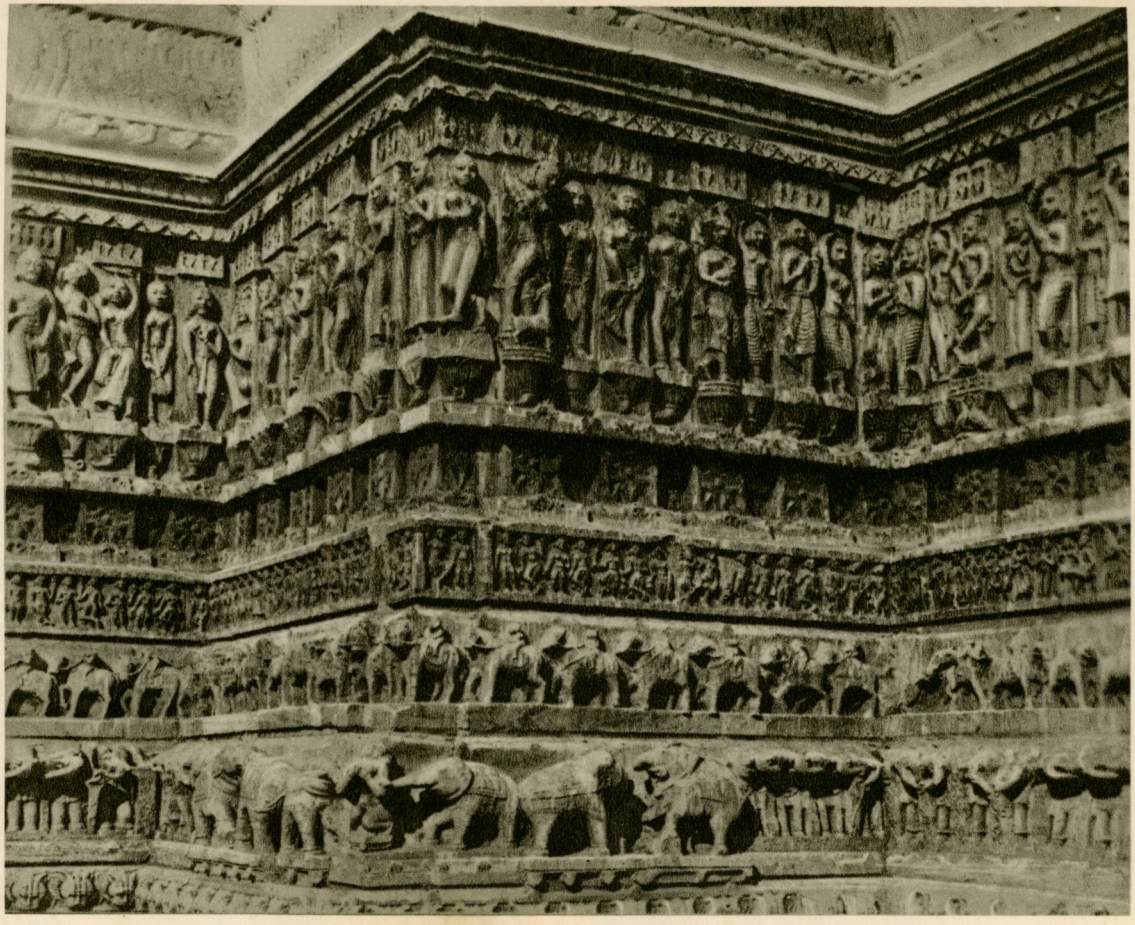

96. Az udaipuri hindu templom párkányzata.

97. Kéjlak az udaipuri szigeten.

98. Udaipuri sziget.

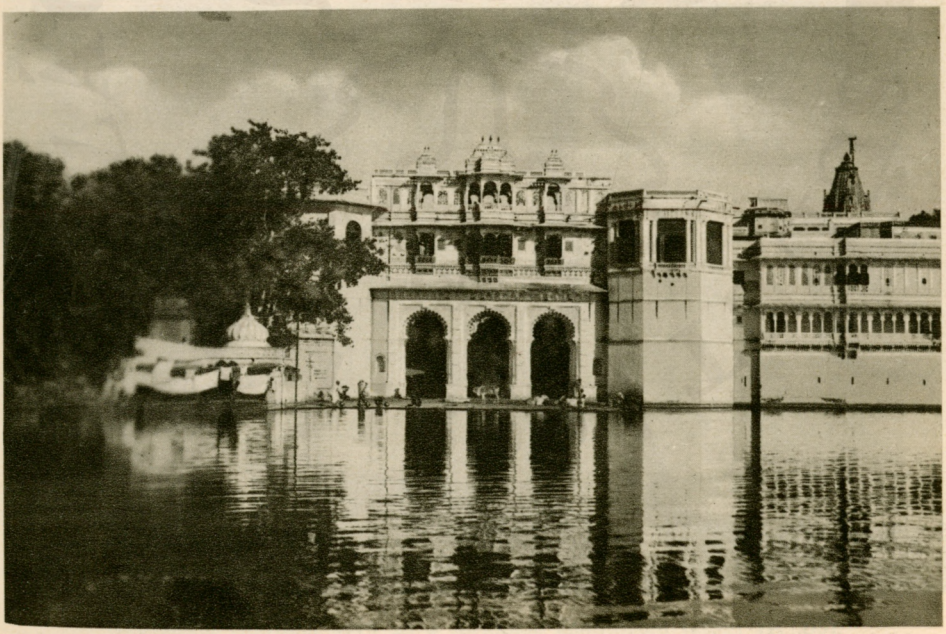

99. Kikötő a szigeten.

100. Az indiai fejedelmek seniorja, a 82 éves udaipuri Maharaja.

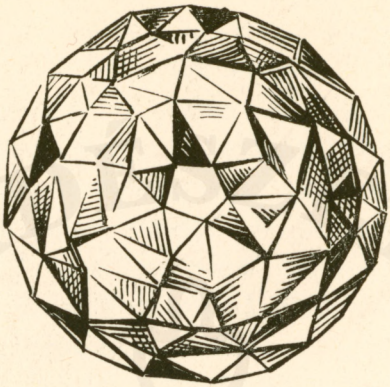

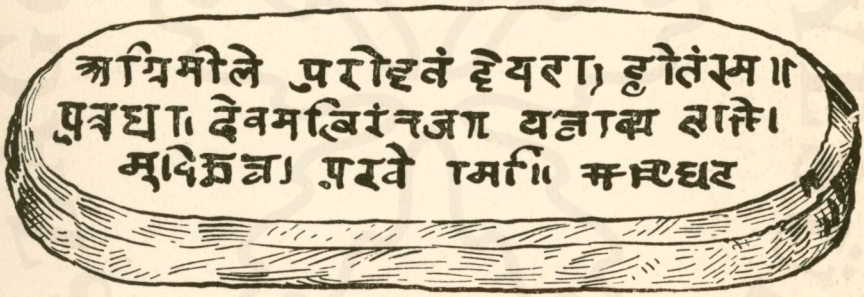

A fenti rajz ábrázolja a két mesés ékkő valódi nagyságát. A felső gyémánt fénye egy kissé sárgás, mindamellett a világ harmadik vagy negyedik gyémántja. Eugenie császárné nyakláncában van, melyről a szöveg *155.* lapján írok. Az alsó smaragd pontos eredetét nem ismerik, de a rajta lévő szanszkrit írásból megállapítható, hogy 1000 évnél jóval idősebb. A belevésett felírás természetesen csökkenti a kő valódi értékét, de annál inkább emeli történeti nevezetességét. Azt mondják, hogy ez a világ legnagyobb smaragdja. Mindkét ékkövet két különböző kollierban viselte a Maharaja Delhiben az «Investiture» (rendjeladományozási ünnepély) alkalmából.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
/1866/

«Investiture» ünnepségen is viselte. A két legremekebb drágakő nagyságát le is rajzoltam magamnak. A gyémánt 5 cm átmérőjű, a hosszúkás smaragd pedig 11 cm hosszú és 5½ cm széles. (Lásd a 154a lapot.)

Az egyik legnagyobb colliert egy-két percre Marie nyakába akasztottuk, hogy a hatását lássuk. Az ellentét azonban túlságosan komikus volt, ugyanis ő még vadászruhát és sportnadrágot viselt. De mindegy, nyugodtan elmondhatja, hogy egyetlen bécsi dáma se hordott még olyan nagyértékű ékszert, mint ő! Még a császári koronaékszerek is eltörpülnek ezek mellett a drágakövek mellett. A kincshalmaznak valami olyan bűvös vonzereje volt, hogy alig bírtuk levenni róla szemünket.

Mindezt a szédítő kincset nem páncélszekrényekben őrzik, mint ahogy gondolnók, hanem egyszerűen csak a régi erőd egyik helyiségében. Tíz idősebb nemesember ügyel fel az ékszerekre; ez a tisztség ö r ö k l e t e s a családjaikban és e nemzetségek már generációk óta hűségesen szolgálják a fejedelmet. Pedig a fizetésük nem sok: hatvan rupia (120 pengő) jár nekik havonkint és fejenkint. De azért még sohasem veszett el semmi a kezükön.

Elképzelhetjük, micsoda kincsekkel rendelkeztek a régi mogul császárok, ha már egyes fejedelmek birtokában ennyi drágaság található! Most már elhittem, hogy a delhi-i várkastélyban egész csarnokok, sőt még a fürdőtermek falát és padlózatát is drágakövekkel rakták ki egykor. Micsoda káprázató ragyogás tölthette be azokat a palotákat! A világ legértékesebb műtárgyának a mogul császárok úgynevezett «pávás trónját» (Peacock Trone) tartották. Ennek a csodás trónnak 1690-ben nyoma veszett, miután Aurangzeb nagymogul intoleranciája és hinduüldözése szétzüllesztette a mogul birodalmat. A trón állítólag előbb Afga-

nisztánba, majd innen Perzsiába került. Számtalan kép őrzi emlékét. Hogy milyen világcsodája lehetett ez a hasonlíthatatlan műtárgy, azt legjobban bizonyítja, hogy Lord Curson, a későbbi indiai alkirály évekkel ezelőtt egyenesen azért utazott Afganisztánba és Perzsiába, hogy a híres «Peacock Trone» nyomát kutassa. A kutatás azzal a kétségtelen megállapítással végződött, hogy a legendás trón, eredeti formájában, már régen megszűnt létezni, mert bizonyára széjjelszedték és a drágaköveket egyenként adogatták el.

A patialai régi erőd a város közepén áll. Mint már Bikanerrel kapcsolatban megemlítettem, minden régi fejedelmi dinasztia székvárosában van egy ilyen erőd, vagy jobban mondva, vár. A fejedelmek is ezekben a várakban laktak régebben, egészen 1858-ig, vagyis a nagy indiai felkelésig. A «Mutiny» után megszűntek a folytonos háborúk és az angol uralom alatt béke korszaka következett Indiára. Azóta a fejedelmek is új, modernebb palotákat építtettek maguknak, rendszerint parkokban, székvárosukon kívül. Ezek a paloták nem idősebbek nyolcvan évnél, de legtöbbjük csak nemrégen ezelőtt épült. Sajnos, a modern paloták nem mind felelnek meg a jóízlés követelményeinek, sőt mondhatni, hogy többnyire nagyon ízléstelenek, már ami a belső berendezést illeti. Az európai életmódot és kényelmet az indiai fejedelmek csak alig egy-két generációval ezelőtt tanulták megbecsülni, de még nem tudták egészen beleélni magukat. Látszik, hogy sokszor nincsenek tisztában az európai dolgokkal s ezért palotáik modern berendezése tekintetében gyakorta követnek el ijesztő ízlésbeli botlásokat.

A régi erőd, mint a legtöbb államban, Patialában is főként múzeum célját szolgálja. Nagyszerű gyüjtemény látható benne régi fegyverekből, kardokból, tőrökből, kashmiri shawl-okból és sok más műtárgyból, amelyek való-

ban párjukat ritkítják. Minden tárgy gondosan üveg alatt van elhelyezve, a régi fegyverek alaposan megtisztítva és megolajozva. Az egész gyüjtemény egyik legértékesebb darabja az a kard, amelyet egykor Mohamednek, a prófétának veje viselt, tehát kb. ezerkétszáz esztendős. (106. kép.) Ez a kard oly híres, hogy látása végett évente igen sokan zarándokolnak el Patialába egész Indiából. A gyüjtemény közel kilencvenezer régi fegyvert és kardot foglal magában.[1] Több ezerre rúg a régi szőnyegek és kashmiri shawlok száma is, értékük szinte felbecsülhetetlen, hiszen némelyik közülük ezer esztendős is megvan. (105. kép.) Ezeket is a Maharaja nagyatyja vásárolta a kashmiri Maharajától.

Megnéztük a régi erődben az elefántok szerszámkamráját is. Az elefánt hátára erősített zárt ülést «haudá»-nak nevezik; volt vagy harminc ilyen hauda a szerszámteremben. Mind színezüstből készült, remekül kidolgozva. Többszáz éves darabok is voltak köztük. Egy-egy ilyen nyereg súlya 4 métermázsa színezüst. A hozzájuk való szerszámalkatrészek is dúsan ki voltak rakva drágakövekkel. A Maharaja parancsára két elefántot teljes díszfelszereléssel vezettek elénk. (107., 108. kép.) Nyargaltunk is rajtuk a kastély előtt. Ezeken az elefántokon vett részt a díszfelvonulásban a delhii «nagy durbar»-on — vagyis az indiai császár koronázásán —, György király londoni koronázásán és természetesen a saját székvárosában rendezett nagy ünnepélyeken, például a nevenapján vagy más alkalmakkor megtartott «durbar»-okon is.

[1] Amidőn 1930 decemberében Apponyból magammal hoztam Budapestre Patiala Maharajáját, Andrássy Géza gróf palotájában nézegettük a régi kardokat. A Maharaja, aki elsőrendű szakértő e tekintetben, megállapította, hogy egynéhány rendkívül értékes és indiai eredetű kard van az Andrássy-gyüjteményben.

«Durbar»-nak nevezik az ünnepélyes gyűléseket vagy udvari fogadtatásokat és minden indiai fejedelem több ilyen durbart tart évenként a székvárosában. Ilyenkor a fejedelem összes ékszereivel és díszeivel jelenik meg, a résztvevő nemesek szintén. Azt mondják, akik láttak ilyen durbarokat, hogy a pompa és ragyogás feledhetetlen látványt nyujt. A patialai durbar-csarnokot láttam, valóban nagyszerű és óriási. Állítólag a legszebb egész Indiában. A Maharaják közül Delhiben, az alkirályi «Investiture» ünnepélyén, sajnos, nem mind jelentek meg teljes díszben, összes ékszereikkel. Ennek oka részben az, hogy nem szívesen viszik magukkal útra a sok nagyértékű kincset, részben pedig az, hogy nem is akarnak olyan pompát kifejteni a brit hatalom székhelyén, mint odahaza, fővárosukban. Amolyan passzív ellenállásféle rejlik talán e mögött.

A második estén, mikor már mindenki a szállására tért, a Maharaja értem jött és igazán rendkívül érdekes beszélgetésben volt részem, de sajnos, erről nem számolhatok be. Hanem az utolsó nap estéjéről már részletesebben kell megemlékeznem. Ugyanis a fejedelem így szólt Mariehoz :

— Nem óhajtja meglátogatni a fejedelemasszonyokat? (Her Highnesses.)

Marie persze örömmel igent mondott. A meghívásban nem volt semmi különös, hiszen hölgyek előtt nincsenek zárva az asszonyok lakosztályának ajtai, de annál jobban meglepett minket, amikor a Maharaja közölte velem és Franzival, hogy legalább a leányainak szeretne bemutatni bennünket. A fejedelmi ház asszonyait természetesen nem láthatja idegen férfi, de a fiatal leányok tekintetében olykor kivételt tesznek. Eszerint a «purdah» lakosztályba mentünk. Igy nevezik a nők elkülönített otthonát, amely megfelel a mohamedán háremnek. A Maharaja künn-

101. A patialai Maharaja 45 darab angol golyóspuskát kínál vendégeinek választásra.

102. A patialai Maharaja és Albrecht főherceg a gödöllői vadászaton.

103. Vadászreggeli a magaslesen.
A patialai Maharaja és Marie.

104. A patialai Maharaja magasles-állása.

hagyta a bejárat előtt öreg, meghitt szárnysegédjét, de minket bevezetett. Hosszú folyosók során mentünk végig, míg aztán több, egészen modernül berendezett szalónba értünk. Itt már nevetgélést és hancúrozást hallottunk, de nem láttunk semmit. Most a fejedelem füttyentett egyet és erre öt fiatal leány lépett be. Mindegyik mesés ékszereket viselt a nyakán. A legidősebb tizennyolc, a legkisebb tizennégy éves lehetett. Mindnyájan kifogástalanul beszéltek angolul s általában nagyon helyesek és kedvesek voltak. A fejedelem kedélyesen beszélt hozzájuk: «Don't be shy!» vagy «Do talk!» («Ne legyetek félénkek!» — «Beszéljetek hát!») A lányok lassan belemelegedtek és egész jól ment a diskuruzs. Mindnyájan jártak már Budapesten atyjukkal, 1928-ban, mi több, «incognito» még az Angolparkba is kimentek és végigszánkáztak a hullámvasúton. Látták a királyi palotát és Budapest egyéb nevezetességeit. Igy hát volt miről csevegnünk bár, sajnos, akkor még senkit sem ismertek Pesten. Ezután a Maharaja csodaszép kerteken, fürdőkön és külön épületeken át a palotának ahhoz a szárnyához vezetett bennünket, amelyben a feleségei laknak. Hat felesége van. Itt már Franzit és engem leányaival künnhagyott a kertben és csak Mariet vitte be magával.

Szemközt ezzel az épületszárnnyal másik óriási épület állt, ebben lakott a fejedelmi asszonyok és leányok szolgálószemélyzete, százhúsz udvarhölgy és belső szolgálóleány. Megkérdeztem a fejedelem leányait, hány szolgáló áll személyes rendelkezésükre; azt felelték, hogy mindegyiküknek hat vagy nyolc. Csak amit ez a rengeteg haszontalan kenyérleső megeszik!

Jó félóráig várakoztunk Franzival a kertben és közben az ablakok százait figyeltük. Mindenhonnan kíváncsi, vihogó női fejek leskelődtek ki, hogy aztán hirtelen megint

eltűnjenek. Ugyancsak szokatlan látvány lehetett nekik, hogy két férfi álldogál a kertben, még hozzá éjszaka, mert már 11 óra felé járt az idő. A szárnysegéd utóbb mondta is, hogy a Maharaja rendkívül ritkán tüntet ki idegen férfivendéget azzal, hogy a «purda» lakosztályba bevezesse. Évtizedek óta talán csak egyszer-kétszer fordult ez elő.

Egészen furcsa, mulatságos érzés volt, amint ott álltunk a kizárólag nőknek fenntartott palotarész kellős közepén. Végre visszatért Marie, a fejedelem társaságában. Egy ideig még elbeszélgettünk hercegnőkkel, aztán búcsút vettünk.

Patialában tartózkodott akkoriban egy nepali herceg is, a Maharaja negyedik leányának vőlegénye. Az igen fiatal, kistermetű, meglehetősen elhízott herceg természetesen még sohasem látta a menyasszonyát. Marie megígérte neki, hogy alaposan szemügyre veszi a kis hercegnőt, aztán majd beszámol a tapasztalatairól. Ezt «en cachette» el is árultam a kisleánynak. Jót nevetett az eseten és azt felelte, hogy ő már jól ismeri a vőlegényét, mert a diner-k idején be szabad nézniük a nagy étterem erkélyének elfüggönyzött ablakain. Igy aztán ők minden vendéget láthatnak, tehát minket is, míg ezek nem pillanthatják meg őket. A kis menyasszony még megjegyezte, hogy egészen megfelelőnek tartja a jövendőbelijét, csak az a kifogása ellene, hogy nem eszik szépen. Ezt is nagyon mulatságosnak találtuk. A «purda»-ban tett látogatás soká elhúzódott és tizenegy óra mult, mire estebédhez ültünk.

Egyébként ez az egész «purda»-rendszer tarthatatlan egy intézmény. Azt hiszem, nem is lesz hosszúéletű. De mindenesetre nagyon szórakoztató volt mindezt közvetlen közelből megfigyelni. A szegény leánykák ugyan valószínűleg kevésbbé szórakoztatónak találják a «purda»-életet, leg-

alább amikor arra biztatgattam őket, hogy látogassanak majd el megint Budapestre, kijelentették, hogy soha életükben úgy még nem mulattak, mint amikor két évvel ezelőtt Pesten jártak.[1]

Ha már a hasonló kuriózumok leírásánál tartok, megemlítem még a Maharaja ruhatárát is. Nagy terem ez, négy sor üveges szekrénnyel. Legalább ezer ruha és ugyanannyi pár lábbeli van bennük, európai öltönyök és színes indiai selyemköntösök. A belső szolgálatára rendelt személyzet is ugyancsak szépszámú. Szintén nemzedékek óta szolgálják a fejedelmeket, mindig ugyanabban a beosztásban és a nemességhez tartoznak.

Egész kis díszműáruüzletet lehetne megtölteni az arany cigarettatárcák, órák, finomművű dobozok, ezüst likőröspoharak és más hasonló dolgok tömegével, amelyek szintén nagy üvegszekrényekben vannak elraktározva. Ezekből szokott a Maharaja emlékképpen ajándékokat osztogatni. Külö-

[1] Nagy örömömre szolgált, hogy a patialai Maharaja 1930. december 29. és 30.-án Apponyban kedvenc feleségével és trónörökös-fiával meglátogatott vaddisznóvadászatra. Úgyszintén Gödöllőn is volt Horthy Miklós kormányzó Őfőméltóságánál két napig. Londonból jött meglátogatni Apponyba erre a két napra a Roundtable konferenciáról és ezzel a kényelmetlen utazással is bizonyította barátságos érzületét. A fejedelem fiatal felesége egyik este a diner-n azzal lepte meg Apponyban a társaságot, hogy elhalálozott bátyám két csinos kis leánykáját felöltöztette saját pazar indiai ruhájába és nyakukra akasztott pár milliót érő ékszert is. Ez is kedves figyelem volt. A képen látható egyik kis unokahugom indus ruhájában. (102., 109.—112. kép.)

Lefekvés előtt a fejedelemasszony ismét levetkőztette sajátkezűleg kis unokahugaimat, mert nagyon komplikált öltözet az indiai hölgyek ruhája, melyet «Sari»-nak neveznek. Azután odaajándékozta mindkettőnek az olyan festői remek öltözékeket. Ekkor a kis Virginia megszólalt angolul: «We are so thankfull to Her Highness for the beautifull dresses, but the rad diamonds she did not give as! (Olyan hálásak vagyunk a fenséges asszonynak a ruhákért, de a «piros gyémántokat» mégse adta nekünk.) Piros gyémántoknak nevezte azokat a mesés értékű rubintokat, melyeket a fejedelemasszony a kislányok nyakára aggatott kedves figyelmében!

nösen az arany cigarettatárcákból, amelyek Cartier üzletéből valók. A fejedelem különben is mindig tucatszámra vásárolja a kedvérevaló holmikat ; sohasem vesz éppen csak egy-két darabot valamely cikkből. Párizsból és Londonból egész rakományra való ilyen arany «limlomot» szokott hazahozni.

Midőn aztán búcsúzásra került a sor, újra megismételte legmelegebb hangú invitációját, hogy a következő évben jöjjek el megint és lelkemre kötötte, hogy majd Kashmirból visszatérve ne feledjem el felkeresni őt Chailban, egyik nyári rezidenciájában a Himalaya magaslatain. Megemlítette még, hogy ha jövőre a megfelelő időben jöhetnék, résztvehetnék vadkacsavadászatán. Ez sem lehet utolsó dolog : tavaly egy reggeli les alatt 3500 vadkacsát ejtettek el.

Ha nem is láttam volna még sok minden más érdekes és nagyszerű dolgot Indiában, a patialai tartózkodás magábanvéve is elég anyagot adna, hogy odahaza akár még évekig legyen miről megemlékezni, különösen vadászkörökben. Amennyire a rendelkezésre álló tér megengedte, igyekeztem a patialai benyomásokat legalább nagyjából vázolni. Persze mindez csak mutatóba adhat valamit abból az élményből, amit számomra a patialai napok jelentettek.

105. A patialai múzeum egyik többszáz éves kashmiri shawl-ja.

106. Mohamed vejének kardja a patialai fegyvergyüjteményből.

107. A patialai Maharaja díszelefántja. Marie a színezüst nyeregben.

108. A szerző egy patialai díszelefánton.

109. A gödöllői vaddisznóvadászat zsákmánya.

110. A patialai Maharaja vadászaton a Kormányzó Úr Őfőméltóságánál Gödöllőn.

111. A patialai Maharaja kedvenc feleségével és trónörökös fiával Apponyban.

112. A patialai Maharaja az apponyi vadászaton.

VIII.

KAPURTHALA.

Francia világ Indiában. — A mecset felavatása. — A népszerű fejedelem. — Rajah of Mandi. — Sita Ranee, a szép filmszínésznő. — Egy kis 1500 kilométeres kiruccanás Srinagarba. — Előkészületek kashmiri vadászatomra. — A Salt Range-ben rendezendő urial-vadászat előkészítése.

A vonaton, útközben Rawalpindiből a Teraiba, március 15.

Patialából Kapurthalába utaztunk. Ez volt az első fejedelemség, ahová nem kaptam közvetlen ajánlást. Marie testvére ismerte Párizsból a Maharaját, így keiültünk tehát oda. Úgy terveztük, hogy éppen csak megnézzük a székvárost, aztán továbbmegyünk. Végül mégis két nap lett a látogatásból és Kapurthala is sok érdekes tapasztalattal bővítette Indiára vonatkozó ismereteimet.

A kapurthalai Maharaja feltétlenül a legeurópaiasabb az indiai fejedelmek közt. Tökéletesen modern ember. Sokat tartózkodik Párizsban, ahol saját palotájában lakik; «a táncoló Maharajá»-nak is hívják. Ő is képviselte már Indiát a Népszövetség előtt, akárcsak a bikaneri és a patialai Maharaják. Izlésében, hajlamaiban, minden tekintetben teljesen

a francia mintákhoz igazodik. Palotáját is franciás stílusban építtette és rendeztette be. Az étkezés, az egész életbeosztás francia jellegű Kapurthalában. A Maharaja szintén jól ismeri Albert bátyámat és megkért, adjam majd át neki üdvözletét. Azt tapasztaltam, hogy Apponyi Albertet még a távol Keleten is mindenütt ismerik és érdemeihez mérten, igazán nagyra is becsülik. Mindenki a legnagyobb tisztelet hangján emlékezik meg róla.

Éppen ünnepségre készülődtek Kapurthalában, mikor megérkeztünk. Egy újonnan épült mecset megnyitásáról és felavatásáról volt szó. (113. kép.) Noha a Maharaja hindu, mohamedán alattvalói közt is őszinte szeretetnek örvend. Érdekes látvány volt, amint a mohamedán tömeg nagy lelkesedéssel, hangos ujjongással vette körül hindu uralkodóját, aki a legnagyobb tiszteletet tanusította vallásuk és templomuk iránt. Sokezer főnyi tömeg hullámzott az útvonalon, a mecset körül és benn a mecsetben. Autón mentünk oda, de mielőtt beléphettünk volna a mecsetbe, természetesen le kellett vetni a cipőinket. Mariet kissé bosszantotta a dolog, de hát a szokások előtt neki is be kellett hódolnia. Az előkelőségek beszédekkel üdvözölték a Maharaját, ő is szólt mohamedán alattvalóihoz. Iszonyú tolongás volt, már-már azt hittük, hogy ép bőrrel ki nem kerülünk a rettentő tömegből. Ezt a részét a mulatságnak határozottan kellemetlennek találtuk. Mikor aztán végre kijutottunk a mecset elé, persze nagy keresgélés kezdődött és alig bírtuk megtalálni cipőinket a tömérdek lábbeli között. A punjabi kormányzó, szegény, egyáltalán nem volt képes előkeríteni a cipőit. Végre is kénytelen volt harisnyás lábbal autójába szállni és hazamenni. Este aztán nagy bankett zárta le a nap ünnepségeit s a szónokok lelkes szavakkal méltatták a hindu fejedelem nemes toleranciáját és azt az

egyetértést, amely az uralkodót mohamedán alattvalóival összefűzi.

A Kapurthala palotája a legmodernebb, sőt legízlésesebb volt minden, Indiában idáig látott fejedelmi lak közt. A képek közt aránylag csak kevés «cochonnerie» akadt, túlnyomórészt uralkodók fényképei töltötték meg a termeket. A Maharaja kiváló, nemzetközileg elismert politikai tényező Indiában. Egyetlen indus uralkodó sem utazik annyit, mint ő. Négyszer utazta már körül a világot és megtett útjait az egyik teremben elhelyezett óriási földtérkép fel is tünteti. Említette, hogy sok időt szokott Európában, főként Párizsban tölteni. Annyira modern, hogy még a tánctól sem idegenkedik, ami nagy szó Indiában. Párizsban persze több alkalom nyílik, hogy táncos passziójának élhessen.

Noha a fejedelem rendkívül kedves volt hozzánk, de távolról sem alakult ki olyan bizalmas hangulat közte és köztünk, mint például a bikaneri és a patialai Maharaják esetében. A kapurthalai fogadtatásban több volt a formalitás. Nemcsak a Maharaja maga hódol a modern felfogásnak, hanem, ami még többet jelent a Keleten, családjának nőtagjai is. Leánya például — igen szép nő — tökéletesen emancipált, sőt egyike az indiai nők felszabadítását célzó mozgalom vezetőinek. Férje Mandi állam R a j a h-ja (a Maharajánál alacsonyabb, de szintén fejedelmi rang) három évvel ezelőtt Budapesten járt és felkereste a fóti telepet is. A fiatal asszony tudott erről, de megemlítette, hogy ő maga, sajnos, nem jöhetett el akkor Magyarországra, mert betegen feküdt Párizsban. A Maharajának e leányán kívül még öt fia is van. Egyik fiának a felesége szintén nagyon csinos és kedves asszony.

Egyáltalán, ami a szép hölgyeket illeti, nem volt hiány Kapurthalában. Ott tartózkodott éppen az ismert indiai

filmművésznő, a tizennyolcéves Sita Ranee is. Ritkán láttam eddig nála szebb arcú teremtést. Azt mondják, óriási jövője van, az európai és amerikai filmvállalatok mesés ajánlatokkal halmozzák el.

Különben nemcsak a Maharaja leánya hallott már a fóti telepről, hanem a fejedelem is értesült felőle, mert Lord Lytton írt neki és kérte, hogy alapítson ő is egy házat a «Suum Cuique» falujában. A Maharaja behatóan érdeklődött az akció iránt, nagyon tetszett neki a gondolat, de egészen őszintén és szerényen megjegyezte, hogy ő távolról sem olyan gazdag, mint más Maharaják, mindamellett hozzátette, hogy mindent meg fog tenni, ami módjában áll. Beszélgetés közben felemlítette még, hogy két év előtt Budapesten is járt és résztvett a gróf Bethlen Istvánéknál rendezett diner-n. Bethlen Margit grófnőt különösen «charmante»-nak találta és igen kedvesen emlékezett meg róla. Aztán a politikai kérdésekre terelődött a beszélgetés. Mint mindenki, akivel idáig Indiában ilyesmiről beszéltem, a kapurthalai Maharaja is nagy igazságtalanságnak bélyegezte Magyarország felosztását. Egyébiránt az optánskérdésben is kitűnően volt tájékozva és minden tekintetben a magyar álláspontot helyeselte.

Kapurthalában is megtekintettük az erődöt, amelyet itt is múzeumnak rendeztek be. Szép ékszereket és régi fegyvereket láttunk, de a gyüjteményt nem is lehet egy napon említeni a patialaival. Az ünnepi összejöveteleken és ebédeken sok dúsgazdag indus úr vett részt, többnyire politikailag is szerepet játszó egyéniségek és sok érdekes beszélgetésben volt velük részem az indiai vallásokról, szokásokról és a történelemről.

Még tartottak az ünnepségek és a fejedelmi házigazda mindenképpen rá próbált bírni a maradásra, mégis el kel-

113. Mecset felavatása Kapurthalában.

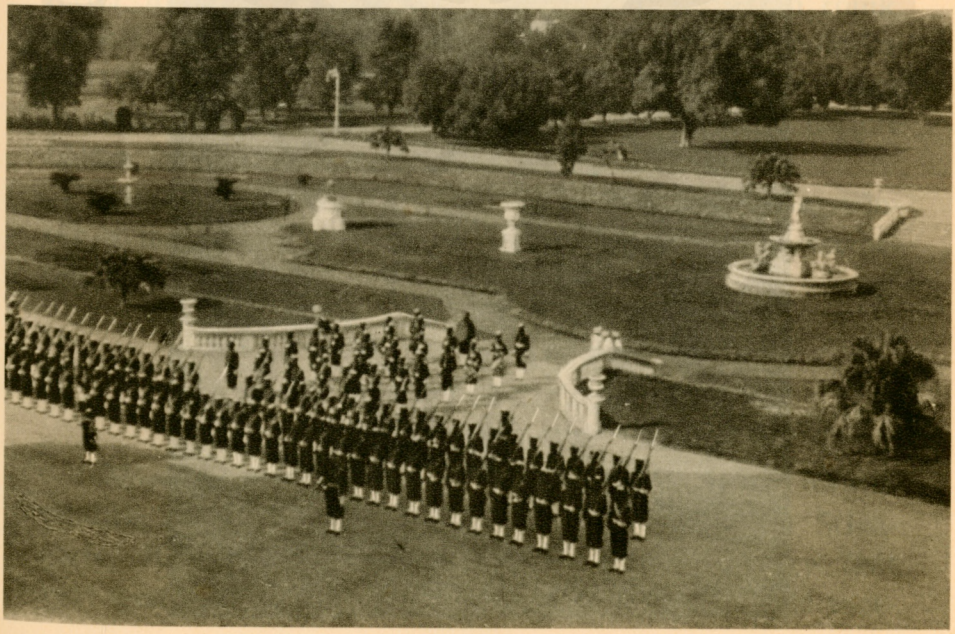

114. A kapurthalai Maharaja díszszázada.

115. A vadászelefántok hihetetlen ügyességgel másznak át a vízmosásokon.

116. Marie lefényképezi vadászelefántjainkat.

lett búcsúznom Kapurthalától. Ugyanis, noha sűrű levélváltás ment végbe köztem és a kashmiri Maharaja vadászati főigazgatója (Game Director) közt, szükségesnek láttam, hogy személyesen beszéljek meg mindent a kashmiri vadászatokra vonatkozólag, amelyek reám nézve igen nagy fontossággal bírtak. Megköszöntem tehát a kapurthalai Maharaja vendégszeretetét és Srinagarba utaztam.

Nagy örömömre szolgált, hogy India négy legjelentékenyebb és legműveltebb uralkodójával közelről megismerkedhettem, mindegyikkel a maga otthonában. Az udaipuri Maharajában a régies, középkori fejedelem típusát ismertem meg, míg a többi három a mai világot képviselte. Míg személyesen nem találkoztam velük, én is csak körülbelül annyit tudtam felőlük, amit Európában az ujságok szoktak írni a látogató Maharajákról: hogy milyen fantasztikusan gazdagok, mennyi az ékszerük és mekkora kísérettel utaznak. Egészen más képet kaptam aztán róluk, amikor jobban megismertem őket. Különösen politikai vonatkozású felvilágosításaikat becsültem sokra, no meg — természetesen — a nagyszerű vadászatokkal is őszinte hálára köteleztek.

Most bepakkoltam frakkomat, szmokingomat, megszűntek a maharaja-látogatások, most már szakállt növeszthetek és kezdődik a komoly vadászat!

Úton a Terai felé, 1930. március 16.

Március 14.-én vonatra szálltam tehát, hogy Rawalpindibe menjek. Innen autóval folytattam utamat Srinagarig, Kashmir fővárosáig. A gépkocsizás tizenegy órát vett igénybe. Ez az út a Himalaya hegyláncán fölfelé veze-

tett. Patialából már láttam a Himalayát, de csak messziről, míg most mélyen a hegyek közt jártam. Valóban lenyűgöző látvány volt a hatalmas hegység, amint a hétszáz kilométeres úton Rawalpindiből Srinagarba, majd visszafelé utaztam.

Sietnem kellett s ezúttal csak egy éjszakára maradhattam Srinagarban, Kashmir csodálatosan szép fővárosában. Csupán azért mentem oda, hogy Mr. T h o r p-pal, a Maharaja vadászati főfelügyelőjével részletesen megbeszéljem himalayai nagy vadászexpedíciómat. Mr. Thorp meg is volt lepetve és megjegyezte, hogy hivatali éveinek folyamán még sohasem fordult elő, hogy egy sportsman, aki amúgy is Kashmirba készül jönni, már két héttel a vadászat előtt külön azért odautazzon, hogy előzetes megbeszélést tartson a tervekre vonatkozólag.

«Látom ebből, — tette hozzá — hogy ön vérbeli, igazán szenvedélyes vadász! Máskülönben nem tett volna meg ezer kilométert a megbeszélés kedvéért, holott két hét mulva úgyis ide fog jönni!»

Meg is ígérte, hogy fenn fogja tartani számomra a legjobb területeket. Főleg azért óhajtottam személyesen értekezni vele, hogy tisztába jöjjek a vadászexpedíció időtartamával. Ugyanis a hazautazásom dátumát összhangba kellett hozni ezzel. A Mr. Thorp-pal folytatott megbeszélés, mint gondoltam, minden részletkérdést jobban és gyorsabban tisztázott, mint a sok levélváltás. Láttam, hogy ha minden fennakadás nélkül megy, akkor július első hetében hajóra szállhatok Bombayben és ha Isten is úgy akarja, július végére már otthon lehetek, Apponyban. Igaz, hogy ezért az egy esti beszélgetésért négy napot az oda- és visszautazásra kellett szánnom, de megérte. Máskülönben a Teraiban rendezendő tigrisvadászaton folyton ideges lennék. Igy

minden rendben van és nyugodtan nézhetek a Terai-beli tigrisvadászat élvezetei elé. Semmi sem fog zavarni.

A közvetlenül előttem álló programm tehát így alakul: először is a Teraiba utazunk a tizennégy napig tartó tigrisvadászatra. Ezután Mayr-Mehnhofékkal a Salt Range-be megyünk. Ez a hegylánc Rawalpinditől délre húzódik és itt tanyáznak a remek urial-ok, amelyek nagyon hasonlítanak a mi mufflon-juhainkra. Az urial-vadászat körülbelül egy hetet fog igénybe venni. Innen felmegyünk Kashmirba, a Kajnagh-hegységbe — Srinagartól nyugatra — ahol a híres markhor-ra fogunk vadászni. E pompás vadról sokat beszélt nekem Hoyos Ernő, egyedüli ismerősünk, aki markhort elejtett volt ezen a vidéken. Erre a kirándulásra tizennégy napot szánunk. Utána kedves utitársaim elutaznak és május 3.-án hajóra szállva hazatérnek Európába, én pedig április végén elindulok Srinagarból, hogy a hirhedt Zoji-La-szoroson át Ladakh-ba menjek, az Ovis Amon-ra (himalayai óriás juh) vadászni. A Maharaja szívessége folytán az úgynevezett Kuyul nullah-t (vadászterületül szolgáló völgyet) utalták ki nekem, amely egyike a legjobbaknak, mert már nyolc év óta minden vadászattól megkímélték. Ez a völgy tíz napi járóföldre van Leh-től, Ladakh fővárosától keletre, közel a tibeti határhoz, vagyis Srinagartól huszonnégy napig tart az út odáig. Ez a terület az Ovis Amon-ra vonatkozik. Sharpu és Ibex (kőszáli kecske) vadászatára szintén igen jó területet kaptam, egy másik nullah-t, két napi járóföldre Leh-től nyugatra. Ez az utóbbi közelebb esik és éppen a lehi útvonalon van, de a vadászati főfelügyelő hangsúlyozott tanácsára mégis csak visszatérőben fogom felkeresni, ugyanis fontos, hogy az Ovis Amon területét még a hóolvadás beállta előtt elérjem. Az Ovis Amon nagyon

ritka vad és mihelyt a hó a völgyekben elolvad, ez a félénk állat magasabb vidékekre, hegycsúcsok felé húzódik, amerre képtelenség követni.

Abban is szerencsém volt, hogy sikerült biztosítanom magamnak M u k t a L o n shikarit, hogy ladakhi utamra elkísérjen. M u k t a L o n igen kiváló vadászvezető, őt vitték magukkal annakidején a R o o s e v e l t-fiúk is, amikor Déli Kínában többek közt egy úgynevezett «Giant Panda»-t ejtettek el. Ez a félig fehér, félig fekete medve igen ritka állat, a R o o s e v e l t-fiúk előtt még fehér ember sohasem lőtt ilyet.

Késő éjszakáig ültem együtt Mr. Thorp-pal, a térkép fölé hajolva. Kiszámítottuk a távolságokat, az expedíció időtartamát, mindent, tekintetbe véve az előre nem látott esetlegességeket is. A srinagari angol Club-ban folyt a megbeszélés. Éjféltájban felvertük álmából az egyik felszerelési áruház tulajdonosát. Amikor meghallotta, hogy nagyobb expedició felszereléséről van szó, mindjárt kiment az álom a szeméből és raktárába vezetett bennünket. Megállapíthattam, hogy minden szükséges cikket be tudok majd szerezni üzletében. Igazán eredeti volt ez az éjjeli tárgyalás és bevásárlás! Erre az előzetes szemlére is szükség volt, mert időveszteséget jelentett volna, ha elindulásom előtt derül ki, hogy ezt vagy azt a nélkülözhetetlen felszerelési tárgyat még meg kell hozatni, esetleg Bombayból. Igy aztán megnyugodtan aludni mehettem, hogy másnap reggel ismét gépkocsira szállva visszatérjek Rawalpindibe.

Útközben lefelé akadály tartóztatta fel az autót. A meredek sziklafal alatt egy helyen földomlás temette be az utat vagy száz méter hosszúságban. Óriási földhalmaz és szikladarabok tornyosultak előttünk. Ilyen földomlások igen gyakran előfordulnak azon a vonalon. Mint rendesen, most

117. Hajtóvonal vadászelefántjainkkal a Teraiban.

118. Elefántok hajtóvonala.

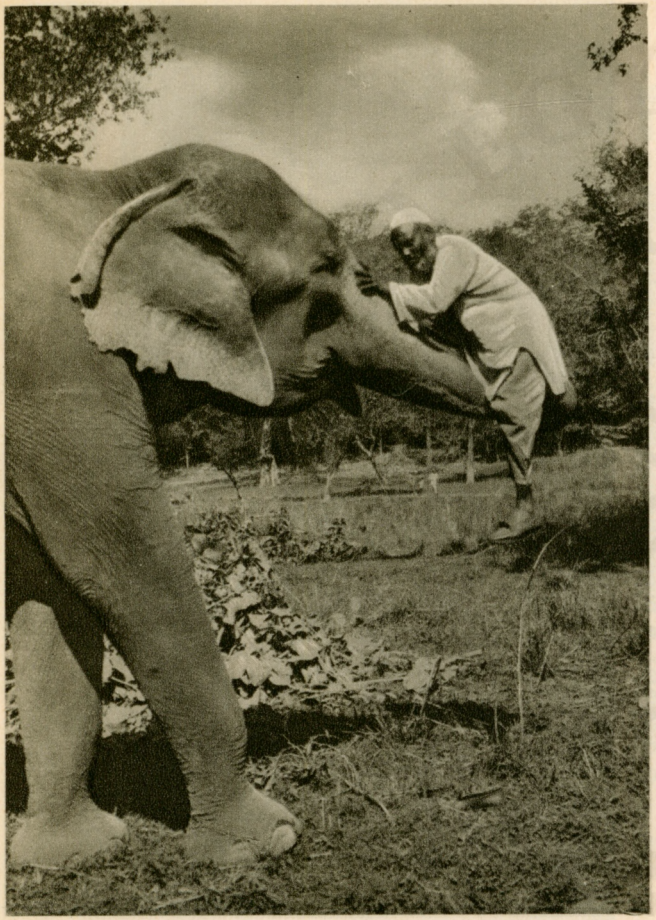

119. A vadászelefánt fölemeli vezetőjét, a «mahaut»-ot.

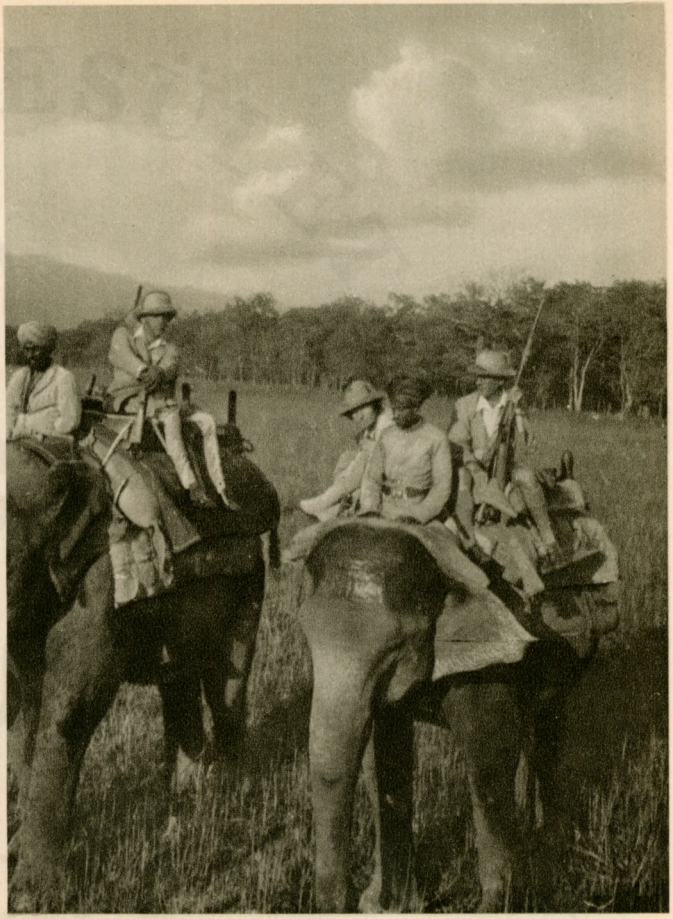

120. Társaságunk vadásznyeregben.

is azonnal száz és száz munkás látott hozzá az út szabaddátételéhez. De oly nagyarányú volt a csuszamlás, hogy előreláthatólag több napra volt szükség, míg a forgalom helyreállhat. Ez a váratlan kellemetlenség egészen kihozott a sodromból, hiszen 17-én a Teraiban kellett lennem tigrisvadászatra, azon a területen, amelyet csak az alkirály személyes közbenjárása szerzett meg. Javában törtem a fejem, mihez kezdjek, amidőn a sziklaomladék barrikádjának túlsó oldalán egy gépkocsi tűnt fel. A benneülő angol úr Srinagarba igyekezett és nyilván éppoly bosszantónak találta a kényszerű várakozást, mint én, különben is igen kedves úriember volt, így hát hamarosan megoldottuk a közös problémát : autót cseréltünk. Ő folytatta útját az én kocsimmal Srinagarba, én pedig az ő autójával értem el Rawalpindit. Ez igazán szerencse volt a szerencsétlenségben. Vajha a mai válási epidémiában minden asszonycsere is ilyen jól végződne, mint ez az autócsere !

Rawalpindiből sürgönyöztem a Punjab kormányzójának Lahoreba és megkértem, legyen szíves valakit kiküldeni vonatomhoz a pályaudvarra, hogy a Salt Range-ben tervezett urial-vadászatra vonatkozólag részletekkel szolgáljon nekem. Nem volt időm megállani Lahoreban s úgy véltem, hogy átutazóban, míg a vonat a nagy vasúti gócpont állomásán vesztegel, elég időnk lesz megbeszélni az ügyet. Nagy meglepetésemre azonban a kormányzó a saját magántitkárát küldte ki a pályaudvarra. Megnyugvásomra tudomásul vettem, hogy minden rendben van és április elejére rezerválták nekünk a Salt Range-beli területet.

A vonat tovább robogott Lahoreból. Jullundur állomáson, mint előre meg volt beszélve, megkaptam a Kapurthalából oda utánam küldött poggyászt. Kapurthalai barátaim oly gondosan intéztek el mindent, hogy úgyszólván minden

egyes állomáson Lahore és Jullundur között várt a vonatomra egy-egy megbízott. Sokszor mosolyognom kellett kedves indiai barátaim buzgóságán.

Most a Terai felé utazom. Előre örülök az ígérkező pompás tigrisvadászatnak! Wenckheimékkel, akik Lucknowból mennek oda, majd csak a Teraiban találkozom. Tíz napja nem láttam őket. Nagyon örülök a viszontlátásnak.

A srinagari «Abstecher» elég sok kényelmetlenséggel és sietséggel járt, de eredményes volt és biztosított afelől, hogy Himalaya-expedícióm jól elő van készítve és hogy július 1.-én Bombayban hajóra szállhatok és hazatérhetek.

IX.

TERAI.

A nagy őserdők a Himalaya lábánál. — A jalaussali terület. — Az elefánthátról való tigrisvadászat Eldorádója. — Barátaim vadászeredményei: 4 tigris, 2 párduc és sokféle szarvas. — Mrs. Smythies és a lesállására felkapaszkodó tigris. — A tigrisvadászat különböző módjai. — A nakatali terület. — Éjszaka a dzsungelben. — A dzsungel madárvilága. — Búcsú Wenckheiméktől.

Jalaussal, 1930. március 17—31.

Terai — ez a szó India minden ismerőjének és minden vadásznak az indiai vadászat Eldorádóját jelenti. Óriási erdővidék, amely Nepaltól délre, a Himalaya tövében húzódik végig. Északi Burmát kivéve, ez a legnagyobb erdőség Indiában. Tele van tigrissel, párduccal, medvével, mindenféle dúvaddal és a legkülönbözőbb szarvasfélékkel.

Miután Col. Thounthorp, Potockiék barátja, a világhírű tigrisvadász, az előző decemberben elhúnyt, sajnos, nem vehettem hasznát a két Potocki ajánlóleveleinek. De még akkoriban sürgönyöztem Európából Col. Harweynek, az alkirály katonai titkárának és a száz-

húszszavas sürgönyben megkértem, lenne-e rá mód, hogy számomra egy «block»-ot, vagyis elhatárolt vadászterületet szerezzen a Teraiban. Mint már említettem, Port-Saidban várt reám az ezredes levele, amely valósággal kétségbeejtett, mert arról számolt be, hogy már minden blockot egy félévvel előre lefoglaltak a Teraiban. Ugyanis Indiában éppen úgy adják bérbe az állami vadászterületeket, mint nálunk a Kárpátokban. Annál nagyobb volt aztán az örömöm, amikor Bombaybe megérkezve, újabb levél jött Col. Harweytől és teljes sikert közölt velem. Erről is megemlékeztem már írásomban. A kérdéses terület — Jalaussal — Bareillytől északra fekszik.

Tizenhetedikén érkeztem meg kashmiri kiruccanásomból Jalaussalba, ahol barátaimmal találkoztam. Aztán megkezdődött a vadászat. Mai napig — március 28.-ig — én csupán egy s w a m p d e e r-t (barasinga) és egy H o g d e e r-t lőttem. Az előbbi olyan átmenet a wapiti és az iramszarvas közt, de kisebb a wapitinél ; az utóbbi kis szarvasféle s az agancsa a szarvasbogár szarvára emlékeztet. De az aránylag csekély eredménnyel is meg vagyok elégedve, egyrészt, mert az elefántháton való cserkészet már magában véve is rendkívül érdekes a Himalaya tövében elterülő csodaszép őserdőben, másrészt, mert az első négy tigrist át akartam engedni barátaimnak, akik még nem ejtettek el tigrist, míg én már lőttem egyet, két párduccal egyetemben, a hyderabadi vadászaton. Bele is törődtem a gondolatba, hogy ezért a Teraiban ezért már úgysem fogok tigrist lőhetni.

A magas fű miatt elefántok nélkül lehetetlen a Teraiban eredményesen vadászni tigrisre. Lord I r w i n támogatásával tizenkét kitűnően betanított vadászelefántot kaptam a rampuri Rajah-tól, akinek a rezidenciája kb. 50 mérföldnyire terül el Jalaussaltól. Naponta két rupiát kell fizet-

121. Vadászelefántjainkon a Teraiban.

122. Wenckheim Józsi, első tigrisével.

123. Az egyedüli fa Indiában, amelyre egy tigris felkapaszkodott, Mrs. Smythies magaslesére.

nünk értük elefántonként, ami igazán nagyon olcsó. Az elefánt nyakában egy vézna ember ül, a «mahaut». Bámulatraméltó nyugalommal és alig észrevehető mozdulatokkal irányítja a hatalmas állatot, amely mindenben engedelmeskedik a vezető akaratának.

Mielőtt tehát rátérek a tigrisvadászatokra, szeretném ismertetni a vadászelefántok használati módját. Egész kötetet lehetne írni ezekről a pompás állatokról. Szudánban annakidején százával láttam elefántot, még pedig vad elefántot ; kettőt le is lőttem. Igazán nem hittem volna akkor, hogy ennyire szelíd, jóindulatú, betanított fajrokonaikkal fogok még találkozni. 1924-ben, amikor Afrikában, Szudánban vadásztunk, éppen az első elefántcserkészés napján az egyik vad elefánt megölte Potockiék bennszülött vadászát. Az indiai elefánt azonban egészen más természetű állat. Szabadon, az őserdőben, szintén veszedelmes lehet, de a fogságban megszelídül. A mezőgazdaságban, vadászaton és udvari ünnepségeken használatos elefántokat a vadon élő csordákból fogják ki. Erre szolgál az úgynevezett «kheda». Az elefántfogás mindig nagy esemény. Mysore-ban például csak minden ötödik évben rendeznek elefántfogást, a legutóbbit éppen mult novemberben tartották, az alkirály jelenlétében. Ilyenkor szelíd elefántok segélyével, lassanként egész vad csordákat hajtanak be egy elkerített területre. Az elkerített rész egyik sarkán keskenyedő, elzárt zsákutcaféle van, ebbe szorítják bele a vad elefántokat. A szorongó állatok jóformán mozdulni sem tudnak itt. Ekkor bemennek közéjük a mahautok és erős kötelekkel összekötözik az elefántok lábait. Ez persze igen veszélyes munka, de a hajcsárok értenek az elefánttal való bánásmódhoz. A befogott vadelefántot ezután két szelíd elefánt közt vezetik el egyenként és megkezdődik az «iskola». Némely Maharaja üzlet-

szerűleg foglalkozik az elefántok fogásával és betanításával. Kitűnő «business»-t csinálnak ezzel, mert nagy áron adhatják el a betanított elefántokat. Az okos állatok hamar megszelídülnek. Némelyik már két hét alatt megtanul engedelmeskedni vezetőjének. Ez azonban ritka kivétel, mert általában hat hónap szükséges az elefánt kiképzéséhez. Persze olykor évekig is foglalkozni kell az elefánttal, amíg tökéletesen betanított állat lesz belőle. Az angol királynak például — Delhi-i koronázása után — Nepalban az ottani Maharaja olyan elefántot bocsátott rendelkezésére, amely valóban tökéletesnek volt nevezhető. Megadott jelre még a lélekzetét is vissza tudta fojtani, a jelenvoltak szerint két percig, úgyhogy szoborként, teljesen mozdulatlanul állott a lövés leadásakor. Igy aztán az angol király egy hét alatt egymaga 28 tigrist ejthetett el Nepalban. A vadászatnál természetesen igen fontos, hogy az elefánt nyugodtan viselkedjék és ne izegjen-mozogjon a lövés pillanatában. A mi elefántjaink közt is volt olyan, hogy szinte kővémeredve állt, amikor lövésre emeltem a fegyvert, de olyan is akadt, amely mindig nyugtalankodott és igen megnehezítette a pontos lövést.

Az is bámulatos, hogyan kapaszkodnak föl-le ezek a pompás állatok a mély vízmosások meredek partjain. (115. kép.) Erről csináltam is néhány érdekes felvételt. Igy például, amidőn az elefánt egy két-három méter magas partra felkapaszkodik, előbb nekitérdel a falnak első lábaival, aztán megmerevített ormányát, mint valami ötödik lábat, előrefeszíti, fejének súlyát az ormányra helyezi s így első lábait följebb bírja tolni, előre. Hihetetlen ügyességgel viszik ezt végbe. Sokszor képtelenségnek tartottam, hogy a hatalmas állatok fel vagy le tudjanak jutni némelyik vízmosás falhoz hasonló, meredek partján.

De minden esetben mégis nagyszerűen sikerült a dolog. Az elefántokat megfigyelni már magábanvéve is rendkívül érdekes és tanulságos szórakozás.

Többnyire nőstény elefántokat alkalmaznak vadászati célokra. Ezek nyugodtabbak, mint az elefántbikák. De annál veszedelmesebb dolog, ha az ember nőstény elefánton ül és véletlenül, mi több, az esti sötétségben, egy vad elefántbikával találkozik. Különösen ha a hím elefánt éppen fel van gerjedve. Ilyen esetekben már sok szerencsétlenség történt. A mi területünkön is tanyázott egy szerelmes vad elefántbika, de szerencsére nem akadtunk össze vele.

Azt is meg kell jegyeznem, hogy — őszinte örömömre — egyetlenegyszer sem találkoztam kígyóval Indiában. Igaz, hogy a kígyó inkább a forró évszakban és az esőzés idején, vagyis áprilistól szeptemberig legveszedelmesebb, de márciusban is óvakodni kell tőle. Mindamellett mindig olyan szerencsém volt, hogy sem Afrikában, sem Indiában nem került kígyó az utamba. Amit igazán nem bánok, mert semmitől sem undorodom a világon annyira, mint éppen a kígyótól.

Említettem már, hogy a Terai-beli területen csak az esetleg lövésre kerülő ötödik tigrisre tartottam igényt, eszerint előre tudtam, hogy aligha lesz már alkalmam tigrisre lőni. De kedves barátunk, a patialai Maharaja, rendelkezésünkre bocsátotta a saját bérelt tigris-blockját, a nepali határon, Pilibitben. Sőt ezt még tetézte azzal, hogy elküldte oda vadászati felügyelőjét, Mr. Huttent, öt shikari kíséretében, hogy mindent elintézzen, köttesse ki a csalétekül szolgáló bivalyokat, stb. Abban reménykedem tehát, hogy ott majd csak akad számomra is még egy tigris.

A Teraiban eddig társaságunk már három tigrist ejtett el. Egyet Józsi, kettőt Marie lőtt le. A tigris, bármily külö-

nösen hangzik, a legkönnyebben hajtható vadállat a világon. Persze csak akkor, ha a hajtást jól rendezik és az egészet egy tapasztalt tigrisvadász irányítja. Határozottan állíthatom, hogy egy kellőleg megszervezett indiai tigrishajtás valósággal gyerekjáték egy hazai vaddisznóhajtáshoz képest. A tigris, száz eset közül kilencvenkilencben, mihelyt a hajtók lármáját meghallja, egyenesen előre rohan és sohasem tör át hátrafelé a hajtók vonalán vagy az elefántok során, holott a vaddisznó rendszerint ki szokott így törni a hajtásból akár oldalt, akár hátra. Természetesen, amikor a hajtók egyik szárnya, vagy — ha csak elefántokkal hajtanak — az elefántok sora félkörben bezárulni kezd, akkor a tigris is megpróbál hátrafelé vagy oldalt kitörni. Különösen Nepalban, a tigrisvadászoknak ebben az Eldorádójában gyakran fordul elő ilyesmi, mert ott kizárólag csak elefántokkal lehet hajtani. Ugyanis a magas fű lehetetlenné teszi a gyalogos hajtók alkalmazását. A mi hajtásainkban a tigris mindig már a hajtás legelején előre rohant, kivéve az utolsó hajtást, amelyet alább fogok leírni.

Tigrist rendszerint a következő három módon szoktak elejteni: 1. lesből, csalétekül kikötött állat közelében; 2. a közönséges hajtásban vagy gyalogos hajtókkal, vagy elefántokkal, amikor is a vadászok vagy a fára erősített «machan» állásokon vagy elefántokon ülnek; 3. elefántháton való cserkészés közben. Hyderabadban hajtásban machanról lőttem le tigrisemet, Józsi a Teraiban szintén machanról, hajtás közben, ejtette el a magáét, de ezúttal elefántokkal történt a hajtás, nem emberekkel, mint Hyderabadban. Marie első tigrisét machanról, csalétek mellett, lesből lőtte, a másodikat szintén machanról, hajtásban. Franzi viszont az övét elefánthátról, cserkészés közben ejtette el és voltaképpen ez a legszebb és legnehezebb módja a tigrisvadászatnak.

Természetesen a fentemlített három módon kívül az is előfordul, hogy az ember gyalogosan cserkészve lő tigrist. Ez általában nagyon veszedelmes dolog s ezért a legtöbb Maharaja nem is engedi, hogy vendégei ilyen módon vadásszanak. Ez volt az oka annak is, hogy a kedves öreg udaipuri Maharaja utánam küldte az álláshoz az ő «nemeseit», hogy segítségemre legyenek ; még párducvadászaton sem látta szívesen, hogy vendégeinek egyike csak úgy a puszta földön ülve lessen a dúvadra. De igen sok angol és indus sportsmannel találkoztam, akik nem egy esetben lőttek már tigrist, így gyalogosan, cserkészés közben.

Az Indiában évenként elejtett tigrisek száma 1000—1200 közt váltakozik. Érdekes, hogy a tigrisek viszont évente körülbelül éppen ugyanennyi embert pusztítanak el Indiában. Az arány kiegyenlíti egymást és e szerint a tigriseknek sincs joguk panaszkodni !

A lesből való vadászatra vonatkozólag még megjegyzek egyetmást. Kikötnek egy fiatal bivalyt, rendszerint füves téren, sűrűség közelében. A tigris olykor már az első napon megöli a csalétekül kikötött állatot, de néha két-három, sőt négy nap mulva akad csak reá. Miután megölte a bivalyt, magával hurcolja a közeli sűrűségbe. Ez a legelőnyösebb eset, mert ilyenkor a tigris egész nap, késő estig, néhány lépésnyire hever a zsákmánytól. Nem hagyja ott, mi több, még meg is védelmezi. Ebben az esetben a dögtől körülbelül harminc lépésnyi távolságban felállított machan-állás azért a legmegfelelőbb, mert a tigris többnyire még a világos nap folyamán visszatér. A Maharaják ugyan megengedik, hogy éjjel, villanyfénynél is lőjjenek a tigrisre, de a britindiai területeken ez szigorúan tilos ; 45 perccel napnyugta után beáll a lövési tilalom és csak 45 perccel napkelte előtt szűnik meg.

De olykor a tigris, miután megölte a bivalyt, csak éppen lakmározik egyet a kikötött állatból, aztán otthagyja és mélyebben visszavonul a sűrűségbe, hogy igyék és másnap estig pihenjen. Ezt a szokását használják ki a hajtóvadászatban. A bivalyt ez esetben mindig sűrű dzsungel mellett kötik ki, olyan helyen, ahol víz is van a közelben. A hajtás mélysége legföljebb 300—400 méter, szélességben sem terjed 200—300 méternél többre. A hajtás irányában kétoldalt «stop»-okat állítanak fel, mint azt a hyderabadi vadászat leírásában már említettem. Olyan területen, mint pl. a mi Terai-beli «block»-unkon, ahol évtizedek óta űzik a vadászatot, bámulatraméltó bizonyossággal tudják előre megállapítani, hol fog előbukkanni a tigris. Tíz lépésnyi körzetre képesek majdnem garantálni a tigris megjelenését. Igy például azon a helyen, ahol március 19.-én, az első hajtásban Wenckheim Józsi elejtette első tigrisét, az utóbbi években már összesen húsz tigrist lőttek.

Mindjárt megérkezésünk után, 17.-én, elefántháton cserkészni mentünk. (124. kép.) Denise, Marie és Franzi rálőttek messziről egy párducra, de nem találtak. Másnap, 18.-án, Franzi elejtett egy párducot. Ilyen cserkészést reggel korán és este szokás rendezni, elefántokkal. Megfigyelik, hol hallani a dzsungelben chital, samba vagy hogdeer (mind szarvasfélék) ijedten felriadó neszét. Ha ismételten hall az ember ilyen zajt, biztosra lehet venni, hogy egy tigris vagy egy párduc elejtett valami erdei vadat. A dúvad ilyenkor nem szívesen hagyja ott zsákmányát, amelyen éppen lakmározik, csak a közelben bujik meg a bozótban vagy a magas fűben az elefántok közeledtére s a vadász elejtheti.

Ez az első, március 19.-i hajtás a következőképpen folyt le : Reggel korán jelentették, hogy az egyik csalétekül kikötött bivalyt éjjel a tigris megölte. Ez egy sűrű dzsungel-

rész mellett történt. Elefántokra szállva, a hajtás közelébe nyomultunk. (120. kép.) Mr. Smythies, erdészeti tanácsos (Forest Division Officer), akit az alkirály osztott be mellénk, hogy a vadászatot vezesse, pontosan megmondta előre, hol fog előbukkanni a tigris és kjielölte a legalkalmasabb állást. Ezt az állást átengedtük Marienak, hiszen Denise már lőtt több tigrisre Hyderabadban, míg Marie, Franzinak tett ígéretéhez képest, ott nem is vadászott egyáltalán az első napokban. Marie a 2. számú álláson foglalt tehát helyet, Denise tőle jobbra az 1. számun, Józsi balra tőle a 3.-on, Franzi a 4.-en, míg én megelégedtem a két hölgy mögött elhelyezett 5. számú hátsóállással. (L. a vázlatot a 197. oldalon.)

Mint azt Mr. Smythies előre megmondta, a tigris tényleg mindjárt a hajtás elején, Marie előtt bukkant fel. Mariet azonban annyira elfogta az izgalom, hogy kétszer egymásután elhibázta a tigrist, mire ez egyenesen Józsi felé tartott, aki hat méterről fejlövéssel le is terítette. (122. kép.) Az eltalált tigris úgy felbukfencezett mint egy nyúl. Nagy volt persze az öröm, hiszen ez volt az első tigrisünk a Teraiban. Józsit minden oldalról lefilmezték, a hangulat magasra csapott és este pezsgővel ünnepeltük a nap hősét. Életünk a Teraibeli vadászlakban csak annyiban különbözött a hyderabadi tábori élettől, hogy míg Hyderabadban a Nizam vendégszeretetét élvezve, szinte úsztunk a pezsgőben, addig most a költségeket magunk viselve, csak öt üveg pezsgőt hoztunk magunkkal, hogy a remélt öt tigris elejtését méltóan ünnepelhessük! Ezt nem azért említem meg, mintha hiányzott volna nekem a pezsgő, mert egyáltalán nem szeretem ezt az italt, hanem csak a kuriózum kedvéért.

A mi «block»-unk a Teraiban különben «történelmi jelentőségű» helynek nevezhető, legalább vadászati szempontból. Itt történt meg először, — illetve ez volt az első

eset, amiről tudomásunk van, — hogy egy tigris felkapaszkodott a fára, egészen a machan-ig. Ugyanis a tigris nem mászik fára, mint ahogy az oroszlán sem. Egyedül a párduc hasonlít ebben a tekintetben is fajrokonukra, a macskára. Az említett «történelmi» eset a következőképpen ment végbe :

Mr. Smythies, a mi vadászatunk intézője, négy évvel azelőtt feleségével együtt vett itt részt egy tigrishajtóvadászaton. Körülbelül negyven lépésnyire helyezkedett el a feleségétől, mindketten machan-állásokon ültek. Az asszony egy tizenhárom láb (körülbelül 4 m) magas machan-on foglalt helyet. A tigris előbb Mr. Smythies előtt bukkant fel és ez reá is lőtt. De csak könnyű sebet ejtett rajta, mire a vadállat veszett ordítással Mrs. Smythies állása felé rohant. Az asszony is tüzelt, egyenesen szemközt, de nem talált. Amint a tigris meglátta a hölgyet, megrohanta a fát, amelyen ült, felkapaszkodott és első lábaival már el is érte a machan-t, hátsó lábaival egy letört ág tövére támaszkodva. Smythies, aki mindezt látta, utolsóelőtti töltényével (a többit izgalmában leejtette az állásról) rálőtt a tigrisre, de ismét elhibázta. Ekkor az asszony a puskáját a tigris szájába taszította és férje, Mr. Smythies rémülten hallotta, hogy a várt dörrenés helyett csak éppen kattant a fegyver : a töltény csütörtököt mondott. Közben Mr. Smythies megtöltötte fegyverét és utolsó töltényével végre úgy találta el a tigrist, hogy ez lezuhant a machan-ról. De abban a szempillantásban, amidőn a tigris a fa jobboldalán lezuhant, Mr. Smythies ereiben szinte megfagyott a vér: ugyanakkor a felesége is lehanyatlott az állásról, a fa baloldalán. Az asszony szintén a magas fűbe esett és alig két méternyire a tigristől fekve maradt. Mr. Smythies természetesen

124. Vadászelefántjainkkal reggeli cserkészésre vonulunk.

125. Marie, két tigrisével.

126. Vadászelefántommal Nepal őserdejében.

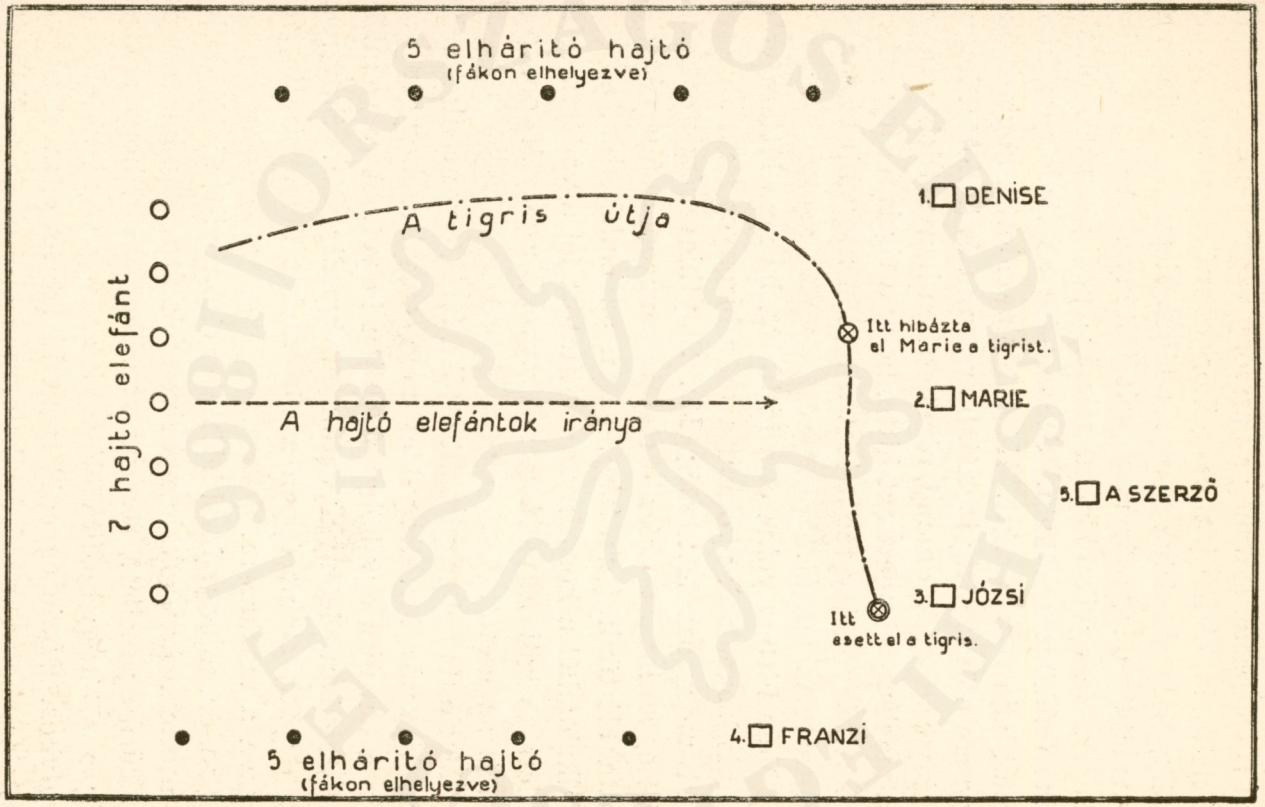

A Terai-beli tigrishajtás vázlata.

nem is sejthette, él-e még az asszony vagy él-e még a tigris. Előkiáltotta elefántját és mikor ez néhány perc mulva odaért, hátára szállva a másik fához sietett. Gyalog nem is mehetett oda, már nem volt tölténye. A tigris holtan hevert a fa egyik oldalán, felesége pedig a túlsó oldalon ájultan feküdt a földön. Szerencsére az ijedelmen kívül, semmi baja sem történt. Később elmondotta, hogy amikor fegyvere csövét a tigris szájába nyomta és hallotta, hogy a töltény csütörtököt mond, rémületében hanyattdobta magát le a machan-ról, mert azt hitte, hogy a tigris fel fog mászni az emelvényre, így tehát lent a földön nagyobb biztonságban tartotta magát.

Nem hittem volna el a históriát, ha nem láttam volna a tigris karmainak nyomait azon a bizonyos fán. De ezenkívül meggyőzhetett még Mr. Smythies részletes elbeszélése, amint az egész esetet ugyanazon a fán végigjátszotta előttünk (123. kép), aztán az emléktábla, amelyet ez alkalomból a kormányzat állíttatott fel a vadászmenház mellett, végül a vadászati könyvek, amelyek pontosan leírták az esetet.

Marie tíz méternyire ült ettől a fától, egy másik machanon, ugyanis Mr. Smythies nem engedte, hogy ugyanazon a fán újra egy hölgy foglaljon helyet. A rosszemlékű fát azonban lefényképeztük, mégpedig Mr. Smythiesszel együtt, amint éppen a történteket demonstrálta, felmászva a machan-ra.

19.-én, miután Józsi lelőtte az első tigrist, újabb «kill»-t jelentettek. Igen alkalmas helyen feküdt a dög, közvetlenül egy sűrűség mellett, eszerint remélhető volt, hogy a tigris még a sötétség beállta előtt vissza fog térni a leterített bivalyhoz. Marie egyedül ment ki ide lesre, mert nagyon bántotta, hogy az előző alkalommal első tigrisét elhibázta.

Mindnyájunk közt ő részesült a legnagyszerűbb látványban, mert egy óra hosszat — öttől hatig — figyelhette a pompás tigrist, amint ez nagyon lassan és óvatosan visszasettenkedett a széttépett bivalyhoz. A remek vadállat ismételten lehevert és meghempergőzött jókedvében a földön. Marie jól láthatta minden mozdulatát, mert a napfény egyenesen a tigrisre esett, felséges élvezet lehetett ilyen sokáig ezt a gyönyörű állatot szabadban megfigyelni. Ez igen ritka látvány és kevés nő dicsekedhetik azzal, hogy ilyesminek részese lehetett. Végül aztán Marie leterítette a tigrist. Öröme, hogy elejtette első tigrisét, leírhatatlan volt. De meg is érdemelte, mert igazán jó vadász és mindannyiunk közt ő volt a legszenvedélyesebb.

Az első három nap folyamán tehát már egy párducot és két tigrist lőttünk. A következő napok — 20-tól 23-ig — nyugodtan teltek el. Csak szarvasféléket ejtettünk el, de az elefántháton való cserkészések mindig érdekfeszítő szórakozást nyujtottak. Ez a vadászati mód rendkívül érdekes, különösen annak, aki először vesz részt benne.

24.-én ismét frissen megölt bivalyt jelentettek és elhatároztuk, hogy a tigrist hajtásba vesszük. Franzi előző nap egy más helyen elefánthátról körülbelül harminc lépésnyire egy óriási tigrist pillantott meg, amely azonban idejekorán megugrott így tehát nem lőhetett rá. Ezért előbb a dzsungelnek ezt a részét hajtottuk fel, de sajnos, eredménytelenül. Délután azonban sor került a rendes napi hajtásra a «kill» környékén. Franzi kivételével már mindnyájan lőttünk tigrisre, méltányosnak találtuk tehát, hogy Franzi kapja a legjobb helyet, hiszen ő csak egy hónappal utánunk érkezett meg és még nem volt alkalma tigrisre lőni. Denise kapta a második legjobb helyet. A Terai-ban rendezett összes hajtásokban én mindig a második

sorban, a hátsó állásokon tartózkodtam, vagyis alig volt kilátásom újabb zsákmányra.

Ez a hajtás mind közt a legizgalmasabb volt. A tigris bevonszolta a bivalyt egy sűrű nádasba. Ez a nádas nem foglalt el nagyobb területet két holdnál és tudtuk, hogy a tigrisnek még a sűrűségben kell tanyáznia, ugyanis körös-körül csak ritkás szálfaerdő állt, amelyben a tigris nem szokott tartózkodni. Elhelyezkedtünk a ritka erdő szélén a machan-okon és a tíz elefántháton ülő fickó elkezdte a hajtást. Rövidesen hatalmas ordítást hallottunk, mert a felriasztott tigris nem akart kijönni a sűrűből a ritkás erdőbe és hátrafelé kitört az elefántok közt. Igy hát újra kellett kezdeni a hajtást, ismételten is, mert a tigris megint csak kitört hátrafelé, vissza a magas nádasba. Közben folyton ordítozott, úgyhogy a nyugtalan elefántok egyre fujtattak és trombitáltak ormányukkal, a mahautok pedig pokoli lármát csaptak. Csak az ötödik vagy hatodik kísérlet után elégelte meg a tigris a mulatságot és végre felénk vette útját. De nem a legjobb helyen, vagyis Franzi és Denise állásai közt bukkant elő, mint feltételeztük, hanem épp a két hölgy, Denise és Marie közt, hozzá még sebesen rohanva. A két hölgy közt egy kis domb emelkedett — ezt jelöltük meg lőhatár gyanánt, — de a tigris é p p e n itt tört ki. Előbb Marie lőtt rá balfelől kétszer, aztán Denise jobbról, ugyancsak kétszer, utána Mr. Smythies, majd Franzi, végül, száz lépésről, egészen hátul, futtában, magam is utána eresztettem egy golyót. De Franzi meg én már túlnagy távolságból lőttünk és főleg csak azért tettük, mert mindketten feltételeztük, hogy az előbb esett öt lövés közül egyik-másik mindenesetre talált s a megsebzett tigrisre mindaddig lőni kell, amíg csak valamit látni lehet belőle. Én például már csak a fülét láttam, de azért utána lőttem,

noha csak egy hatalmas faágat törtem el a golyóval. Nyilvánvaló volt, hogy nem találtam el a tigrist.

Átkutatva a terepet, több helyen találtunk vért, de csak keveset s ebből arra következtettünk, hogy ha a tigris megsebesült is, csak könnyebb sebet kaphatott. Már délutáni öt óra felé járt s ezért úgy döntöttünk Mr. Smythies-szel, hogy csak másnap reggel két elefánttal folytatjuk a keresést.

Ami az ilyen elefántháton való tigriskeresést illeti, ez nem jár veszéllyel, ha a vadász jól betanított elefánton ül, mert ebben az esetben az elefánt nyugodtan megáll s a vadász a legrosszabb esetben még akkor is lelőheti a tigrist, ha ez felugrik az elefántra. Sok olyan kiválóan betanított elefánt akad, amely még akkor sem mozdul, amikor a tigris már reáveti magát. Veszély csak akkor fenyeget, ha az elefánt nyugtalan és a tigris támadására megfordul és menekülni próbál. De még ez sem végzetes, ha az eset nyilt, füves terepen történik; erdőben viszont nagy veszéllyel fenyeget az, hogy a faágak egyszerűen lesöprik az elefánt hátára erősített «haudát», a ládára emlékeztető ülést, vagy a «pad»-et, a matráchoz hasonló ülővánkost s az ember a nyereggel együtt a földre zuhan. Ekkor vagy a tigris tépi szét, vagy — mint az Nepalban gyakran megesik — az elefánt tapossa halálra az embert, mert rémületében azt hiszi, hogy halálos ellenfele, a tigris hever lábai alatt.

Másnap azonban holtan találták a tigrist, száz lépésnyire onnan, ahol a lövések érték. Csupán egy seb volt rajta, egy májlövés, a jobboldalán, tehát csakis Marie golyójáról lehetett szó. Marie magánkívül volt is örömében, hiszen nagyon nehéz lövés volt a száguldó tigrist így eltalálni. Ez már a második tigrise volt. (125. kép.)

Amikor megjött a hír, hogy a tigrist megtalálták, még természetesen nem tudtuk, ki terítette le. Csak amikor

Mr. Smythies is megérkezett és beszámolt a körülményekről, állapíthattuk meg, hogy Marie lőtte le.

E szerint ő az egyedüli hölgy a középeurópai államokban, aki nemcsak oroszlánt ejtett el (még Afrikában régebben), hanem két tigrist is trofeumai közé sorolhat. D a i s y P l e s s ugyan lőtt két tigrist, de nem ejtett még el oroszlánt.

Március 25.-én átrándultam egy kis inspekciós utazásra arra a másik két «block»-ra, amelyet a patialai Maharaja bocsátott rendelkezésünkre. Ezek 30 km-nyire Jalaussaltól keletre terültek el. Az út a Himalaya tövében feledhetetlenül szép volt s élvezetemet még fokozta a tudat, hogy körülöttem mindenütt tigrisek, párducok és egyéb vadak sokasága tanyázik a rengetegben. Előbb a velünk szomszédos Chini nevű blockot kerestem föl. Útközben több szarvasfélét láttam. A Maharaja két shikarija ellenőrizte itt a kikötött bivalyokat. Aztán a másik blockra mentem. Ennek Nakatal a neve. Itt két remek vadászlak áll és kitűnő autóút köti össze őket. Az első vadászlaknál az ottani shikari tigris-«kill»-t jelentett és hozzátette, hogy kevéssel érkezésem előtt két párducot látott száz lépésnyire a háztól. A tigrist Franzinak szántam, aki még egyet sem lőtt.

Az angolok ezen a vidéken is nagyarányú csatornázási műveket hoztak létre. Többek közt felfogták az egyik, Himalayából eredő folyó vizét és zsilipekkel ellátott óriási csatornába terelték. Itt olyasmit láttam, amihez hasonlóval még odáig nem találkoztam. A nagy csatorna, amely alig keskenyebb a Szuezi-csatornánál, egyszerre egészen eltűnik egy keresztben átvágó folyó a l a t t. E folyó medre alá kb. 20 méter mély alagutat ástak és a csatorna vize ezen az alagúton folyik keresztül, olyképpen, hogy

az aláhulló víztömeg nyomása a vizet a folyó túlsó oldalán ismét a magasba hajtja. Igazán nagyszerű mérnöki alkotás.

26.-án visszatértem a jalaussali blockra, hogy Franzit a patialai Maharaja területére hívjam. Ugyanis Mr. Smythies azt mondta, hogy Jalaussalban aligha fog már tigris lövésre kerülni, mert három tigris tizennégy nap alatt több mint elég eredmény egy elhatárolt területen. Franzival hát átmentünk Natakalba és a jalaussali tigrislehetőségeket Wenckheiméknak hagytuk. Franzi első nap elhibázott egy leopárdot és három ízben eredménytelenül lesett este és éjjel tigrisre, «kill» mellett. Négy «kill» is volt, de a tigrisek egyszer sem tértek vissza hozzájuk a második napon, ami pedig elég ritka dolog. Minthogy egy napon két killt is jelentettek, a második mellett én ültem lesbe, de szintén eredménytelenül.

Erre áthívtuk Mariet is. Két kikötött kecskét is széttéptek a párducok és Marie még nem ejtett el párducot. De őt is balszerencse üldözte, mert másnap a párduc sem tért vissza a döghöz. Sovány kárpótlásul 31.-én egy hiénát terített le. Előző nap én is elhibáztam egy leopárdot a gépkocsiból. Oly hatalmas állat volt, hogy eleinte tigrisnek véltem. Sajnos, mire lövésre készen voltam, a leopárd megugrott és menekült s én a rázkódó, puha autóülésen állva nem bírtam eltalálni a futó állatot. Aznap egy óriási vadmacskát — jungle cat — lőttem.

Ez a szép terület közvetlenül Nepal határán fekszik, ahol köztudomás szerint a legtöbb tigris tanyázik. Elefánthátón néhány lépésnyire behatoltunk a nepali területre, csak azért, hogy elmondhassuk, hogy Nepalban is voltunk! (126. kép.) Ide ugyanis csak igen kevés európai nyer bebocsátást.

Egyszer, amint elefántháton körülbelül egy órajárásnyira átmentem a kis határfolyón, megpillantottam Franzit, aki fegyvertelenül, csupán egy kísérővel a folyó partján sétált, kétszáz méternyire a vadászlaktól. Amikor visszatértem, néhány környékbeli pásztor rohant hozzám és azt mondták, hogy alig tíz perccel előbb egy óriási tigrist láttak a folyó mellett — éppen ott, ahol korábban Franzi sétálgatott. A nyomokból meg is győződtünk, hogy a hír igaz volt. A pásztorok, amikor a tigrist meglátták, a vadászlakhoz futottak Franziért, de ő már nem volt ott. Ugyanis kiment az ellenkező irányban oda, ahol nem messze a háztól a föntebb említett két párducot láttuk. Éppen, amikor odaért, hibázta el Franzi orra előtt a patialai ezredes — a kirendelt felügyelő — az egyik párducot. Ott álltak hát pár percnyire a vadászlaktól és balfelől egy tigris, jobbfelől egy párduc csatangolt a közelben. Micsoda csodás vadászterület ez itt! Franzi alig öt perccel késett el úgy a tigrisnél, mint a párducnál. Igaz, hogy ha a tigris öt perccel előbb ment volna a folyópartra, Franzi fegyvertelenül állt volna vele szemben. Elég könnyelműség volt részéről fegyver nélkül járni. Az őserdőben elemi szabály, hogy az ember sohase hagyja el a vadászlakot töltött fegyver nélkül, még pár lépésre se.

30.-án Chiniből, a középső blockról, tigris-«kill»-t jelentettek, úgyszintén Nakatalból is. Franzinak felajánlottuk a választást, mire ő kiment a nepali határra és lesbeállt az egyik dög mellett, míg Marie párduclesre ment, én pedig Chinibe rándultam át. Amint a döghöz közeledtem, felriasztott chital-szarvasok zaját hallottam. Ez figyelmeztető jel volt, de semmit sem láttam. Szolgám azonban — egy kitűnő legény — mögöttem ment pár lépéssel és lőtávolságban egy párducot pillantott meg. De mire hátra-

szaladtam, a vadállat eltűnt. Lesbeültem a «kill» közelében. Végre, késő este megjött a pompás párduc. Tüzeltem és tudtam, hogy halálos lövést kapott, de azért még vagy ötven lépésnyire futott, úgyhogy nem láthattam. Sötétben nem tanácsos leszállni a machanról, hacsak nem látja az ember a dúvadat odalenn holtan heverni. Igy hát egész éjjel fönn maradtam az álláson.

Mikor a nap felkelt, megláttam a remek állatot is: holtan hevert. Nagyszerű látvány volt, amint a napfény megvillant bőre fényes fekete foltjain. A Terai-beli vadászat utolsóelőtti napján tehát mégis eredmény koronázta igyekezetemet, ha nem is volt tigris. Igaz, hogy nem az én területemen ejtettem el, hanem azon a blockon, amelyet a patialai Maharaja ajánlott föl.

Nakatalba visszatérve nagy haditanácsot tartottunk. Franzi nem tudta eldönteni, hová menjen lesre az utolsó estén, március 31.-én; maradjon-e még a patialai blockon, vagy térjen-e vissza Jalaussalba. Wenckheimék Jalaussalban maradtak, hogy még egy utolsó kísérletet tegyenek tigris elejtésére. Az a terv is felmerült, hogy nepali területen elefántokkal tigrist hajtunk. Ugyanis szétosztottuk az elefántokat, én hatot magammal vittem Nakatalba, hatot pedig Jalaussalban hagytam.

Nepalból átjött hozzánk egy sajátságos külsejű, aprótermetű nepali vadász és azt mondta, hogy odaát hemzseg a sok tigris és ha néhány rupiát adunk neki, akkor rendezhetünk egy hajtást a nepali területen. Ez nagyon kecsegtető volt, de Nepalban szigorúan tilos a vadászat, ezért kockázatos is lett volna elfogadni ezt az ajánlatot; különben már nem is maradt rá időnk, fel kellett tehát adnunk a biztató tervet. A ferdeszemű, mongolképű kis fickót és kísérőjét lefényképeztük, ez az utóbbi egy legalább

százesztendős, két méter hosszú, előltöltő puskával volt felfegyverkezve. G u r k h á k voltak, így nevezik Nepal mongol eredetű lakóit.

A marcona kis figura láttára elgondolkoztam azon, hogy az angolok milyen bámulatos képességgel bírnak az idegenfajú népek megnyerésére. Hogy Indiából száz meg százezer katonát hoztak át Európába a nagy háborúban, ez még nem olyan rendkívüli dolog, hiszen India angol fennhatóság alatt áll s a Maharaják is hűségesen támogatják Angliát, ha mindjárt a maguk érdekéből teszik is ezt. De az már az angolok hihetetlen ügyességét dícséri, hogy még a teljesen független Nepalból is tudtak egész gurkha-ezredeket Európába vinni. Figyelemreméltó tény, hogy Angolország még sohasem veszített el jelentékeny háborút. Sőt ellenkezőleg, évszázadok óta mindig az angolok voltak azok, akik a nagy háborús konfliktusokat közbelépésükkel eldöntötték. Igy volt ez a spanyol «nagy armada» legyőzésekor, a napoleoni háborúknál, a krimi háborúban és most is a világháborúban ! Úgylátszik erre nem gondoltak a központi hatalmak vezetői, amelyek annak idején nagy hibát követtek el, amidőn a világháborúba olyan rendületlen bizakodással mentek bele, mielőtt meggyőződtek volna arról, vajjon Angolország feltétlenül megőrzi-e a semlegességet. Persze azt hitték, hogy a szerb háborút «lokalizálni» lehet !

Ez ugyan nem tartozik a vadászati események közé, de önkénytelenül ilyen gondolatok merültek föl bennem, amikor a ferdeszemű kis nepali mongolokat magam előtt láttam. Ugyanis Nepal egészen független állam és nem tartozik az angol provinciák közé. Ha egy pillantást vetünk a térképre, láthatjuk, hogy Nepalt tökéletesen megvédik természetes határai, észak felől az áthatolhatatlan Himalaya, délről a Terai ősrengetege. És felmerül a kérdés, hogy

vajjon mi keresnivalója volt ez állam harcosainak az európai hadszíntéren? Hiszen nincs a világon még egy távoleső, exotikus ország, amelynek kevesebb érdeke fűződne Európához, mint éppen Nepalnak. És mégis ezerszámra küldte fiait, hogy elvérezzenek a messze nyugat csataterein. Ez a kis állam 60.000 elsőrangú katonát küldött. Egyedül az angol politikai ügyesség adja ennek magyarázatát.

Hanem ezekután térjünk vissza a vadászathoz. Franzi, mint említettem, azon tünődött, melyik területen próbálkozzék utoljára. Végre is irígylésreméltó ösztönnel úgy határozott, hogy visszamegy Jalaussalba és az utolsó délutánon átcserkészi a dzsungelt. A terület csak március 31.-ének éjféli tizenkét órájáig állt rendelkezésünkre. A hónapok első tizennégy napja mindig kíméleti időnek számít s ezért elsején már nem szabad lövést tenni.

Egész éjjel hiába lestem a tigrist az egyik bivalydög közelében. Marie közben egy másik «kill» mellett párducra lesett. Egy hiénát lőtt s a sötétben azt hitte, hogy párducot ejtett el. Ugyanis a shikari, aki vele volt, azt mondta, hogy párduc jön, pedig csak hiéna volt.

Másnap reggel korán autón visszamentünk Jalaussalba. Útközben arról beszélgettünk, hogy április 1.-e lévén, Jalaussalban maradt barátaink bizonyára azzal a hírrel fogadnak majd bennünket, hogy még az utolsó estén tigrist lőttek. Persze, áprilisi tréfa lesz az egész, tehát nem fogunk nekik felülni.

Félúton Jalaussal felé, 10 óra körül, Marie egyszerre felkiáltott és görcsösen kapaszkodott karomba: «Nézze csak — egy tigris áll ott!» Alig hittem szemeimnek: csakugyan, negyven lépésre tőlünk ott állt a tigris!

Marieval már előzőleg megegyeztünk, hogy ha — szerencsénkre vagy szerencsétlenségünkre — netalán még tig-

risre akadunk útközben, nem lövünk rá. Már április 1-e volt, vagyis beállt a kíméleti idő s igazán nem illett volna megszegni az angol vadászati szabályokat, miután oly határtalan vendégszeretetben részesültünk. Különben is bajos lett volna még egy tigristetemet is felrakni a kocsira, annyira tele volt poggyásszal.

A tigris lassan elsurrant mellettünk és oly szemtelen volt, hogy nagy ívben még elénk is került és kb. 50 lépésnyire előttünk ügetett át az úton. Azt hiszem, ha Marie nem kiáltott volna fel, — ami szenvedélyes vadász létére érthető volt — akkor még jóval tovább élvezhettük volna a ritka látványt, egy szabadon kóborló tigrist az őserdőben, autó üléséből.

Alighogy lecsillapodtak a kedélyek, megérkeztünk Jalaussalba. Franzi már elénk szaladt és egy piros zsebkendőt lobogtatva hangosan hirdette, hogy tigrist lőtt! De öröme oly őszintén hatott, hogy mindjárt gondoltuk, ebben az esetben nincsen áprilisi tréfáról szó. Természetesen osztoztunk örömében. A legutolsó napon, 1930 március 31.-én, szinte a legutolsó órában, késő délután ejtette el első tigrisét. Különös véletlen, hogy Marie annak idején Szudánban, ahol 1924-ben együtt vadásztunk, ugyancsak március 31.-én délután ejtette el első oroszlánját, s akkor is az volt vadászatunk legutolsó napja, mert vissza akartunk térni Khartumba.

Nagy volt az öröm! Denise-t kivéve, mindegyikünknek sikerült tigrist lőnie. Mi több, Marie kettőt is leterített. Én a tigrisemen kívül még három párducot is elejtettem. Denise-nek igazán nem kellett pironkodnia az eredménytelenség miatt, hiszen gyakorlott férfivadász is elhibázhatta volna a futó tigriseket. Elvégre az is szép volt, hogy egy hölgy, aki még nem sok «tigris»-gyakorlattal rendelke-

127. Zsákmányunk a nepali határon.

128. Mayr-Melnhof Ferenc, Apponyi Henrik, Mayr-Melnhof Marie, Wenckheim József és Denise. (Búcsúfelvétel.)

129. Marie és «Onkel Karl».

130. A szerző, *urial*-jával.

131. Kis tigris-mascotte-unk, amely mindenhová elkísért.

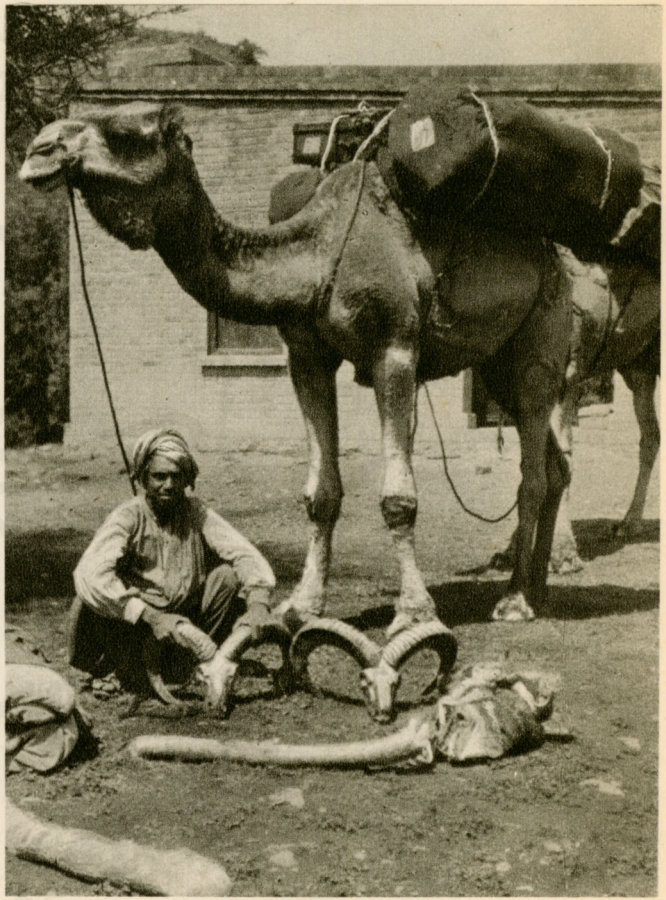

132. A Saltrangeben elejtett urialjaink.

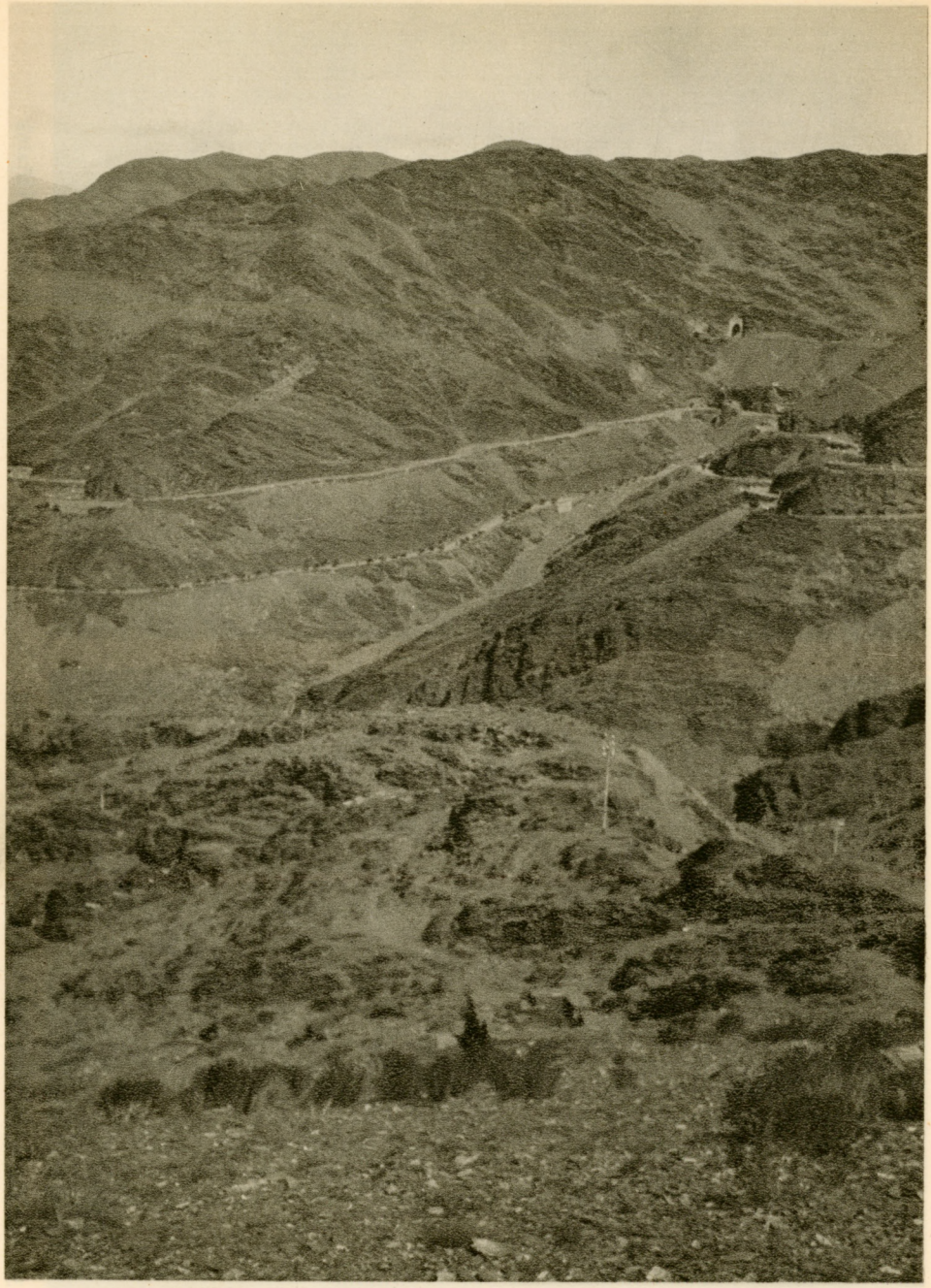

133. A Khaiber-szoros.

zik, négy tigrisre lőhetett s ezt a négy tigrist jól láthatta, amit kevés európai nő mondhat el magáról. Én például csak egy tigrist láttam, a hyderabadi tigrisemet. Meg is volt elégedve a vadászattal.

Igy fejeződött be nagyszerű vadászatunk a Terai-ban. Eredmény: 4 tigris, 2 párduc, 1 sloot bear, 2 swamp deer, több hogdeer, barking deer, egy sereg jungle fowl. (127. kép.) Nem panaszkodhattunk!

Még mielőtt elváltunk, lefényképeztük mind az ötünket együttesen. (128. kép.) Wenckheimék Delhibe mentek, hogy április 9.-én repülőgépen Budapestre induljanak. Mayr-Melnhofék még velem tartanak s együtt megyünk a Salt Range-be urial-vadászatra, aztán Kashmirba markhor-t lőni. Ők csak májusban utaznak haza.

Az a három hónap, amit így eleinte négyesben, aztán ötösben indiai utunk folyamán együtt töltöttünk, mindnyájunknak feledhetetlen marad. A hyderabadi táborban, az ottani tigrisvadászat alatt, majd az alkirály és a Maharaják vendégszeretetét élvezve, végül pedig a Terai őserdeiben, mindenütt és mindig a legjobb egyetértés uralkodott köztünk. Az ilyen társasutazásnak mindig vannak előnyei és hátrányai. De a kedves barátok társasága kárpótolt az elkerülhetetlen hátrányokért. Igaz, hogy ha pl. egyedül megyek Indiába, — mint azt eredetileg terveztem — akkor sokkal kevesebb baj és intézkedési gond hárult volna reám, de ezzel szemben sok unalmas, magányos órát kellett volna eltöltenem a hosszú idő alatt. Igy viszont még az utazás gondjaival járó sok elfoglaltság is hozzájárult, hogy percre sem unatkozzam a kedves társaságban. A vidám társaságot mindig nagyon kellemesnek találtam. Viszont, ha szigorúan vadászati

szempontból mérlegeljük az egészet, akkor természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni az ilyen társasutazás hátrányait. Ugyanis, ha egyedül vagyok, akkor egy tigris helyett ugyanannyi fáradsággal négyet ejthettem volna el. Nem is számítva azt, amelyiket Franzi lőtt le az utolsó napon, mert ez cserkészés közben történt, vagyis nem volt biztosan előre látható. De a többit, amelyeket barátaim a hajtásokban és a lesállásokból lőttek le, természetesen mind biztosíthattam volna magamnak, hiszen, ahogy azt már említettem, mindig előre lehetett tudni, melyik lőálláshoz fognak jönni a tigrisek és mindegyik oly közel volt, hogy valószínűleg egyet sem hibáztam volna el. Ezzel a kilátással szemben a Terai-ban csak az utolsó, tehát ötödik tigrislövési alkalmat tartottam fenn a magam számára, és mivel ilyen alkalom már nem adódott, így nem is ejthettem el ott egy tigrist sem. Mindezt persze nem azért említem meg, mintha pillanatig is sajnálnám, hogy kedves barátaim is velem voltak, hanem csak azért, hogy az ilyesmiben járatlan olvasó lássa, mi a különbség tisztán vadászati szempontból a magányos és a társas vadászat közt az exotikus vidékeken. Hiszen én már lőttem Hyderabadban tigrist, így én sem panaszkodhatom!

Ellenkezőleg, annyira meg voltam elégedve a remek sporttal, a látott sok vaddal és a vadászelefántok érdekes cserkészési módjával a Terai-ban, hogy kötelességemnek tartottam írásban is kifejezni őszinte hálámat angol barátaimnak, hiszen mindezt az ő ajánlóleveleiknek köszönhettem. Barátaim nevében is köszönetet mondottam nekik. Bizony Winterton, Lovat, Ponsonby, Redcliffe, Montague, Murriel Seherr-Thoss és Albert bátyám ajánlásai nélkül sohasem részesülhettem volna egész Indiában a leírt páratlan élményekben.

Nem zárhatom le visszaemlékezéseimet a Terai-beli vadászatra anélkül, hogy ne mondjak egyet-mást a dzsungelről, az őserdő hangulatáról és a rengeteg állatvilágáról.

A tigris és a párduc fölötte áll minden más állatnak. Szebbnek találom ezeket még az oroszlánnál is. Lehet, hogy azért, mert még nem lőttem oroszlánt, de nem hiszem, hogy ez befolyásolná véleményemet, hiszen oroszlánokat láttam odalenn Szudánban. Indiai vadbivalyt, sajnos, nem láttam. De a Bombayben látható kitömött példány oly imponáló, hogy nem tudok különbet elképzelni ebben a fajtában. Ami az antilopokat illeti, az indiaiak nézetem szerint távolról sem oly szépek, mint a mi hazai szarvasaink és őzeink, kivéve talán a black-buckot, amelynek igazán csodaszép a feje. Az indiai szarvasfélék közt a kashmiri barasingá-t tartják a legszebbnek, sajnos, ezzel még nem találkoztam. De amiben India felülmúlja a nyugatot, az a sokféle fővad óriási mennyiségében áll.

Az indiai madárvilág azonban minden tekintetben veri a miénket. Nemcsak sokféleségével és tömegével, — különösen a vízimadarak — hanem szépségével, színeivel is. A számtalan vadpáva, ragyogó tollazatával, hosszú, méltóságteljes szárnycsapásaival, mindenütt benépesíti a dzsungelt és alig lehet szebb látványt képzelni, mint amikor egy hatalmas pávakakas hajtás közben átrepül az ember feje fölött. Az ezüst- és aranyfácánok és a jungle-fowlok is nagyon szépek. Említettem már, hogy ez az utóbbi madárfajta szakasztott olyan, mint a mi házi baromfink, csak éppen vadon él és jól repül.

A tömérdek madár leírhatatlan zajt csap az erdőn, különösen kora reggel és este. Sokszor zavarónak találtam ezt a zajt, különösen az esti hangulatot rontja. Lehetetlen megállapítani, milyen és hányféle madár vegyíti kiáltásait

ebbe az olykor szinte fülsiketítő erdei lármába. A dzsungel állandó madárlakóin kívül így tavasszal még ezer és ezer vándormadarat is látni, amint nagy lármával északnak, Tibet és Szibéria felé vonulnak.

Különösen két madárfajta veszi ki részét leghangosabban a lármacsinálásból. Az egyik egy éjjeli fecskeféle, hasonlít a mi éjjeli fecskénkhez. Napnyugta után rákezd «tak-tak»-olására, akárcsak valami eleven óra. Vagy még inkább úgy hat e madarak szava, mintha száz aratómunkás egyszerre verné élesre kalapácsával a kaszát. Egy ilyen fecske minden este és korán reggel a sátram mellett ketyegett, mégpedig oly szorgalmasan, hogy alvásról szó sem lehetett. Végre hűséges indus szolgám, a «bearer», elkergette a kellemetlen szomszédot. Persze a távolabbiak egyáltalán nem zavartatták magukat, ezeket, sajnos, nem lehetett elkergetni. Egy másik madár, egy kis bagolyféle, egész éjjel kiált és ez pontosan úgy hangzik, mintha angolul mondaná: «Want cocoa, want cocoa!» — vagyis: «Kérek kakaót, kérek kakaót!» De minthogy senki sem visz kakaót a nyavalyásnak, hát egész éjjel továbbra is hangosan követeli írigylésreméltó kitartással! Csoda, hogy torokkal bírja. Mert, túlzás nélkül, másodpercnyi szünetet sem tartva, estétől reggelig kiáltozik.

E két madárfajta hangját nagyon sokszor hallottam, sőt néha még most is visszhangzik fülemben. Hiszen akárhányszor egész éjjel álmatlanul ültem a lesen, a «kill» közelében és bosszankodtam, hogyan rontották az éjszaka hangulatát. Leírhatatlan egy ilyen dzsungelbeli koncert: a majmok is rákezdik a rikoltozást, milliárdnyi béka kontrázik hozzá s a tigris beleordítja a basszust. Feledhetetlen hangverseny!

Még egynéhány szót magáról az erdőről. A hyderabadi dzsungel rosszul ültetett, gondozatlan ákácos erdőre emlé-

keztet. Fél Indiában ilyenek az erdők. De a Terai dzsungele már inkább jólápolt tölgyeshez hasonlít. A fák bámulatos egyenesek és éppoly kemények, akár a tölgy. Kitűnő építőfát szolgáltatnak és a brit kormányzat nagy súlyt helyez az erdőség szakszerű kihasználására. Az erdészeti hivatal felügyelete alatt áll az egész és az erdészeket német és osztrák szakiskolákba küldik. Mr. Smythies, vadászatunk rendezője, szintén Németországban tanult.

X.

URIALVADÁSZAT A SALT RANGEBEN. KHAIBER-SZOROS.

Urial-vadászat. — A Marie ellen tervezett éjjeli támadás. — Peshawar és a North-West Frontier Province határvidéke. — India kapuja, a Khaiber-szoros. — Nagy Sándor Indiában. — Rawalpindi.

A Teraiból Cambpelpurba utaztunk. Említettem, hogy a patialai Maharaja közbenjárására megkaptam a két legjobb u r i a l (mufflonféle vadjuh) területet a Salt Rangeben. Március közepén, srinagari kirándulásomról visszatérve, a lahorei állomáson részletesen meg is beszéltem a vadászat körülményeit a titkárral, akit sürgönyi kérésemre a Punjab kormányzója küldött ki az állomásra.

Este érkeztünk meg a campbelpuri állomásra, ahol a kerületi főnök (Deputy Commissioner) autója várt reánk. A magasrangú angol tisztviselő kitűnő dinert adott tiszteletünkre, az estebéd után pedig — éjjel 10 órakor — egy konzervüzletbe mentünk, hogy beszerezzük a 8 napos vadászkirándulásra szánt készleteket. Indiában minden lehetséges s az ilyen éjjeli bevásárlásnak sincs akadálya. Mint Srinagarban, úgy Campbelpurban is nagyon mulatságos volt ez az

üzletlátogatás sötét éjszaka. De így nem kellett másnap időt vesztegetnünk. Házigazdánk, aki az üzletbe is elkísért minket és a tolmács szerepét játszotta, jót nevetett a mi nagy sietségünkön, különösen, amikor a bevásárlásról visszatérve, még telefonálni akartunk Rawalpindibe, hogy az ott hátrahagyott poggyászunkat utánunk küldjék.

Ugyanis még éjjel 11 órakor tovább szándékoztunk utazni, hogy másnap reggel már cserkészni mehessünk vadászterületünkön és egyetlen nap se vesszen kárba. Kérésünkre tehát a Commissioner felhívta az interurbán telefonon Rawalpindit és intézkedett, hogy Mayr-Melnhofék poggyászát küldjék azonnal utánunk. De sehogysem tudta kiejteni a nevet: hol Mallermellenhof-ot, hol Müllermayerhof-ot mondott, csak éppen helyesen nem bírta kihozni. Ezen ő maga is annyira mulatott, hogy folyton belekacagott a telefonba és a boldogtalan rawalpindii szállodás jóideig egy szót sem értett az egészből. Házigazdánk, akár csak az udaipuri Maharaja, fel tudta fogni a mi hanyatt-homlok sietségünk humoros oldalát is. Megjegyezte, hogy az angolok mindig mindenre ráérnek, sohasem sietnek annyira, mint mi, de elismerte azt is, hogy egyetlen angol barátja sem ejtett el annyiféle vadat és látott annyi érdekeset Indiában oly rövid idő alatt, mint mi. Látszott a magasrangú tisztviselőn, hogy jólesik neki egy kis szórakozás és a mi mindig jókedvű társaságunk egészen felvillanyozta az elhagyatott állomáshely mindennapos, egyhangú elfoglaltsága után.

Az éjféli megérkezés Jhallar-ba, területünk vasúti állomására, szintén eredeti volt. Volt vagy harminc darab poggyászunk — illetve Melnhoféknak volt — és ezeket egy sereg indus fickó szállította, nagyrészt teveháton, a kétszáz lépésnyire álló utasmenházba. Marie villamos zseblámpájával egyremásra a sötétképű emberek arcába

világított. Majdnem mindegyiknél találtunk valami hasonlatosságot, ami erre vagy arra a régi ismerősünkre emlékeztetett. Az egyik ember — olyan felügyelő-féle lehetett — egy igen rendes, jómodorú «nemes», aki ingyen rendelkezésünkre bocsátotta lovait, meglepően hasonlított Schönborn Károlyra. Nem is neveztük azontúl máskép magunk közt, csak «Onkel Karl»-nak és igen jól összebarátkoztunk vele. (129. kép.)

Másnap korán reggel fellovagoltunk vadásztanyánkra. «Simbal Pani» volt a neve a remek fekvésű, kedves bungalownak. Az idő csodaszép volt, sütött a nap. A vidék is rendkívül festői s egészen sajátságos volt. A dombos tájat mindenütt óriási kerek sziklák borították, vulkáni jelleget adva a környezetnek. Délután kimentem cserkészni és sok urialt láttam, de szépen fejlett kos nem került elibém. Az urial nagyon hasonlít azokhoz a kisázsiai mufflonfélékhez, amelyekre közvetlenül a világháború előtt, 1914-ben, Kisázsiában, Koniában, Ernst Lynar-ral vadásztam.

Hazatérésre már előre egy megadott helyre rendeltem a lovat, de mikor sötét este odaértem, nyomát se láttam. Valósággal dühbe jöttem emiatt, mert így négy órát kellett gyalogolnom a vadászlakig, sötétben, nagy melegben. Tetejébe még esett is. Mikor végre már csak néhány száz lépés választott el a céltól, szembejött «Onkel Karl». Megható volt az igyekezete és aggódása miattam. Lámpával felszerelve indult keresésemre, mert már tizenegyre járt és távolmaradásom nyugtalanította. Közel tanyáztunk a «North-West Frontier Province» hírhedt vidékéhez, amely hemzseg a sok veszedelmes, vérengző rablótól.

Távollétemben Marie is kellemetlen órákat élt át, de megmutatta, milyen bátorszívű kis asszony. Más nő bizony félholtra vált volna a félelemtől. Marie ugyanis egyedül

134. A Khaiber-szoros afghanisztáni vége.

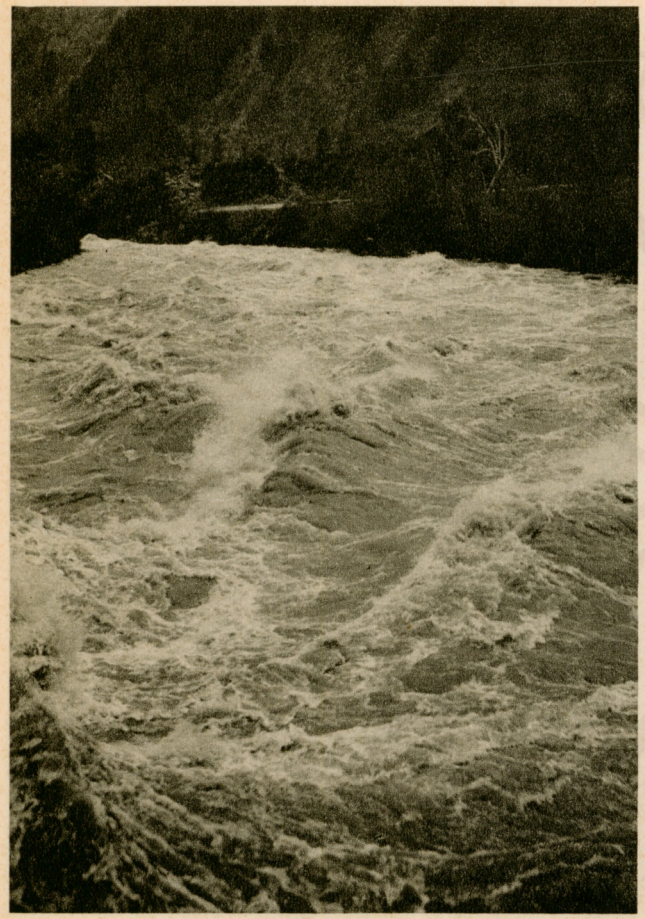

135. A Jhelum-folyó.

136. Földcsuszamlás a srinagari úton.

maradt a vadászlakban Johanna nevű komornájával, egyszer ki akarta végre pihenni magát. Én egész nap künn cserkésztem, Franzit pedig csak éjfélre vártuk, mert fogfájása miatt egy napra hátramaradt Rawalpindiben. Beesteledett és kilenc órakor «Onkel Karl» kifejezte nézetét Marienak, hogy nem tetszik neki az én hosszas távolmaradásom. Elmondta, hogy sok gyilkos leselkedik prédára a környéken, mi több, megmutatta Marienak azokat az elismerő bizonyítványokat, amelyeket a kormányzótól kapott jutalmul, amiért két ilyen hírhedt bandität agyonlőtt. Ugyancsak megnyugtató dolgok egy hölgy számára, aki egyedül van, ismeretlen környezetben!

«Onkel Karl» az egyik bennszülöttet ki akarta küldeni keresésemre, de a fickó nem volt hajlandó magányosan nekivágni az éjszakának és kijelentette, hogy csak akkor megy, ha Marie «bearer»-je, régóta bevált indus szolgája is vele tart. «Onkel Karl» ebbe nem akart beleegyezni, mert úgy vélte, hogy valami előre kieszelt csalafintaság lehet az egész mögött; hátha az odavalósi banditák így akarták eltávolítani a szolgát, hogy aztán Mariet kifosszák és a fegyvereinket elrabolják. Tudniillik, elég helytelenül, összes fegyvereinket, mind a hét darabot, magunkkal hoztuk.

A bátor asszonyka azonban nem vesztette el a fejét. A fegyvereket összegyüjtötte a szobájában, a főajtót bezárta és csak a hátsó bejáratot hagyta nyitva, komornájával pedig megbeszélte, hogy ha «Onkel Karl» a bennszülöttek támadását találná jelenteni, akkor ők — Marie és Johanna — a hátsó ajtón át a bozótba menekülnek, a sötét éjszakába, magukkal viszik a fegyvereket is és ott rejtőznek, Franzi vagy az én hazaérkezésemig.

Marie számára annál sötétebbek lehettek a kilátások, mert éppen «Onkel Karl», vagyis az, akiben bizalma volt,

figyelmeztette a környékbeli népesség esetleges támadására és arra, hogy velem valószínűleg már úgyis végeztek a gazemberek, hiszen már éjfél felé jár az idő és még mindég nem tértem haza! Szép auspiciumok, gondolta magában Marie. Szerencsére éppen akkor érkeztem meg — holtfáradtan, éjjel tizenegykor, — amidőn Marie a fegyvereket szedte már össze. Akkor aztán elmondta az egész históriát. Nagyon imponált a lélekjelenléte, igazán lámpással kell keresni olyan bátor asszonyt, mint ő!

Franzi is megjött éjfélkor és mindjárt másnap egy remek bakot ejtett el. Én eredménytelenül cserkésztem; látni ugyan sok urialt láttam, de megfelelőt nem. A rengeteg sok szikla nagyon kifárasztja az embert, pedig csak dombosvidéken jár. Harmadnap a másik területen tizenhat óra hosszat megszakítás nélkül cserkésztem. Sajnos, reggel elhibáztam egy futó bakot, igaz, hogy nagy távolságból. Este azonban egy szép bakot terítettem le, már csaknem sötétben, 300 lépésről. Szarvai 27½ inchesek voltak. (130. kép.) Természetesen nagyon örültem a nem mindennapi zsákmánynak. Még aznap este, esőben, visszalovagoltam a tanyára, Melnhofékhoz, hogy legalább száraz fekhelyen töltsem az éjszakát. De úgy összecsipdestek a moszkitók, mint még soha életemben. A fejem igen csinos látványt nyujthatott: mintha méhkasba dugtam volna! Először fordult elő Indiában, hogy ennyire elbántak velem a moszkitók.

Másnap reggel lefényképeztük a bakomat, aztán egymagamban Peshawarba utaztam, — ez a veszedelmes North-West Frontier Province fővárosa, egészen a határon, a híres Khaiber-szoros mellett — hogy felkeressem Mrs. Hughest. Ez a hölgy sokat vadászott Kashmirban, a legkiválóbb vadászok közé számítják ott; útbaigazításokat és felvilágosításokat óhajtottam tehát kérni tőle Kashmirra,

az ottani shikarrikra és egyéb kérdésekre vonatkozólag. Melnhofék még két napig a Salt Rangeben maradtak, de eredménytelenül vadásztak. Aztán utánam jöttek ők is Peshawarba. Mrs. Hughes igen hasznos tanácsokkal látott el minket. Nagyon kedves volt s amellett közismert vadász, aki már mindenféle hegyivadra vadászott. Évenként fölkeresi a Himalaya vadászterületeit és egyike a magas hegyvidéki vadak legjelesebb ismerőinek.

8.-án kirándultunk a Peshawartól negyven kilométernyire fekvő híres Khaiber-szorosba. (133., 134. kép.) Ez a szoros nemcsak történelmi szempontból fontos, hanem látnivalónak is egyedül áll a maga nemében. Nagyszerű tájképek sorát fényképeztem le a szorosban, különösen az afghanisztáni oldalon. A határközség neve Landi Kotal, itt angol helyőrség is állomásozik. Mélyen be lehet látni Afghanisztánba. Kabul, az afghán főváros, alig 200 kilométernyire van innen. A Khaiber-szoroson kettős, kitűnő automobil-út kígyózik végig. A szerpentinutakon nagy tevekaravánokkal találkozunk, amelyek szőnyegeket, kelméket és gabonát szállítanak. A karaván kísérő afghánok igen marciális külsejű alakok, sok fenyegetően harcias, de érdekes arcot láttunk köztük.

Minthogy Indiát észak és északkelet felől az áthatolhatatlan Himalaya hegylánca tökéletesen megvédelmezi, emberemlékezet óta minden idegen hódítónép ezen az egyetlen járható úton, a Khaiber-szoroson át nyomult be Indiába. Sokezer évvel ezelőtt az indo-árják, az indusok ősei, szintén itt jöttek be. Majd Darius, az első perzsa király vonult be itt Indiába, ahonnan legendás kincseit zsákmányolta. Ez Kr. e. az V. században történt.

De a legnevezetesebb hódító, aki ezen a szoroson át Indiába benyomult, Nagy Sándor volt, Kr. e. 336-ban.

Vezéreit előreküldte, ő maga egy félév mulva követte őket serege zömével, miután egész Kis-Ázsiát, Perzsiát, Afghanisztánt és Turkesztánt meghódította. Poros hindu királyt legyőzte az Indus mellett, a hinduk 300 harci elefántjának dacára is, majd egészen az ötödik folyóig hatolt, nem messze Delhitől. Ilyképpen meghódította az egész Punjabot (ami indus nyelven «Az Ötfolyó Országát» jelenti), de még le akarta győzni az akkori hindu császárt is, aki a Gangesz völgyében uralkodott s akiről azt hallotta, hogy 3000 betanított harci elefánttal rendelkezik.

Hanem vitéz hadserege erre már megtagadta az engedelmességet — igaz, hogy ez először történt — és nem akart továbbmenni. Ennek oka elsősorban az esőzés évszaka volt, amely nyáron áll be és a moszkitók, amelyek maláriával fertőzték meg a tábort. Nagy Sándor is ennek a betegségnek esett áldozatul két évvel később, Bagdadban. A felázott utakon is nehéz volt az előrejutás.

Nagy Sándor nemcsak hihetetlenül bátor, hanem igen okos és meggondolt ember is volt. Előbb három napig durcásan sátrába zárkózott és gondolkodott a teendőkön. Aztán elrendelte jósainak, hogy az áldozati állatok beleiből állapítsák meg, mi légyen az istenek akarata. A jósok aztán kijelentették, hogy az istenek akarata szerint nem lehetséges, hogy egyetlen ember az egész világot meghódítsa s ezért vissza kell fordulnia. Sándor erre, miután görög helytartókat hagyott a meghódított területeken és három óriási oszlopot emeltetett nem messze Delhitől, amelyekre a következő szavakat vésette: Meddig akarsz még menni, Sándor?, elhatározta, hogy hazatér. Seregének egy részét híres admirálisának, Nearchosnak a vezérlete alatt a helyszínén épített hajókon és tutajokon az Induson lefelé indította útnak. A flotta hatheti veszedelmes utazás-

sal végre elérte az Arab-tenger partját, melyet addig még európai nem pillantott meg, mialatt a hadsereg másik része a szárazföldön kísérte a hajórajt. Útközben folyton harcolniok kellett a bennszülöttekkel. Az Indus torkolatától a tengerpart mentén hajózva, három hónap alatt elérték Bashrát, a Perzsa-öbölben. Ezek a görögök voltak az első európaiak, akik az Arab-tengeren átkeltek. Sándor maga a hadsereg felével a tengerparton vonult hazafelé s a víztelen perzsa sivatagban olyan veszteségek érték csapatait, mint Napoleonéit az oroszországi visszavonulás alatt. Végre elérte Bagdadot, ahol még két évig békésen élt és világbirodalmát bámulatosan megszervezte.

Talán különösnek tűnik fel, hogy egy vadásznapló így foglalkozzék történelmi dolgokkal is, de mikor saját szememmel láttam azt a vidéket, ahol egykor Nagy Sándor, a világ elismerten legnagyobb hadvezére járt egykor, annyira rabul ejtett Nagy Sándor indiai útjának emléke, hogy jóformán egyébre se bírtam gondolni. Annál is inkább, mert gyermekkorom óta mindig rendkívül nagy hatást tett reám Nagy Sándor egyénisége és behatóan tanulmányoztam életének és hadjáratainak történetét. Nézetem szerint, Nagy Sándor minden más hódítót : Caesart, Hannibált, Attilát, Napoleont, no meg jó öreg Potiorekunkat is (?) messze felülmult. Ezek olyan részeit hódították meg a világnak, amelyek már közismertek voltak és még haláluk előtt látniok kellett birodalmuk összeomlását és igyekezeteik hiábavalóságát. Ezzel szemben Sándor, hacsak két évig is, de mégis tanuja lehetett hatalmas, magameghódította világbirodalmában a legkülönbözőbb népek közt uralkodó békének, egy arra hivatott uralkodó vezetése alatt. Haláláig egy talpalattnyi földet sem vesztett el abból, amit meghódított. Az évszázadok óta egymást gyűlölő görögöket és perzsákat annyira összebékél-

tette egymással, hogy kölcsönös szeretet és barátság váltotta fel a századokon át dúló ádáz harcot. Vezérei közt is egyaránt voltak görögök és perzsák s ezek zavartalanul tudtak együttműködni. A meghódított területeken, Macedóniától Indiáig és Egyiptomig jólét és megelégedés honolt Nagy Sándor jogara alatt. Sajnos, az óriási és jól megszervezett birodalom dicsőségének tetőpontján, harminckét éves korában, ez a páratlan lángelme áldozatul kellett hogy essen az Indiából hozott maláriának. Sándor már csak azért is legnagyobb alakja a történelemnek, mert a teljesen ismeretlen országokban aratott diadalait nemcsak lángeszének és tehetségének, hanem s z e m é l y e s bátorságának is köszönhette. Amit egyetlen más hadvezér sem tett meg, se előtte, se utána, Sándor minden csatában személyesen is harcolt és erejével, hősiességével utólérhetetlen mintakép gyanánt állt seregei előtt. Legtöbbször az ellenséges hadsereg vezérét győzte le személyes tusában.

Nagy Sándor után minden mohamedán hódító is a Khaiber-szoroson át nyomult be Indiába, így az afghánok és a berberek is. Csak az angolok érték el Indiát a tengeren.

A Khaiber-szoroshoz tehát India történelmének legfontosabb fejezetei fűződnek. Ez már magában felkelthetné érdeklődésünket iránta, de a szoros környékének mai élete is rendkívül érdekes. A karavánút a határvidék független törzseinek területén vág keresztül s ezek a törzsek évezredek óta folytonosan háborút viseltek egymással. Az angolok, akik oly mesteri módon tudják a bennszülötteket megnyerni maguknak, a törzsekkel folytatott hosszú háborúk után belátták, hogy a határvidék népét nem képesek megfékezni. Ezért aztán a következő szerződést kötötték a törzsekkel: ezek jótállnak a karavánút biztonságáért, jobbra és balra száz méternyi sávot számítva az úthoz. De egy lépéssel sem

többet ! A negyven törzs mindegyike állít egy-egy embert, ezek ügyelnek az útra s ezeknek az angolok magas bért kell hogy fizessenek. Az út őrei ismétlőfegyverrel fölszerelve járnak fel és alá a Khaiber-szorosban és biztosítják az utat. De csak az utat, no meg azt a száz méter széles sávot az út két oldalán ! Ha valaki túlmerészkednék a vonalon, be a szabad törzsek területére, mindjárt búcsút vehetne az árnyékvilágtól. Ez a megegyezés kitűnően funkcionál 33 éve, az utolsó háború óta. Ez alatt az idő alatt alig fordult elő rablótámadás az úton. A félvad törzseknek az a legfontosabb, hogy az angolok ne gátolják őket teljes szabadságukban s abban, hogy egymással állandóan háborúskodjanak. Ez a főszórakozásuk. És mellesleg a vérbosszú.

Delhiben az alkirálynál, egy diner alkalmával éppen egy fehér kaftánba öltözött, itteni születésű előkelőség mellett ültem. Egy határvidéki törzs főnöke volt. Művelt embernek találtam, angolul is jól beszélt. Elmondta, hogy tizenötéves korában tulajdon anyja kényszerítette, hogy öljön meg egy embert, aki tíz évvel annakelőtte meggyilkolta az ő apját. Hozzátette, hogy atyja gyilkosát nem is ismerte s a feladat egyáltalában nem volt ínyére, de végre kellett hajtania. Nehéz dolog a többezer esztendős népszokásokon változtatni.

Határozottan izgalmas mulatság volt végigutazni ezen a vad vidéken. Peshawari ismerőseink említették, hogy olykor az útról is jól látni a törzsek egy-egy összecsapását, amint puskatűz alá veszik egymást, de az utat magát békén hagyják. Hallottunk is lövéseket is unos-untalan, de látni, sajnos, nem láttunk semmit.

Az angolok erős helyőrségeket tartanak a szorosban és erődítményeket építenek. Nagyszerű látvány volt bepillantani a vad Afghanisztánba, a Khaiber-szoros túlsó végén.

Ottjártunkkor éppen Peshawarban tartózkodott az alkirály is. Mi azonban nem mutatkoztunk előtte, hiszen inspiciálni jött a fontos határállomást s ilyenkor nagyon el van foglalva. Csak leányával, a kedves Miss Anne-nal találkoztam véletlenül, az utcán: alig ismert meg háromhetes szakállammal és jót mulatott is megváltozott külsőmön.

9.-én visszamentünk Rawalpindibe, hogy 11.-én Srinagarba autózzunk. Tartanunk kellett magunkat a dátumhoz, mert a hosszú kashmiri szerpentinutat — azt hiszem, ez a világ leghosszabb hegyvidéki autóútja, körülbelül 350 km — csak minden harmadnap nyitották meg. Két napig mindig a nagy földcsuszamlások eltakarításán dolgoznak. De igen kedvezőtlen híreket kaptunk. Ugyanis a folytonos esőzés miatt az utat tíz helyen is lezuhant sziklatörmelék torlaszolta el és Rawalpindiben azt állították, hogy egy hétig is várnunk kell, míg az utat szabaddá teszik. Évek óta nem volt olyan esőzés, mint éppen akkor.

Magamonkívül voltam, mert július 1.-én haza akartam utazni és még a rendkívül hosszú kashmiri vadászexpedíció is előttem állt. Igen kellemes estét töltöttünk Col. Gannon-nál, egy régi ismerősömmel, aki még a háború előtt pólót játszott Wienben és Pesten. A diner-re váratlanul, bejelentés nélkül, egy rendkívül rokonszenves ezredes is beállított. Hallotta, hogy egy Apponyi érkezett Rawalpindibe — magyarázta megjelenését — s ő mindenáron találkozni akart a magyar gróffal; ugyanis nagy tisztelője Apponyi Albertnek és Budapesten feledhetetlen napokat töltött Albert bátyám, Teleki Pál, Bethlen és mások társaságában. A trianoni szerződés idejében ő, az ezredes, a magyar delegációhoz volt beosztva Párisban, mint attaché. A trianoni békét a törté-

nelem legnagyobb igazságtalanságának bélyegezte. Igazán megható volt, mennyire örült, hogy egy magyarral találkozhatott. Különben is meglepő — és örvendetes —, menynyire ismerik családunk nevét Indiában, nemcsak az előkelők, hanem az egyszerűbb emberek is.

Col. Gannon elvitt bennünket egy remek klubba, amely erősen emlékeztetett a pesti Park Clubra. Mindenféle sportot űztek ott és a falakat csodaszép kashmiri trófeumok ékesítették. Az angolok nagyon értik a módját, hogy garnizonjaikban az életet kellemessé tegyék.

XI.

SRINAGAR. MARKHOR-VADÁSZATON.

Az eltemetett autóút. — A brit rezidens vendégszeretete. — Előkészületek a ladakhi expedícióra. — Markhor-vadászat a Kajnagh-hegységben. — Kis híján végzetes baleset ér a meredek lejtőn.

Srinagar, Residency, 1930 április 20.

11.-én Mayrmelnhof-ékkal autón elindultunk Srinagar felé, noha mindenki igyekezett lebeszélni minket azzal, hogy az út még napokig járhatatlan lesz. Félúton Barsalá-ban mindenesetre hátrahagytuk poggyászautónkat egy bungalowban (utasfogadó), ha netán mégsem juthatunk át az akadályon. Itt Mrs. P o k l i n g t o n nal találkoztunk, egy igen eredeti és szórakoztató hölggyel, aki a mi hyderabadi barátunknak, Col. Trenchnek anyósa volt.

Kashmir állam határszéli vámhivatala előtt, Domelben álltunk éppen, amidőn Kashmir felől autón odaérkezett egy angol. Azt újságolta, hogy ő négy napig hiába várt az út megnyitására, végül vissza is fordult. Erre Franzi vissza akart térni a bungalowba, én azonban folytatni szándékoztam az utat, szokásom szerint előre, csak mindig előre.

Mindent látni akartam a messze idegen földön és a földcsuszamlás is nagyon érdekelt. Meg aztán időt se akartam veszíteni. E miatt egy kis nézeteltérés támadt köztünk. Nem tartott soká és nem vált komolyra — elvégre néha a legjobb barátok is összezördülhetnek egy kicsit, ilyen hosszú utazás alatt! Végül visszatértünk a bungalowba, de ezt már roskadásig telve találtuk. Rám az a kilátás várt, hogy az ebédlőben a padlón kell töltenem az éjszakát; ezzel ugyan nem sokat törődtem, — de aztán megjött a sürgöny, hogy az út már dél óta szabad! Sajnos, igazam volt tehát, amikor mindenáron folytatni akartam az utat. Akkor még aznap megérkezhettünk volna Srinagarba. Mindegy, belenyugodtunk. Másnap reggel továbbutaztunk, de el kell ismerni, hogy az út valóban életveszélyes volt.

Legalább húsz helyen, ahol a földcsuszamlások nyomait éppen csak nagyjából takarították el, az autó kerekeit alig választotta el tíz centiméter a szakadék szélétől, lenn pedig a sebes Jhelum folyó harsogott. (135. kép.) Ezeken a helyeken rendszerint kiszálltunk és aggódva figyeltük, vajjon az autó nem zuhan-e a mély folyóba. Félúton éppen az orrunk előtt keletkezett egy nagy földcsuszamlás. De rövidesen vagy száz munkás termett ott és két óra alatt eltisztították a törmeléket. Csodálatos látvány volt, amint az embernagyságú kövek lezuhantak a sziklafalról és odalenn a mélyben szertetöredeztek.

Az ilyen földcsuszamlások helyén, innen és túl, egész sereg autó gyülekezik össze, amelyek vagy Srinagarból lefelé, vagy Rawalpindiből fölfelé igyekeznek. (136. kép.) Mulatságos, hogyan igyekeznek rávenni egymást a két oldalon szemközt álló autók utasai, hogy cseréljék ki járműveiket. Egyik fél sem akar időt veszíteni és többnyire

létre is jön a megegyezés ; legföljebb olyankor vonakodik egy-egy utas, ha autója sokkal jobb minőségű, mint az, amelyikkel cserélnie kellene.

Végre 12.-én este megérkeztünk Srinagarba. Mint rendesen, itt is a legjobb szállásban, a Residency-ben, vagyis a brit megbízott palotájában szálltunk meg. Col. Ogilvie és kedves családja látott vendégül minket, oly kitűnő vendégszeretettel, mint azt Indiában már úgy angolok, mint indusok részéről megszoktuk. Napokig maradtunk náluk, mialatt én a Himalaya-expedíció előkészületeivel foglalkoztam.

Említettem már, hogy Winterton barátom még előző novemberben rezerváltatta számomra sürgönyileg a három legjobb markhor-területet a Kajnagh-hegységben és a legjobb nullah-kat (völgyeket) Ladakhban. Ez tulajdonképpen szabályellenes volt, mert előírás szerint csak akkor lehet területeket kiutalni, amikor az igénylő már megérkezett Kashmirba. Igy azonban kellemesebb volt már jóelőre tudni, hogy nem érhet kellemetlen meglepetés. Az expedíciós felszerelés beszerzése két napot vett igénybe ; Ogilvie, felesége és leánya nagy mértékben segítségünkre voltak. Mayr-Melnhoféknak természetesen csak a Punch hegységbe tervezett kirándulásra, tehát tíznapos expedícióra kellett felkészülniök, de előttem egy harmadfél hónapos út állt, ami már sokkal több gondot okoz. A tibeti határon fekvő Ovis Amon (óriási hegyi juh) vadászterület 800 kilométernyire volt Srinagartól s ezt az utat többnyire gyalog, olykor lóháton vagy jak-on (tibeti ökrön) kellett megtennem. Ez nem olyan egyszerű dolog, mint az ember gondolná !

Bevallom, titkon imponált nekem a tudat, hogy míg oly dúsgazdag emberek is, mint a Roosevelt-fiúk és Spaletto

herceg másokkal fizettették hasonló expedícióik költségeit, addig én, a náluk sokkal kevésbbé tehetős ember, magam kell hogy a költségeket fedezzem. A Roosevelt-fiúk útját ugyanis a philadelphiai múzeum és a milliárdos Marshal Field financírozta, az utóbbiét pedig — tavaly — Milano városa. De a költségekért vigasztalt, hogy eladdig — a Terai-beli vadászat kivételével — mindenütt vendégként, mondhatni majdnem költség nélkül éltem Indiában.

Az egyik estén a Sutherland házaspár is a rezidensnél vacsorált. Fiatalok, Anglia legnagyobb és leggazdagabb földbirtokosai. A hercegnek 200.000 acre birtoka van Angolországban, tehát bőven el van látva földi javakkal. Ennek és hathatós összeköttetéseinek ellenére sem ért el Indiában olyan vadászati eredményeket, mint mi, pedig ő már decemberben megérkezett és kizárólag csak vadászni jött Indiába. Csak megjövetele után utalt ki neki a kashmiri Maharaja egyet a magának fenntartott markhor-területek közül. A hercegasszony odáig még csak egy tigrist lőtt, míg Marie már kettőt.

A legfontosabb volt, hogy jól megválasszuk a shikarrikat. Nekem Rahima és Kalil Loont ajánlották a legmelegebben. (143. kép.) Ezek segítették a Roosevelt-fiúkat 1926-ban Tientchanban a két világrekordot jelentő Ovis Kereleni-hez, az Ibexhez (kőszáli kecske) és Pamirban az Ovis Poley[1]-hez. Marienak azt a shikarrit ajánlották, aki a peshawari Mrs. Hughest szokta volt kísérni markhor-vadászatra. Rendelkezésre állt még ezeken kívül Aziza,

[1] *Ovis Poley* az a csakis a Pamiron (az orosz és kínai Turkesztán határán) található fehér óriásjuh, amelyet 1230-ban a híres velencei Ázsiautazó, *Marco Polo* fedezett fel. Az Ovis Amon testvérfajától csak abban különbözik, hogy annak szarvai csak egyszer, egy kerek körré csavarodnak, amíg az Ovis Poley két körre is csavarodik. Marco Polo után 600 évvel később, csak 1830-ban, lőtte az első példányt egy angol. Azóta is nagyon kevés vadász ejtette el.

az ismert shikarri, aki 1914-ben Hoyos Ernőt kísérte Astorba Markhorra és még egy sereg más.

A sok srinagari expedíciós felszerelési ügynök persze megrohamozott bennünket, alighogy megérkeztünk. Nem túlzok, ha azt állítom, hogy mialatt Col. Ogilvieval a különböző üzleteket jártuk, legalább 300 fickó követett bennünket és annyira terhünkre váltak, hogy be kellett zárkóznunk az egyik üzletbe. A tömeg szinte betörte az ajtót, úgyhogy Col. Ogilvie egyenesen hazaszökött előlük.

Miután a bevásárlások legnagyobb részét elintéztük, másnap reggelre berendeltük a shikarrikat, hogy eldöntsük, kiket vigyünk magunkkal. (138. kép.) Előbb persze a nevezetesebb shikarrikkal négyszemközt akartuk megbeszélni a dolgot. Mind átnyujtotta könyvét. A legjobb ajánlósorok mellett ezekben a könyvekben fényképek is voltak azokról a nagyszerű trofeumokról, amelyeket különböző, de leginkább angol vadászok az illető shikarri vezetésével ejtettek el a Himalayában, a nagy hegyi vadak ez igazi Eldorádójában. Igazán nehéz volt választani, mert mind kitűnő bizonyítványokkal rendelkezett.

Miután minddel beszéltem, végül is a két Loon-t, Rahimát és Kalilt választottam. Valószínűleg az is elősegítette választásomat, hogy ez a két shikarri a leghíresebb Himalaya-beli és tientchani vadászokat, a Roosevelt-fiúkat is kísérte; a reklám mindenkire hatást tesz, bár sokan ezt nem hajlandók bevallani. Marie eleinte nem tudott választani, mert több shikarri is megnyerte tetszését, ami érthető is, mert látszott a természetnek ezeken a fiain, hogy igazi, vérbeli vadászok. Volt néhány nagyszerű típus köztük. Végül is Mrs. Hughes régi shikarrijára esett a választása, Franzi pedig a Loon-fivérek egyik rokonát fogadta

fel. Ezek a híres vadászok többnyire rokonságban állnak egymással — akárcsak a szudániak Renkben, — sokszor ugyanazt a családi nevet viselik és már nemzedékek óta a hivatásos vadász foglalkozását űzik. Legtöbbjük Bandipurban lakik Srinagar mellett. Mind a harminc shikarrit egy csoportban lefényképeztük.

Mayr-Melnhofék azonban nem a számunkra még novemberben kiutalt három markhor-területet választották, hanem egy völgyet P u n c h Rajah-állam közelében, ahol Mrs. Hughes állítólag pompás markhorokról tudott, még pedig szabad területen, amelyre a kashmiri vadászati törvény nem vonatkozott. Remélem, sikerrel fog járni vállalkozásuk s akkor Marie egyben az első európai hölgy lesz, aki oroszlánján és tigrisein kívül még e magas, vad hegyvidéknek oly ritka és nehezen megközelíthető vadját, a markhort is elejtette.

Április 15.-én reggel elváltam Mayr-Melnhoféktól. A Residency udvara tele volt shikarrikkal, kulikkal, felszerelési csomagokkal és autobuszokkal. Én nyugat felé, a Kajnagh-hegységbe készültem, Mayr-Melnhofék délre, Punch határához igyekeztek. Lefényképeztük egymást kölcsönösen shikarrijainkkal együtt és szívből búcsút mondtunk egymásnak. Az indiai kirándulás érdekes és vidám hónapjai, amelyeket egymás társaságában töltöttünk, minden tekintetben legkedvesebb emlékeim közé fognak tartozni mindvégig.

Egy teherautón két shikarrimmal, három, egész időre felfogadott állandó kulival, akik Ladakhba is velem jönnek majd, sátraimmal és poggyászommal útrakeltem a nekem kiutalt markhor-területre. L i m b e r a neve e nullah-nak és nyolcvan kilométernyire fekszik Srinagartól nyugatra. Délben megérkeztünk. Egy közeli faluból tíz teherhordó kulit fogadtam (140. kép) és négyórai gyaloglás után egy

kb. 3000 méteres magaslaton, a legutolsó hegyifalu fölött, felütöttük táborunkat. (141. kép.)

Alighogy elhelyezkedtünk, körülnézegettünk és egyik shikarrim Zeiss-látcsövemmel máris fölfedezett egy markhorbakot, kb. egy kilométernyire a tábor fölött. Nagyszerű látvány volt a nyugodtan legelésző impozáns állat, csavart szarvaival és hosszú, majdnem földigérő szakállával. De nem volt eléggé erős ahhoz, hogy leterítsem.

A három sátrat bámulatos gyorsan felállították és a legszebb reménységekkel tértem nyugovóra tábori ágyamon. Másnap már reggel cserkészni indultunk, de egész nap eredménytelenül kerestünk markhort. De a hegyvidék szépsége kárpótolt. Sok hegyi foglyot (chikore) és óriási Himalaya-vidéki fácánt (minor) láttunk. Az utóbbi kétszer akkora, mint a miénk, de tollazata még tarkább és szebb. Felszálláskor azonban nagy lármát csap s ezért nagyon alkalmatlan a jelenléte cserkészés közben, mert zajával figyelmezteti a markhorokat.

A második napon, 17.-én reggel hét órakor Kalil Loon sátramba lépett és jelentette, hogy tizenkét markhorbakot látott, de látcső nélkül nem állapíthatta meg a nagyságukat. Nyomban felöltöztem és elindultunk a fő völgyön felfelé, hogy a markhorokkal átellenben lévő lejtőn felkapaszkodjunk. Csak onnan tekinthettük jól át a helyet, ahol az állatok tartózkodtak. Két óra mulva elértük a megfelelő pontot és nagy látcsövemmel azonnal felfedeztem néhány jólfejlett bakot, amelyek azonban már elhevertek, kb. egy kilométernyire tőlünk. Egy órahosszat haditanácsot tartottunk, hogy melyik oldalról cserkésszük meg őket. Rahima előbb várni akart, míg látjuk, milyen irányban vonulnak tovább a bakok, ha majd megint fölkerekednek. De minthogy az állatok nem mozdultak, elhatároztuk,

GENERAL RAJA SIR HARISINGH'S DUCK SHOOT "HYGAM" JHEEL—KASHMIR. 18th. NOVEMBER 1922. (5 Hour Shoot)

Guns	Geese.	Mallard.	Gadwell.	Wigeon.	Pintail.	Shoveler.	Pochard.	Teal.	Total.
Raja Sir Harisingh ...	43	104	226	9	7	37	35	52	513
Mr. Wakefield ...	...	21	60	...	31	27	27	207	376
Col. Windham ...	19	64	46	...	...	37	1	146	313
Major Radcliffe ...	6	19	117	...	6	11	60	83	302
Mr. Thorp ...	25	7	80	...	35	56	15	24	242
Sirdar A. R. Effendi ...	2	37	24	...	35	45	7	75	225
Genl. De Lotbiniere ...	14	45	35	...	...	35	7	16	152
	109	297	588	9	114	248	152	603	2123

137. A kashmiri Maharaja vadkacsavadászatán öt óra alatt elejtett zsákmány és a vadásztársaság.

138. Hivatásos shikarrik Srinagarban.

139. Fűből font szandálom.

140. Teherhordó kulik a szerző markhor-expedícióján.

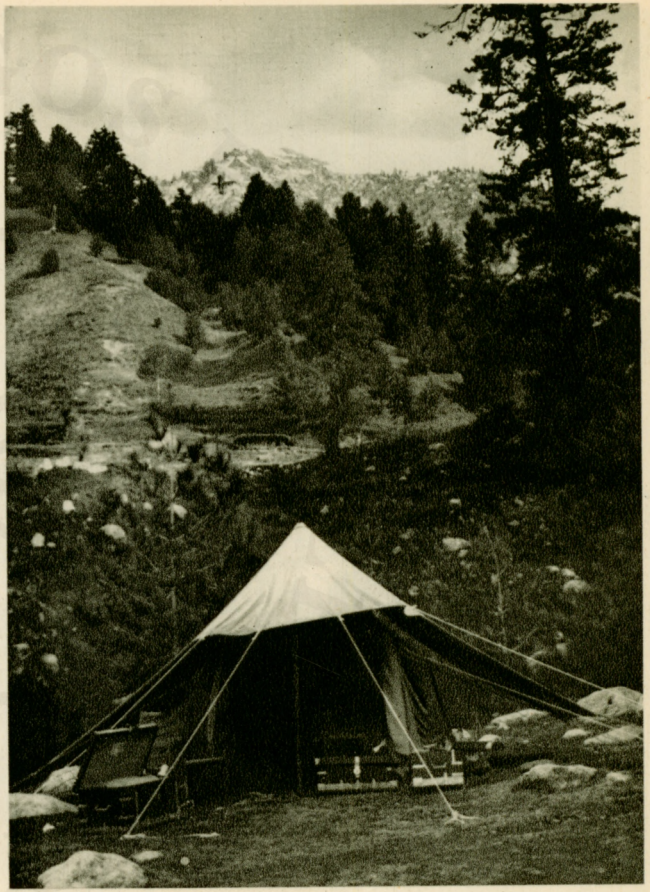

141. Szerző sátra a markhor-expedíción.

142. Shikarrim az elejtett markhor fejével.

hogy a kedvező szélirányt felhasználva, fölmászunk közelükbe, csakhogy ehhez nagy kerülőt kellett tennünk.

A megközelítés kereken 7 órát vett igénybe és nemcsak a leghosszabb és legnehezebb, hanem a legveszélyesebb cserkészút is volt, amit valaha életemben megtettem. A bakok kb. 11.000 láb, vagyis közel 3500 m magasságban voltak. Ilyen magasra még sohasem jutottam. Mindamellett egészen jól ment a kapaszkodás, noha a hegy rendkívül meredek volt. Igaz, hogy minden félórában pihenőt tartottunk és megfigyeltük a markhor-csapatot. Amidőn déltájban már az út háromnegyed része mögöttünk állt, észrevettük, hogy a bakok néhány száz lépéssel jobbfelé elhúzódtak. Gyorsabban kellett felérnünk tehát és végre kb. háromszáz lépésre meg is közelítettük a markhorokat. Három erős bak már megint elfeküdt és sajnos, mind egyenesen háttal fordult felénk, úgy hogy nem lőhettem a keskeny célra. Hanem az élmény mégis nagyszerű volt, jó látcsővel megfigyelni ezeket a ritka állatokat, aminőket tudtommal magyar és osztrák ismerőseink közül egyedül csak Hoyos Ernő gróf ejtett el. A német vadászok közül is csupán egy Kayserling gróf lőtt markhort. Különösen a szélben csapkodó hosszú patriárkális szakáll teszi ezt az állatot oly páratlanul impozánssá. Tisztán emlékszem arra az időre, amikor a gimnáziumban a természetrajzban megláttam az első markhor képét, akkor is arról álmodoztam, vajjon lőhetnék-e ilyet valaha életemben!

Lehetetlen volt közelebb jutni, mert két meredek, járhatatlan vízmosás választott el bennünket a markhoroktól. Már éppen füttyenteni akartam, hogy felkeljen a vad, mert ülő vadra ilyen distantiára lőni nem sportszerű, amidőn az egyik markhor magától felállt. Most először láttam markhort teljes pompájában magam előtt lőtávolon

belül és bevallom, nagyon izgatott voltam. Hozzá még igen kényelmetlen helyzetből kellett lőnöm, egy ferde sziklanyúlványra támaszkodva. Hallottam a golyó becsapódását az állat testébe s a bak jelzett is némileg, de sajnos, azonnal eltűnt a túlsó oldalon. Féltem, hogy puhán van lőve és nagyon bántott a dolog, mert azt hittem, hogy a járhatatlan sziklák közt sohasem fogjuk megtalálni ezt a ritka állatot. A fárasztó, nehéz út tehát hiábavaló volt és ki tudja, lesz-e még egyszer ilyen jó alkalom. Egészen magamon kívül voltam.

Mégis el kellett jutnunk oda, ahol a bak a lövés pillanatában állott. Az átjutás a két vízmosáson minden előbbinél nehezebb volt, Hetvenöt fokos szögben kellett le- és fölkapaszkodnunk a meredek oldalakon. Nem hittem volna, hogy sikerül keresztülvergődnünk. Csak az előttem kúszó Kalil nyomában bírtam továbbjutni. Az egész bizony nagyon kedélytelen volt. A hó nemrég kezdett olvadni s a lecsúszott hó alatt a hosszú, összetapadt fű olyan sikos és síma volt, mint egy «jól kifésült» parkettáncos lenyalt haja. Hideg verejték csorgott végig a homlokomon. Szédülni nem szédültem, de akárhányszor az volt az érzésem, hogy feltétlenül le fogok csúszni a meredekről. Odáig is sok hasonló helyen jutottunk át, de nem tátongott alattunk olyan mély szakadék; most azonban százméteres mélység fölött kapaszkodtunk.

Egyszerre csak egy egészen apró hófolton megcsúsztam és már elindultam lefelé a lejtőn, amidőn, éppen a legutolsó pillanatban, el bírtam kapni Rahima Loon felém nyujtott hegymászóbotját. Igazán az életemet mentette meg ez a kitűnő, tapasztalt shikarri. Azt gondoltam, hogy lehetetlenség folytatni az utat, de mégsem adtam föl az erőfeszítést, hiszen a fele utat már megtettük és visszafelé

éppoly veszélyes lett volna a menetelés. Ekkor egyik teherhordó emberem, aki az elemózsiát és a köpönyegemet cipelte, felszólítás nélkül utánam jött és közvetlenül alattam kapaszkodva védett a lezuhanástól. Hűsége igazán meghatott. Igy aztán mégis ment a dolog. A bennszülöttek bámulatos biztonsággal mozognak ezeken a meredek hegyoldalakon. Végre elértük a célunkat.

Nem tagadom, ugyancsak föllélekzettem, mikor felértem a hegygerincre, arra a helyre, ahol a lövés a bakot érte, mert itt könnyebb haladni, mint a lejtőkön. Fölérve mindjárt fehér szőrcsomókat találtunk, ami haslövésre vallott. Nagyon kevés reményem volt arra, hogy a bakot megtaláljuk. Az ifjabb Kalil, a két nagyszerű vadászfivér egyike, elindult lefelé a lejtőn, hogy megkeresse a bakot. Képtelen voltam követni; a hegyoldal túlságosan meredek volt, amellett jégeső is kerekedett. A fiatal shikarri egy félóra mulva visszajött és kijelentette, hogy ő sem bírt tovább jutni azokban az egymás mellett elhúzódó mély szakadékokban.

Ekkor bátyja ismét előre küldötte, de ezúttal nem a szakadékokon keresztül, hanem a gerincen végig felfelé, hogy magasabbról talán megláthatja a bakot, amely valószínűleg valamelyik szakadékba húzódott. Úgy is volt. Rövidesen két lövést hallottunk és mindjárt rá megláttuk a bakot, kb. 600 lépésnyire, amint sebesülten menekült. De már esteledett és vissza kellett fordulnunk azzal, hogy majd másnap Kalil és egy falubeli shikarri ismét kijön a bakot megkeresni. Még mindig kevés reményem volt a sikerre, hiszen az alaposan fölzaklatott bak bizonyára jó messzire ment elrejtőzni.

Lábainkon azokat a fűből font híres szandálokat («grass shoe») viseltük, amelyekről Hoyos Ernő is írt naplójában.

(139. kép.) Ez a lábbeli nagyon megfelel a magas hegyvidéken, de a hóolvadástól sikos, meredek lejtőkön feltétlenül mászóvasra van szükség. Hoyos ezt is megemlítette nekem; de elég ostobán, elfeledkeztem róla.

Útközben lefelé ismét sok pazar tollazatú, színes fácánt láttunk, de sajnos, már beállt e vad kíméleti ideje, tehát nem lőhettem.

Másnap reggel nem mentem ki, mert elvből nem lövök addig más vadra, különösen nem ilyen ritka állatra, míg nem tudom, sikerül-e megtalálni egy oly nemes, megsebzett vadat, amilyen a markhor. Naplómat írtam a sátor előtt és levelekre válaszoltam. Srinagarban óriási hazai posta várt reám és az előttem álló harmadfél hónapos út alatt nem kaphatom kézhez postámat. Emlékezetemben felidéztem a barátaim társaságában eltöltött szép indiai hónapokat. De a változatosságnak is örültem és jólesett, hogy ismét egészen egyedül lehetek és magányosan tehetem meg a Himalaya-expedíciót. Igy telt el a nap és már késő este lett, de még mindig nem jött hír markhoromról. Rahima ugyan azt állította, hogy egy lövést hallott, onnan, ahol előző nap jártunk. És csakugyan, végre is megérkezett Kalil a bakkal! Ritkán örültem valaminek annyira, mint a megkerített markhoromnak. Életem leghosszabb és legfáradságosabb cserkészése tehát mégsem volt hiábavaló. A bak még élt, amikor Kalil reátalált, de nagy távolságban hevert és Kalilnak hosszú kerülőutat kellett megtennie, hogy lőtávolba jutva megadhassa a kegyelemlövést.

A markhor már csak Kajnaghban, Astorban, Punchban és néha Baltistanban található, sajnos, egyre fogyatkozó számban, de nemcsak a legritkább, hanem a legszebb vadaknak is egyike. Remek, nemes feje van és hárfára emlékeztető, hajlott szarva is rendkívül fínom hatást tesz. Olyan

143. A szerző, Rahima és Kalil Loon shikarrijaival indulás előtt az 1600 km-es expedicióra.

144. Teherszállító hegyilovaim.

145. A lavina, amely közvetlenül menedékházunk előtt állt meg a Zoji La-hágó tövében.

ritka trofeumot szereztem tehát, amelyre joggal büszke lehet a vadászember. Sajnos csak egy darabot lőttem, így nem vihetem keresztül szándékomat, hogy a Nemzeti Múzeumnak is ajándékozzak egyet. (Címkép és 142. kép.)

Másnap reggel minden oldalról lefényképeztem a szép fejet, aztán felszedtük sátrainkat és visszatértünk Srinagarba. Az is érdekes, feledhetetlen kép, amidőn a teherhordó kulik sora, hátukon a nagy málhacsomagokkal, no meg a pompás markhor-szarvval, a meredek, kanyargó sziklaösvényen föl- vagy lefelé halad.

Engedélyem volt ugyan még egy második bak elejtésére, de nem akartam időt veszteni, mert hosszú ladakhi utamra még további előkészületeket óhajtottam tenni Srinagarban. Késedelem nélkül útra kellett kelnem, hiszen egy ezerhatszáz kilométeres menet áll előttem és azt nem lehet napra kiszámítani. Elejtettem már egy markhort és ha időm marad még a himalayai út után, még mindig visszatérhetek a Limber Nullah-ba, júniusban, hogy a második markhoromat is elejtsem. Előbb azonban biztosítani akartam, hogy Ovis Amon-t is trofeumaim közé sorolhassak.

Váratlanul érkeztem vissza Col. Ogilviehez Srinagarba és a kedves úriember végtelenül röstelkedve mentegetődzött, hogy az időközben beállított sok vendég miatt képtelen elhelyezni engem házában. Ez igazán jellemző az angolra. Mintha k ö t e l e s s é g e volna minden egyes rezidensnek, hogy egy idegent, még hozzá egy volt ellenséges állambeli idegent vendégül lásson, holott szálloda is van. Éppen nagy teniszezés folyt Ogilvieéknél, megjött az alkirály leánya is és még egy sereg vendég volt jelen. Mindnyájan megcsodálták pompás markhoromat, hogy milyen ritka állat. Az is jellemzi a rezidenst, hogy bár már két év óta Kashmirban volt, nemcsak hogy nem lőtt, de még nem is látott markhort.

Húsvét vasárnapján elmentem a srinagari szép és hangulatos kis kápolnába misére. Utána reggeli volt a rezidensnél.

Másnap a reggeli után Col. Ogilvie ellátott minden szükséges ajánlólevéllel Leh-be és más hatóságokhoz. Délután becsomagoltam a j a g d a n okat ; így nevezik azokat a kashmiri málhaládákat, amelyekből hármat lehet egy lóra málházni, míg egy kuli éppen el bír vinni egyet.

Este még diner-re voltam hivatalos egy Mrs. M a c-L e a n nevű hölgynél, aki egy bájos «house boat»-ban, vagyis úszó házban lakott a folyón. Az indiai forróság elől Kashmirba menekülő jómódú angolok ilyen úszó nyaralókat szoktak bérelni Srinagarban. Mrs. MacLean egyenesen Angliából jött, ahol kitűnő grouse-vadászterülete van Skóciában. K i s s G é z a, a Kormányzó fővadászmestere is résztvett az előző évben nála rendezett grouse-shootingon. Bátyja Budapesten is járt már, pólót játszott. A gazdag hölgy az utóbbi időben áttért a solymászatra. Hat betanított sólyma van — szárnyasvadra használja ezeket és jövő nyáron be akarja mutatni sólymait a Kormányzónak Magyarországon. Az asztalnál egy nagyon kedves asszony mellett ültem, aki elmesélte, hogy már az előző évben mennyire vártak érkezésemre Hyderabadban. Ugyanis már akkor szó volt róla, hogy Indiába megyek. Szomszédnőm nagyon kedvesen szememre is vetette, hogy annakidején nagyon haragudtak rám, mert addig meg sem kezdhették a tigrisvadászatot, amíg lemondó táviratom meg nem érkezett. Akkor szegény I n k e y nővérem halála tartott vissza az utazástól. Megint arra kellett gondolnom, milyen kicsi a világ !

Április 21.-én már korán el akartam indulni, de egy öreg perzsa szőnyegkereskedő, S a m a d S h a h, — Hoyos

Ernő barátja, ő szervezte meg 1914-ben Hoyos astori expedícióját — meghívott reggelire. El kellett fogadnom. Egy nagy szalónban egészen egyedül ültem a házigazdával szemközt az asztalnál és t í z különböző kashmiri húsételt szolgáltak fel. Igen ízletesek voltak és bevallom, rengeteget ettem mind a tíz ételből, mert még mindig ki voltam merülve a megerőltető markhorvadászattól. Az öreg perzsa sok elismerő írást mutatott Fritz Hochbergtől, P l e s s fivérétől és más ismerősöktől, akik mind szőnyegeket vásároltak tőle.

XII.

SRINAGAR — LEH.

Indulás Tibet határa felé, 1.600 km-es gyalogos expedíciómra. — A Szind-völgy. — A hóbatemetett Zoji La-hágó veszélyes útja. — Lavina. — Éjszakai átkelés a fagyos havon. — Mesés fekvésű lámakolostorok. — Leh, a civilizáció végállomása.

Április 21. Húsvét hétfőjén. Ma délután, végre elindulhattam 1.600 km-es expedícióm első étappe-jára. K a n g a n-ig teherautón mentem. Csak eddig járhat autó vagy kocsi. Innen a tibeti határig még sohasem járt semminemű kerekes jármű. Még taliga sem! Kanganban egy egészen meglehetős utastanyán töltöttem az éjszakát. Leh-ig, tehát félútig, átlag minden 15 mérföldnyire áll egy ilyen menedékház. A szobák ára napi egy rupia. Az angolok igen praktikusan berendezték ezt az útszakaszt. Leh után, a hátralévő négyszáz kilométeren, már nincs utasház és sátrakban kell éjszakázni. Sajnos, a sátrakat Leh-ig is magunkkal kell cipelni, ami erősen megnöveli a poggyászt; ezt el lehetne kerülni, ha Leh-ben volna mód arra, hogy az utazó sátrakat béreljen.

Kanganban 10 lovat béreltem, ezek cipelték harminc málhacsomagomat. (144. kép.) Első nap G u n d-ig mene-

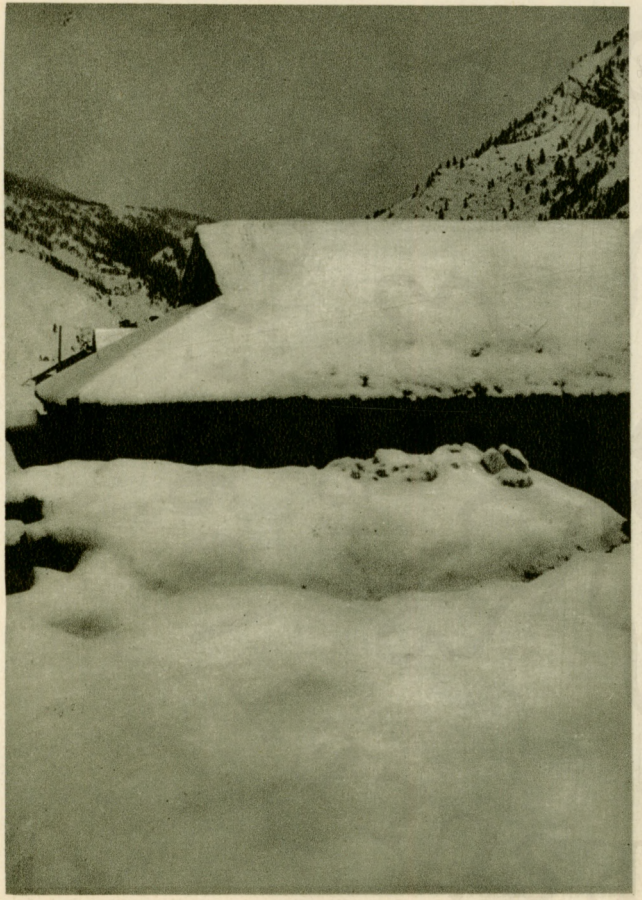

146. Behavazott baltali menedékházunk.

147. Átkelés egy hóhídon.

148. A Zoji La-hágó áprilisban.

149. A Zoji La-hágó júniusban.

150. Teherszállító embereim egy lavinán.

151. Teherszállító embereim friss hóban.

teltünk. Két shikarrimmal, szakácsommal és angolul tudó szolgámmal gyalog mentem és aznap 30 kilométert tettünk meg. Ez odahaza is szép séta volna, alkalmi túrának, egyszer egy esztendőben! De most, nap-nap után, körülbelül nyolc hétig, ennyit kell gyalogolnom, néha még többet is. Visszafelé pedig majd még kétszerannyi utat kell megtennem naponta, mert el akarom érni a Lloyd Triestino «Cracovia» nevű gőzösét, amely július 1.-én indul Bombayből.

Gundtól D r a s-ig, ami körülbelül 130 kilométernek felel meg, lehetetlen lesz magunkkal vinni a lovakat, mert az utat méteres hó takarja és át kell kelnünk a 4000 méter magas, híres, lavinái miatt oly veszélyes Zoji La-hágón. Ezért Gundban a lovak helyébe harminc kulit kellett fogadnom. A Zoji La-hágó az egyetlen útvonal, amely Kashmirból kelet felé visz. Tavasszal már járható, ha az utas eltalálja a kedvező napot. De az idén nagyon sok hó esett és nem bizonyos, hogy sikerülni fog az átkelés. Előttem ebben az évben még csak két angol kelt át a hágón. Átraktuk a ládákat a lovakról a kulik hátára és a tizenöt mérföldnyire fekvő Sonamargig meneteltünk. Az ilyen átrakodás mindig óriási lármával és ordítozással jár együtt, mert minden egyes teherhordó ember meg van győződve arról, hogy a kollegájának könnyebb málha jutott. Innen ered a veszekedés.

Mindenütt hó és óriási lavinák nyomai a völgyben. A hatalmas hótömeg alatt a Sind-folyó alagutakat vájt és naponta vagy százszor kellett ilyen hídszerű, labilis hóképződményeken átkelnünk. (145. kép.) Április-májusban beomlanak ezek a hóhidak. Persze, nem lehet tudni, hogy melyik pillanatban. Szerencse dolga, hogy éppen akkor következik-e be az összeomlás, amikor a hóhíd tetején járunk, vagy csak később, amikor már elhagytuk. Minden

pár száz lépésnyire tátong egy mély lyuk, gondosan el kell kerülni ezeket; odalenn a gyors hegyifolyó vizét lehet látni. De az ember nem is gondol arra, hogy a hó beomolhat, ha naponta annyiszor kell ilyen hóhidakon átmásznia.

Ezen a szép hegyvidéken tanyázik a Barasinga, a kashmiri szarvas; itt-ott Ibex is akad, de ezeket errefelé kímélik.

Április 24. Tegnap estefelé megérkeztünk Sonamargba. Még sütött a nap és nem is sejtettem volna, hogy négy napig ott kell ülnünk, mert a hó betemeti az utat. Este még reméltem, hogy másnap magunk mögött hagyhatjuk a veszélyes hágót, de ma reggel már bokáigérő új hó takart mindent és nem mehettünk tovább. Ez aztán «pech», gondoltam magamban, tegnap egy angol még éppen szerencsésen átjutott a hágón.

Április 25. Egész nap még mindig Sonamargban ültem és a hó szakadatlanul esett. Gondolni is rossz volt arra, hogy esetleg egy hétig is ott kell rostokolnom. De két dolog vigasztalt. Az egyik az volt, hogy a szegény távíróhivatalnok — mint azt nekem meg is mutatta — télen öt hónapig nappal is olajlámpa mellett kuksolt a szobájában, mert a hó tökéletesen betemeti a házat és csak a kéményen át kap levegőt. Neki tehát bizonyára több volt a baja, mint nekem. A másik vigasztaló gondolat pedig abban állt, hogy idáig minden olyan nagyszerűen ment Indiában és minden olyan előnyösen ütött ki reám nézve, hogy ezt a megpróbáltatást igazán könnyen el kellett viselnem. De a kényszerű tétlenség gondolatát szinte elviselhetetlennek találtam. Különösen azért, mert kevés könyvet hoztam magammal, nehogy fölösleges cókmókkal szaporítsam a málhát, így tehát még olvasnivalóm sem volt. Nem maradt hát más hátra, mint várni és reménykedni.

Sonamarg nyáron át kedvelt üdülőhely. Az angol tisztek családostul felmennek Sonamargba és a lakósátrak százával állnak a nagy rétségen. Bizony ebből a nyári üdülőhelyből vajmi keveset láttam a méteres hóban!

Április 26. Sonamarg-Baltal, 15 km. Ma reggel térdigérő friss hóban mentünk a b a l t a l i utasházig, amely az utolsó állomás a Zoji La-hágó előtt. Közvetlenül a hágó kezdeténél áll. A napfény itt-ott keresztülütött a felhőkön és reméltük, hogy a következő nap folyamán mégis átkelhetünk a hágón. A völgy két oldalán egyre-másra lavinákban zúdult alá a friss hó, de a völgy itt elég széles volt, úgyhogy minket nem érhetett baj.

Mikor aztán a menházhoz értünk, alig hittem a szemeimnek! Egy óriási lavina hótömege zuhant le alig néhány perccel előbb. Tíz méternyire állott meg attól a háztól, amelyben a postaküldöncök szoktak éjszakázni. (149. kép.) Ez a ház száz lépésre állt a mi utastanyánktól. Tizenkét postaküldönc tartózkodott éppen odabenn és eszeveszettül menekültek kifelé, amidőn az óriási lavina megindult. A lavina körülbelül 150 m széles, egy km hosszú és legalább 20—30 m magas volt. Ijesztő, de csodaszép látvány. Azonnal le is fényképeztem, amint éppen a postaház előtt megállt pusztító útjában.

Április 27. Ismét friss hó esett és reményünk a mielőbbi átkelésre mindjobban csökkent. Az ablakok be voltak törve, a szoba hideg és nedves volt és a gondolat, hogy esetleg napokat kell itt töltenem, minden velemszületett optimizmusom dacára is nagyon kellemetlen volt. Ha érdekes könyv van az embernél, akkor nézetem szerint nem kell félni az unalomtól. Én legalább szórakoztatóbbnak találtam olvasgatni még a leírt kellemetlen körülmények közt is, mint például valamilyen klubban kártyázni. Csak az volt

a baj, hogy az ablakokat is betemette a hó (148. kép.) és csak halvány világosság szűrődött be. Világosság helyett inkább hideg levegő húzott be a törött táblákon. Viszont, ha az ember a kandalló elé ül melegedni, akkor még annyit sem lát, mint az ablaknál. Igy hát az egész helyzet legkevésbbé sem volt kellemesnek mondható.

De az ember mindig tanul valamit. Szolgám a hiányzó ablaktáblák helyét beragasztotta újságpapirossal s a papirost bekente olajjal, úgyhogy egészen jól áteresztette a világosságot és egyúttal a meleget is tartotta. Lám, erre se gondoltam volna. A szegény kashmiri fickó bizonyos tekintetben többet tudott, mint én!

Egész nap a szobában ültem és a lavinák ágyúdörgésre emlékeztető robaját hallgattam. Alig mult el néhány perc, megint újabb hótömeg zúdult alá. Húsz éve nem esett annyi hó, mint az idén. Tavaly egy lavina tönkrezúzta a menháztól húsz méterre álló szolgaházat. Kedélyes gondolat! Shikarrim megnyugtatott, hogy ha a lavina éppen ide esett tavaly, akkor az idén már nem fog idelátogatni újra! Kecsegtető vigasztalás!

Április 28. Éjjel csoda történt: erős fagy állt be egyszerre, mert az éjszaka tiszta és csillagos volt. Éjfélkor meg is beszéltem a shikarrikkal, hogy korán reggel megkísértjük az átkelést. De döntő hatással elhatározásunkra egy mongol postaküldönc volt, aki vidáman, vigyorogva fehér fogaival, nagy bizakodással jelentette ki, hogy ő mindnyájunkat baj nélkül át fog vezetni a hágón.

Igazán jót tett a derék mongol fickó vidám nevetése, amint késő éjjel a lavinák kellős közepén olyan nyugodtan biztatott bennünket. Éjjel többször kimentem megnézni, vajjon elég kemény-e a hó, hogy az embert elbírja. Mert máskülönben nem is gondolhattunk volna arra, hogy a

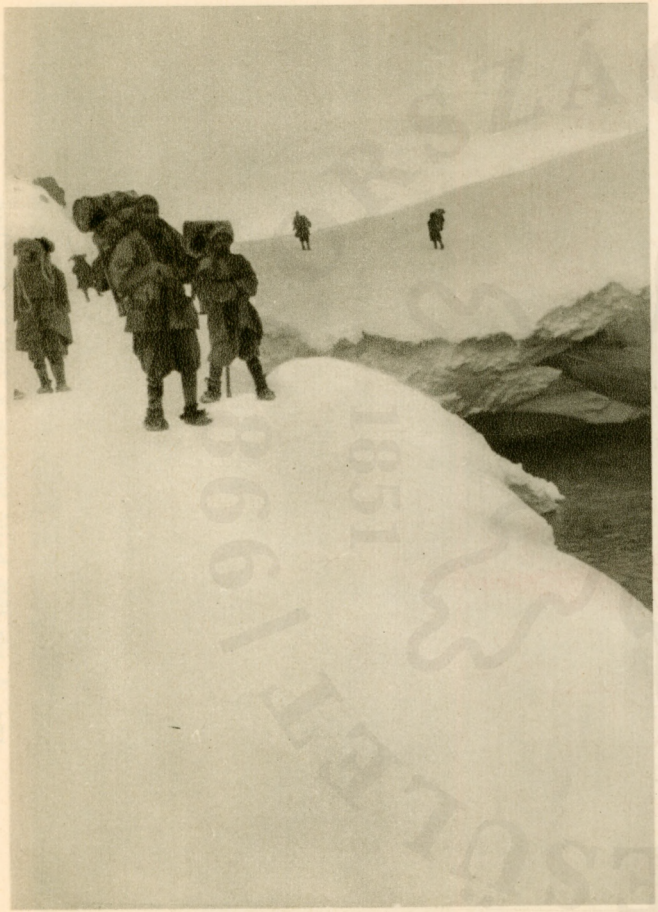

152. Hóhíd a Zoji La-hágó előtt.

153. Friss hóban menetelő teherhordóim.

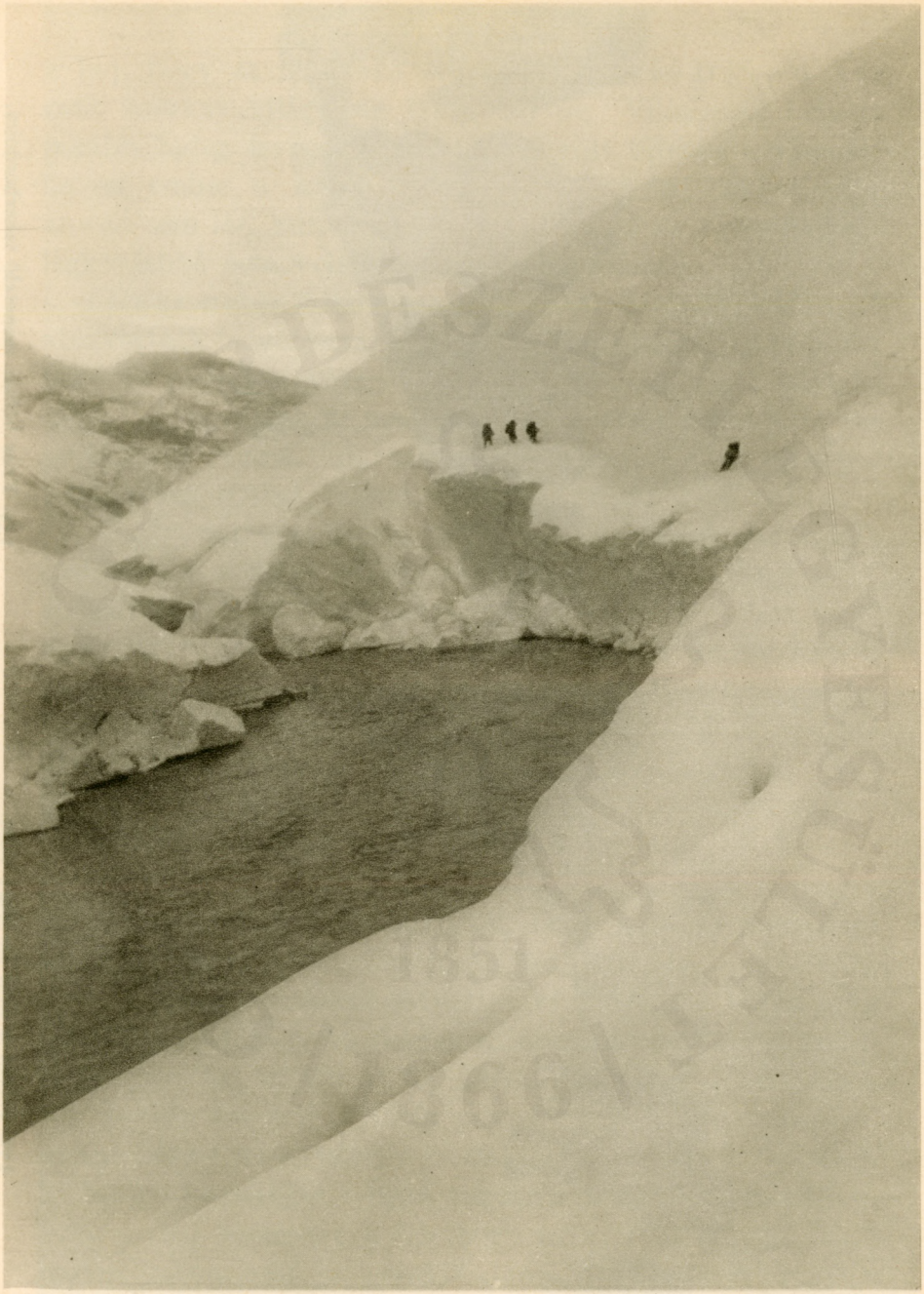

154. A víz fölé hajló hófalon a Zoji La-hágóban.

frissen lezúdult mérhetetlen hótömegen átvergődjünk. De megállapíthattam, hogy a hó egészen keményre fagyott és nem fog beroskadni alattunk.

Javában tanácskoztunk, amikor egy másik postaküldönc jött fel lentről, Sonamargról s azt a vészhírt hozta, hogy két nappal azelőtt hatvan kuli készült elindulni a hágó tetejéről, a Matchihoi-menháztól lefelé; de miután még mindig nem érkeztek meg, kétségtelen, hogy a nagy lavina mindnyájukat eltemette. Legalább ez állt egy Sonamargba érkezett sürgönyben.

Mindamellett eltökéltem, hogy elindulunk, hiszen az idő bizonytalan s újabb olvadás állhat be, akkor pedig valóságos öngyilkosság lenne megkísérelni az átkelést a keskeny hágón, ahol az egyremásra alázuhanó lavinák menthetetlenül eltemetnének bennünket.

Április 29. Baltal-Matchihoi, 23 km. Hajnali 3 órakor elindultunk. Az út fölfelé a lavina kemény, óriási karfiolfejekre emlékeztető haván már magában sem volt tréfa, de a gondolat, hogy alattunk egy egész eltemetett karaván fekszik, még kedélytelenebbé tette a kapaszkodást. A hágó keskeny része legföljebb két kilométer hosszú (150. kép) és 4 órai ugyancsak kimerítő kapaszkodás után végre úgy 7 óra tájt felértünk a hágó tetejére és nem fenyegetett többé veszély. Amíg élek, nem felejtem el ezt az éjszakai átkelést. A shikarik és postaküldöncök oly veszélyesnek tüntették fel a hágót, hogy magamban úgy 60%-ra becsültem az eshetőséget, hogy mégis szerencsésen átjutunk. A sötét, dermesztően hideg, meredek, hófödte hágó így hajnali 3 órakor hátborzongató hatást tett reám. S amíg nagy erőfeszítéssel kapaszkodtunk fölfelé a fagyos kőtörmeléken, folyton arra kellett gondolnom, hogy évente legalább 20—30 ember szokott itt elpusztulni! Amikor

fölértünk, bizony igen megnyugtató érzés volt, amit még fokozott a fenséges látvány, amint a nap fölkelt a szemközti hegyoldal mögül. A hegyoldal felső felét lángvörösre festette a felkelő nap fénye, az alsó felét fehér hó takarta. De nem sokáig élvezhettük a csodás látképet és a pihenőt, mert folytatni kellett utunkat. Noha a lefelé vivő út már nem volt olyan veszedelmes, mint a felkapaszkodás, mert a túlsó oldalon sokkal szélesebb a hágó, mégis igyekeznünk kellett, hogy minél gyorsabban kijussunk a hágóból, mielőtt úgy tíz óra tájban a napsugár meglazítaná a meredek oldalakon a havat és újabb lavinákat zúdítana az útra. Miután a hágó tetejéről lefényképeztem a csodaszép napfelkeltét, elindultunk a lefelé vivő úton és kilenc órakor szerencsésen kiértünk belőle és hátunk mögött hagytuk ezt a Scyllát és Charybdist. (150.—155. kép.) Az átkelés alatt folyton a Roosevelt-fiúk jutottak eszembe, akik a hágót szintén ugyancsak sötét színekkel ecsetelték könyvükben.

Kijutva a hágóból azonban olyan óriási orkán és hóvihar fogadott minket, hogy alig bírtunk előrejutni. Amellett a nap oly élesen sütött a hóra, hogy csaknem belevakultam, ha csak egy pillanatra is levettem a sötét szemüveget. A kulik is mind ilyen hó ellen védő szemüveget viseltek. A menetelés rendkívül fárasztó volt, mert a friss hóban utat kellett törnünk és a vihar is akadályozott bennünket. Hanem azért a hófödte hegyek mégis elbűvölően fenségesek voltak. Amerre csak néztem, sehol egyetlen sötét foltot, földet vagy sziklát nem lehetett látni. Minden hófehér volt, vakítóan fehér. Tizenegy órakor megpihentünk és én megosztottam derék shikarrijaimmal az ő mindennapi elmaradhatatlan eledelüket, a curryval fűszerezett rizst, amelyet keleti módon, kézzel ettünk a közös tálból.

(156. kép.) A jó emberek igen meg tudják becsülni az ilyen barátságos magatartást. A kimért modorú angoloknál ilyesmihez nincsenek hozzászokva.

Eközben ért oda felülről egy postaküldönc, aki a lavina folytán elszakadt távíróvezetéket szándékozott rendbehozni. Nagy örömünkre megtudtuk tőle, hogy azt a bizonyos hatvan kulit nem temette el a hó, mert két nappal azelőtt még éppen idejében visszafordultak a hágó előtt és elérték menedékházukat, mielőtt a nagy lavina lezuhant volna. A postaküldönc is örült, hogy szerencsésen átkeltünk a hágón, mert odafönn viszont az a hír terjedt el, hogy a lavina minket pusztított el.

Délután háromkor végre megérkeztünk a Matchihoi-menházhoz és lepihentünk a meleg napsütésben. Rendkívül jól esett ez a hosszú és fárasztó út után. Este sürgönyt kaptam Srinagarból, Mayr-Melnhofék értesítettek, hogy nem sikerült markhort elejteniök. Őszintén sajnáltam őket, mert örömömre szolgált volna, ha szép eredmény koronázza igyekezetüket. A Punch-hegységben is sokat kellett kiállniok az időjárástól, hol a szúró napfény, hol a kegyetlen szél gyötri az embert. Bámulatos, hogy egy fiatal asszony olyan nagyszerűen állja a viszontagságokat, mint Marie. 29.-én hazautaznak és most már végleg egyedül maradok társaságunkból Indiában, a hideg, de leírhatatlanul szép Himalayában.

Az eddigi alkalmatlanságok bizony eltörpülnek a Zoji La-hágó fagyos szélviharai mellett. Szegény orrom már eredetileg is hajlik a pirosas árnyalatok felé, de most olyan vörös, hogy beállhatna bíbornoknak.

A matchihoi-i távirász alig hitt szemeinek, amikor látta, hogy negyvennégy emberből álló karavánunk keresztül bírt vergődni a hágón, mert az ellenkező oldal felől jövő posta-

küldöncök csak akkor mertek nekivágni lefelé az útnak, amikor mi már fölérkeztünk és bebizonyítottuk, hogy bizony át lehet kelni a lavinán, igaz hogy nem egykönnyen. Szívesen megajándékoztam a jókedvű mongolt, aki oly szerencsésen átvezetett bennünket a hágón. Tizenöt kilométert tettünk meg, de 10 óra alatt s az út nagyon kimerített mindnyájunkat.

Április 29. Hajnalban ötkor folytattuk utunkat a ropogó, fagyott havon a 30 kilométernyire fekvő D r a s-ig. (158. kép.)

Április 30. Ma Dras-ból Karbu-ba meneteltünk, 38 km. A reggeli menetelés a fagyos havon rendkívül könnyű volt, de délutánra mindig meglazult a hó, a lábunk belesüppedt és a járást nagyon fárasztónak találtuk. A nap is rettenetes erővel tűzött le reánk. Nemcsak én kenegettem piros orromat folyton vazelinnal, hanem a shikarrik sem sajnálták a zsiradékot barna ormányuktól.

Az ottani szegény lakosság élete sem irígylésreméltó. Nyolc hónapig a hóba vannak temetve. (157. kép.) Egyedüli jövedelmi forrásuk, hogy mint kulik dolgoznak, a vadászexpedíciók és kereskedőkaravánok málháit cipelve. Ugyanis sok árut visznek Ladakhon át Kínából és Tibetből Indiába és vissza. Több házba bementem. A szobák kb. másfél méter magasak. A tehenek és lovak együtt laknak a háznéppel, ez pótolja a fűtést. A hegyek kopár szikláin egyáltalán nincs fa, tüzelőanyagul a tehéntrágya szolgál, ezzel fűtenek és ezen főznek. Minthogy a tehén sem hagyja el a szobát nyolc hónapon át, a tüzelőanyag mindjárt kéznél van s ott szárítják meg a szobában.

Május 1. Karbuból K a r g i l-ba meneteltünk. 24 km. Ezt az utat hat óra alatt tettük meg, reggel hattól délig. Az előző napon megtett 38 kilométer után ez a menetelés

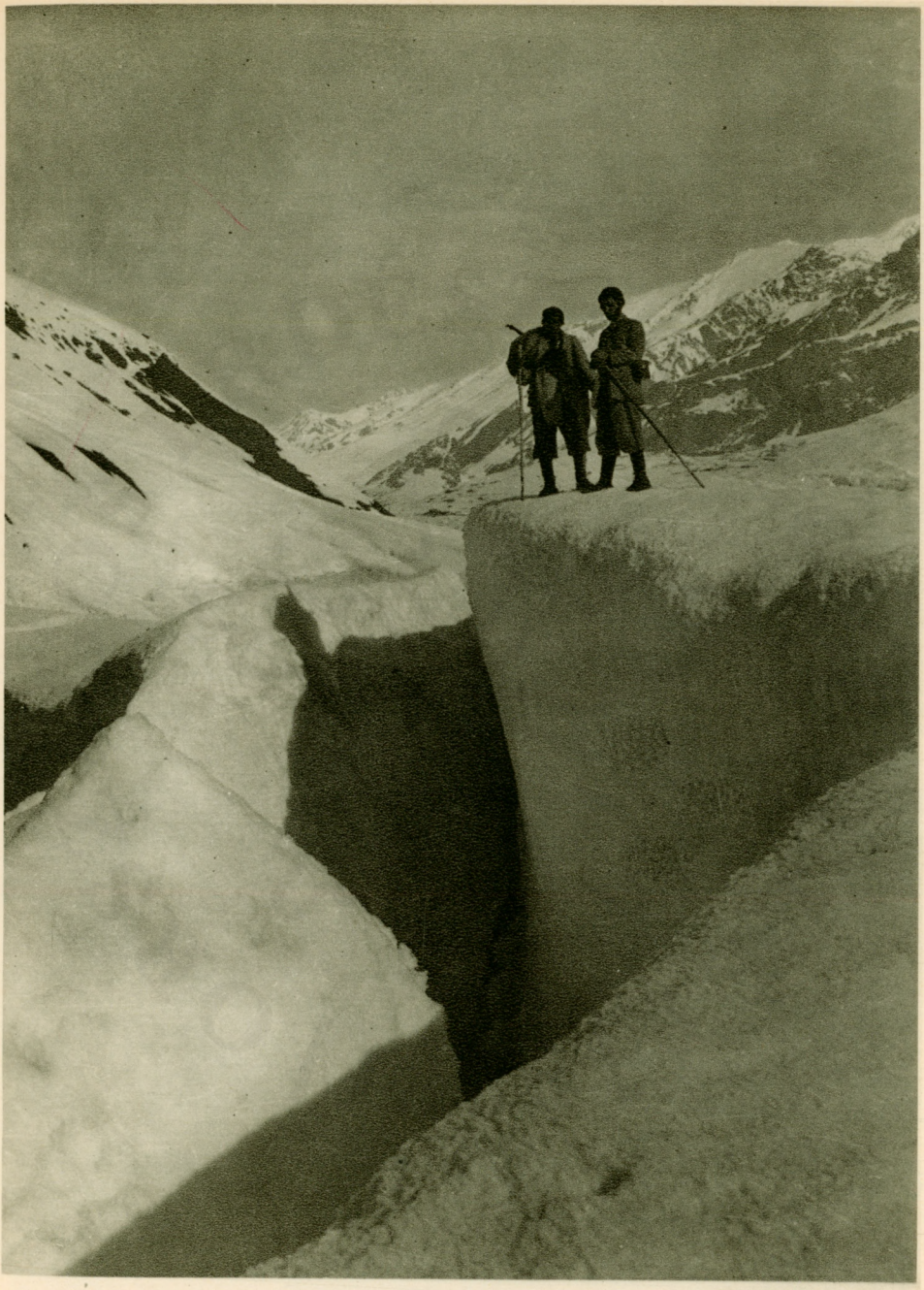

155. Kalil és Sultana a Zoji La-hágó egyik repedése fölött.

156. Ebéd a hágón való nehéz átkelés után.

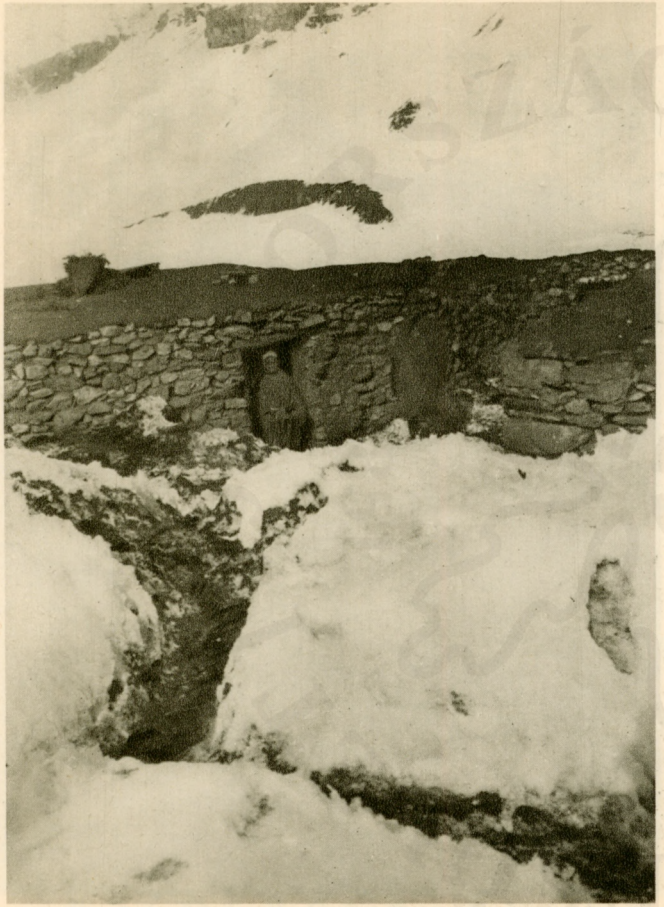

157. Behavazott lakóház Matayanban,
ahol a szobában tartott tehén melegével fűtenek.

158. A Dras-folyó behavazott völgye.

159. A mulbecki híres Buddha-szobor.

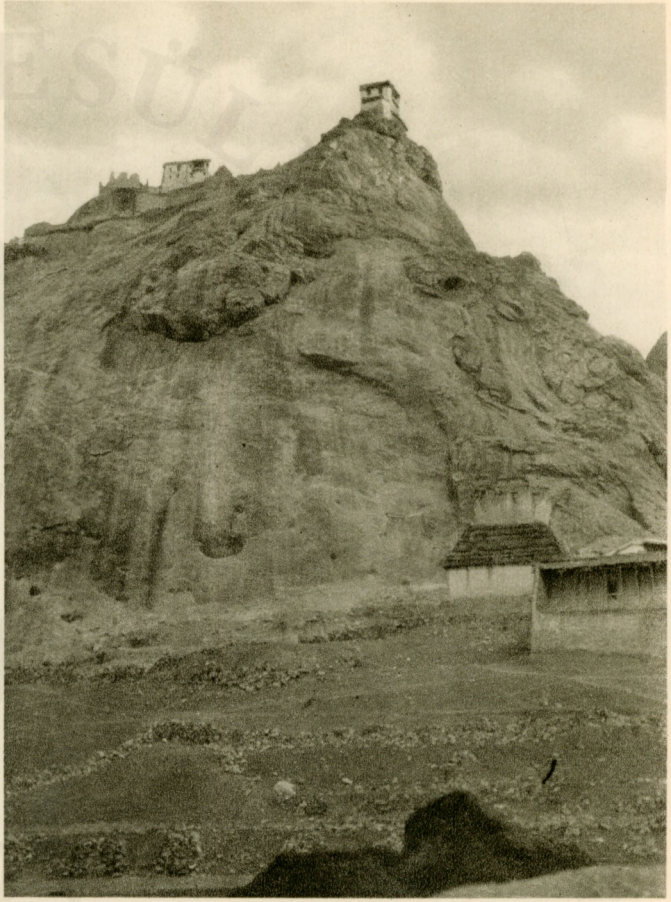

160. A mulbecki lámakolostor.

gyerekjátéknak tűnt fel. Siettem is, mert hallottam, hogy az egész útvonalon Kargilban van a legjobb utasmenház, verandával, s arra számítottam, hogy a sok fázás után ott a meleg napon majd elintézhetem a levelezésemet. A bazárban egyes apróságokat is bevásároltunk, például egy hitvány fűrészt favágásra, stb. Hihetetlen ezeknek a hegylakóknak a nemtörődömsége! Fogalmuk sincs arról, hogy egy tompa baltát ki is lehet élesíteni, vagy egy fűrészt venni! Inkább órákig csapkodják a fát az életlen baltával, hogysem egyszer is kiköszörülnék.

Miután úgy értesültem, hogy Kargilon túl már nem födi hó az utakat, búcsúzóul még egyszer kiélveztem kedvenc eledelemet. Ezt legtalálóbban «Fruits refraîchis»-nek vagy «Macédoine de fruits à la Ladakh»-nak nevezhetném. Készül pedig a következőképpen: végy egy kaliforniai befőttes konzervdobozt, nyisd ki, markolj fel egy jó csomó friss havat az út széléről és keverd el a befőtt gyümölccsel. Az erős napsütésben ez az elképzelhető legüdítőbb eledel. Embereim persze, akik folyton csak forró rizzsel és teával tömték magukat, iszonyúan csodálkoztak, hogy valaki a hidegben, hóban, még havat is egyék!

Május 2. Kargiltól M u l b e c k-ig, 36 km. Ez a nap is úgynevezett «double march» volt. A normális napi menet, amelynek végén mindig utasmenház található, az angolok szerint 15—20 kilométer. Ami húszon felül van, az «double march». Miután négy napot elvesztettem a Zoji La előtt, amikor a hó elzárta az utat, elhatároztam, hogy lehetőleg mindennap ilyen dupla meneteket csinálok, annál is inkább, mert hála Istennek jó gyalogló vagyok, különösen mikor muszáj sietni. Aztán meg nagyon vonzott már az Ovis Amon!

Bámulatos, milyen jó fogyasztókúra az ilyen gyaloglás. Már a néhány napos markhor-cserkészet is észrevehető módon csökkentette térfogatomat, de Kargilban kénytelen voltam átadni nadrágomat egy szabónak, aki egész éjjel dolgozott és félméterrel szűkebbre varrta derékban — különben még el találtam volna veszteni járás közben! Azt hiszem, Lehben újabb szűkítés lesz esedékes. Nagyszerű és kellemes dolog, hogy az ember itt ezekben a fenséges hegyekben minden Lahman-kúra nélkül lefogyhat és eltüntetheti az előző két hónap számtalan Maharaja-lakomáinak minden nyomát!

Mulbeck táján a mohamedán lakosságot buddhisták váltják föl. Lépten-nyomon kisebb-nagyobb Buddha-szobrokat látni. Érdekes megfigyelni, hogy ezek a szobrok, de még inkább az egymást követő síremlékek mennyire hasonlítanak a környező hegyek formáihoz. A kőzet helyenként oly puha, hogy az eső párhuzamos barázdákat váj benne. (180. kép.) Ebből ezer meg ezer, többé-kevésbbé hasonló alakulat keletkezik. Mialatt pihenőközben ezeket a formákat figyeltem, arra gondoltam, hogy ez a teljesen civilizálatlan, bigottul vallásos hegyi pásztornép, istenének, Buddhának is hasonló alakot adott, mint amilyeneket az évezredek óta látott hegyalakulatokon megszokott. Számtalan kis, kőből épített kupacot lehet látni, olyanok, mint egy kuglóf, valami kalapfélével a tetején. Ez mind megannyi síremlék (»csorten»-eknek hívják) s a buddhisták elégetett holttesteinek hamvai fölött állnak. Aszerint, hogy az illető szegényebb vagy gazdagabb volt, az emlékművek is kisebbek vagy nagyobbak.

Mulbeck fölött, egy szikla tetején gyönyörű fekvésű lámakolostor áll. (160. kép.) Lámáknak nevezik a buddhista papokat. Sok felvételt készítettem a kolostorról, vala-

mint a kis síremlékekről, a csortenek-ről. (161. kép.) Mulbeckben áll egy híres, ezeréves Buddha-szobor is, kb. 20 méter magas, egy sziklafalból kivésve. (159. kép.) Ehhez a szoborhoz évente számtalan buddhista zarándokol.

Május 3. Mulbecktől L a m a y u r u-ig, 50 km. Ez is dupla menet volt. Az út háromnegyed részét lóháton, a többit gyalog tettem meg, az egészet tíz óra alatt, ami igazán gyors menetelés. Közben még két hágón kellett átkelnünk, mindegyik 4000 méternél magasabb volt, de teljesen veszélytelen a Zoji Lá-hoz képest. Azonban a magasabb hágón, a F o t u L á-n, szörnyű hóvihar ért minket és délben, amikor a tetejére értünk, egészen sötét volt. Kegyetlen hideg is kerekedett és már azt hittük, hogy nem mehetünk tovább, de mégis fogvacogva törtünk előre. Egyedül, Rahimával, előrementem. Két órával később, amidőn a málháslovak is átkelhettek a hágón, már megint ragyogóan sütött a nap. Igy változik az idő odafenn a Himalayában.

Az említett hágón először éreztem, milyen nehéz ily magasságban lélekzeni. Az orrom is állandóan vérzett. Ez kissé aggasztott, hiszen a tibeti határon, ahol az én Ovis Amon-területem fekszik, a hegyek 7000 méterig emelkednek. Mi lesz majd ott?

Lamayuruban még nagyobb és szebb, magasan fekvő lámakolostor áll, amelyben ötven láma lakik. (162., 163. kép.) Bámulatos, hogyan bírják épségben tartani ezeket a magas sziklákra épített, hitványul összetákolt kolostorokat. Felmentem és meglátogattam a szerzeteseket. Megmutatták a kápolnát is, amelyben csodás arany oltár állt. (164. kép.) Ilyen belsőségeket nem igen szabad lefényképezni, de én Kalillal valami ürügy alatt kicsaltam a lámákat és gyorsan lefényképeztem azt a gyönyörű régi

oltárfélét. Az oltár mellett vagy harminc Buddha-szobor sorakozott, egyik csúnyább, mint a másik. Mindegyik előtt rendkívül tisztán tartott aranycsészékben tiszta víz volt az istenek számára. Az egyiket szomjamban ki akartam inni, mire a láma egészen felháborodott. Pedig olyan gusztusosnak nézett ki! Más csészék is álltak ott, mindenféle gabonával, teával megtöltve. Mindez arra való, hogy az isteneknek éjjel legyen mit enniök. Aztán régi, többszáz-éves könyvek, amelyek a buddhista szentírást tartalmazzák. Mindent jól megnéztem és az egészet nagyon érdekesnek találtam. Távozás előtt egy rupiát kellett tennem az egyik isten fejére. Úgylátszik, még az isteneknek is pénz kell arrafelé.

A táj folyton változik. Egyszer csupa óriási sziklahegy veszi körül az embert, aztán egyszerre pusztaság következik, elmaradnak a sziklák és csak kerek, formátlan hegyalakulatokat látni. Majd megint egyszerre ijesztő sziklahasadékokba jutunk, hogy az ember szinte borzong. De általában, a világ e leghatalmasabb hegysége leírhatatlanul impozáns.

A buddhisták közt az asszonyoknak itten több férjük van. (165. kép.) Akárcsak Párizsban! A különbség csak annyi, hogy Ladakhban mind az öt férj egyszerre veszi nőül a közös feleséget és pedig hivatalosan. A férjek rendszerint fivérek. De csinos nőt még nem láttam. Ha látok egyet, majd lefényképezem.

Útközben sok chikore-t (császármadár-félét) is láttunk. Kitűnő a húsuk, de nagy bosszúságomra a browningom mindig valahol hátul volt a kofferemben. Ennek az útvonalnak a mentén kb. 50 km hosszúságban feküdt az én S h a r p u- és I b e x-vadászterületem, amelyet még a mult novemberben Londonból rezerváltattam magamnak. De Srinagarban

161. Ladakhi pásztor, a háttérben csortenek.

162. A lamayurui lámakolostor a szerző árnyékával.

163. Lámák a lamayurui kolostor tornyán.

164. Buddha aranyoltára a kolostorban.

165. Ladákhi asszony, akinek hat törvényes férje van.

a shikarrik tanácsára egy másik, Leh-n túl fekvő területet kértem és kaptam helyette, ahol sokkal nagyobb Ibex-ek vannak, mert az angolok ritkábban keresik föl azt a távoli, nehezen megközelíthető vidéket.

Május 4. Lamayurutól N u r l á-ig, 28 km. Hat óra alatt tettem meg az utat, félúton lovagolva, félúton gyalog. Az út itt a hegység legsziklásabb részén vitt keresztül. Az ösvény fölé óriási sziklafalak emelkedtek, alatta pedig meredek szakadékok tátongtak. Délben elértük az Indus-folyót. (166., 167. kép.) Onnan már egészen a tibeti határig folyton az Indus mellett visz az út, vagy 500 km-es vonalon. Az Indus India legnagyobb és leghosszabb folyója s az ország is tőle nyerte a nevét. Ismét Nagy Sándor, gyermekkorom eszményképe, jutott itt az eszembe; Indiába érve először ezen a folyón kelt át, majd mikor elvonult, seregének felét az Indus vizén küldte le a tengerig. A Punjabból egy csapatot a folyó mentén fölfelé is kiküldött, hogy az Indus forrását felkutassák. De ez a sereg sohasem tért vissza, bizonyára vagy lavinák temették el, vagy a hegylakók öldösték le a görög vitézeket. Még ma sem ismerik határozottan az Indus forrását az olyan nehezen megközelíthető Tibetben!

A völgyekben minden 10—15 km-nyire falvak következnek. Ahol csak egy kis darab lapályos föld akad, ott falu is épült. A földmívelők teraszos, apró földjeiket nemzedékek lassú munkájával rakták körül kövekkel. Olaszországban látni hasonló köves teraszokon fekvő kis földeket.

A falvak mindig egy kisebb folyó vagy patak torkolatánál terülnek el. A vizet valahol följebb felfogják és csatornákon át földjeikre vezetik. Egy-egy falunak 10—100 ilyen kis termőföldparcellája van, de egyik sem nagyobb egyötöd holdnál. (168. kép.) A szimmetrikus földecskék fiatal, zöld

vetésükkel, nagyon tetszetős képet mutattak, különösen abban az időben, mert a barackfák is teljes virágzásban voltak. A színes, virágzó fákat még szebbé tette a rideg, színtelen hegyvidék ellentéte.

Május 5. Nurlától N i m u-ig, 50 km. Ismét duplamenet, kilenc óra alatt, többnyire lóháton. Kopár, puszta, sziklátlan hegyek közt vitt az út. Hála Istennek, ez már az utolsó állomás L e h, Ladakh fővárosa előtt. Remélem, holnap már ott leszünk. Pihenőnapot tartok Lehben, hogy utolsó leveleimet feladjam és átvegyem a reám várakozó postát. Ez a város a civilizáció végállomása, itt van az utolsó posta- és távíróhivatal. Leh-ből még 400 kilométeres utat kell megtennem kelet felé Tibet határáig. Irógépemet is Leh-ben hagyom, hogy a poggyász minél könnyebb legyen.

Május 6. Nimuból L e h-be, 30 km. Négy óra alatt, végig lóháton. Az út itt volt eddig a legjobb. Srinagarból idáig négyszáz kilométert tettünk meg, tizenhárom menetnap alatt. Ez naponta harminc km-es átlagteljesítmény, nem számítva persze a Zoji La-hágó előtt elvesztegetett időt. Remélem, hogy visszafelé majd 9—10 nap alatt bejárhatom ezt az utat, vagyis naponta átlag negyven kilométert fogok megtenni.

Leh-be megérkezve, mindjárt fölkerestem a Tahsildart, vagyis a prefektust. Átadtam neki a srinagari brit rezidens és a kashmiri Maharaja vadászati főfelügyelőjének ajánlóleveleit. A Tahsildar viszont ellátott a szükséges írásokkal a különböző falusi előljárókhoz, a további útra, egészen a tibeti határig.

Leh-ben egész sereg távirat várt, köztük egy Wenckheiméktől azzal a hírrel, hogy repülőgépen szerencsésen hazaértek Budapestre. Ennek a jóhírnek nagyon megörül-

tem! Egy másik sürgöny Mayr-Melnhoféktől, azt jelentette, hogy hajóraszálltak Bombayben, május 3.-án.

Egy napi pihenőt tartottam. Búcsút vettem az írógéptől, postától, távírótól és a civilizációtól általában. Hála Istennek! Az ember úgyis sokszor torkig jóllakik a civilizációval.

Délután még meglátogattam a lehi Moravian Missiont. Egy roppant kedves, jókedvű svájci német misszionárius fogadott. Peternek hívták. Mikor megkérdeztem, mióta tartózkodik Ladakhban, nevetve felelte, hogy harminckét esztendeje! Hatvannégy éves, de nem néz ki negyvenhatnál többnek. Igazán bámulatos, hogy ilyen nyomorúságos helyen eltöltött harminckét év után még ennyire vidám lehessen valaki! Mindig szerettem a jókedvű embereket és Peterrel is azonnal összebarátkoztunk. Felesége kitűnő kávét adott, hónapok óta nem ittam kávét, mindig csak teát, ezért örültem a változatosságnak. Két angol nő is Leh-ben tartózkodott éppen, hittérítő és jótékonysági munkát végeztek. Peter sok érdekeset mondott el az ottani vallásokról, a lámaizmusról és más hasonló dolgokról. Nagyon kellemes estét töltöttem társaságában és amit megtudtam tőle, rendkívül érdekelt. Peter ritka kedves és rokonszenves ember és a Kelet kiváló ismerője. Néhány érdekes könyvet is kaptam tőle olvasásra az ország vallásáról. Előre örültem, hogy visszatérőben még alkalmam lesz tanulságos beszélgetést folytatni a derék hittérítővel.

Holnap tehát kezdődik az igazán komoly vadászat. Mondanom sem kell, mennyire örülök ennek. Az örökös menetelés, vadászat nélkül, már ugyancsak az idegeimre ment. Minthogy a hegyekben még nagyon sok volt a hó, elhatároztuk, hogy előbb egy egészen közeli nullahba me-

gyünk néhány napra, hogy Ibex-re (kőszáli kecske) vadásszam s csak azután megyünk majd a tibeti határon fekvő Ovis Amon-területre. Az Ibex-vadászatra éppen alkalmas volt az idő, mert a magasabb tájakat még hó borította s ezért az Ibexek még az alacsonyabb lejtőkön tartózkodtak, míg később nehezebb lenne megközelíteni, mert a legmagasabb csúcsokra húzódnak vissza.

Egy kováccsal mászóvasakat csináltattam, nehogy úgy járjak, mint amikor a markhorra cserkésztünk és kis híján a mélységbe csúsztam. Leh, Ladakh fővárosa is (170. kép) 4500 m magasan fekszik, tehát nem sokkal alacsonyabban, mint a Mont Blanc csúcsa. Vadászterületem még 1000—1200 méterrel magasabb, e szerint nagy szükségem lesz a mászóvasra.

166. A khaltsei híd és erőd az Indusnál.

167. Az Indus-folyó Ladakhban.

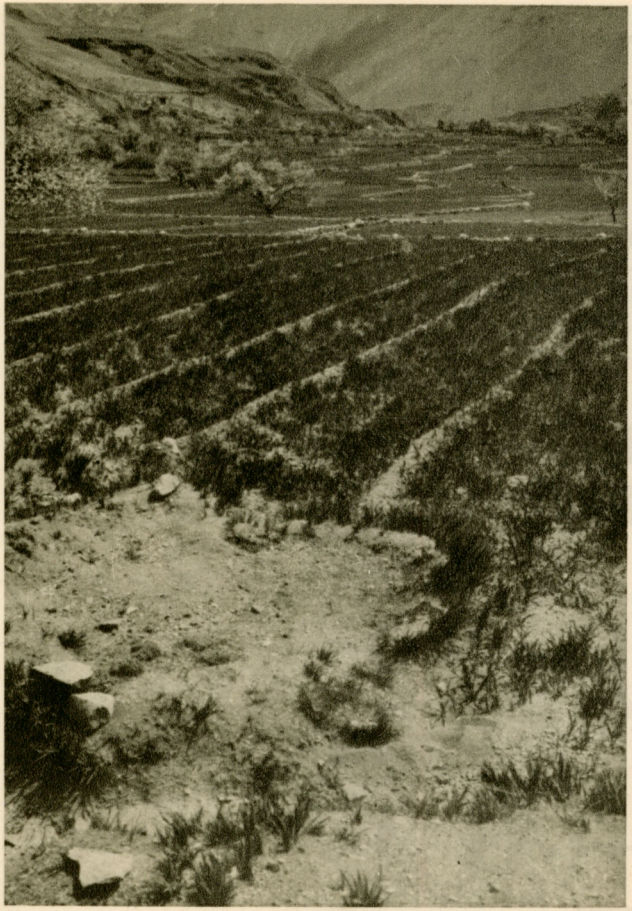

168. Tipikus ladakhi vetések.

169. Imafal Ladakhban.

170. Leh, a civilizáció végállomása.

XIII.

IBEX ÉS BHARAL.

Ibex-vadászat a Sabu- és Nang-Nullahban. — Hogyan fényképeztem le egy élő kőszáli kecskét a sziklán. — Bharal-vadászat. — Remek tarka vadkacsák és hógalambok az Indus partjain.

Május 8. Korán reggel elhagytuk Leh-t. Közvetlen célunk a Sabu Nullah volt, ahol Ibexre szándékoztam vadászni. Délután megérkeztünk a Sabu nevű faluba. Még jóformán fel sem állítottuk sátrainkat, máris megpillantottam az első csapat Ibexet. Feledhetetlen látvány volt és éppoly szerencsés alkalom, akárcsak amikor az első markhorokat láttam, szintén röviddel a Limber Nullah-vadászterületre való megérkezés után. De ezek az első Ibexek még gyengéknek látszottak. Estefelé Kalil még öt bakot fedezett fel, amelyek mintha már megfelelőek lettek volna. Megcserkésztem ezeket is, de kiderült, hogy csak közepes példányok voltak.

Május 9. Két shikarrim a falubeli shikarrikkal különböző irányokban kimentek, sok vadat láttak, de elejtésre alkalmasat nem. A Sabu Nullah csak 8 km-re van Leh-től, talán ezért nincs a vadnak itt elég nyugalma.

Május 10. Átköltöztünk a Nang Nullah-ba, tizenöt km-nyire Sabutól. Ez a völgy három év óta el volt zárva, Mr. Thorp, a Maharaja vadászati főfelügyelője mégis készséggel rendelkezésemre bocsátotta. Nagyon helyes eljárás, hogy az egyes völgyeket éveken át, többnyire nyolc évig zárva tartják, hogy a bakok megerősödhessenek. Mindamellett kevés bizalommal néztem a dolgok elébe, mert a helybeli falusi shikarri, akit áthivattam Sabuba, azt mondta, hogy a Nang Nullahban ugyan sok az Ibex, de nem valami különös példányok. Szerencsére kiderült utóbb, hogy ez a derék kashmiri vadász véletlenül éppen ellentéte volt a mi otthoni vadászaink többségének, tudniillik nem nagyította a dolgokat, mint ezek az utóbbiak szokták.

Alighogy délután a táborhelyre értünk, Kalil, második vadászom, azt jelentette, hogy tizenhat erős bakot figyelt meg. Azonnal szemügyre vettem ezeket a harmincszorosan nagyító, kitűnő látcsővel, amelyet a Roosevelt-fiúk ajándékoztak shikarrimnak Tientchanban. Remek látvány volt ! A tizenhat bak közül négyet elsőrangúnak ítéltem. Nyomban elindultunk fölfelé, de sajnos, a szél kedvezőtlen irányból fújt és aznap este nem bírtuk megközelíteni az állatokat. Három órán át szünetlenül figyeltem a ritka és csodaszép vadat, körülbelül 800 lépésnyi távolságból, kitűnő Zeiss-látcsövemmel. Már ez a látvány maga megérte a fáradságot, de képzelhető, mennyire vágyódtam már vadászni a tizennégy napi fárasztó menetelés után.

Május 11. Ma reggel, nagy örömömre, az egész Ibex-csapatot még ugyanazon a helyen láttam. Előbb azonban ismét órákhosszat figyeltük az állatokat, mert a shikarrik állítása szerint nem szabad addig közelíteni hozzájuk. amíg legelnek, mert ilyenkor azalatt, amíg felér az ember, gyakran messzire szétkalandoznak és könnyen észrevehetik az embert.

Várni kell, míg elhevernek, akkor sokkal könnyebb a közelükbe jutni, mert az ember biztosan tudja a helyet, hol telepedtek le és az állatok csak ebből az egy irányból vehetik észre a közeledőt. Tehát az ember is csak ezt az egy helyet kell, hogy figyelje, ami nagyon megkönnyíti a cserkészést. Természetesen mindenben megfogadtam a két hallatlanul tapasztalt vadász tanácsát, akik hatszor bejárták Tientchant, négyszer a Pamirt s ezenkívül harminc év óta cserkésztek Kashmir minden vidékén. A kőszáli Ibex-bak egyébként nappaljáró és nem éjszakai vad, mint a mi szarvasunk.

Minden úgy is történt, mint ahogy a shikarrik előző nap mondották. Az Ibexek — a shikarrik leírása szerint — hajnali öt órakor mennek legelni és körülbelül hét-nyolc óra tájban telepednek le, de rendszerint csak egy órára. Akkor ismét felkerekednek és délig legelésznek. Ezután megint elhevernek, de most már két-négy órára s ez a megközelítésre a legalkalmasabb idő.

Egész reggel figyeltem a bakokat. Mikor úgy tizenegy óra után másodízben letelepedtek, mi is elindultunk. Két óra alatt már az Ibexek fölött a hegygerincen voltunk; erre a szél miatt volt szükség. Hanem ezt a szédítő magasságot (5300 m) már ugyancsak megéreztem, ami a lélekzést illeti. Igaz, hogy a pompás bakok látványa annyira felvillanyozott, hogy minden egyébről elfeledkeztem. Inkább este vagy menetelés közben éreztem, milyen nehéz a lélekzetvétel. Százszor is le kellett ülnöm, hogy levegő után kapkodjak. Mikor felértünk a gerincre, leültünk és kifújtuk magunkat. Aztán a sziklafalak mentén egészen addig a kis völgyig kúsztunk, amelyben a bakok letelepedtek. Amint Rahima egy sziklához ért, hátraintett nekem, hogy alattunk kétszáz lépésnyire vannak az Ibexek. Megvallom, a

szívem erősen dobogott, amidőn letekintettem. Előbb persze meg kellett nyugodnom, nehogy elhibázzam a lövést. Amúgyis nehéznek ígérkezett a dolog, mert egypár bak már föltápászkodott és az a gondolat is zavart, hogy ha most hibázok, akkor elszalasztom a jó alkalmat és talán az egész 1.600 kilométeres nehéz út kárbavész. A tíz bak közül kiválasztottam a legszebbet — egy feketét — és tüzeltem. Szörnyűködve vettem észre, hogy a golyó körülbelül 30 cm-nyire fegyverem csöve előtt egy sziklacsúcson lepattant Ilyesmi csak akkor eshet meg, ha az ember a látcsövön át céloz, mert ez körülbelül tíz centiméterrel a cső fölött van elhelyezve és a látcső célzókeresztje ezért nem födte a kiálló szikla csücskét. Erre igazán gondolnom kellett volna. Izgalmamban oly ostobán viselkedtem, mint valami gimnazista vagy kezdő kocavadász.

Szinte dühroham fogott el, amint — természetesen — mind a tizenhat bak eszeveszetten menekült és izgatott állapotomban ismét elhibáztam egyet, egész közelről. Néhány bak a szemközti lejtőn jött fölfelé, körülbelül 300 lépésnyire tőlem megálltak ; itt végre egyet pontosan találva, elejtettem. Az első tehát megvolt ! Leírhatatlanul jó érzés volt ez. Mégsem fáradtam hiába, egy jó Ibexre már szert tettem.

Ekkor látom, hogy egy pompás bak jobbra tőlem eltűnik egy szikla mögött. Tudtam, hogy a szikla mögött van az a szakadék, amelyben előző nap a bakokat pihenni láttam. Gondolom magamban, nagyszerű lenne lefényképezni a bakot, hiszen feltétlenül át kell mennie a szakadékon. Ötven lépésnyire jobbfelé futottam, a szakadék alsó széléig és máris hallottam a pata-koppanásokat a köveken. Gyorsan előkaptam a fényképezőkészüléket. Egy fél perc sem telt el és alig 60 lépésnyi távolságból éppen abban a pillanatban sikerült megörökítenem a bakot, amidőn a

171. Kalil kényelmetlen ösvényen.

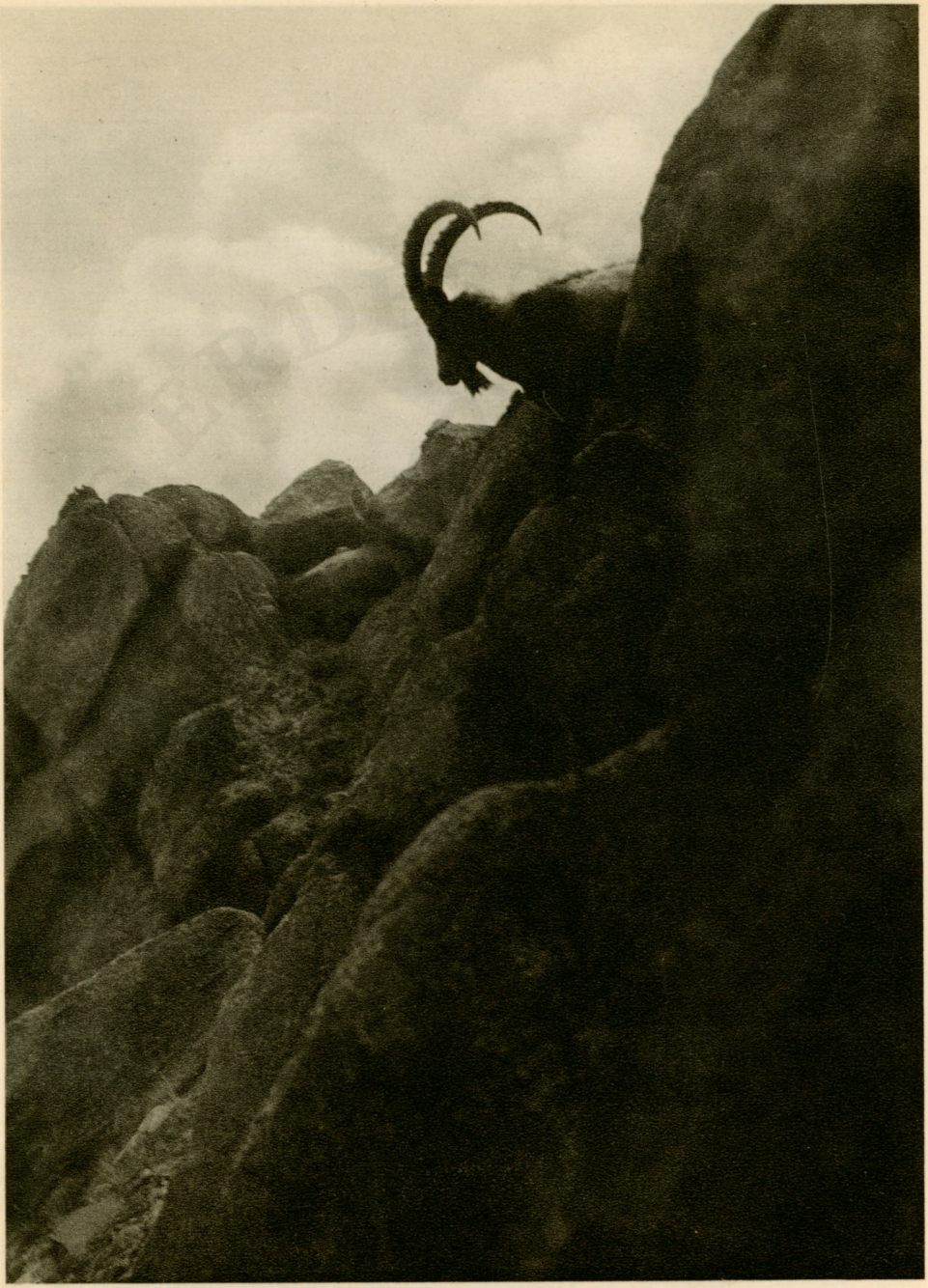

172. Első fényképem az Ibex-bakról.

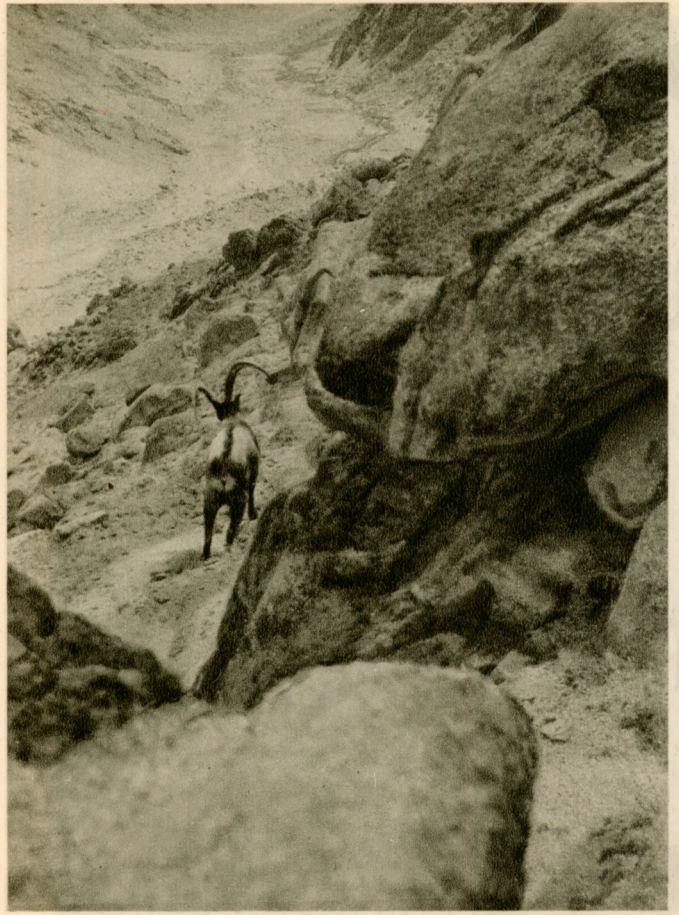

173. Második felvételem : a völgybe figyelő Ibex-bak.

174. Harmadik felvételem : a távolodó bak.

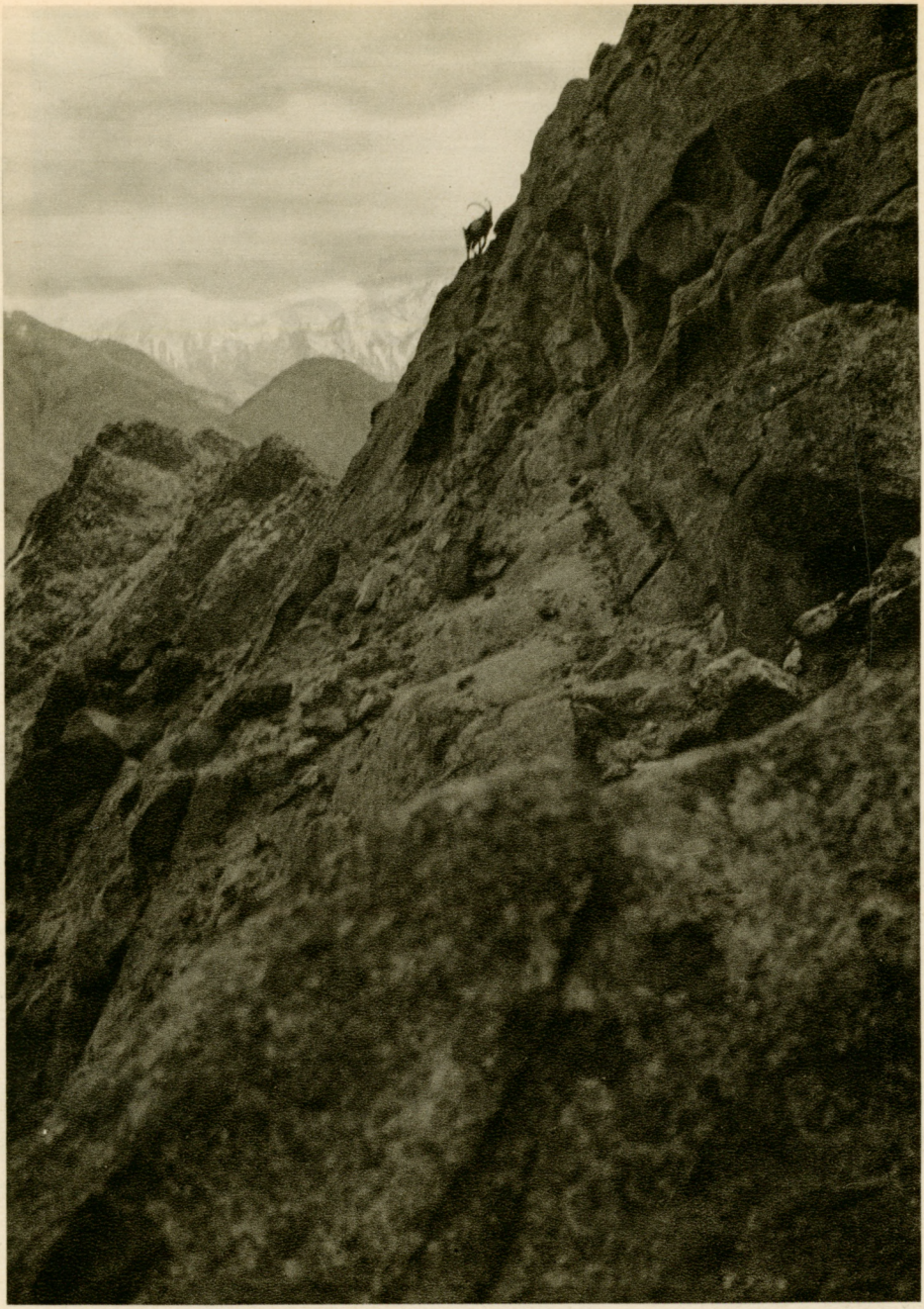

175. Negyedik felvételem: a bak felkapaszkodik a sziklafalon.

szikla mögül oldalvást előbukkant. (172. kép.) Erre az állat vagy húsz ugrás után megállt és lefelé figyelt a völgybe, ahol a kulik várakoztak. Ebben a pillanatban csináltam róla a második felvételt. (173. kép.) Tíz lépés után ismét megállt figyelni s ekkor harmadszor is lefényképeztem. (174. kép.) Ezután a bak lassan fölfelé indult egy sziklafalon és én még egy negyedik, utolsó képen is megörökítettem. (175. kép.) Ez volt a legszebb, éppen a sziklafal oldalán. Hanem most már legfőbb ideje volt, hogy lőjjek és százötven lépésről el is ejtettem a csodaszép állatot, amely a sziklákon legurult. Remélem, hogy a páratlanul ritka felvételek jól sikerültek, sajnos, nap ellen kellett fényképeznem.

Csak mikor már elterült a bak, akkor láttam, milyen óriási egy állat. (177., 178., 179. kép.) Pontosan 44 inch-es volt, ami Ladakhban igazán kapitálisnak számít, ha Tientchanban nem is. Közben az első bakot is odahozták és a ritka «doublette»-t is lefényképeztem. (176. kép.) De ha az élő bak fényképei jól sikerülnek, akkor ez az egész expedíciónál is érdekesebb eredmény lesz, mert még sohasem sikerült senkinek ilyen magasságban eleven Ibexről felvételt készíteni. Remélem is erősen, hogy a képek, amelyeket egyedül a véletlennek s a rendkívül kedvező, hihetetlenül ritka alkalomnak köszönhettem, jól sikerültek. Leírhatatlanul szép látvány volt a hatalmas bak, amint a meredek sziklán fölfelé kúszott, háttérben a Himalaya mérhetetlen, hóval borított óriásaival.

A filmeket még aznap külön futárral Lehbe küldtem, ahonnan postán Srinagarba irányíttattam. Egyidejűleg írtam a srinagari fényképészemnek is, hogy készítsen másolatokat a felvételekről és küldje el azokat légi postával Európába, a megadott címekre. Édesanyámnak, Marienak,

Istvánnak, Wenckheiméknek és még egypár kedves barátomnak küldettem a képekből. Ezek tehát előbb fogják látni a felvételeket, mint én magam, hiszen én csak június végén érek vissza Srinagarba.[1]

Este nagy lakomával ültük meg a szép napot. Az Ibex húsát nyárson megsüttettem és shikarrijaim körében jó hangulatban fogyasztottuk el a kitűnő pecsenyét. Olajban sütött pompás pisztráng is szerepelt a menün előételnek. Horog nem volt velünk, a pisztrángokat e szerint hegymászóbotokkal kellett agyoncsapnunk a patakban. A shikarrik e tekintetben bámulatraméltó ügyességet és gyorsaságot tanusítottak. Különben sincs türelmem a halászathoz, képtelen volnék órákon át ülni a víz mellett, mint oly sok flegmatikus angol teszi. Inkább kedvemrevaló a cserkészés, a vadászat, a folytonos mozgás és helyváltoztatás.

Hét napja, amióta Leh-t elhagytam, az idő szinte óránként változott. Forró napsütésre rendesen hirtelen hóvihar következett, de többször esett a hó, mint amennyiszer a nap kisütött. Az Indus völgye Leh körül kiszélesedik, de itt ismét egészen összeszűkült és állandóan a folyó mentén lovagoltam egy körülbelül 30 cm széles ösvényen, hatalmas sziklafal tetején. Lovaglás közben abban az állandó kísérletezésben találtam szórakozást, hogy a falvakban bérelt lovakat rászoktassam arra, hogy lehetőleg ne a meredek szakadék külső szélén, hanem a keskeny ösvény belső oldalán járjanak. A kísérlet ugyan mindig eredménytelen maradt, mert a lovak bámulatos következetességgel állandóan a szakadék szélén mennek, úgyhogy az ember kénytelen egyenesen letekinteni a nyugtalanító mélységbe. A lovak úgylátszik nem

[1] Ez a fényképsorozat megjelent az «Illustrated London News» 1930. évi december hó 6-i számában és még hozzá szép honoráriumot is kaptam érte.

ismerik a szédülést, ez lesz az említett szokás oka.[1] A shikarrik mindig jót mulattak hiábavaló igyekezetemen, hogy a lovakat megneveljem; ők ismerik ezt a szokásukat és egyáltalán nem törődnek vele.

Újra meg újra feltűnt nekem, milyen sajátságos alakzatokat öltenek a hegyek, különösen pedig a sziklák. (180., 198. kép.) Mindez természetesen nagyban elősegíti a buddhista miszticizmust, amelynek ez a szegény, hátramaradott nép annyira hódol. Ez magyarázza meg a lámaizmus nagy hatalmát is, amely tisztán a miszticizmuson alapszik. A nép egész nap a szabadban tartózkodik és amikor pihenő közben a hegyek kísérteties alakzatait bámulják, isteni jelentőséget tulajdonítanak azoknak.

Május 15. Gaikból S u m a t a n g-ig, 27 km. Félig lovon, félig gyalog tettem meg az utat. Ekkor láttam az első b h a r a l-csapatot is, de nem volt közte megfelelő példány. Elvonultunk egy falu mellett, «Kaiser» volt a neve. Egészen németesen hangzik, úgylátszik van egy hasonló ladakhi szó is, de nincs összefüggése a német szóval. A falunál két asszony jött elénk és a bennszülöttnek, aki a lovamat vezette, lisztet adtak és ebbe valami sörhöz hasonló folyadékot töltöttek. Megszagoltam és egészen gusztusosnak találtam, erre meg is ízleltem, kísérőim nagy álmélkodására. Kitűnő volt! Talán azért ízlett annyira, mert már egy hónapja egy csöpp szeszt sem ittam. Egyébként annakidején Afrikában is megkóstoltam a négerek sörét, utitársnőim nagy megrökönyödésére. A következő faluban az előljárót tökéletesen berúgva találtuk, nyilván ő is abból a sörből nyakalt be. Jellemző, hogy milyen

[1] Baktay Ervin jó magyarázatát adja a ladakhi lovak eme szokásának «A Világ Tetején» c. művében, amelyről már az előszóban említést tettem.

vendégszeretők ezek a szegény emberek. Megkérdeztettem az asszonyoktól, miért hoztak sört és azt felelték, hogy két évvel ezelőtt egyszer — éppen csak egyszer — találkoztak az én lovam vezetőjével s ezért hoztak neki üdítő italt. Tehát nemcsak a Maharaják vendégszeretők, hanem eme kietlen ország szegény népe is!

Május 16. Sumatang—M a h i j a, 23 km. Eredetileg hosszú menetet akartunk csinálni, egészen Nima Mud-ig, de délben megint egy csapat bharal került elénk, köztük néhány jó bakkal. Az volt ugyan a szándékom, hogy majd csak visszatérőben külön vadászom erre a vadra, mert a bharal a leggyakoribb állat a Himalayában s ezért nem helyeztem olyan nagy súlyt elejtésére, mint a ritkább vadfélékére. De ha már elém került a csapat, gondoltam, megnyerem azt a két-három napot, amit egyébként visszajövet tisztán csak reájuk fordítanék. Elhatároztam tehát, hogy lehetőleg elejtek egyet, noha a csapat az Indus túlsó oldalán volt, körülbelül 300 lépésnyire tőlünk (181. kép.)

Éppen egy nagy kő állt előttem, nyugodtan lefeküdtem tehát és a távcsövet beállítottam 300 méterre. Egészen nyugodt voltam, nem olyan izgatott, mint amikor az Ibexeket lőttem és megbíztam kitűnő 8·60-as Magnum Manlicher-Schönauer-fegyveremben, amelyet elutazásom napján Wienben Springertől vettem, s a nagysebességű, rézhegyű töltényekben. A kőre feltámasztott fegyverrel lőttem és az első bak a lövés helyén, tűzben elesett. Erre a csapat megugrott, majd a velünk szemközt emelkedő sziklafalon megállt. Tapasztalt vadászaim, mint jómagam is, a távolságot 400 lépésre becsülték. Ismét nyugodtan, feltámasztva lőttem és a mögöttem összegyűlt karaván óriási gaudiumára a második bak is tűzben maradt a helyszínén. A shikarrik, akik az egészet látcsövön figyelemmel kísérték, figyelmez-

176. Ibex-doublettem.

177. Óriási Ibexemmel a sátor előtt.

178. Kalil, kapitális kőszáli kecskémmel.

179. Óriási Ibexemmel a sátram előtt.

180. Vízmosta barázdák a homokkő sziklafalon.

tettek, hogy még egy szép bak van a csapatban és ezt meg is mutatták nekem. Hanem ez a lövés rövidre sikerült. Repetáltam és ezúttal a harmadik bak is legördült a sziklákról.

Ekkor hozzám lépett Rahima, szerencsét kívánt a lövéseimhez és kijelentette, hogy nagyon meg van elégedve velem; ugyanis az Ibexek esetében cudarul szitkozódott és leplezetlenül értésemre adta, hogy ha majd az Ovis Amonra is olyan rosszul lövök, mint az Ibexekre, akkor jótállhat arról, hogy Ovis Amon nélkül fogok hazamenni, mert ezt nem lehet annyira megközelíteni, mint ahogy a szerencsés körülmények folytán az Ibexeket megközelíthettük. Miután Rahima elmondta, ami a szívén feküdt, felszólított, hogy lőjjek még egy Bharalt, mert ebből a vadból négyet szabad elejteni. Ibexből, markhorból és Ovis Amonból ezzel szemben csak két-két darabot, a tibeti gazellából pedig csupán egyet szabad lelőni.

Hanem a csapat most már megint tovább ment, fölfelé a sziklákon. De a shikarrik nyomatékosan megkértek, lőjjek még egyet, nemcsak a már említett okból, hanem azért is, mert az első három bak nyomban holtan terült el és ők, mint mohamedánok, csak olyan állat húsát ehetik — akárcsak a zsidók, — amelyiket maguk szúrtak le. Tudniillik még élnie kell a vadnak, vagy legalább még vonaglania, akkor aztán a nyakába szúrva megölik. Hanem a bharalok már ötszáz lépésnyire távolodtak. Bár a három hosszú lövés ugyancsak megerősítette bizalmamat új fegyveremben, ötszáz lépésről mégsem akartam lőni. Ekkor Kalil még egy igen erősen kifejlett bakot fedezett föl. Amint tizennyolcszorosan nagyító látcsövemet a csapat felé irányoztam, a bakot jól meg tudtam különböztetni a többitől. De mikor a fegyverre szerelt látcsövön át akartam

célbavenni, nem tudtam már határozottan megállapítani, melyik a kérdéses erős bak. Jóideig tartott a huzavona, a távcsövek cserélgetése miatt, míg végre tüzeltem és a negyedik bak is legurult a sziklákon. De nem volt még halott, újra meg újra talpraállt. Erre aztán embereim akik feszült figyelemmel kísérték az eseményeket, magukonkívül voltak az örömtől és három fickó azonnal átgázolt az Indus jéghideg vizén, hogy az utolsó bakot leszúrják, mielőtt kimúlnék. Hihetetlen merészséggel vágtak neki a sebes folyónak. (183. kép.) Sajnos azonban, a bak ismételten feltápászkodott és a shikarri nem bírta elcsípni. Érdekes volt a meredek sziklákon ezt a kergetőzést az innenső partról figyelni. A bak végül is eltűnt egy megközelíthetetlen nullah-ban.

Nem emlékszem, hogy valaha egymásután négy vadat ilyen nagy távolságból lőttem volna. L u k i val egyszer Stomfán hét dámsutát hibátlanul leszedtünk 7 lövéssel egy szikláról, de legföljebb 300 lépésről. Igazán meg lehettem elégedve új fegyveremmel. Előre örültem az Ovis Amon-vadászatnak, ahol majd alkalmam lesz fegyverem hordképességét és pontosságát a legnagyobb távolságról is kipróbálni. Persze nem feledtem el, hogy a nagy távolság dacára azért lőttem olyan jól, mert a bharalokat nem tartottam nagyon fontosaknak s ezért egészen nyugodt voltam.

Közben embereim visszatértek, átlovagolva ismét az Induson. Hozták a három Bharal-fejet. Lefényképeztem a vízben nyargaló alakokat, majd a szép állatfejeket is, ugyanazon a kövön, ahonnan lelőttem a bharalokat. (182., 184. kép.) A bharal is nagyon hasonlít a mufflonra, de a szarva nem köralakban hajlik vissza a nyak felé, hanem egy kis csavarodással kifelé fordul. Remek állat.

Még három napi út az Ovis Amon-területig. Déltájban még egy csodaszép, rendkívül ritka vadkacsát lőttem. Hófehér testén csak a hátát és szárnyait tarkították fekete tollak, a feje pedig egészen zöld volt. A pompás példány bőrét gondosan húztuk le, hogy kitömethessem. Vacsorára még öt hógalambot lőttem a sátor előtt. Ez is szép, eredményes vadásznap volt.

Május 17. Mahija—Nima Mud, 22 km. Az út nagyrészét gyalog tettem meg. Sajnos, nem juthattunk messzebb, mert a lovakat és jakokat már előző napra rendeltük Nima Mudba, mi azonban a bharal-vadászat miatt elkésve, csak egy nappal később értünk oda. Az emberek azt hitték tehát, hogy nem jövünk és hazaküldték a lovakat. De útközben azért megint láttunk valami érdekeset, mégpedig vadlovakat. Éppen arról beszéltünk Kalillal, hányféle vad él Ladakhban. Felsoroltuk az Ibexet, a bharalt, a sharput, az Ovis Amont s a tibeti gazellát és Kalil hozzátette, hogy még vadon élő jak (196. kép) és ló is akad. Alig tíz perccel később lovam vezetője egy távoli vadcsapatra mutatott. Midőn látcsővel jobban megnéztük, Kalil azt mondta, hogy vadlovak. Igazán különös volt, hogy éppen akkor tűntek fel, amikor beszéltünk róluk. Egy óra mulva egy magányos vadlovat pillantottunk meg. Óvatosan megcserkésztem és szerencsésen le is fényképeztem hatvan lépésről. (193. kép.) Ezek a vadlovak rendesen barna, erős kis állatok és éppoly félénkek mint a többi vadféle.

XIV.

OVIS AMON. — TIBET HATÁRÁN.

Fölfelé az Indus völgyében. — A rettenetes szél. — Nomád pásztorok. — Rossz kilátások. — Ovis Amon-doublettem, 660 lépésről. — Havasi farkas. — A tibeti gazella. — Ladakhi eredményeim.

Május 18. Nima—G a n g r a Le,[1] 52 km. Ez volt eddig a leghosszabb menet, de egyben az utolsóelőtti hosszú menet is. Szükség volt megduplázni a napi meneteket, hogy holnapra elérjük expedíciónk végcélját, a tibeti határt, Ovis Amon-vadászterületemet.

Ismét sok vadlóval találkoztunk. Újabb fajta vadkacsát is lőttem, egészen vörösesbarna volt, zöld szárnyakkal. Rengeteg különféle vadkacsát láttunk, igazán sajnáltam, hogy nem vagyok járatosabb az ornitológiában. Milyen öröme telt volna az öreg T r a u t t m a n n s d o r f f nak ilyen közelről annyiféle vízimadarat megfigyelni! Errefelé nem vadásznak a vízivadra, ezért nem is félnek és egész közel engedik magukhoz az embert.

[1] A «Le» szó táborhelyet jelent, míg a «La» szó hágót (Zoji La, Fotu La stb.); Gangra Le tehát nem helység, csak egy táborozásra alkalmas hely neve.

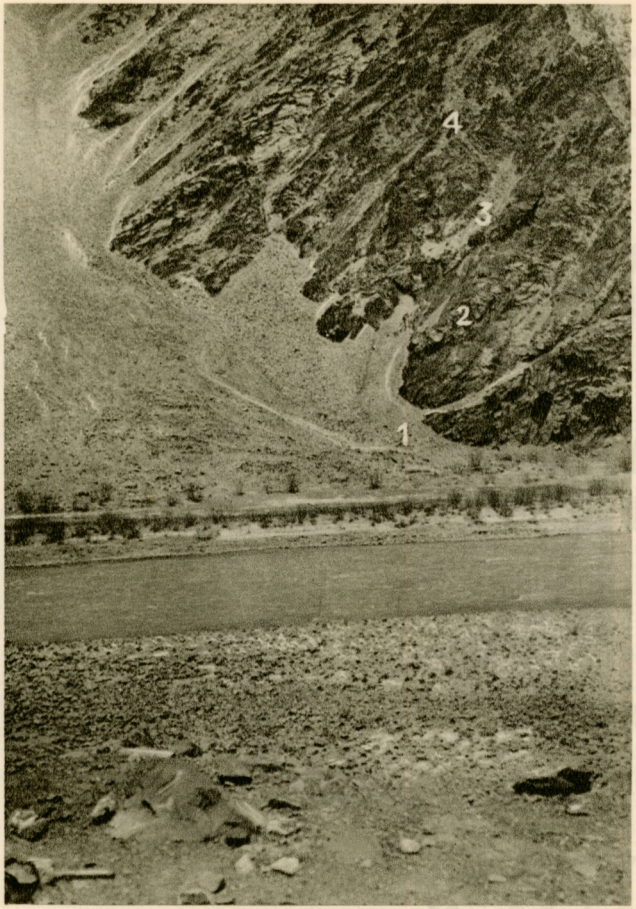

181. A szikla, amelyen három bharal-bakomat lőttem. A számok jelzik a lövések helyeit.

182. Három bharal-bakom feje.

183. Sultana átgázol az Induson bharaljaimért.

184. Pompás bharaljaim és «kapitális» ballábam!

Délben átgázoltunk az Indus-folyón, Loma mellett. A víz csípőig ért, de az átkelés símán ment. (186., 187., 190. kép.) A völgy itt körülbelül 3—10 km széles és óriási jak-, juh- és egyéb nyájak legelésznek benne. A pásztornép nomád életet él, a nagy hideg és a szörnyű szél dacára is nyomorúságos sátrakban tanyáznak asszonyaikkal, gyermekeikkel és kutyáikkal egyetemben. Szinte hihetetlen, hogy ezt az időjárást, különösen az állandó szélviharokat, el bírják viselni. Sohasem laktak még házban, ezek voltak az első igazi nomádok, akikkel valaha találkoztam. (185. kép.) Sátraikban leírhatatlan piszok uralkodik. A nők egyedüli fényűzése a nyerstürkizből készült primitív ékességek; de apró bronzcsészéik is vannak, amelyekben állandóan ég az olajban úszó kanóc, Buddha tiszteletére. Ezekben a hitvány sátrakban születnek, házasodnak és halnak meg a szegény nomádok.

Itt is kilométer hosszúságban nyúlnak el az úgynevezett imafalak, amelyeket évezredek óta összegyüjtött kövekből emeltek. (169. kép.) A fal tetejére helyezett kövek mindegyikén mindig ugyanaz a mondás áll bevésve, többé-kevésbbé művészi munkával: O m m a n i p a d m e h u m — magyarul: «Ó, te drágakő a lótuszban!»

A felső Indus-völgyben húzódik a többezeréves régi karavánút, amelyet az Indiából és Kashmirból Tibet felé igyekvő zarándokok használnak. A buddhisták Lhassába zarándokolnak, a buddhizmus pápájához, a Dalai Lámához. Sok ilyen zarándokkaravánnal találkoztam, vagy Lhassa felé mentek, vagy visszatérőben voltak onnan. Némelyik zarándoknak lova is volt, hogy az eleséget és cókmókot cipelje, de a legtöbb csak gyalogosan vándorolt, minden holmiját a vállán hordozva.

Ladakh-ot gyakran Nyugat-Tibetnek is nevezik, mert eredetileg Tibethez tartozott. Élénk kereskedelem folyik

Ladakhon át Tibettel, a fő árucikkek tea, kelmék, liszt és türkiz. A legszebb türkizek Tibetből erednek és a bennszülött nők mindig türkizekkel ékesítik fejdíszeiket. Legyen gazdag vagy szegény, a ladakhi nőnek feltétlenül ilyen kék türkizdíszekkel kell parádéznia ; a kövek legföljebb minőség dolgában térnek el egymástól.

Vallási szokás Nyugat-Tibetben, hogy minden hágó tetején és minden magaslaton nagy kőrakásokat halmoznak fel. E kőrakásokra feliratos kőlapokat tesznek és zászlókra emlékeztető rongydarabokat tűznek, a tetejébe pedig a vidéken előforduló és elesett vadfélék szarvait helyezik dísznek. Olykor egész csomó ilyen szarvat látni. Eddig útközben főleg bharal- sharpu- és jakszarvakat láttam a kőrakásokon, de itt a völgy bejáratánál néhány remek Ovis Amon-szarv fogadott, biztató előjelképpen, hogy már e remek vad hazájában járunk.

Táborhelyünkre érkezve, megint ismétlődött az a szerencsés körülmény, hogy mint annakidején a markhorral és az Ibexszel történt, itt is, alighogy a sátrakat felállítottuk, máris megláttuk az első Ovis Amon-okat. Igaz, hogy csak nőstények voltak, de ez is jó előjelnek számíthatott. Ez a terület — a Kuyul Nullah (199. kép) — egyike a legjobbaknak, mert nyolc évig el volt zárva és a bakok megnőhettek. Csak két év óta nyitották meg újra a völgyet, ezalatt már négy elsőrangú bakot el is ejtettek itt. Az Ovis Amon a legnehezebben elérhető vad számunkra, mert oly messze él Európától és amellett egyre csökken a számuk. Az Ibex is csodaszép állat, de már a kisázsiai Taurusban is elejtettem néhányat 1914-ben, amikor Ernst Lynarral vadásztam ott és még közelebb is található, pl. Olaszországban és a Vörös-tenger környékén. Az Ovis Amon tehát minden vadász szemében a legbecsesebb vadak egyike.

Május 20.-án a falusi előljáró — Ladakhban ezt «Goppá»-nak nevezik — a táborozó helyhez vezetett bennünket, ahonnan már meg lehet kezdeni a cserkészést. Induláskor azt állította a jó ember, hogy tíz kilométernyire kell mennünk, de a valóság az volt, hogy csak késő este értünk célhoz, tehát kb. 40 km-es utat kellett megtennünk. Az itteniek-nek fogalmuk sincs a távolságokról. Idejük van bőven (nem úgy mint nekem !), órájuk nincs, így hát sohasem lehet tőlük a pontos távolságot megtudni. Amióta Srinagart el-hagytam, még csak egyetlen napot szentelhettem a pihe-nésnek — Lehben — és úgy terveztem, hogy most egy napig pihenni fogok. Különösen a rettenetes szél viselt meg, el nem mondhatom, mennyire kimeríti az embert. De miután csak estére érkeztünk meg a táborhelyre, a pihenőnapból megint nem lett semmi.

Május 21.-én indultam először Ovis Amon-ra cserkészni. Reggeli hat órától esti hatig tartott. Előbb megint száz-számra láttunk vadlovat, ami már bosszantóvá kezdett válni, mert a messzeségből az ember egy ideig azt vélné, hogy Ovis Amon-csapatot lát, míg látcsővel jobban szem-ügyre nem veszi őket. Később aztán tényleg felfedeztünk egy csapat Amont, de csak hitvány bakok voltak ; majd bharalokat láttunk, sőt tibeti gazellát is, amely kizárólag csak Tibet és Kína határvidékén található. De csupa nős-tény volt. Azután megint hét Amon tűnt fel, egy fejlettebb, de lövésre még mindig nem alkalmas bak is volt köztük.

Már az első tapasztalatokból láttam, hogy ezzel a leg-nehezebben megszerezhető vadfélével nem fog olyan gyor-san menni a dolog, mint az előzőkkel. Markhort már a második, Ibexeket a harmadik cserkészés alkalmával sike-rült elejtenem, sőt bharalt még útközben is, de itt, az Amon-vidéken, egyre csökkentek vérmes reményeim. Lel-

kesedésemet nyilván a leírhatatlanul kellemetlen, hideg, csípős szél is segített lehűteni. Két nappal előbb, a széles Indus-völgyben már vagy négy órán át annyira kínzó volt a szél, hogy egyrészt azt gondoltam, nem lehet tovább elviselni, másrészt azzal vigasztalódtam, hogy rosszabb már igazán nem lehet. Most aztán láttam, hogy bizony lehet rosszabb is. És bizony el kellett viselnem!

Kalil, a második shikarri, aki pedig már jobban megszokhatta a Himalaya klímáját, mint én, egész betegen tért vissza a táborba tegnap este. Jelenleg a sátorban fekszik, szolgálatképtelen. Ez nagy veszteség, mert a terület 40 mérföld hosszú és 20 mérföld széles, eszerint túlnagy ahhoz, hogy egy szál shikarri áttekinthesse. Éppen ezért hoztam magammal kettőt — és most az egyik megbetegedett! De ugyanakkor megelégedésemre szolgált a tudat, hogy én, az elkényesztetett európai, jobban ellen tudtam állni a rettenetes időjárásnak. Pedig nem védekeztem ellene sokkal jobban, mint a többiek. Menetközben ugyan felhúzhattam volna nagy bundámat, de nem vitt rá a lelkiismeret. Hiszen mindig elől mentem és húsz emberem látta volna, milyen jó meleg bundában sétálok, míg ők ugyancsak vacogtak hitvány és vékony ruházatukban. Ez a gondolat nagyon bántott volna s így inkább magam is dideregtem. Most pedig, itt a magas hegyvidéken, amúgy sem húzhattam volna fel a hosszú bundát, mert akadályozott volna a kapaszkodásban. E szerint ki kellett állnom a szelet, mint ahogy embereim se tehettek egyebet.

Ma voltam először életemben csaknem 7000 méteres magasságban. (Térképem 21.000 lábat mutatott.) Csak nagyon lassan bírtam fölfelé haladni, mert folyton kifogyott a lélekzetem. A Mount Everest-expedíció szegény résztvevőire gondoltam, akiknek még 2000 méterrel magasabbra

185. Nomád család sátra a tibeti határon.

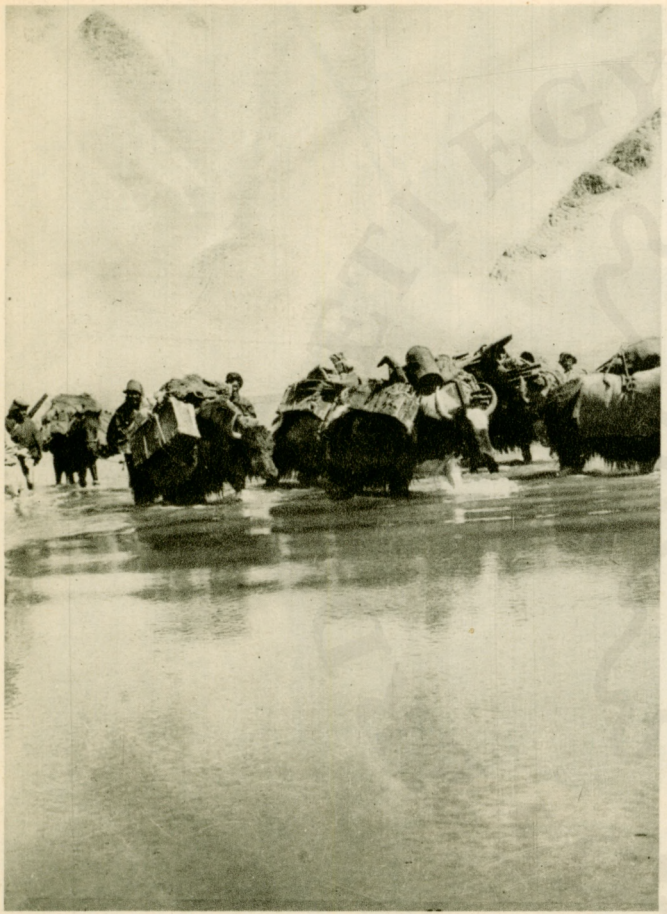

186. Teherhordó jakjaim átgázolnak az Induson.

187. Teherhordó jakjaim átkelnek az Induson.

188. Kalil és lovaim egy lavinán.

189. Kalil a hegyoldal ösvényén.

190. Átgázolunk az Induson.

kellett jutniuk. Hanem a látvány, amely a közel 7000 méteres magasságban elém tárult, leírhatatlanul fenséges volt. Mélyen beláthattam Tibetbe, 7800—8200 méter magas, hóval födött hegyóriások, jégcsúcsokkal koronázott végtelen havasok húzódtak végig a láthatáron. Véletlenül egy alkalmas szikla valamennyire megvédett bennünket a kegyetlen széltől. Ott villásreggeliztünk, a szikla mögé lapulva, szardiniát meg kenyeret, előttünk a Himalaya dicső látképével. De milyen anyagias tud lenni az ember: közben folyton arról álmodoztam, hogy mit nem adnék egy jó adag szalámiért! Hat hónapja nem ettem jóféle hazai «disznóságokat».

Az imént azt mondtam, hogy v é l e t l e n ü l találtunk egy sziklát menedékül. Ez furcsán hangzik. Hanem ez az Amon-terület egészen sajátságos fennsík volt és mindenben elütött az odáig látott hegyi tájaktól. (201. kép.) A hegyek csupa óriási nagy, kerek dombfélék, szikla csak ritkán akad rajtuk. Akárhányszor órákon át kell szenvedni vagy a jéghideg széltől, vagy a szúró napfénytől, mert még akkora kő sem mutatkozik, hogy éppen csak el lehetne bujni mögötte. Sokszor gondoltam, különösen a rettenetes szélfúvás utolsó két napján, hogy egész vagyont megadnék egy 2 méter magas kőért, amely mögé el lehetne rejtőzni a tűrhetetlen szél elől. Nem a hideg meg a hó, hanem a szél tette reám a legleverőbb hatást, de meg kell adni, hogy a napfény is ki tud tenni magáért. Rahima kezét annyira megsütötte a nap, hogy olykor hangosan felordít fájdalmában a szegény. Többi kísérőmnek ajkai is szinte centiméter mély, csúnya, véres repedéseket mutattak fel, és már nem volt vazelinünk.

Én, hála Istennek, az Indiában töltött négy hónap alatt egyszer sem voltam beteg, még csak náthát sem kap-

tam. Az egyetlen kellemetlenség, ami ért, az volt, hogy a bal vállam az erős napsütésben leégett, amidőn Drasban, a rendkívül fárasztó napi menet után nem bírtam megállni, hogy a puha hóban ingujjra vetkezve, ne sütkérezzem öt percig a meleg napfényben. Ez a napszúrás igen fájdalmas volt, különösen ha erősen sütött vállamra a nap.

Amikor tizenegy órai cserkészés után végre hazafelé indultunk, egy hegy peremén négy pompás bharal-bakot pillantottam meg. Sajnos, már észrevettek bennünket, pedig csodaszép látvány volt, amint a remek állatok éles körvonalai a kék ég hátterében megjelentek. Eleinte nem akartam lőni, nehogy az Amonokat zavarjam, különben is túlmesszе voltunk a bharaloktól. De Rahima mégis rábeszélt és 500 lépésre megközelítettük a bakokat. Közelebb lehetetlen volt jutni. A távcsövet négyszáz lépésre állítottam be és jóval magasabbra céloztam. A golyó alig egy-két tenyérnyire a legszebb baktól jobbra csapott le. A távolságot tehát pontosan ítéltem meg. Kétségkívül találtam is volna, de nem vettem számításba a szél erejét, ami pedig ily nagy távnál nagy szerepet játszik. Az erős szél térítette el jobbra a golyót. Puskám igazán nagyszerű. Szinte hihetetlennek hangzik, hogy már másodízben lőttem ilyen pontosan, 500 lépésről. A beállított távcsövön ellenőrizhettem a távolságot.

Május 22. Miután a falubeliek nem jelentettek Amont a közelben, elhatároztuk, hogy táborunkkal még tíz kilométerrel följebb vonulunk egy mellékvölgybe, ahol egy pásztor, aki tehenét ment keresni, pár nappal azelőtt állítólag négy hatalmas Amon-bakot látott. Elküldtük az egyik shikarrit, hogy nézzen körül ott. Én a másik shikarrival egy másik völgybe mentem, de a sok vadlovon kívül, amelyeket kashmiri embereim «dzsangli ghore»-nek neveztek, semmit

sem láttam és 7 órai cserkészés után visszatértem a táborba. Igaz, hogy ma valamivel alábbhagyott a szél, de ezzel szemben reménykedésem, hogy Amont lőhetek, leszállt a fagypontig. Már három napja itt vagyunk, három shikarrival átkutattattam az összes mellékvölgyeket és mégsem került lövésre alkalmas példány. Csak Kalil jelentette, hogy hét bakot látott és kért, hogy holnap nézzek utánuk nagy látcsövemmel. Megbeszéltük, hogy holnap még egy kísérletet teszünk, de ha nem lesz eredmény, akkor egy lovast Lehbe küldök (400 km-nyire) sürgönnyel a kashmiri Maharaja számára, akit megkérek, hogy adjon nekem engedélyt egy Leh-től két napi járóföldre fekvő ismert, kitűnő «elzárt» területen Amonra vadászni. Ez az utolsó próbálkozás.

Május 23. Kimentünk, hogy megnézzük a bakokat, amelyekről tegnap Kalil tett jelentést. De csak egészen hitvány állatok voltak. Ez még elviselhető lett volna, amennyiben bensőmben már úgyis leszámoltam a megváltozhatatlan ténnyel, hogy hiába, nem fogok egyetlenegy Amont se lőni. Tudtam, hogy ugyancsak nagy «blamage» lesz, ha 1600 km-es menetelés és a meglehetősen költséges expedíció után Amon nélkül kell visszatérnem, de, mint annakidején a hóval betemetett Zoji La-hágónál, azzal vigasztaltam magam, hogy indiai utam egyébként oly mesébeillő módon sikerült, hogy nem szabad elégedetlenkednem.

Kedvem amúgy sem volt rózsás, hozzá még a szél is újra veszettül fújni kezdett és egész nap dühöngött. Már valóban úgy éreztem, hogy lehetetlen tovább elviselni. Mindamellett az ilyen egész napon át tartó cserkészés közben sok becses tapasztalatot lehet szerezni. Például alig hinné az ember, hogy oly nagy magasságban (a völgy is 4800—5400 m magasan feküdt) oly nagy tömegben éljen

az apróvad. Nem túlzás, amikor azt állítom, hogy e tekintetben szinte Tótmegyerre képzeltem magam! Legalább 50 nyulat, 30 foglyot, 10 ramchikore-t ugrasztottunk fel lenn a völgyben. Fogadni mernék, hogy száz hajtóval itt egy nap alatt legalább 100 nyulat, 50 foglyot lehetne lőni. Az itteni nyúl és fogoly pontosan olyan, mint a mienk.

Amint este igen rossz hangulatban tértem vissza a táborba, egyszerre csak egy egészen rendkívüli méretű Amon-szarvat találtam a földön. Csak az üres szarv volt, bizonyára egy Amon-bak maradványa, amelyet a havasi farkasok télen széttéptek. Magammal vittem a szarvat, pedig alig bírtam cipelni, oly nagy és nehéz volt. Gondoltam magamban, ha ilyen hatalmasan kifejlett példányok akadnak a környéken, akkor talán mi is találunk élve egypárat. És úgylátszik, a szarv szerencsét hozott (minden vadász babonás egy kicsit!), mert alighogy sátramba léptem, az egyik megfigyelő, a mindig vidám és optimista S u l t a n a, azt jelentette, hogy egész nap szemmeltartott öt nagyon erős bakot. Már feladtam minden reményt és a hír igazán a tizenkettedik órában ért és újra felvillanyozott!

Május 24. Végre! Reménnyel eltelve korán reggel a jelzett helyre mentünk. Már az is egészen csodaszerűen hatott reám, hogy tökéletes szélcsend állt be. Ez magában véve nagy eseménynek számíthatott. Amidőn a helyszínére értünk, a hol a shikarri tegnap azt az öt fejlett bakot meglátta, már csak három kisebb volt ott, amelyeket előző nap szintén megfigyelt a többi közt. De nagy mérgemre megint vagy egy tucat vadló legelészett a bakok közvetlen közelében. Ha ezek nekiiramodnak, mindent elrontanak. Ezért előbb be kellett várnunk, míg ezek a bestiák elhúzódnak. Ez végül be is következett. Egy óra mulva egyszerre csak megpillantottam a hegy élén, az ég kék hátterében,

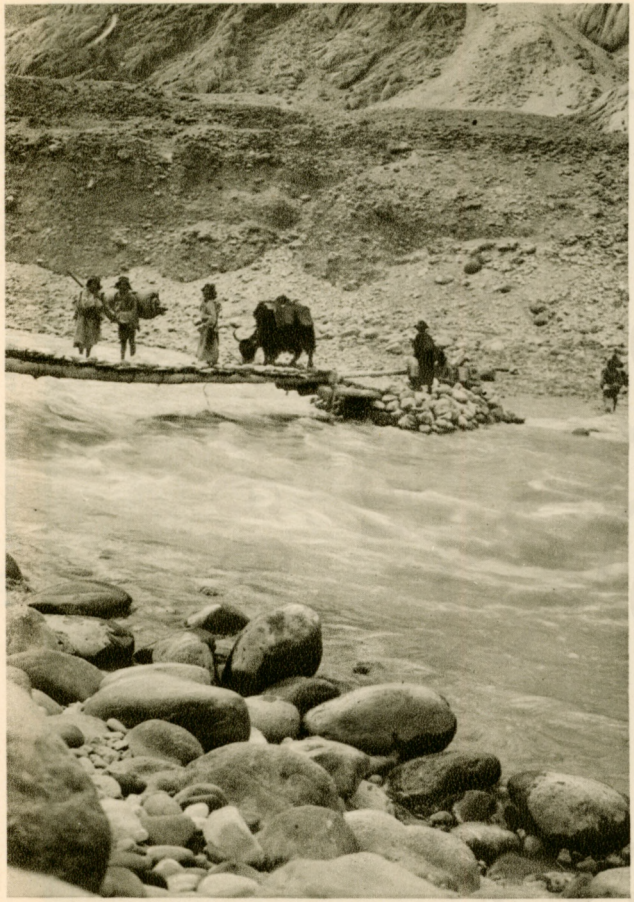

191. Átkelés az Indus-folyó rögtönzött hídján.

192. Lakóház a tibeti határon.

193. Becserkészett vadló.

az öt pompás bakot, amint éppen a mi völgyünkbe ereszkedtek le libasorban. Ugyan másfél kilométernyire voltak tőlünk, de azért erős látcsövemmel megállapíthattam, hogy mindegyik alkalmas lövésre, sőt az első egészen elsőrendű példány. Még egy órahosszat figyeltük az állatokat, hogy mely irányba vonulnak. Lassan legelve vonultak be egy mellékvölgybe, mire mi felmentünk a szomszédos hegyre. Ez a hegy nem volt különösen magas, odahaza 1 óra alatt megmásztunk volna egy ilyen hegyet, de nekünk mégis 3 órát kellett rászánnunk a feljutásra. Először is lassan akartam menni, hogy ne érkezzem fel kifáradtan, mert akkor kizárt a biztos lövés ! Másodszor, úgysem siethettünk volna jobban, mert a ritka levegőben minden tizedik lépés után meg kellett állnunk kifújni magunkat. Még a nagy magasságokhoz szokott shikarrik is így tettek. És bevallom, rendkívüli fontosságot tulajdonítottam a pillanatnak, amikor majd elsőízben látom meg a pompás Ovis Amont lőtávolságban ! Hiszen, ha elhibázom a lövést, az csak az én hibám lesz és akkor az egész hosszú és fáradságos expedíció kárbaveszett.

Végre tehát fölértünk és megláttuk a három közepes bakot, 300 lépésnyire tőlünk leheveredve. Egy még magasabb kupacra kellett fölkapaszkodnunk, hogy a többit is megpillanthassuk. De az ilyen kerek hegykupacok nagyon megcsalják az embert : akárhányszor azt hisszük, hogy már a tetejéhez értünk, mikor aztán odajutunk, kisül, hogy még egy magasabb kupac következik. Ez a csalódás többször ismétlődött. Hanem végtére is feljutottunk a legmagasabbra. Kalil felcsúszott és hamarosan meg is látta az öt erős bakot ; ezek is letelepedtek már, de sajnos, túl messze, hogysem észszerű lett volna megkísérelni a lövést. Hosszasan hánytuk-vetettük : vajjon lehetséges-e még jobban meg-

közelíteni az állatokat. Arra az eredményre jutottunk, hogy nem lehetséges. Az a választás állt tehát előttem, hogy vagy megkísértem az ostobasággal határosnak látszó lövést ebből a nagy távolságból, vagy pedig egyszersmindenkorra le kell mondanom egy jólfejlett Ovis Amonról. Miután öt napon át csaknem az egész környéket átkutattuk, tudtam, hogy egyedül ez az öt bak alkalmas a lövésre. Ha elmulasztom az alkalmat, akkor az egész 1600 km-es út hiábavaló volt, hiszen tervem, hogy egy másik területet kapjak Leh közelében, egészen bizonytalan volt. Ha például a Maharaja nincs Srinagarban, akkor ki van zárva, hogy küldöncöm missziója eredménnyel járjon. Nem lehetett tétovázni!

A távolságot 500 lépésre becsültük, a bakok még feküdtek is, a legjobb bak pedig — mint rendesen, szerencsétlenségemre — a legmesszebbre esett tőlünk és egyenesen a hátuljával fordult felénk. Ilyen körülmények közt gondolni sem lehetett sikeres lövésre.

Eltökéltem, hogy ha törik, ha szakad, mégis megpróbálok közelebbjutni és hasoncsúszva közeledtem a bakokhoz (ha ugyan hasnak lehet nevezni azt, amit a hosszú út sok strapája meghagyott rajtam!). Hason csúszni magában még nem «kunszt», hiszen ezt minden vadász számtalanszor csinálta már életében. De itten egészen különlegesen nehéz volt, mert oly sok cókmókot kellett magammal cipelnem. Először a puskát, melyen rajta kellett hagynom a távcsövet — hisz minden pillanatban észrevehetnének, felugornak és eliramodnak és ilyen távolságra futtában lőni lehetetlen. Ezért lövésre készen kellett folyton lennem. Tehát a nehéz távcsöves puskát kellett magam mellett vonszolnom. Aztán még a másik nagy távcsövemet sem nélkülözhettem, mert hisz ha felugranak és összekavarod-

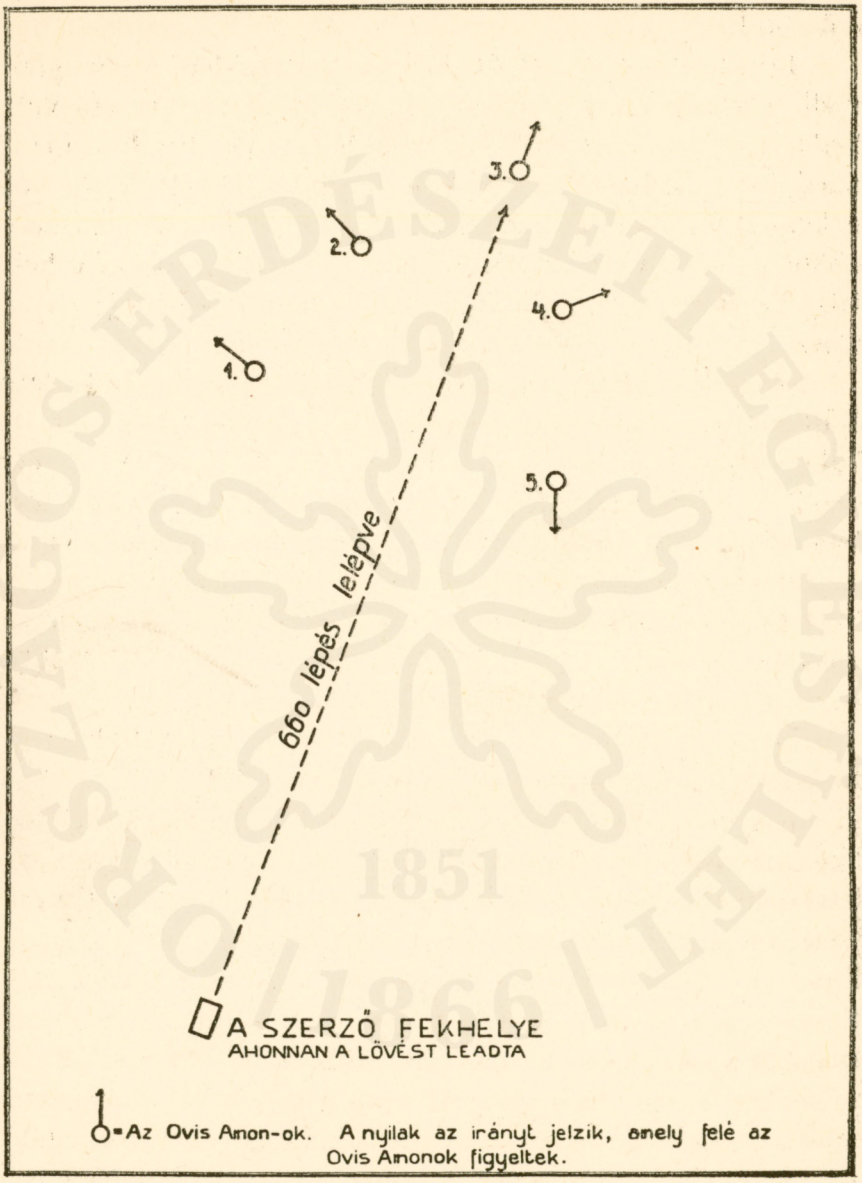

Az Ovis Amon-cserkészet vázlata.

nak, csak a nagy távcsővel vehetem ki, hogy melyik a legerősebb !

Igy tehát mindkettőt kellett lépésről-lépésre magam mellett vonszolni, ami az éles köveken semmiképp sem volt kellemes mulatság ! Különösen abban a pozitúrában nem, amelyben voltam, mert hisz a hegyoldal lefelé lejtett és nekem nem volt szabad egyszer se felemelkednem, mert akkor azonnal észrevettek volna. Ès ezért fejjel lefelé kellett másznom, ami ebben az óriási magasságban nem volt nagy élvezet !

A terep egészen nyilt volt, teljesen fedezetlenül kellett előrekúsznom. Azért nem ítéltem kilátástalannak a vállalkozást, mert a bakok közül 4 (lásd a mellékelt vázlatot) az ellenkező irányba nézett, mozdulatlanul a déli napsütésben és csak az ötödik feje volt félig felém fordulva. Óvatosan figyeltem, nem pislant-e felém ez az oldalvást fekvő bak és fokozatosan, egyet-egyet mozdulva, lassan előrekúsztam. Csak azt az egy bakot tartottam szemmel, a többi az adott helyzetben nem válhatott veszélyessé.

Bámulatos, milyen okosan osztják fel maguk közt a megfigyelők szerepét ezek a remek állatok ! A vázlatból kitűnik, hogyan helyezkedtek el. Húsz perc alatt csak 50 lépésre sikerült kúsznom. Azt biztosra vettem, hogy a vázlaton 5. számmal jelzett bak (legnagyobb ellenségem !) nem vehet észre, mert óriási nagy fejét még mindig ferdén, oldalt fordulva tartotta és nem nézett felém. Ugyanis mindjárt föl lehet ismerni, ha a vad meglátta az embert, mert akkor mindig egyenesen néz az emberre és magasra fölnyujtja a nyakát. Egészen meg voltam tehát elégedve előkúszásommal és reméltem, hogy ilyen tempóban egy óra alatt legalább 200 lépést kúszhatok és így aztán 300 lépésnyire megközelíthetem a bakokat, ahonnét már biztosan lőhetek.

194. Teherhordó jakjaim.

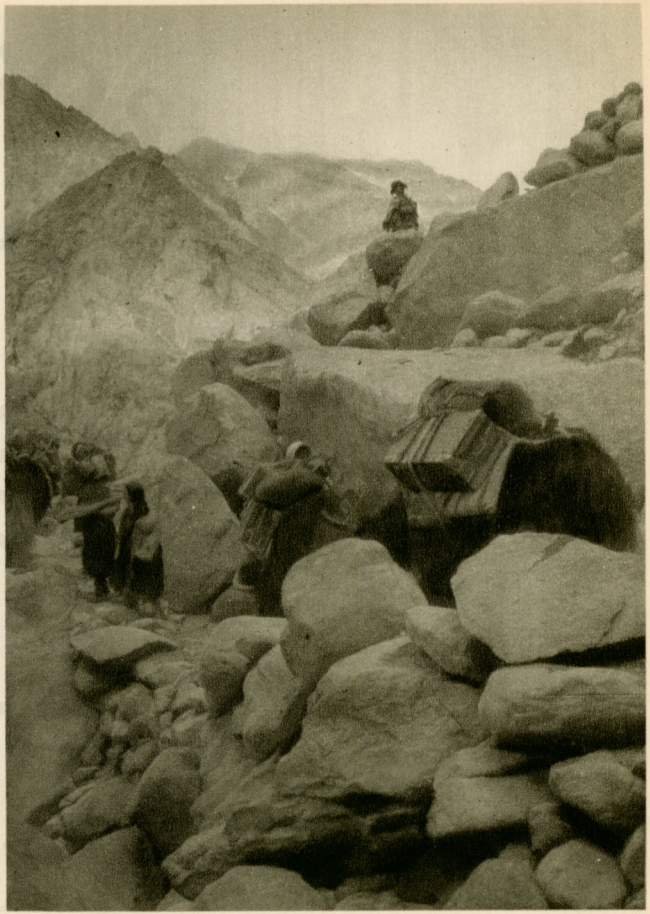

195. A sziklás ösvényen.

196. Vad jak.

197. Hátaslovam egy patak jegén.

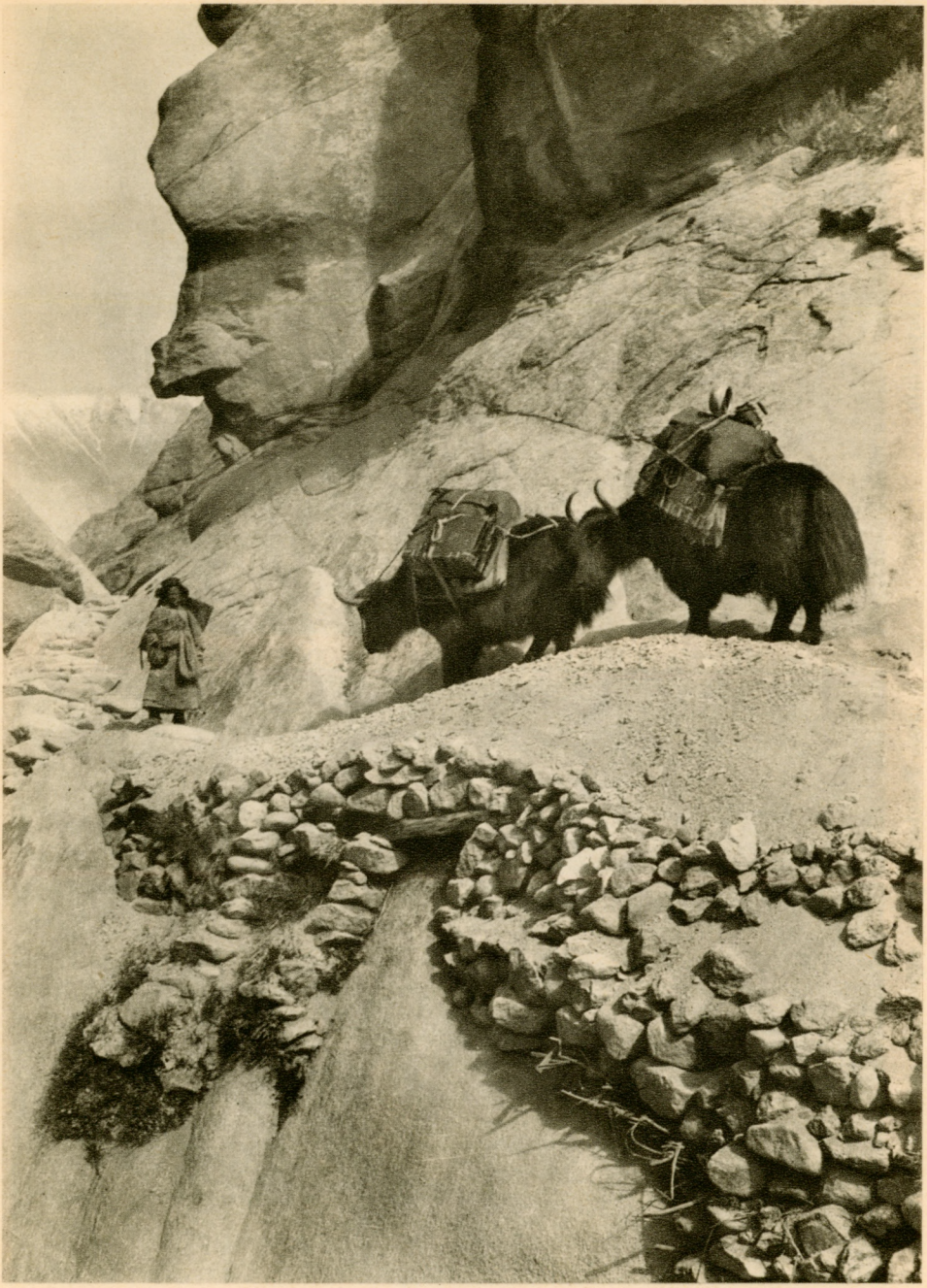

198. Emberfejre emlékeztető kőszikla.

199. Kuyul falu.

200. Pásztorleány az expedíció tejelő kecskéivel.

Hanem mint mindig, most is egyszerre valami váratlan dolog történt, ami reménységemet tönkretette. A legerősebb bak (3. sz.) látszólag minden ok nélkül egyszerre csak felállt és háttal felém egyenesen továbbhúzódott. Az 50 lépésnyi előny, amit húsz perc fáradságos igyekezetével nyertem, két perc alatt veszendőbe ment. Rövidre rá a többi bak is felállt, mégpedig magától, mert bizonyos vagyok benne, hogy nem láttak meg. A legnagyobb bak pár perc alatt már 150 lépéssel messzebbre jutott, hozzá még mindig egyenesen a hátuljával felém fordulva, tehát lehetetlenség volt reálőnöm. Egészen kétségbe voltam esve. Egyszerre csak ez a legerősebb, de legmesszebb lévő bak oldalt fordult felém. Tudtam, hogy bármily hihetetlen messze is volt, mégis most végre meg kellett kockáztatnom a lövést. Ez volt a legutolsó alkalmam. Nagyon bíztam fegyverem kiválóságában, hiszen már 300, 400, sőt 500 lépésről is eltaláltam vele a bharalokat, de az Ovis Amon-bak most jóval messzebb volt tőlem. Alaposan figyelembevettem a körülményeket és a célzótávcsövet 400 lépésre beállítva még vagy egy félméterrel magasabbra céloztam.

A lövés eldördült. Csak annyit láttam, hogy a bak jó lapockalövést jelzett, öt lépést hátrált, aztán — alig akartam hinni szemeimnek — elbukott. Leírhatatlan pillanat volt az! És még jobban fokozta örömömet a gondolat, hogy nagyon erős bakot ejtettem el, oly kolosszális távolságból, no meg az is, hogy mégsem tettem meg hiába a nagy expedíciós utat.

A lövésre a másik négy bak menekülni kezdett, de egyenesen felém. Ez is azt bizonyította, hogy nem vettek észre. 500 lépésre tőlem megálltak. Ekkor Kalil, aki 50 lépéssel mögöttem ült, mulatságos angolságával odakiáltott hozzám:

«Master, as you never can missing anymore, please shoot yet the second buck of the four, is also very good one !»[1]

Erre odadurrantottam és a második bak a lövéstől eltört hátsólábbal igyekezett menekülni. Még ötször utánalőttem, lehetetlen távolságokról, mert hiszen megsebzett vadnál ezt muszáj megtenni, de elhibáztam minden lövést, főképpen azért, mert a golyók puha hóba csaptak, ami nem porzik mint a föld vagy a szikla, úgyhogy nem korrigálhattam a célzást. A megsebzett bak eltűnt a magasban, a hóborította messzeségben. Ekkor lemértük a távolságot az első bakig. Pontosan 660 lépés volt. (202. kép.) Életem leghosszabb távlövése volt ez, szabályos váll-lövés, hozzá még a világ egyik legritkább vadféléjére ! Nagyszerű érzés volt, amint a pompás Ovis Amon, amely odáig oly sok fáradságot és kínlódást okozott, végre mégis ott feküdt előttem, óriási vastag szarvaival.

Kitűnő hangulatban költöttük el villásreggelinket, a szél is tisztességesen viselkedett, aztán minden oldalról lefényképeztem a bakomat. (203., 204., 205. kép.) Két óra hosszat üldögéltem az Ovis Amon-bak mellett, szemeimet sem vettem le róla, és nem győztem eléggé csodálni. Ha otthon a Kárpátokban egy erős szarvasbikát lövök, akkor is mindig mellette maradok, néha órákig forgatom a szarvait és gusztálom minden oldalról ! Hátmég most hogyan gusztáltam ezt a mesés, ritka szép állatot ! Végre, sajnos, mégis indulnunk kellett és Rahimával és a bak hatalmas fejével hazafelé indultam. Kalil a másik bak után ment. Este tíz órakor érkezett vissza a táborba, tökéletesen kimerülve, — de hozta a második bak fejét is ! Igazán el-

[1] «Gazdám, miután Ön sohasem tud már hibázni, lőjje le még a második bakot is a négyből, az is nagyon jó !»

ismerésreméltó volt a teljesítménye. Hat mérföldön végig követte a bak vérnyomát, messze be a tibeti területre, míg végre utólérte és megadhatta neki a kegyelemlövést. Sohasem gondoltam, hogy Kalil utólérheti ezt a bakot is! A második bak szarva még vastagabb, mint az elsőé, de valamivel rövidebb.

Ez volt egyike a legszebb napjaimnak Indiában. Egy Doublé, Ovis Amonra, 500 és 660 lépésről, miután már minden reményt feladtam! De a második bakot csakis Kalil mesébeillő kitartásának köszönhetem.

Ezzel elértem főcélomat, megvan az Ovis Amon, de mégis úgy határoztam, hogy még egy elsőrendű bharalt és tibeti gazellát lövök s ezért még két napig ott maradok. Bharalt eddig csak hármat ejtettem el, de négyre volt engedélyem. És abban is reménykedtem, hogy hátha még egy elsőrendű Ovis Amon is kerül elibém. Igaz ugyan csak két Amont szabad lelőni, de a patialai Maharaja még annak idején bíztatott, hogy a kashmiri Maharaja az ő legjobb barátja s ezért csak lőjek nyugodtan, amennyit akarok, majd ő elintéz mindent. Ugyanis a patialai Maharaja a fejedelmek gyűlésének az elnöke, a kashmiri Maharaja pedig az alelnök.

Május 25. Tizenkét órás, rendkívül fáradságos, eredménytelen cserkészés. Csak két gyenge Amont, de négy egészen elsőrangú bharalt láttunk, ezek azonban eltűntek, noha három óra hosszat próbálkoztunk a megközelítésükkel. Mindemellett, ami a tájkép szépségét illeti, ez volt expedícióm határozottan legpompásabb napja. Körülbelül négy órán át állandóan egy hegygerincen meneteltünk, 6000 méter magasságban, jóformán minden kapaszkodás nélkül, miután csaknem egészen a gerincig lóháton jutottunk fel. A szél elviselhető volt, a nap csodásan sütött s ismét mélyen

beláthattam Tibetbe, a Himalaya csúcsainak fehér tengerhullámai felé.

Reggel még a konyha számára három foglyot meg egy nyulat lőttem. Most jobban megnéztem és láttam, hogy havasi nyúl, tehát mégsem olyan, mint a miénk. A sok apróvad némi kárpótlással szolgált a nagyvadra való mai eredménytelen cserkészésért.

Május 26. Az utolsó cserkészés napja. Reggel kísérletet tettünk az elsőrendű bharalokkal, de nem találtunk rájuk. Visszajövet alkalom kínálkozott elejtenem egy «ramchikore»-t, ezt az óriási hegyi foglyot. (206., 207. kép.) Az utolsó napra hagytam ezt a remek madarat, mert egészen fönn, az Amon-területen tanyáznak és nem akartam a nemes vadat zavarni azzal, hogy szárnyasra lövöldözzem. A ramchikore gyönyörű madár, az elejtett példányt ki is fogom tömetni. Éppen most van a dürgés ideje és ezért különösen szép a tollazatuk. Lesz megint egy ritka faj a Nemzeti Múzeum számára.

Hazafelé menet, amint déltájban már Kuyul faluhoz közeledtünk, szinte hinni sem akartam a szememnek : 500 lépésnyire előttünk ment át a völgyön az ottani ragadozók legritkábbika, egy hatalmas havasi farkas. Leugrottam lovamról, előrántottam fegyveremet a tokból és futottam, ahogy csak bírtam, fel egy magaslatra, amelyről tudtam, hogy a farkasnak 100 lépésnyire tőle kell átmennie. Sajnos, annyira kifogyott a lélekzetem mire fölértem, hogy elhibáztam a farkast, először ügetés közben, aztán még háromszor, amint rohanva menekült. Míg ügetett, feltétlenül el kellett volna találnom. Igazán nagyon bosszantott, hogy ezt a szép és ritka vadat így elszalasztottam. Milyen nagyszerű befejezése lett volna amúgyis sikeres expedíciómnak ! De hát nem szabad telhetetlennek lenni.

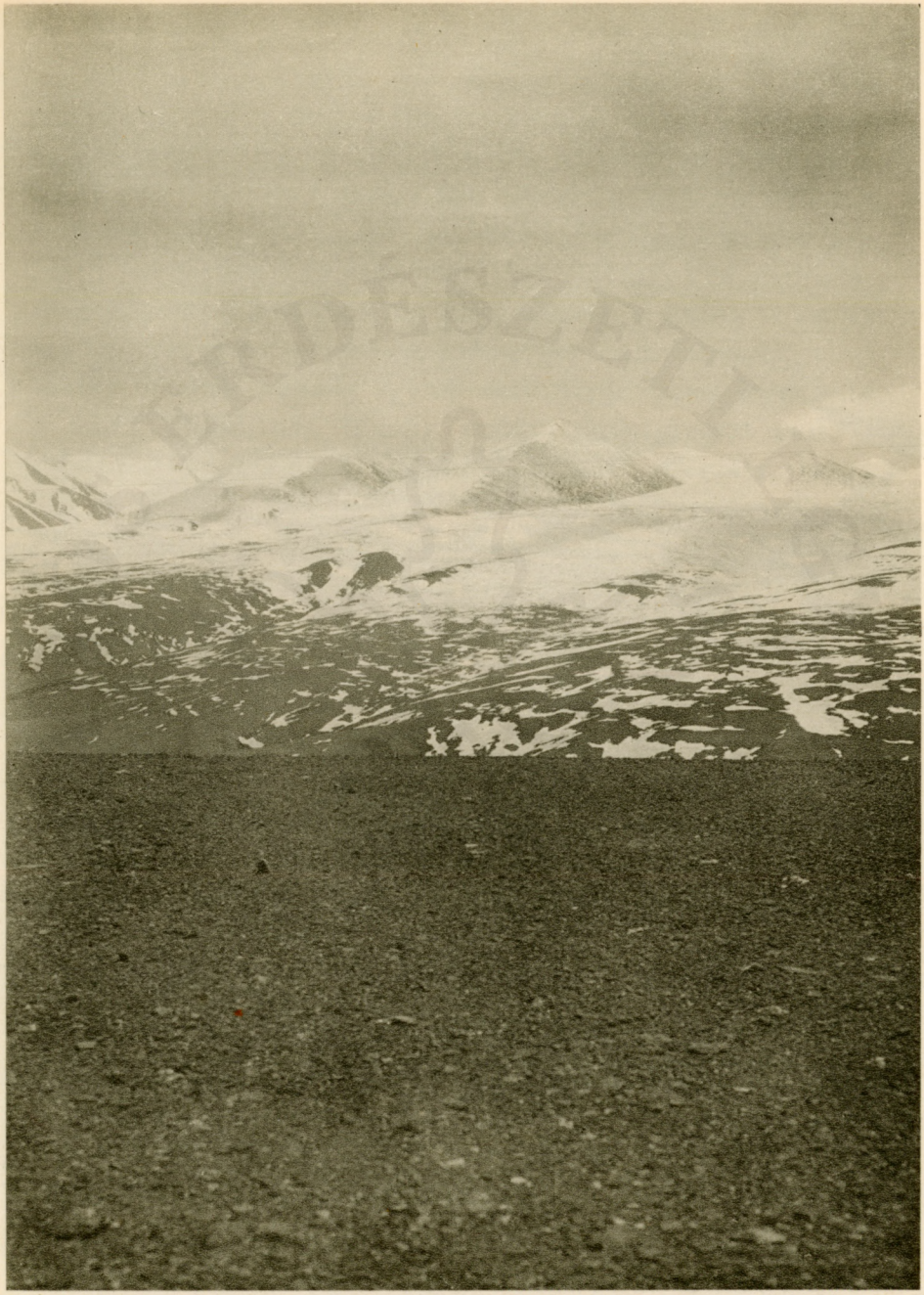

201. Nehezen cserkészhető Ovis Amon-vadászterületem.

202. A 660 lépésnyi távlövés színhelye.

Május 27. Elindultunk vissza, Srinagar felé. Minek tagadjam, örülök, hogy hátat fordíthatok ennek a rettenetes széltanyának. Az itt töltött nyolc nap ugyan feledhetetlenül szép volt, de a széllel már igazán jóllaktam. Minden emberem beteg, a szegény fickókat egész éjjel köhögni hallom a mellettem álló sátorban ; két shikarrim szemgyulladást kapott, ajkuk csúnyán kirepedezett, a kezük is csupa seb. Egyedül én maradtam egészséges, hála Istennek, eltekintve orromtól, amely egymásután vagy tízszer levedlette a bőrét. Kalil, aki mindig valami mulatságosat szokott mondani, egy ízben azt mondta nekem : «Master, maga azért olyan egészséges, mert rendkívül sok vizet iszik, és azért nincsen soha fejfájása, mert az egész víz kifolyik az orrán !» Jót nevettem ezen a logikán, mert igazán folyton folyt az orrom, naponta legalább 10 zsebkendőt kellett elhasználnom és a sok vízivás is rossz szokásom.

Még mindig bosszankodom az elszalasztott havasi farkas miatt. Pedig egyébként igazán meg lehetek elégedve a vadászatommal. Különösen azért jelentenek sokat számomra az elejtett Ovis Amon-ok, mert Tibet környékén már csak oly kevés él belőlük és a terep miatt annyira nehéz őket becserkészni, ugyanis sehol sem lehet elbujni. Ezért is írtam le részletesebben ezt a vadászatot. Persze, ha az ember Hoyos Ernő és a Roosevelt-fiúk útleírásait olvassa Tientchanról és az Altairól, ahol hemzseg a sok Amon, vagy az amerikai Mr. Morton pamiri leírásait veszi kezébe, aki az orosz Pamiron egy hónap alatt 1050 Ovis Poley-bakot látott, akkor azt gondolhatná, hogy nem nagy dolog ezt a vadfélét elejteni. No, ha valaki így vélekedik, jöjjön csak el ide Kashmirba és próbálja meg ! Pedig nekünk európaiaknak mégis a ladakhi Ovis Amon esik legközelebb. Tientchan, a Pamir és az Altai eléréséhez még

hat hónappal hosszabb ideig kell utazni és különösen most, a folytonos kínai polgárháborúk miatt rendkívül veszélyes Turkesztánba bejutni.

Éppen amidőn ma reggel, hosszú útunk kezdete előtt, sátram előtt naplómat írtam (tudniillik csak ilyenkor van szélcsend) és arra gondoltam, hogy a vadászat véget ért és most már igazán hazafelé indulunk, nagy izgatottan egy lovas érkezett és jelentette, hogy Rahima egy csapat tibeti gazellát látott. Ugyanis Rahimát előreküldtem, hogy nézzen körül gazella után. A jelzett helyre siettem és csakugyan, hét bak heverészett egy domb mögött. Könnyű volt a terep, könnyen, egy dombtól eltakarva megközelítettük őket, aztán még előrekúsztam és a legjobb bakot 300 lépésről halálos találattal elejtettem. (210., 211. kép.) Ez a lövés különösen nagy örömömre szolgált, egyrészt, mert ez a vadféle is igen ritka — csak két területen található, itt a tibeti határon, mert át-átcsapnak Tibetből, — másrészt mert nagyon kecses és szép állat. Csaknem egészen fehér, filigrán jószág. Miután éppen a legmesszebben lévő bakot ejtettem el, agancsa csak 11 inches volt (a rekord 15 inch); egy másikat, amely közelebb, úgy 200 lépésnyire állt meg, sajnos, négyszer elhibáztam. Igaz ugyan, hogy csak egy tibeti gazellát szabad lelőni, akárcsak a Mrs. Gray-antilopból a Sudanban, tekintettel ritka voltára. De azért szerettem volna még egyet szerezni a budapesti múzeum részére és arra számítottam, hogy «a patialai Maharaja majd rendbehozza a dolgot». De hiába, a másodikat nem sikerült elejtenem.

Eszerint mind a 6 kashmiri magas hegyvidéki vadféléből elejtettem egy vagy több példányt. Több ilyesfajta vad nem is fordul elő Kashmirban : szóval meg lehetek elégedve. A ladakhi expedíció tehát, a még Kajnaghban

lőtt markhort és a Saltrangeban lőtt urialt nem is számítva, a következő vadászati eredménnyel zárult: nagyvad: 2 Ovis Amon, 2 Ibex, 3 bharal, 1 tibeti gazella; apróvad: 2 ramchikore (nagy), 6 különféle vadkacsa, 3 fogoly, 2 havasi nyúl, 8 havasi galamb. Amely vadnemből egynél több példányt lőttem (Ibex, bharal, Ovis Amon), abból a Nemzeti Múzeum kap egy-egy példányt, de sajnos, markhort, urialt és tibeti gazellát nem adhatok, mert csak egy példányt lőttem.

Sajnos, már csak négy sörétes töltényem maradt az útra, visszafelé Srinagarba.

XV.

VISSZATÉRÉS A TIBETI HATÁRTÓL SRINAGARIG.

Rettentő szélfúvás az Indus-völgyben. — Kuyultól Lehig 400 kilométer nyolc nap alatt. — Pihenő Lehben. — Óriási posta. — Pólómérkőzés csacsiháton, 4000 m magasságban. — Szerencsés esésem a lóról. — Ismét a Zoji La-hágóban. — Megérkezés Srinagarba. — Alapos pihenő. — Stein Aurél, a híres Ázsia-kutató. — Ibex-fényképeim nagyszerűen sikerültek! — Kashmiri tropheumaim.

Május 27—28. Kuyul—Nima Mud, 80 km, két nap alatt. Miután tibeti gazellát is sikerült elejtenem, most már igazán «lefújhattuk» a vadászatot. Ismét úton vagyok és előttem áll a hosszú menetelés vissza Srinagarba, körülbelül 800 km. Most megint folyton nyugatnak menetelek, idáig folyton kelet felé vitt utam. Az erőltetett menet következtében ma két teherhordó jakunk elpusztult. Eddig összesen négy jakot vesztettünk el ilymódon. Reméljük, hogy nyolc nap alatt elérjük Leh-t, tizenhat nap alatt pedig Srinagarba érünk, ha nem jön közbe semmi.

Leh, mint már idefelé menet mondottam, a civilizáció végállomása volt számomra. Most vissza menetelve, ott kez-

203—204. Ovis Amon-om.

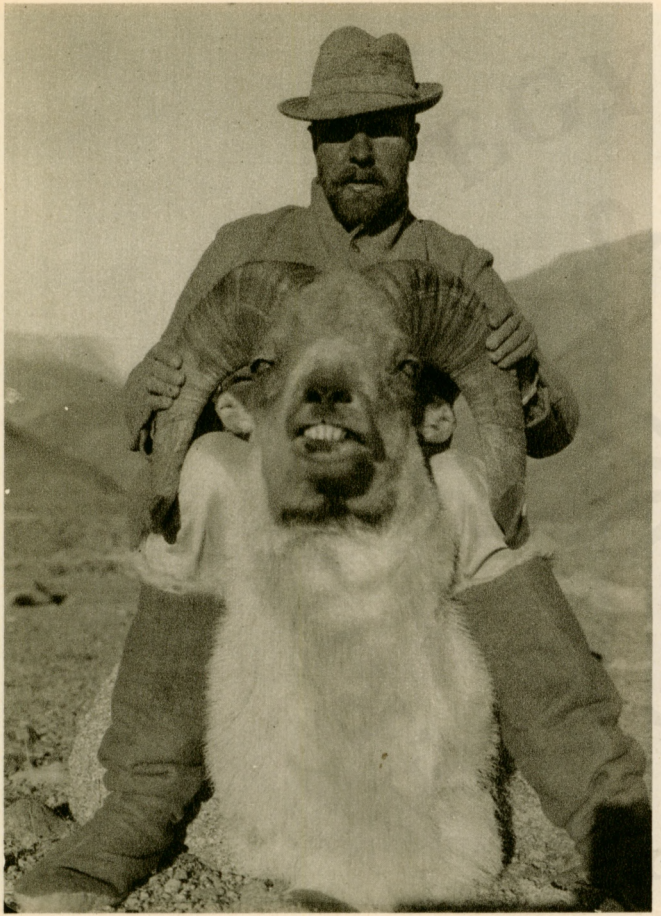

205. Szerző az Ovis Amon fejével.

206. Sultana, ramchikore-jaimmal.

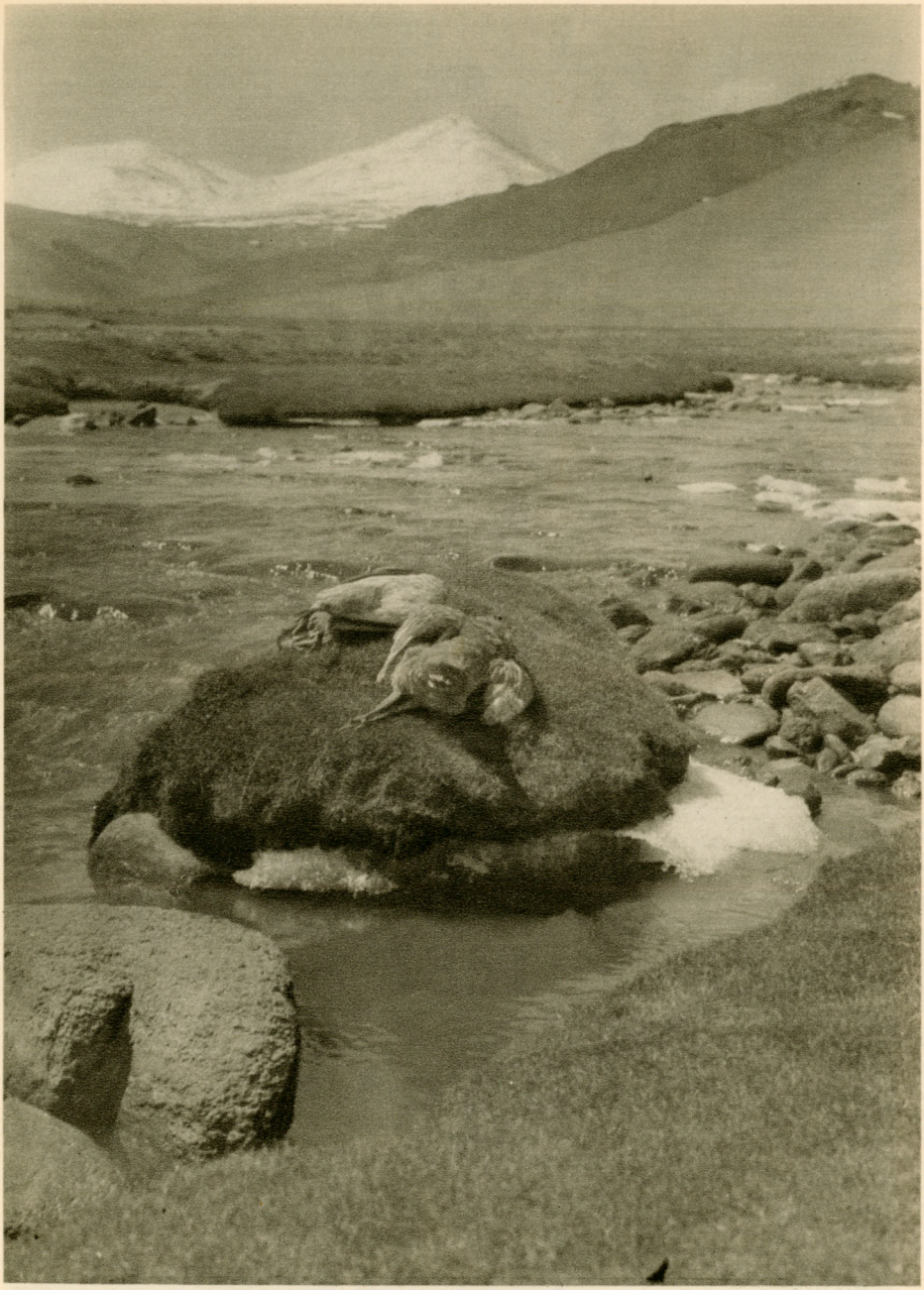

207. Az Ovis Amon-völgy;
a sziklán elől két elejtett ramchikore-ommal.

208. Sziklás ösvényen.

209. Az utolsó kolostor expedicióm útvonalán.

dődik megint a civilizáció. Ott már posta- és távíróhivatal is van. Kíváncsi vagyok a hírekre, amelyek Lehben várakoznak reám, — szeretném tudni, vajjon hány kis unokahúgom jegyezte el magát azóta, hogy a postát nélkülözöm ! Ugyanis miután annakidején elhagytam Leht és már elejtettem két Ibexemet, 50 km-re Lehtől utólért egy küldönc. Sürgönyt hozott azzal a hírrel, hogy Hunyady Cic unokahúgom eljegyezte magát. Mire visszaérek Lehbe, talán még egypár hasonló hír fog várni !

Nem tagadom, hogy már vágyódom a Resthouse-ok (utasmenházak) után, amelyekben ajtó, üvegablak és más hasonló szerény vívmányai a civilizációnak fogják pótolni a szellős sátorfalat. A hosszú menetelés ugyancsak megerőltető volt. Az ellátás igazán szűkösnek volt nevezhető. Pl. a cukrunk teljesen elfogyott, ami nagyon kellemetlen, mert a kegyetlenül hideg szélben a jó forró teában lelem egyetlen örömömet. Alig lehet aludni s ennek is az a förtelmes szél az oka, amelyről már többízben tettem említést.

A két legutóbbi hosszú menetnap alatt megint ugyancsak kijutott nekünk a szélből, különösen délután. Ez megint eszembe juttatta, milyen indolens az itteni nép. 100—800 m hosszú imafalakat építenek, a tetejükre rakott, vésett írásos kövekkel, amelyekből néhányat magammal is hoztam emlékül. De ezek a falak alig 70 cm magasak, vagyis nem alkalmasak arra, hogy az embert megvédelmezzék a széltől. Többízben megpróbáltam ilyen fal mögé feküdni. De nem használt semmit, mert ha egészen végignyúltam is a földön a fal tövében, a szél még mindig elért, mert a fal túl alacsony volt. Ha ezek a falak, amelyek százával szegélyezik az utat, inkább fél oly rövidek, de ezzel szemben kétszer oly magasak lennének, akkor a szegény vándor

nagyszerű védelmet találna alattuk a szél ellen. De ilyenre úgylátszik nem gondolnak! Nap-nap után számtalan zarándokkal találkoztunk, mind Lhassába, a híres Dalai Lámához, a buddhisták pápájához igyekeztek.

Az utóbbi két napon a szél oly szörnyű erőre kapott, hogy egyébre sem tudtam gondolni, mint arra, mit adnék egy két méter magas és két méter széles kőért vagy falért, hogy legalább háromóránként egy negyedórára leheverhetne az ember a széltől védett helyre pihenni. De bármily hihetetlennek hangzik, a 80 km-es úton egyetlen ilyen méretű követ sem találtunk. Tegnap, amikor azt írtam, hogy hála Istennek nincs semmi bajom, egy kicsit «elkiabáltam» a szerencsémet. Mert ma egyszerre csak belenyilalt a hátamba a lumbago, amely pedig jóideje békében hagyott. Ezt a szakadatlanul fújó, rettenetes szélnek köszönhetem.

Ahol az Indus völgye kiszélesedik, még befejezésül egy ritka vadkacsát lőttem utolsó sörétes töltényemmel.

Felmerülhet az a kérdés, hogy vajjon az az életmód, amit a kashmiri shikarrik folytatnak, évről-évre résztvéve egy vagy két ilyen hasonló hosszú expedíción, egészséges-e vagy sem. Tapasztalataim alapján erre határozott nemmel felelnék. A megerőltetés, a nélkülözés túlsok ahhoz, hogy az ilyen élet huzamosabb időn át egészségére váljék bárkinek is. Elsősorban ott a szörnyű szél. Ez mindenesetre a legnagyobb ellensége a Himalaya-beli vadásznak. Tientchanban, az Altaiban, a Pamiron, mint értesültem, távolról sem olyan elviselhetetlen a helyzet ebből a szempontból, mint éppen itt, Ladakhban. Hozzájárul ehhez még az a körülmény, hogy az ember ritkán alhat eleget. Ebben a magasságban az éjszakát sem lehet nyugodtan átaludni. Az is abnormális, hogy az ember hónapokon át naponta 10—15

óra hosszat mozogjon. Ha nem is gyalogol, hanem lóháton teszi meg az utat, a mozgás, amit nem kerülhet el, mert a részben legyengült, részben lusta lovakat szakadatlanul hajszolnia, nógatnia kell, jóval több, mint ha naponta két-három órán át intenzíven tenniszezne vagy pólót játszana az ember. Kétségtelen, hogy ha valakinek sok olyan expedíciót kell végigcsinálnia, mint az enyém volt, különösen olyan tempóban, az nem szolgálhat egészségére.

Elég megnézni a Roosevelt-fiúk könyvének a címlapját. Ez azt a két shikarrit ábrázolja, akik engem is kísértek expedíciómon, Rahima Loont és Kalil Loont. Az első 48, a második 39 éves, de arcuk olyráncos, hogy húsz esztendővel idősebbnek hatnak. De még reámnézve sem maradt hatás nélkül a sok strapa. Tegnap Kalil lenyírta körömollómmal hosszú hajamat és szakállamat — mulatságos eset volt ! — és amikor utána a tükörbe néztem, két hónap óta először, megállapíthattam, hogy a szemem alatt egész sereg ránc keletkezett. Két hónappal azelőtt még nyomuk sem volt a ráncoknak, tudom, mert akkor nap-nap után az alkirály vagy a Maharaják társaságában lévén, mindennap megborotválkoztam és természetesen tükörbe is kellett néznem A ráncok ugyan nem keserítenek el, — ennyit igazán megért nagyszerű ladakhi vadászeredményem — és csak azért említem meg az egészet, hogy rámutassak, milyen kimerítő egy ilyen expedíció a Himalayában.

Hanem, amikor a két shikarri elbeszéléseit hallgattam, akik hatszor jártak Tientchanban és az Altaiban, négyszer pedig a Pamiron, hogy aránylag mennyivel jobb az időjárás ott és hogy milyen könnyű elejteni az arrafelé óriási számban előforduló pompás Ibexeket, Ovis Poley-ket és Ovis Amon Karaleniket — bizony elfogott a vágyódás odajutni. De

hát ahhoz, hogy az ember az említett vidékekre juthasson, legalább hat hónapra van szükség, oda-vissza Srinagarból, már pedig nekem csak két hónap állt rendelkezésemre. Nem hiszem, hogy vadász nálam szenvedélyesebb lehetne, de szerény vagyoni viszonyaim mégsem teszik lehetővé, hogy kizárólag vadászati célú expedíciókat engedjek meg magamnak. Bár a Himalaya régóta rendkívül vonzott, sohasem határoztam volna el magam az idejövetelre, ha vadászati expedíciómat nem köthettem volna össze az indiai utazással, amely részben — a már többször említett körülmények miatt — aránylag kevés költséggel járt, részben kielégíthette régi vágyódásomat a világnak e kétségtelenül legérdekesebb exotikus országa után.

1924-ben sem mentem volna el Afrikába, Sudanba, csak azért, hogy ott vadászszenvedélyemet kielégítsem. Egyik főcélom akkor is a régi Egyiptom volt. Úgy az afrikai, mint az indiai utat roppant kedves, jókedvű társaságban tettem meg — útitársaim részben ugyanazok voltak mindkét esetben — és feledhetetlen marad számomra az afrikai út, éppúgy mint az indiai. De feledhetetlen marad a ladakhi kirándulás is. Ez volt az első nagy utam messze idegen földön, amelyet egészen egyedül tettem meg s a magányos vándorlásban is különös örömet találtam.

Május 29. Nima Mud—Chumatang, 43 km. 10 óra alatt.

Május 30. Chumatang—Gaik, 41 km. 10 óra alatt.

Május 31. Gaik—Likse, 33 km. 9 óra alatt.

Szórakoztató így megint viszontlátni a már ismert falvakat, embereket és helyeket. Különösen azt a helyet nézegettem sokáig, ahol a négy bharalt oly nagy távolságból, az Indus túlsó partján emelkedő sziklafalon lelőttem. A Kaiser nevű falunál ismét a falusi előljáró fogadott és mint az első

210—211. Ritka tibeti gazellám.

212. Felmálházott jak.

213. A tibeti határszélről magunkkal hozott kutya.

alkalommal, most is árpasörrel kínált. Természetesen jót ittam belőle.

Ez az öt nap ugyancsak megerőltető volt, noha a szél csak az első két napon fújt szinte elviselhetetlen erővel, a széles völgyszakaszban. Itt, a szűkebb sziklavölgyben már jobban lehet a szél ellen védekezni, a sziklák mögé húzódva. A völgy jóval keskenyebb, mint Kuyulnál. Megható a két shikarri igyekezete, amidőn esténként, a hosszú meneteléstől félholtra fáradtan, mégis elsőnek az én sátramat állítják fel. A szegény teherhordó jakokat is valóban megindító nézni. Leírhatatlan, milyen kötelességtudó igyekezettel cipelik a súlyos poggyászt (194., 198., 212. kép.) a meredek, sziklás hegyoldalakon fel-le, végig a fárasztó kőhalmazokon, naponta 10—12 órán át. Helyenként oly rossz az ösvény, hogy az ember szinte azt hiszi, lehetetlen átvergődni, a derék állatok mégis keresztüljutnak a legnehezebb helyeken is.

Június 1. Likse—Rampelpur, 52 km. 11 óra alatt.

Az éjszakát itt Rampelpurban egy szörnyű, ablak és ajtó nélküli lyukban kellett töltenem. Tévedésből azt gondoltuk, hogy itt már rendes utasmenház van és ezért hátrahagytuk a sátrakat. Rettenetes éjszaka volt!

Június 2. Rampelpur—Leh, 26 km. 4 óra alatt. Végre megint tisztességes menedékházhoz értünk, miután 800 km-t tettünk meg anélkül, hogy házfödél alatt éjszakázhattunk volna. Innen május 8.-án indultam volt el a tibeti határ felé, nyolc nap odáig, nyolc nap vissza, összesen tehát tizenhat napot meneteltünk, részben lovon, részben gyalog. Útközben négy félnapot az Ibex-vadászatra, hat napot az Ovis Amonra fordítottunk, vagyis nyolc nap telt el a vadászattal. Az volt a szándékom, hogy itt Leh-ben másfél napig kizárólag pihenni fogok, de nem sikerült, mert egy egész napot csakis postám elolvasására kellett szánnom. Mint előre sejtettem,

óriási posta várt reám. Persze tekintélyes részben csupa eljegyzési hír! Nemcsak a kedves Alice, hanem István öcsém is, akinek velem kellett volna jönnie, eljegyezte magát. Ezek a kedves rokonok igazán egy kissé több figyelmet tanusíthattak volna bácsijuk iránt. Vagy elutazásom előtt, vagy megérkezésem után gerjedhettek volna szerelemre! Rettenetesen drága innét minden sürgöny! Pedig ilyen esetben kénytelen az ember hosszasabban, melegebben sürgönyözni, különösen, ha (mint a jelen esetekben) csinosak a menyasszonyok!!. Ezek legalább örvendetes hírek voltak. Hanem a sok kellemetlen ügyvédi levél és egyéb, szintén kellemetlen írások olyanoktól, akikre az ember legkevésbbé gondolt volna. Legnagyobb örömömet drága jó anyám szeretettel írt, minden részletre kiterjedő levelében találtam. Hazulról jött a levél, a régi, távoli, kedves otthonból . . . a messze idegenben mindent teljesebben, mélyebben érez az ember s így a kedves hírek még kedvesebbekké, a rossz hírek még bántóbbakká váltak számomra.

Volt hát éppen elég írnivalóm, hogy a levelekre válaszoljak, így hát semmi sem lett a vágyva-vágyott pihenésből. Szomorú világ ez a mai — még a világ végén, a távoli Himalayában sem találhatunk nyugalmat!

Este nagyszerű vacsorában volt részem Peter barátomnál, a hittérítőnél. Hallatlanul ízlett, különösen a több mint két hónapon át «élvezett» tábori kotyvalék után. Peter házában megmértem a testsúlyomat — hét hét alatt 15 kilót fogytam! A kitűnő pap ismét sok érdekeset beszélt el a ladakhi vallásokról, népszokásokról és más hasonló dolgokról. Útipatikám teljes készletét — gyógyszereket, kötszereket, whiskyt, cognacot, sőt még azt az egy üveg pezsgőt is, amit Ovis Amonom megünneplésére szántam, de a Misszióra gondolva, mégsem ürítettem ki —

átengedtem a Misszió kis kórházának; Peternek nagy örömet szereztem ezzel. Hála Istennek, magamnak semmit sem kellett igénybevennem a patikából, hadd élvezzék a betegek!

Június 3. Ma az utasmenházba beállított Col. Southly, egy körülbelül hatvanéves angol, fiatal feleségével, akit egy hónappal azelőtt vett nőül. Col. Southly írta a «Big game shooting in India» című művet, amelyet magam is olvastam. Tizenkétszer járt vadászaton Ladakhban; egyike India legjelesebb vadászati szakértőinek. Az ő társaságában is nagyon érdekes estét töltöttem el. Megcsodálta remek Ibexeimet, majd megjegyezte, hogy a kuyuli Ovis Amon-terület, ahol vadásztam, a legjobb «block» mind közt, de csak a nyár második felében, mert akkor nincs már ott olyan rettentő szélfúvás. Persze Mr. Thorp, a kashmiri Maharaja új vadászati főfelügyelője, erről még mitsem tudott. Southly meg is jegyezte, mennyire csodálja, hogy most ott mégis két, aránylag szép Amont lőhettem. Később megérkezett a Tahsildar, a kerületi előljáró, hogy multkori látogatásomat viszonozza. Előreküldött 200 km-re Srinagar felé egy lovast, hogy a falvakban jó lovak készenlétbentartása felől intézkedjék. Ez nagyon megfelelt szándékomnak, mert naponta körülbelül 50 kilométert akartam gyors menetekben megtenni, hogy nyolc nap alatt elérjem Srinagart. Ott aztán már igazán ki akarom pihenni magam, ellátni postámat, stb. Miután ma van György királynak, India császárjának a születésnapja, a távíróhivatal zárva maradt s így, sajnos, nem várhattam be a válaszokat sürgönyeimre, az alkirálynál s a patialai Maharájánál teendő búcsúlátogatásaimra vonatkozólag.

Június 4. Leh—Saspul, 52 km. 10 óra alatt. Ma reggel elhagytam tehát Leht, másfélnapi inkább képzeletbeli pihenő után.

Június 5. Saspul—Lamayuru, 52 km. 11 óra alatt, nagyrészt lóháton. A Tahsildar előreküldött lovasa csodát művelt. Végre csupa jó lovat kaptam. Mi több, az egyik valóságos unikum volt, amennyiben a szakadékok szélén nem az ösvény külső oldalán ment, mint odáig minden kollegája, hanem a belső oldalon járt. Talán fogékonyabb volt a szédülésre. Itt már egyremásra angolokkal találkozunk, akik nyári szabadságidejüket a hegyvidéken töltik. Némelyik vadászni megy (hála Istennek, ilyen nem sok akad), a másiknak fényképezés a célja, a harmadik éppen csak üdülni akar a jó levegőn.

Június 6. Lamayuru—Mulbeck, 38 km. 9 óra alatt. Ezek a magas sziklákra épített lámakolostorok, amelyeket odamenet már leírtam, csodálatos szépen feküsznek, különösen, ha kelet felől közeledünk hozzájuk. Érdekes, hogy mennyire különbözik egy tájkép, ha épp ellenkező oldalról közelíti meg az ember. Néha alig lehet ráismerni. Csaknem minden falunak megvan a maga lámakolostora. A falvakat most már zöldelő lombok és vetések teszik színesebbé s ezek a zöld oázisok a szürke színtelen sziklahegység ölében rendkívül festői hatást tesznek. Míg odamenet a gyümölcsfák még virágoztak, most már mind kizöldült. A vetés is szép magas már. A terraszokon egymás fölé emelkedő, kőgátakkal körülvett földecskék nagyon csinos képet nyujtanak és szinte kicsiben egy-egy jól rendbentartott európai kastély — pl. a Fürstenstein-kastély — terraszaira emlékeztetnek.

Sajátságos, hogy egyes falvakban, pl. Mulbeckben és Lamayuruban, szabályszerű pólópálya is van s az egyszerű falusiak ezeken a pályákon hetenként egyszer pólót is játszanak. A pálya körülbelül 40 m széles és 100 m hosszú. Nem is lehetne nagyobb, mert nagyobb lapos helyet úgysem

214. Ladakhi zsákmányom, állandó kísérőimmel, a lehi menedékház előtt.

215. Póló csacsiháton, 4000 m magasságban.

lehet találni. Az angolok elbeszélése szerint nagyon mulatságos látvány megfigyelni ezeket a parasztembereket, amint óriási szenvedéllyel, de minden szabály nélkül üldözik a pólólabdát.[1] Sajnos, nem volt időm, hogy a mérkőzés napját bevárjam és csak néhány suhancot láttam, amint csacsikon ülve egy órahosszat gyakoroltak a pályán. Olyan mulatságos látvány volt, hogy szinte betegre kacagtam magam. Le is fényképeztem őket. (215. kép.)

Június 7. Mulbeck—Kargil, 31 km. Kargil éppen a közepét jelzi a Leh—Srinagar útvonalnak. A menet egészen kellemes lett volna és átadhattam volna magam a kellemes gondolatoknak, hogy nemsokára megint Srinagarban leszek, ahol végre rendes ágyban nyujtózhatom ki és tisztességes európai kosztot ehetem, de kellemetlen epizódok elrontották a napot. Az út rossz volt s ezért gyalog mentem, míg lovam a hátam mögött tipegett. Egyszerre azonban egy mellékösvényre térve megugrott, úgyhogy Sultanának — egyik kashmiri szolgám — egy órahosszat kellett keresgélnie a sziklák közt. Mikor végre elcsípték, kirúgott hátrafelé és alaposan megrúgta Kalil shikarrim alsó lábszárcsontját. Szegény alig bír most járni.

Délben megint történt valami, aminek azonban magam voltam az oka. Bizony, ennek már fele sem volt tréfa. Csoda, hogy még élek. A ladakhi lovak úgylátszik mindent a világon el bírnak viselni, csak azt az egyet nem, ha az ember a nyeregben ülve széttár egy térképet. A térkép szétnyitásával járó zörejtől megbokrosodnak. Hetekkel ezelőtt már kétszer estem lóról ilyen esetben. Hanem eddig nem történt semmi bajom. Mai lovam oly nyugodtan viselkedett, hogy egészen elfeledkeztem, mennyire félnek ezek

[1] Baktay is leír egy ilyen polomérkőzést, amelynek éppen itt Mulbeckben tanuja volt.

a lovak a térképtől. Egy faluban megint szétnyitottam térképemet, hogy megnézzem, mi a falu neve. Ehhez persze mindkét kezemre szükség volt s a kantárszárat lazán a ló nyakán hagytam lógni.

Amidőn a térképet kinyitottam, lovam egyszerre csak egész testében összerezzent és őrült vágtatással száguldani kezdett, mintha puskából lőtték volna ki. Amint önkénytelenül a kantárhoz kaptam, kezemben a térképpel, ez persze még jobban zörgött és a lovat még jobban megbolondította. Szerencsétlenségemre az ösvény éppen két magas kőfal közt vitt s én egész súlyommal az egyik falra zuhantam. Balvállammal vágódtam neki a falnak, hogy csakúgy röpködtek körülöttem a nagy kődarabok. De ballábam beleakadt a kengyelbe s a ló vagy húsz méterre hurcolt magával a földön, az éles kövekkel, sziklákkal födött úton. Csak úgy tudtam némikép védekezni, hogy jobblábammal a ló hátuljába mindig «contra»-rúgásokat adtam. Hála Istennek, ekkor elszakadt a kengyelszíj és fekve maradtam a földön. Pár percig eszméletlenül hevertem, majd magamhoz térve, az volt az érzésem, hogy minden csontom összetörött. Aztán lassan, nagynehezen az útszéli fűbe vonszoltam magam és még órákig ott feküdtem. Megható volt, hogyan igyekezett ápolni és vigasztalni Kalil. A derék fickó egészen fel volt indulva, könnyek folytak a szeméből. Én kevésbbé tragikusan fogtam fel a dolgot és nevetnem kellett azon, hogy képtelen vagyok megmozdulni. Nem tudtam, vajjon eltört-e a vállperecem, de balkaromat nem bírtam mozdítani.

Hanem annyit ünnepélyesen kijelenthetek, hogy soha életemben nem fogok többé térképet kinyitni, ha kashmiri ló hátán ülök! Ugyancsak komikus lehetett, amikor lepotytyantam — kár, hogy nem volt kéznél egy kino-riporter!

A shikarrik aztán nagynehezen felraktak egy másik lóra és egész úton támogattak, nehogy leessem.

Estére végül is megérkeztem Kargilba, egészen összetörve. Sürgöny várt az alkirálytól, aki szívélyesen meghívott, hogy még június 28.-a előtt jöjjek Simlába, elbúcsúzni tőle, mert az említett napon India összes provinciáinak kormányzói fontos értekezletre gyűlnek össze nála s akkor már nem lesz hely a palotában. Előre örülök a búcsúlátogatásnak és annak, hogy ismét alkalmam lesz elbeszélgetni az alkirállyal, aki mindenkinél mérvadóbban ismertetheti meg velem az indiai helyzetet. Lord Irwin készséggel beszél az indiai politikáról, ha látja, hogy az ember őszintén érdeklődik ez iránt. Legalább Delhiben, februárban, ez volt a benyomásom. A patialai Maharajától is jött sürgöny, hogy remélhetőleg felkeresem még búcsúzóul Chailban, Simla melletti nyári palotájában.

Egy másik, nagyon örvendetes hír is várt még reám Kargilban. Hazulról jött és azt ujságolta, hogy az én otthoni ezüstróka-farmom állománya 13 ezüstróka-kölyökkel és 36 apró nyérccel szaporodott. Ez már valami! A növedék annyi jövedelmet biztosít, hogy az expedicióm költségeit busásan ellensúlyozza! Végre egy jó hír a sok kellemetlen dolog után, ami Lehben postám nagyrészét tette ki.

Június 8. Kargil-Tashgan, 34 km. Ma egészen Drasig szerettem volna jutni (58 km), de olyan fájdalmaim voltak, hogy nem folytathattam az utat. Balkaromat még mindig nem bírom mozgatni és egész testem mintha össze volna törve. Minden akaraterőmet összeszedve bírtam csak lovon ülni, persze a lovat vezetni kellett. Hozzá még borzalmasan komisz út. Tizenkét órába telt, hogy 33 km-t megtegyünk, máskor ennyihez hét óra is elég. Esésem

miatt le kellett tennem tervemről, hogy Lehből nyolc nap alatt elérjem Srinagart, előrelovagolva Kalillal és Sultanával, míg a poggyász lassabban követett volna bennünket. Kár, hogy nem sikerült ; szívesen tettem volna meg ezt az erőltetett menetet a két jókedvű shikarri társaságában. Valahányszor ismerősökkel találkoznak, hangosan kiabálva üdvözlik : «Yuh ! Yuh !» — ez úgylátszik köszöntési forma. Most már sok karavánnal találkozunk, nem úgy, mint fölfelé menet ; a megterhelt lovak fínom kashmiri kelmét visznek Kínába és selymet, ópiumot, fűszereket, teát hoznak onnan Indiába.

Kár, hogy egy ilyen naplóban az ember csak csekély töredékét jegyezheti föl mindannak, ami eszébe jut, amikor így egyedül a karaván élén lovagol, nem lát emberi alakot maga előtt és misem zavarja a gondolatait. Hihetetlen, hogyan kergetik egymást a gondolatok az ember fejében, a hosszú, végtelennek tetsző menetek közben. Egészen valószínűtlennek tetszik, mi minden ötlik az eszünkbe itt, a magányos, elhagyatott tájak közepette. Ami csak kora fiatalságom óta valaha történt velem, minden újra felfelvillant emlékezetemben. S ez a számtalan egymást űző gondolat sokszor még jobban kimeríti az embert, mint maga a menetelés. Ezer meg ezer emlék, esemény, szép és bántó gondolatok sokasága. És mindez összekeveredik politikával, az éppen most forrongó indiai helyzettel, a prágai földbirtokhivatallal, birtok-konfiskálással, letört ismerőseink ügyeivel, boldogtalan házasságaikkal és válásaikkal (ilyenkor legalább örül az ember, hogy nem nősült meg!) és más ezernyi dologgal. Közben egyszerre eszembejut Kalilnak valamelyik mulatságos megjegyzése — Kalil ugyanis éppen ellentéte komor fivérének, Rahimának — a forrongó indiai politikai helyzetre gondolva, hirtelen egy afrikai bölény

képe támad fel emlékezetemben, aztán a vidám, gondtalan, háború előtti évek, amelyeket Berlinben, nagykövetségünkön töltöttem, erre minden átmenet nélkül az elhúnyt barátok és barátnők emlékei jelennek meg előttem, és máris a jó fagylaltra kell gondolnom, ami Srinagarban vár reám, erről eszembejut a fínom szalámi, meg az, hogy féléve nem ettem ilyesmit, rögtön rá mindenféle szép szerelmi emlék tolakodik föl, majd az élet e legszebb gondolatának mintegy kísérőjeképpen eszembe jut a sok boldogtalan, akin az ember segíteni szeretne, aztán arra gondolok, hogy milyen kevés embert irányítnak mélyebb érzések az élet dolgaiban — egyszóval, egy-egy ilyen menetnapon legalább ezer, egymástól egészen különböző, egymással semmiféle kapcsolatban nem álló gondolat, epizód, életemnek és a hozzám közelállók életének számtalan eseménye kergette egymást agyamban.

De még szerencse, hogy az ember nem írhat le és nem mondhat ki mindent, ami így ellenőrizetlenül eszébejut — szép kis disznóság és kavarodás keletkezne belőle, s az emberek közt még több lenne a gyűlölködés és veszekedés, ha mindent leplezetlenül leírna az ember, amit másokról gondol!

Június 9. Tashgan—Matayan, 43 km. Ezen a szakaszon ismét nagy lavinák omladékain keltünk át. Különös így hótól szabadultan viszontlátni ezeket a falvakat, amelyeket odafelé menet még teljesen hó borított.

Június 10. Matayan—Sonamarg, 36 km. Megint állandóan havon jártunk. A környék lakói azt állítják, hogy évtizedek óta nem volt ennyi hó, még ilyenkor június közepén is. Ma újra átkeltünk a komor Zoji La-hágón, amely oly sok bajt okozott nekünk hat héttel ezelőtt. Szerencsénk volt megint, mert legalább a hágó tetejéig szélcsend uralkodott és sütött a nap. A hágó hegyoldalairól már

leolvadt a hó, nem fenyegetett hát többé lavinák veszélye. De a völgyet helyenként még 30—40 méter vastag hóréteg takarta. Egypár emberrel találkoztunk, akik éppen tíz méter mélységben ásták a havat. Kérdésünkre azt felelték, hogy egy még decemberben eltemetett yarkandi (turkesztáni) karaván akarnak kiásni, nem is a hó alatt fekvő tizenkét ember miatt, hanem inkább az értékes szőnyegekért, amelyeket a karaván szállított. Szóval nem szamaritánus sírásók voltak, hanem anyagias gondolkozású emberek, akiket csak az eladható szőnyegek érdekeltek.

Sok ló- és szamárhullát is láttunk, amint éppen előbukkantak az olvadó hó alól; némelyik még egészen ép állapotban volt, némelyikből csak egy-egy fej vagy láb maradt. Mondhatom, igen barátságtalan tájék! Mihelyt feljutottunk a hágó tetejére, ismét erős szelet kaptunk. A nap eltűnt, egészen besötétedett. Két angol turista igyekezett fölfelé, szembe velünk, az egyiknek trópusi sisakja volt, ezt elragadta a szél és elém pöndörítette. 30 méterrel magasabban álltam, mint az angolok, ebből is látható, micsoda ereje volt a szélnek. A hóban heverő trópusi sisak, ott a Zoji La-hágó tetején, valóban komikus látvány volt.

Ismét lefényképeztem a hágót ugyanarról a pontról, ahonnan odamenet, április 28-án, fotografáltam az akkor még hófödte szoros oldalát, amelynek felső részét a felkelő nap pirosra festette. (Mindkét felvételt l. 154., 155. kép.)

Lefelé karavánunk ismét átkelt azon az óriási, hosszú lavinán, amely április 27-én, odaérkezésünk napján, pontosan 10 méternyire állt meg a baltali menedékhelyünk előtt. A hótömeg azóta is alig olvadt valamit. Örültünk, amikor végre elhagyhattuk ezt a hágót, bár a mai átkelés gyerekjáték volt ahhoz a fáradalmakhoz képest, amelye-

ket hét héttel előbb ugyanitt ki kellett állnunk, az emlékezetes éjjeli átkelés alkalmával. Újból felébredtek bennem azok a különös érzések, amikor odamenet azt gondoltuk, hogy a lavina alatt, melyen átmentünk, 60 kuli van eltemetve!

Egészen különös az ellentét, ami a Zoji La-hágóból, nyugatra kilépő vándort a tulajdonképpeni Kashmirban fogadja. Mintha egészen más világba jutott volna. Ladakhban száz meg száz mérföldön egyetlen fát, egy tenyérnyi zöld foltot sem láttam a hegyeken, itt Kashmirban aztán egyszerre szép zöld fenyőerdők veszik körül a völgyet. Minden csodásan zöld és Kashmir legszebb virágai, liliomok, rózsák teszik még színesebbé a képet. Soha még annyira nem örvendett a szemem a szép színeknek, mint ma, amidőn azokat a remekszép halvány vagy sötétpiros rózsákat és kék liliomokat megpillantottam. Az ellentét okozta ezt, hiszen két hónapig nem láttam egyebet hónál vagy kopár, barna, színtelen hegyeknél. Szinte már elfelejtettem, milyen is a piros, a kék és a zöld szín!

Az éjszakát a sonamargi utasmenházban töltöttem, ahonnan odafelé menet három napig nem mozdulhattam ki a hóesés miatt. Balkarom javul, már meglehetősen bírom mozgatni.

Június 11. Sonamarg—Kangan, 41 km. Alig tudom elhinni, hogy holnap már Srinagarba érek! A távolságok iránti érzék egészen eltolódik, ha az ember — mint ahogy én tettem Lehtől fogva — nap-nap után 40—50 kilométert menetel. A napi menetek vége felé az utolsó 12—20 km már oly rövidnek tetszik, mint amikor odahaza cserkészésből hazatérve, már csak egy-kétszáz méter választ el az otthonomtól. Az is sajátságos, hogy az ember, amidőn este megérkezik egy-egy utastanyára, szinte úgy érzi, mintha elért volna útja végcéljához. Pedig csak egy menetnap

maradt mögötte. Ugyanis a visszatérő úton naponta 2—3 normális napimenetet tettünk meg egyszerre.

Örülök, hogy zuhanásom következményei, úgy látszik, elmúlóban vannak, mert igazán bosszantó lett volna, ha egy buta ló nyomorékká tesz, miután fél Indiát bejártam s a legveszedelmesebb sziklás vidékeken — különösen a markhor-vadászat színterén — és a Zoji La-hágó lavináin ép bőrrel átjutottam. Pedig még rosszabb is történhetett volna, ha esésem után a kengyelszíj nem szakad el! Kalil akkor figyelmeztetett is arra, hogy milyen jó volt, hogy odamenet Kargilban nem találtunk új szíjjat. T. i. régi, korhadt kengyelszíjjam odáig már vagy tízszer elszakadt és rettentően leszídtam Kalilt, amiért nem tudott újat szerezni. Ez a mulasztása aztán az életemet mentette meg — s utólag meg is dícsértem érte a derék embert.

Csak most látható, mily iszonyú pusztítást vitt végbez ez a havas tél az idén a lavinákkal. Nemcsak a szakadékokban, hanem a hegyoldalakon is, az erdő közepén többszáz méter szélességben egyszerűen lekaszálta a szálfákat mind. Megismertem a helyeket, amelyek fölött két hónap előtt 10—20 m magasságban az akkor keményre fagyott havon jártam.

A Sind völgye páratlanul szép. (216. kép.) Mesés vegetáció, különösen a ladakhi tájak után. Oly óriási fákat is láttam, aminőket még soha életemben. Platán és hársfélék, némelyiknek kerülete eléri a tíz métert is. Ezeket mind elborította a hó, amidőn annak idején errefelé jöttünk.

Június 12. Kangan—Srinagar, 36 km. Reggel a Wayel-hídig lóháton mentem, ott már autobusz várt reánk. Nagyszerű érzés volt elgondolni, hogy egy 1600 km-es menet után végre ismét nyugati kényelemben pihenhetem

216. Zsákmányommal visszatérve Srinagar felé, a Sind völgyében.

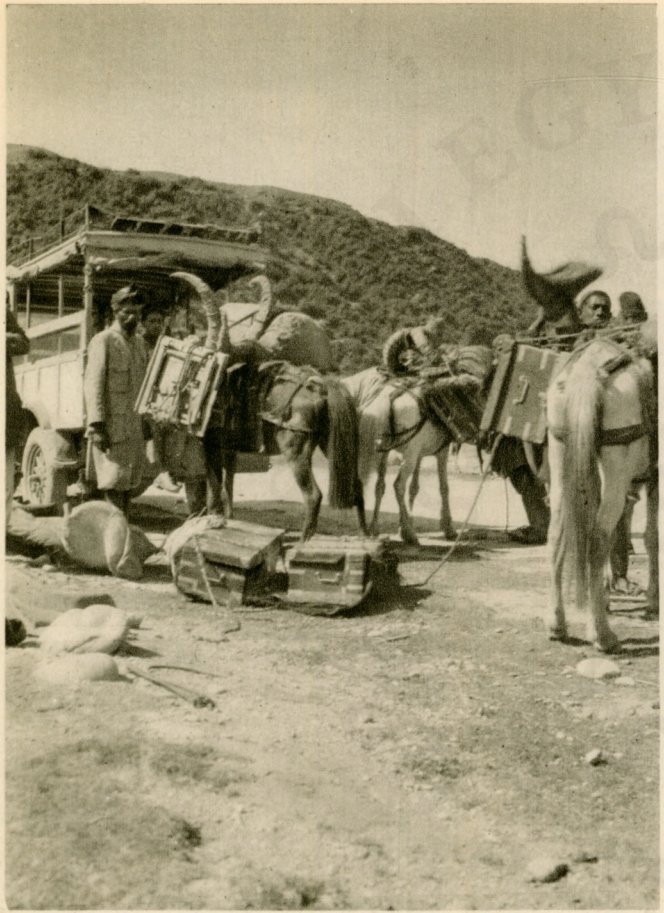

217. Poggyászunkat teherautóra rakjuk a Vayel-hídnál.

218. Col. Ogilvie családjával, a szerzővel és a szerző zsákmányával.

219. Col. Ogilvie bájos leánya a szerző zsákmányával.

220. Szerző kashmiri zsákmányával.

ki fáradalmaimat. Poggyászunkat a lovakról átraktuk a teherautóra (217. kép.) és búcsút vettünk a lovacskáktól. Fájt megválni tőlük, hiszen útközben oly sokszor legeltettem szemeimet jóleső érzéssel a teherhordó-lovakon, amint hátukon pompás trofeumaimmal előttem lépdeltek.

Tizenegy órakor végre megérkeztem Srinagarba és ismét a vendégszerető Col. Ogilvienél szálltam meg. Felséges, szép piros eperrel kínáltak, — a puszta Ladakhban már el is felejtettem, hogy eper is van még a világon! Hat napig laktam vendégszerető házigazdámnál és pihentem! Jól esett, az képzelhető! Elintéztem a reám várakozó óriási postát, megírtam a szokásos bizonyítványokat shikarrijaimnak, szolgáimnak stb., a sok fényképet előhivattam és felnagyíttattam, mindezzel gyorsan eltelt az idő. Egyik-másik este egy kis tánc is adódott a házigazdám bájos leányával, aki egyébként menyasszony volt. Esténként eljárogattunk a szomszédokhoz is. Most kezdődik a szezón, egész India feligyekszik a hűs Kashmirba, legtöbben Gulmargba, a szép üdülőhelyre mennek.

A kashmiri Maharaja meghívott teára a polómérkőzéshez, egyszer pedig a «house boat»-jába is. Éppen Angliából érkezett motorcsónakjait próbálták ki, igen jól szórakoztunk ezzel. Több mint 70 kilométeres sebességgel száguldoztunk, ilyen gyors motorcsónakban sem ültem még. A Maharaja egyszerre 12 ilyen, különböző típusú motorcsónakot vásárolt. Hihetetlen, mennyi pénzük van ezeknek a nagyuraknak.

A kashmiri Maharaja nagyon szeret polót játszani. Saját költségén tart fönn egy polo-team-et. Festői látvány, amikor a tarkaturbános lovászok a negyven-ötven poloponnyt végigvezetik az utcákon a polopálya felé. Nyáron nagy polomérkőzéseket rendeznek Srinagarban. A ponnyk-

nak ilyenkor a 400 km-nyire fekvő Ravalpindiből a maguk lábán kell feljönniök Srinagarba.

Amilyen jó polojátékos a Maharaja, annyira nem érdekli a vadászat. Milyen kár! Minden vadászterület Kashmirban a Maharaja magántulajdona. Csak azoknak engedi meg, hogy területein vadásszanak, akik a vadászati főfelügyelőnél jelentkeznek és engedélyt kérnek. Nem túlzás, ha azt állítom, hogy a kashmiri Maharaja a világ legnagyobb és legnagyszerűbb vadászterületének az ura és tulajdonosa. Különösen a magas hegyvidéki vadászat szempontjából páratlan a területe. Sehol a világon nem lehet oly sokféle és oly szép hegyivadat látni, mint Kashmirban. Az ország északi részében még Ovis Poley is akad. És a Maharaja mégsem talál semmi örömet ebben a vadászati paradicsomban. Ez szinte fáj az én vadászszívemnek, mert ha Kashmir fejedelme maga is vadász volna, akkor e nemes vadfélék jövőjét is jobban biztosítva látnám. Igy azonban félő, hogy pár évtized alatt nagyon meg fognak apadni, különösen kvalitásban!

A Maharaja megajándékozott egy fényképpel, ez sorokba rakva 2200 különböző vadkacsát és vadludat ábrázolt, amelyeket egyetlen reggelen hét lövész ejtett el. (137. kép.) Különben igen érdekes kollekciót gyüjtöttem össze indiai lőjegyzékekből. Ezek mellett az eredmények mellett a mi legjobb vadászataink is eltörpülnek. Bikanerben pl. 11.000 Imperial sandgrouse két reggeli lesen, Patialában 3500 vadkacsa egy reggelen, stb., itt pedig 2200 kacsaféle. Ezek a fejedelmek maguk is kiváló vadászok. Azt hallom, hogy a kashmiri Maharaja is elsőrendű lövész, de hát nem lelkesedik a vadászatért! Talán ez volt az oka, hogy bár nagyon szívélyes volt hozzám, e tekintetben egy napon sem lehetett volna említeni őt a bikaneri és a patialai

Maharajákkal, akik valósággal elhalmoztak baráti érzületük jeleivel.

Egy napon felkeresett a híres orientálista: Stein Aurél hazánkfia. Rendkívül örültem e kiváló ember látogatásának és roppant érdekes délutánt töltöttem el társaságában. Negyven év óta Indiában és Közép-Ázsiában él és különösen Nagy Sándor indiai hadjáratának nyomait tanulmányozza. Fölfedezett többet a magas sziklavárak közül, amelyeket Nagy Sándor India határvidékén ostrommal bevett. Igy a híres Aornos várát is, amely oly meredek sziklán emelkedett, hogy a görög harcosok közül senki sem mert elsőnek indulni a fal ellen. Erre Sándor egymagában felkúszott egy létrán a vár fokára és jóideig magányosan harcolt a várban a védőkkel, sőt végül meg is sebesült. Az utolsó pillanatban értek fel a várfalra hű vitézei és megmentették. Ez egyike volt Nagy Sándor legnagyszerűbb személyes hőstetteinek és kortársai, valamint történetírói mind megemlékeztek az esetről, hozzátéve, hogy ez a hősiesség az egész hadsereget bámulatba ejtette.

Stein Aurélt ugyan nálunk odahaza is ismerik, de távolról sem tudják úgy értékelni, mint az angolok, akik itt is rendkívül nagyra becsülik. Minden alkirály készséggel támogatta tudományos vállalkozásaiban. Most megint három évre Közép-Ázsiába készül, az angol Földrajzi Társaság megbízásából. Sok érdekes könyvet adott nekem olvasásra értékes könyvtárából.

Minthogy csak egy markhort lőttem a Rajnagh-hegységben, Limbar Nullah-beli területemen, jogomban áll még egyet elejteni. Odaküldtem tehát Sultana shikarrimat, hogy nézzen körül, talál-e különb bakot annál, amit lelőttem volt. Három nap mulva visszatért és jelentette, hogy

32 markhor-bakot látott, de mind gyengébb volt az enyémnél. Ekkor tudtam meg, hogy Southerland hercegék is az én nullah-mban jártak távollétemben, ami nem állt jogukban. Délutánonként Ogilvie-ékkel tenniszeztem, de nem nagyon jól ment a játék, fájós karom miatt. Felvételeim nagyon jól sikerültek és az eleven Ibex-ről készült fényképeim valóságos furoret csináltak mindenütt. Egyre-másra jöttek az angol sportemberek a Residency-be, hogy megnézzék ezeket a ritka képeket. A nagyítások is igen szépen sikerültek. Minden érdeklődő azt tanácsolta, hogy közöljem Ibex-felvételeimet az angol képeslapokban, mert, mondották, még egyetlen angolnak sem sikerült soha eleven Ibexeket oly magas hegyvidéken lefényképeznie. Nagyon szépen sikerült az a felvétel is, amely összes himalayai trofeumaimat ábrázolta az Ogilvie-családdal együtt, a Residency lépcsőjén. (218., 219., 221. kép.)

XVI.

HAZAFELÉ.

Búcsúlátogatások a patialai Maharajánál Chailban és az Alkirálynál Simlában. — Indulás Bombayból. — Tutankhamen sírjánál Cairoban. — Hazatérés Apponyba.

Június 19. Nehezemre esett búcsút venni vendégszerető angol házigazdáimtól, az Ogilvie-családtól. Sok hálával tartoztam Col. Ogilvienek, a brit residensnek, hiszen neki köszönhettem, hogy a legjobb vadászterületeket megkaptam és nagy segítségemre volt a shikarrik, a felszerelés és más dolgok tekintetében. Az a hat nap, amelyet házában pihenve töltöttem, legkellemesebb emlékeim közé fog tartozni mindig. A csaknem két hónapig tartó expedició alatt igazán a legcsekélyebb kényelmet is nélkülöznöm kellett s ezért az Ogilvie-éknél élvezett kényelem — jó koszt, ágy, nyugalom, kellemes társaság, tennisz — kétszeresen jól esett.

Reggel teherautón elhagytam Srinagart. Minden pogygyászom velem volt, a trofeumok is. Jóleső elégtétel volt a sok fáradtságért, amidőn ezeket a szép trofeumokat magam előtt láttam. De nincs osztatlan öröm a világon. Amilyen kellemesen gondoltam vissza az Indiában töltött gond-

talan, szép időkre, ugyanolyan kelletlen érzéssel töltött el a gondolat, hogy otthon ismét a megszokott gondok és alkalmatlanságok fogják keseríteni az embert. Igaz, hogy ezt ellensúlyozta az, hogy szeretteimet is nemsokára viszontláthatom.

Ilyen vegyes érzelmekkel eltelve utaztam ismét végig a végtelen szerpentineken, ezúttal azonban nem a Rawalpindi felé vezető úton, mert ezt, mint annyiszor, megint eltorlaszolta a földomlás, hanem a Srinagar—Jammu útvonalon. A táj errefelé még festőibb volt, mint azon az úton, amelyen két hónappal azelőtt Srinagarba mentem. A szerpentinek mintha még gyakoriabbak és hosszabbak lettek volna. Sokszor már szinte szédültem, amint a sok száz és száz kanyarodón végig lefelé haladtunk.

Jammuban is van a kashmiri Maharajának, Hari Singh-nek, egy pompás fekvésű palotája; ugyanis a fejedelem télen át Jammuban lakik, mert itt kevesebb a hó, mint Srinagarban.

Jammuban töltöttem az éjszakát, aztán Lahoreba utaztam, hogy megtekintsem az ottani múzeumot. Erre Stein Aurél hívta fel a figyelmemet. Jammut elhagyva, búcsút kellett vennem a szép Kashmirtól, a vadászok e valóságos Paradicsomától. A mostani Maharaja dédapja, Gulab Singh, hatvan évvel ezelőtt vette meg Kashmirt az angoloktól, még pedig nevetségesen alacsony áron, 500.000 fontért. Az angolok akkoriban még értéktelennek tartották Kashmirt és kapva-kaptak az alkun, pedig ez volt a világtörténelem legrosszabb üzlete. Hiszen Kashmir nemcsak a világ legszebb országainak egyike, hanem értékes erdőkben, ásványokban, stb. is igen gazdag. Az angolok ritkán csinálnak rossz üzletet, de ez bizony az volt!

Június 21-én megérkeztem Lahoreba. Főcélom, mint említettem, az volt, hogy megnézzem az archeológiai múzeumot, amelyben a punjabi ásatások rendkívül értékes anyagát őrzik. Lahore az indiai politikában is jelentős szerepet játszik. A mult év decemberében itt tartották az Indiai Kongresszus híres ülését, amelynek határozataképpen Nehru, a gyűlés elnöke és Gandhi kimondották India függetlenségét és Angolországtól való teljes különválását. Persze az a kongresszus nem volt alkotmányos gyűlés, de nézeteiben mindamellett Brit-India bennszülött értelmiségének tekintélyes részét képviselte. De mivel India lakosságának kb. egyharmada (kb. 80 millió) a Maharaják uralma alatt áll, a brit uralom csak kb. 240 millió indusra terjed ki. Ebből csak kb. 2 millió, tehát 1% tud írni és olvasni. A nemzeti Kongresszus e szerint csak eme 1%-nyi műveltebb népesség többségének véleményét fejezi ki, nem lehet tehát azt állítani, hogy egész India többsége a Kongresszus mögött áll, hiszen a lakosság 99%-a, tehát vagy 318 millió ember, egyáltalán nem fejezte ki véleményét.

Lahoreban újra összetalálkoztam hűséges szolgámmal, Campat Rao-val. Eddig nem is tettem említést róla. Hálátlanság volna részemről, ha nem emlékeznék meg erről a kitűnő emberről, hiszen nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy indiai utazásom nemcsak érdekes volt, hanem kellemesen is telt el. Soha életemben nem láttam még készségesebb és megbízhatóbb szolgát, mint amilyen Campat Rao volt. Ez a sötétbőrű, mindig mezítláb járó indus oly tiszta volt, mint egyetlen európai kollégája sem. Cipőimet oly ragyogó fényesre tisztította, hogy a legkényesebb angol versenyistálló-tulajdonos sem találhatott volna rajtuk kivetnivalót. Ruháimat, sőt fegyvereimet is min-

dig mintaszerű rendben tartotta. Utazás közben felülmúlhatatlan ügyességgel és bámulatraméltó pontossággal intézett el mindent. Sohasem fordult elő, hogy ne lett volna kéznél, amikor szükség volt reá. Mindig az ajtóm előtt ült, keleti módon maga alá húzott lábakkal, parancsaimra várva. Kötelességtudása szinte megható volt. Nem is tudom megérteni, hogyan volt képes szünetlenül a rendelkezésemre állni. Ugyanis, indiai szokás szerint, magának kellett az ellátásáról is gondoskodnia és eledelét többnyire messziről kellett hoznia. A bennszülött szolgák sohasem eszik azt, amit az európaiak és ha pl. az ember Maharajáknál vendégeskedik, a vendégek bennszülött szolgáinak ellátásáról a vendéglátó gazda sohasem gondoskodik (mint az pl. nálunk Európában szokásos), hanem csak az európai szolgákról, nekem pedig ilyen természetesen nem volt!

A hűséges legényt annakidején Srinagarban elbocsájtottam, mert nem vihettem magammal az 1600 km-es gyalogtúrára. Ehhez nem volt elég erős alkatú. Mindenáron el akart kísérni az expedicióra, de tudtam, hogy nem bírná el a nehéz út fáradalmait. A Kajnagh-hegységbe, a markhorra még velem jött, sőt, még főzött is ott számomra, egészen jól. Mikor aztán ladákhi útamra indultam, könnyes szemmel búcsúzott el tőlem és megindultan lelkemre kötötte, hogy nagyon vigyázzak magamra, nehogy baj érjen Nyugat-tibetben! Most, hogy ismét találkoztunk Lahoreban, örömkönnyekkel a szemében üdvözölt és nyomban hozzálátott, hogy zilált ruhatáramat rendbehozza. Ezt a derék embert még Bombayben, érkezésem után ajánlották nekem a kormányzói palotában s azontúl mindenhová elkísért, egész indiai utazásomon végig, a ladákhi expedició kivételével. Mindenkor hálával fogok emlékezni reá, oly ragaszkodó, hűséges és szolgálatkész volt.

Június 22-én reggel autón megérkeztem Chail-ba, a patialai Maharaja meseszerű nyári rezidenciájába. Négy napot töltöttem itt ennél a kedves, vendégszerető indiai uralkodónál. Hisz már márciusban patialai székvárosában is nagyon kedves volt, de chail-i tartózkodásom alatt oly megnyerő volt a modora, hogy szinte úgy éreztem, mintha régi jó barátomnál időztem volna. Amikor megmutattam neki a lőjegyzékemet, amelyből kitűnt, hogy 15-féle nagyvadat és 15 féle apróvadat ejtettem el Indiában és hozzátettem, hogy tulajdonképpen még csak 3 kisebb nagyvadféle — gurhal, barkingdeer és muskdeer — hiányzik a sorozatból, a fejedelem felugrott és kijelentette:

«Tomorrow you must shoot all three specimens!» (Holnap mind a három fajtából lőnie kell!)

És nyomban rendelkezett a nagyarányú hajtóvadászatok felől.

Chail kétségkívül a legszebb hegyvidéki fejedelmi nyaralóhely egész Indiában. Számtalan kastély, villa, dependence s mindez 2000 méteres magasságban. Egyfelől a hófödte Himalaya hegyóriásait látni, másfelől Simla, az alkirály nyári székhelye látszik ide. Mindkettő csodaszép látkép, különösen az utóbbi. Feledhetetlen látvány, amidőn Simla tizezernyi villanyfénye estefelé kigyul a hegytetőn. Sohasem láttam még ilyen nagy várost egy magas hegy tetején. De azért épült így, mert csak a hegytetőkön hűvösebb a levegő, míg lenn a völgyekben már szörnyű a hőség. Európában, pl. Schweizban még a hegyi városok is többnyire völgyekben feküsznek.

Esténként hosszasan elnéztem ablakomból a kivilágított Simla pompás látványosságát. Még imponálóbbak azonban a többszáz mérföld hosszúságú, kitünően vezetett, autóknak is alkalmas szerpentinutak, amelyeket a Maharaja

nagyatyja építtetett. Mindenütt a hegyoldalokon végig húzódnak ezek a hosszú szerpentinutak. Hihetetlen pénzbe kerülhetett ezek építése a sziklafalakban.

Délután a Maharaja két fiával tenniszeztünk az elsőrendű pályákon. Egészen furcsa és komikus, milyen magasra szökkennek a labdák ebben a magasságban a ritka levegőben. Előbb hozzá kellett szoknom ehhez, mert addig alig birtam visszaütni a labdákat.

A második napon először is g u r a l r a indultam cserkészni. A gural egészen kicsiny, némileg zergére emlékeztető, egyáltalán nem szép megjelenésű állat. Hanem van egy egészen különös szokásuk. Ha az ember egy szemközti lejtőről lő reájuk, nem futnak el, hanem — akárcsak a nyúl — elbújnak a bozótban és nem látni őket többé. Ilyenkor át kell küldeni valakit, hogy hajszolja ki az állatokat a sűrűből. Lőni is nehéz a guralt, mindamellett kettőt sikerült elejtenem. Sajnos, az esőzés teljesen meghiusította a hajtásokat, úgyhogy a másik két vadféléről már le kellett mondanom. Az egész vadászati apparátus, a rengeteg shikarri, hajtó, automobil, stb. valóban páratlanná tette a chaili vadászatokat.

Harmadnap fölkeresett a katonai titkár és átadott nekem a fejedelem nevében 300 angol fontot egy ház létesítésére Fóton, a hadirokkantak telepén. Érdekes véletlen, hogy ez a katonai titkár, Col. S u m p a t S i n g h, 1924-ben a jindi Maharajával Fóton is járt és már akkor megnézte a «Suum Cuique»-telepet. Amidőn a patialai Maharajának megemlítettem, hogy M a n d i R a j a h-ja is volt Fóton és meg is ígérte, hogy egy házat alapít ott, mihelyt eléri nagykorúságát, a Maharaja azonnal magához hivatott egy szárnysegédet és meghagyta neki, hogy haladéktalanul írjon Mandi Rajah-jának és

emlékeztesse ígéretére. Igazán meghatónak találtam figyelmét.

Hozzá még nem kell elfelejtenünk, hogy a fejedelemnek éppen ezekben a napokban mérhetetlenül sok és fontos dolga volt, ugyanis őneki kellett a kiválasztott hat Maharaját Londonba vezetnie, a Round Table Conference-re. Mégis minden este 8 óra tájban meglátogatott és 11 óráig elbeszélgettünk. A vacsorával is három óra hosszat várnom kellett, amíg a fejedelem kibeszélgeti magát, ugyanis ő sohasem szokott enni este. Nagyon sok érdekes dolgot mondott el az indiai helyzetről, őszi európai útjáról, stb. Remélte, hogy a Round Table Conference decemberre véget ér s akkor kedvenc feleségével — akiről mindig mint «Her Highness»-ről emlékezett meg — el fog jönni okvetlen hozzám, Apponyba, vaddisznóvadászatra, amit nagyon kedvel, aztán Budapestre megy Albert bátyámat meglátogatni, majd Egyiptomon át tér haza Indiába. Marie ismeri a fejedelem feleségeit, kíváncsi vagyok, melyikük lesz az a «Her Highness»,[1] aki hozzám el fog látogatni!

Szegény naplóm, lám megint elfelejtettem valamit! Még Srinagarban, Ogilvie-éknél megismerkedtem egy nagyon rokonszenves Maharájával, az indorei fejedelemmel, aki nagyon melegen invitált magához tigrisvadászatra. Patiala megjegyezte, hogy Indoreban van egyike a legjobb tigris-vadászterületeknek egész Indiában. Ezt, sajnos, Srinagarban még nem tudtam. A fiatal indorei fejedelem apját kegyetlenkedés miatt megfosztották a trónjától. A mostani uralkodó nagyon kedves kis ember, Oxfordban nevelkedett és sokszor volt a Micklen Hall-ban, az én egykori oxfordi villámban is. Apja feleségül vett egy Miss

[1] Mint már említettem, a Maharaja kedvenc feleségével és trónörökös fiával, tényleg meg is látogatott Apponyban 1930. december 28—29-én.

Bennet nevű amerikai nőt; ő az egyetlen indiai fejedelem, aki keresztény leányt vett nőül.

A Chailben töltött négy nap gyorsan elröpült kedves házigazdám társaságában.

Június 26.-án reggel Patiala autón Simlába küldött, az alkirályhoz. A távolság Chail és Simla közt légvonalban 10 mértföld, de a szerpentinúton 40 mértföld, ez jellemzi milyen kacskaringósak ezek a végnélküli szerpentinutak. Simlát 80 évvel ezelőtt a patialai Maharaja nagyapja ajándékozta a brit-indiai kormánynak. Simla éppoly csodaszépen fekszik, mint Chail, a patialai fejedelem rezidenciája. Éppen breakfast-ra érkeztem az alkirályi palotába, a kedves régi ismerősök mind, Capt. Alexander, Bennett, Col. Harvey és a többiek, örömmel üdvözöltek. Mindnyájan az eleven Ibexről készült fényképemről beszéltek és kijelentették, hogy sohasem láttak ahhoz hasonló felvételt. Ugyanis Col. Harvey-nek is küldettem ebből a fényképből egyenesen a srinagari fényképésszel, úgyhogy ő hetekkel előbb látta a képet, mint én magam. Az alkirálynak és környezetének is rengeteg az elfoglaltsága mostanában, mert éppen tegnap érkezett meg a Simon-bizottság jelentésének második kötete (az indiai alkotmánytervezetről). Mindamellett az alkirály fenntartotta számomra a déli időt, 12-től 1 óráig. Igazán rendkívül kedves volt. Miután hosszasan beszéltem neki egy bizonyos témáról, ami őt fölöttébb érdekelte, félórán át ő fejtegette előttem az indiai helyzetet, amely természetesen igen komoly, de azt hiszem, nem veszedelmes. Ugyancsak megkésve érkeztünk a lunch-höz, mindenki várakozott, többek közt az öreg Birdgewood tábornagy is, az indiai főhadparancsnok s az összes kormányzók. Ezek az urak az indiai zavarokra vonatkozó konferenciára jöttek Simlába, az alkirályhoz. A konferencia 12 óráig tartott.

Lunch urán Lord Irwin megnézte az összes fényképeimet és el volt ragadtatva az eleven Ibexről készült felvételektől. Megkért, hogy adjak neki egy kollekciót képeimből, amit örömmel meg is tettem. Az öreg Birdgewood generális különösen lelkesedett a képekért, mert 50 évvel ezelőtt, fiatal tisztkorában, sokat vadászott Kashmirban.[1] Úgylátszik, Ibex-fényképeim jobban érdekelték az angol urakat, mint az egész Gandhi-ügy! Ami érthető is, mert a felvételek ujdonság ingerével hatottak rájuk, míg az indiai zavargásokat már megszokták és bíznak benne, hogy mint az angolok rendesen, most is ők maradnak a helyzet urai.

Délután tenniszeztünk, az alkirály kitünően játszik félkarjával is. Este, a diner után, Lord Irwin megjegyezte, hogy a mi helyzetünk a Duna völgyében annyira érdekli őt, hogy jövőre, április végén, hazafelé utaztában szándékában áll néhány napra felkeresni engem Apponyban, feleségével és Col. Harvey-vel. Igazán nagy örömömre szolgálna, ha alkalmam nyílnék legalább csekély mértékben viszonozni azt a sok kedvességet és hathatós támogatást, amiben az alkirály indiai utam folyamán részesített engem és barátaimat.

Simlai tartózkodásom második napján Lady Irwin visszaadta nekem a kölcsönkért «Two noble Lives» című könyvet, amelyet édesanyám adott nekem az útra, nagyon megköszönte és hozzátette, hogy a könyv őt, mint jelenlegi alkirálynét, különösen érdekelte, hiszen a mostani helyzet, ha nem is olyan iszonyú, mint 1858-ben, a «Mutiny»

[1] Az öreg úr mesélte nekem, hogy ő 1880-ban Lord Roberts tábornaggyal, a búr háború győztesével, harcolt Afganisztán ellen és Srinagarban akkor szerezte meg Lord Roberts a legerősebb Ovis Poley szarvat, amely máig is világrekord.

idején volt, mégis igen komoly. Az említett mű ugyanis Lady C a n n i n g-nek, az első alkirály feleségének emlékiratait tartalmazza és a nagy indiai lázadás idejéből való.

A lunch-nél egy nagyon érdekes tibetivel is megismerkedtem, aki évekig élt Lhassában és bámulatraméltó fényképeket hozott onnan. A Dalai Láma palotája egyike lehet a világ legérdekesebb épületeinek. A tibeti megigérte, hogy néhányat a képekből elküld majd nekem, sőt a jelenlegi Dalai Lámáról is küld képet, ami különösen értékes, mert ez a buddhista-pápa sohasem fényképezteti le magát és évenként csak egyszer mutatkozik a nép előtt, nagymesszíről. Viszonzásul a tibeti az én Ibex-felvételeim sorozatát kérte s én örömest belé is egyeztem.

A simlai «Viceregal Lodge» halljában nagy asztal áll s erre vagy húsz óriási album van kirakva. Az albumok az úgynevezett «Viceregal visits», vagyis az alkirálynak a különböző indiai fejedelmeknél tett látogatásairól készült fényképeket tartalmazzák. Az utolsó napnak csaknem egész délelőttjét e képek végignézésével töltöttem. A pompás felvételek ritka alkalmat adnak arra, hogy az összes jelentékeny Maharaja-fővárosokat legalább képen megismerjem. Magam is több ilyen fejedelmi rezidenciát láttam, de természetesen nem valamennyit.

A lunch után ismételten kifejeztem köszönetemet az alkirálynak, úgy a magam, mint a barátaim nevében azért a sok kedves figyelemért, amit nejével együtt irántunk tanusított, mire Lady és Lord Irwin is újra hangsúlyozta, hogy jövőre szeretnének meglátogatni bennünket Európában. Délután vonatra szálltam és a világ legmagasabb tájain épített vasútvonalak egyikén, a Kalka—Simla-i keskenyvágányú vasúton elindultam lefelé a számtalan szerpentinen, a csodaszép látképeket élvezve. Csak most ébred-

tem teljes tudatára, hogy rövidesen el kell hagynom Indiát. Öt hónapot töltöttem itt és ez az idő feledhetetlen marad számomra, míg csak élek.

Kalkában beszálltam a vonatba és folytattam útamat Bombay felé. A delhii pályaudvaron, mint mindig, ezúttal is az a két fényképész várt, akinek annyi munkát adtunk volt Marieval. Mulatságosnak találtam, hogy ismét magam előtt látom a derék embereket, akiket Delhiben annak-idején nap-nap után felkerestünk.

A két himalayai rezidenciában, a kellemes, enyhe klimában eltöltött hat nap után, annál erősebben éreztem a síkság hőségét. Most is hálóingben ülök rettenetes hőségben a nagy coupéban, naplómat írom és összegezem indiai vadászzsákmányomat.[1] 31 különböző vadfélét, 16 nagyvadat és 15 apróvadat ejtettem el. L. barátom írt nekem és kijelentette, hogy nincs nagyon megelégedve utazásommal, mert szerinte folyton-folyvást csak Maharajáknál szórakozom sport nélkül, holott «az ember mégis csak inkább a vadászat kedvéért jár Indiába». A szemrehányás, hogy nem vadásztam eleget, aligha jogosult. Jöjjön ő csak ide, menetteljen 1600 kilométert azokon a sziklákon, és akkor neki is elég lesz a vadászatból! Még angol ismerőseim is hangsúlyozták, hogy 31 vadfélét ily rövid idő alatt (4 hónap alatt) elejteni, igazán kitűnő eredmény és maguk sem tudnának hasonló körülmények közt különbet felmutatni.

Június 29.-ét és 30.-át Bombayben töltöttem. A monsoon (esős évszak) az idén késve állt be, de most már szakadatlanul esik. Szép kis kilátás a tengeri útra! Az első hat nap, Adenig, gyalázatosnak igérkezik. Nedves, utálatos hőség, egész napon át. Mindenkiről állandóan csorog az izzadtság.

[1] Az Indiában elejtett vadnemek lőjegyzékét a kötet végén külön adom.

Ismét elmentem a természetrajzi múzeumba és hosszasan beszélgettem Mr. P r a t e r-rel himalayai expedicióm-ról. Megkértem, állapítsa meg, valódi-e az a «Crow leopard»-bőr, amelyet Srinagarban vettem. A hó-leopárd egyik feketés, hasonló válfaja, azért hívják «crow» (varjú) leopárdnak. Mr. Prater, noha a legkiválóbb szakértők közé tartozik Indiában, nem tudott határozott véleményt mondani, és ajánlotta, hogy forduljak a londoni Kensington Múzeumhoz. Ő is el volt ragadtatva az eleven Ibexről készült felvételektől és a Múzeum részére is kért néhányat belőlük, hogy berámázva és a kitömött Ibex-fejek alá akasztva, szemléltető módon mutassák be az élő Ibexet természetes környezetében, a vad sziklavidéken. Mr. Prater is megjegyezte, hogy soha hasonló fényképeket még nem látott.

Az olasz konzultól, aki hosszú időt töltött Pesten és Sándor bátyámat jól ismerte, megszereztem az átszállítási engedélyt fegyvereim részére. Éppen hajóra szálltam, amidőn odarobogott egy autó. A bikaneri Maharaja bombayi palotájának felügyelője jött utánam és egy félméter hosszú táviratot hozott a Maharajától. Kedves barátunk sajnálatát fejezte ki a táviratban, hogy elutazásom előtt már nem kaphatom meg hosszú levelét, amelyben búcsút vesz tőlem és európai útiterveiről ír. Majd utánam küldeti a levelet.

Amikor a hajóra vezető hídra léptem, alig bírtam elhinni, hogy most csakugyan, visszavonhatatlanul el fogom hagyni Indiát. Eszembe jutott Marie tréfálkozása, amikor érkezésünknél ezen a hídon állva megjegyezte, hogy jó lesz vigyáznunk, mert «még nem vagyunk Indiában», hátha utolsó pillanatban leszakad alattunk a híd és akkor, «benne vagyunk a vízben !» Akkor igazán olyanok voltunk, mint a gyerekek ; alig bírtuk fékezni örömünket, hogy végre megláthatjuk Indiát.

Hajóra szállva úgy gondoltam, hogy útközben sokat olvashatok és megírhatom köszönőleveleimet mindazoknak, akiknek Indiában hálával tartozom. De hát másként ütött ki a dolog. Az első hat nap alatt, Adenig, szörnyű monsoon-vihar dühöngött. Nem kaptam ugyan meg a tengeri betegséget, de csak azért, mert az egész hat napot ágyamon heverve töltöttem. Azt hiszem, ha felálltam volna, mindjárt belém ütött volna a tengeri betegség. Ez a mozdulatlan heverés rettenetesen unalmas volt, különösen a hosszú Himalaya-expedíció után, amelynek folyamán ugyancsak hozzászoktam a mozgáshoz. De legalább ráértem az Indiában töltött időt újra, meg újra végiggondolni. Eszembe jutott például milyen mulatságos és tréfás volt Col. Harvey most búcsúzásomkor Simlában. Ugyanis azt mondtam neki, írjon Edy Winterton-nak Londonba és állítson ki bizonyítványt arról, hogy jól viseltem magam Indiában, nem tettem semmiféle rossz fát a tűzre, tehát nem méltatlant ajánlott be oly meleg hangon. Az utolsó nap reggelén Harvey bejött a szobámba és közölte, hogy tényleg írt ilyen értelemben Wintertonnak, de viszonzásul most arra kér, hogy magam is írjak Wintertonnak és igazoljam, hogy úgy ő, Col. Harvey, mint az alkirály is jól viselkedtek és mindent megtettek, hogy jól érezzem magam Indiában. Igazán kedves volt, milyen kedélyesen, tréfásan és joviálisan tudnak mindent felfogni ezek a magas méltóságok. De a legsajátságosabb a dologban az, hogy a kijelentés csak félig volt tréfának szánva, félig azonban komoly volt. Ugyanis a magasrangú indiai tisztviselők nagymértékben függnek a Parlament befolyásos uraitól, mint pl. Wintertontól, különösen a mostani bizonytalan időkben. Az indiai angol urak örülnek, ha valamiben szívességet tehetnek az ilyen befolyásos londoni politikusok-

nak. Ez volt a tapasztalatom Srinagarban is. Amidőn megkértem Col. Ogilviet, hogy írja meg Wintertonnak, milyen jól szórakoztunk Kashmirban, ő is igen komolyan felkért, hogy részemről is írjak neki és közöljem vele, hogy meg voltunk elégedve vele is. Előre mulatok azon, ha majd Winterton megmutatja nekem Londonban azt a levelet, amit Col. Harvey és Ogilvie felőlünk írt.

Július 1.-től 6.-ig tartott az út Adenig, innen pedig 12.-ig a Vörös-tengeren jártunk, Szuezig. Ezen az utóbbi négy napon teljes szélcsend uralkodott, ezzel szemben iszonyú volt a hőség. 12.-én néhány, a hajón szerzett ismerőssel autón Kairóba mentünk arra a napra, főleg azért, hogy a Tutankhamen sírjából felszínre hozott műkincseket megtekintsük. 1924 márciusában ugyan magunk is jelen voltunk a sír megnyitásánál, Thebában, de aznap nem engedték megnézni a koporsót. Most a koporsó is és a sírban talált műkincs is mind a kairói múzeumban látható, de a múmiát magát Thebában, a királyi sírboltban hagyták. Ugy látszik, hogy három év óta az egyiptomi kormány, kegyeletből, az összes múmiákat elzárta a nyilvánosság elől és elvitette a múzeumokból. 1924-ben még láttuk ezeket a múzeumban kiállítva, de most már valamennyi egy külön helyiségben van elhelyezve és csak a kormány engedélyével lehet megtekinteni a múmiákat.

Csöppet se bánom azt a kirándulást, bár a hőség rendkívül kínzó volt, mert a négyezer esztendős csodálatos műremekek látása bőven kárpótol mindenért. Életemben nem láttam olyan sok aranyat. A két egymásba helyezett koporsó színaranyból készült és a művészi kidolgozás is leírhatatlanul finom. A többi műtárgy is csodálatosan szép, például az alabástrom parfümös vázák, amelyekben még benne van az eredeti egyiptomi illatszer, mert nem nyitották fel a vázá-

kat. A fáraó vadászati felszerelése, nyilai és lándzsái, az ő és a felesége ékszerei szintén páratlanul érdekesek és szépek. Minden úgy hat az üveges szekrényekben, mintha új volna. A látvány igazán megérte a fáradságot. A piramisokhoz is kimentünk s itt megismertem az egyik vezetőt, aki 1924-ben kalauzolt minket. Délután megnéztem az állatkertben a remek Mrs. Grey-antilopot és azokat az állatokat, amelyekből mi is többet elejtettünk 1924-ben a Sudanban.

A hajón nincs valami érdekes társaság, kivéve a Himalaya megmászására szervezett Diehrnfurt-expedíció hazatérő nemzetközi csoportjának néhány tagját. Két német, két angol és két svájci van köztük. A Kanchinjunga csúcsát akarták megmászni, de miután ez lehetetlennek bizonyult, egy másik közeli csúcsot, a Yongson peak-et mászták meg. Ez 24.000 láb magas volt és ennél magasabb csúcsra még senkinek sem sikerült felkapaszkodnia. A Mount Everest-expedícióban ugyan 28.000 láb magasra jutottak, de nem egy csúcson, hanem a Mount Everest lejtőjén. Ez az utóbbi hegy csak 50 mértföldnyire van a Mount Everesttől és útitársaim nap-nap után látták a Mount Everest csúcsát. Egy nő is résztvett az expedícióban. Mindnyájan hallatlan fáradalmakon estek át. A Kanchinjunga-környék Nepal keleti részén terül el, Tibettől délre, míg én, ugyancsak Tibettől délre, de nyugat felől közelítettem meg a Himalaya legmagasabb hegyláncát. A legmagasabb pont, amelyre feljutottam, valamivel 20.000 lábon felül volt, tehát 4000 lábbal alacsonyabb annál a csúcsnál, amelyet az expedíció elért. A hegymászók nagyon sok érdekeset mondtak el élményeikről, csodaszép felvételeik is voltak, amelyek már meg is jelentek angol képeslapokban.

Július 16.-án Brindisit érintve, 17.-én reggel megálltunk Velencében. Az út a Földközi-tengeren és az Adrián

egészen nyugalmas volt. Milyen csodálatosan kék most az Adria! Sokkal kékebb, mint az Indiai-óceán és a levegő is kellemesebb. Az utazás 17 napig tartott, 3 nappal tehát tovább, mint a Peninsula & Oriental Line angol hajóival Marseille-be, ami 14 napot vesz igénybe. De ha hozzászámítjuk a 2 napot Marseille-ből hazáig, meg azt, hogy az ellátás és a kiszolgálás sokkal jobb, sokkal olcsóbb, a kabinok is kényelmesebbek a Lloyd Triestino hajóin, akkor a különbség az utazás időtartamában egyáltalán nem jelent semmit.

Július 18.-án megérkeztünk Triesztbe és azonnal siettem — scampi-t fogyasztani! Sokat kellett gondolnom szegény Nettire, mennyire elfogták az emóciók, amikor 1924-ben Afrikából szerencsésen visszatérve kikötöttünk Velencében. Mennyire élvezte volna szegény ezt a nagyszerű és érdekes indiai utazást, amelyet tulajdonképpen már akkor, sudáni útunk után legközelebbre tervbe vettünk Nettivel és Marieval.

Július 19.-én Wienbe érkeztem, ahol már várt reám édesanyám kedves levele. 20.-án végre hazaértem. Amint Appony várának régi romjait megpillantottam, arra gondoltam, hogy azok közül, akik nevünket viselték és viselik, még egy sem jutott el oly messze tájakra és tért haza épségben ősi otthonunkba, mint az nekem megadatott. Hálát adtam a Mindenhatónak, hogy ebben a kegyben részesített és különösen azért, hogy lehetővé tette, hogy édesanyámat még jó egészségben megölelhettem! Csak akkor éreztem igazán, hogy utam csakugyan végetért és ismét otthon vagyok.

VÉGSZÓ.

1930 őszén, amikor az első Round Table Conference idején Londonban tartózkodtam, nagy örömömre csaknem minden indiai ismerősömet viszontláthattam ott. Ugyanígy idén, 1931 őszén, a második Kerekasztal-konferencián, ismét alkalmam nyílt üdvözölni őket Londonban. Indiai barátaim megint oly melegen hívtak, hogy szándékomban áll 1932 januárjában újra Indiába utazni, ha közben nem merül fel valami akadály.

Különösen Bikaner maharajája invitált és megjegyezte, hogy az idei nagy esőzések folytán kilátás van arra, hogy ismét rekord-eredményt érhetünk el a bikaneri sandgrouse-vadászaton.

A bikaneri fejedelem egyik londoni ünnepélyén bemutatott Gandhinak is. E találkozás révén módomban állt utóbb Gandhi lakásán egy órahosszat elbeszélgetni India nemzeti vezérével. Szokásos lenge öltözékében fogadott és a földön ülve diskuráltunk. Nagy hévvel és meggyőződéssel magyarázta tanait, különösen azt, hogy mily módon reméli elérni India függetlenségét és biztosítani jövendő fejlődését. Reám nagy idealista és utópista, de feltétlenül őszinte lélek benyomását tette, aki mélyen meg van győződve ügye igazságáról. Bármennyire érdekeltek is fejtegetései, szerény magamat nem tudott teljesen meggyőzni. Gandhi, amikor hallotta, hogy ismét Indiába készülök, igen szívé-

lyesen meghívott, hogy jöjjek el indiai telepére, Sabarmatiba, ahol meg szeretné mutatni az ott létesített népnevelő intézményeit. Az angol nemzeti kormány bámulatos győzelmét természetesen nem nézte jó szemmel, mert hiszen most már nem támaszkodhatik a Labour Party-ra, illetve ennek balszárnyára, hanem az egész angol nemzet közvéleményével kell számolnia.

Ha Isten segítségével sikerül megint Indiába jutnom, igyekezni fogok elmélyíteni azt a szerény kapcsolatot, amely tavalyi utazásom szerencsés véletlene folytán kis nemzetünk és e nagyjövőjű birodalom közt létrejött. Az 1931-i Kerekasztal-konferencia több neves tagja szintén megígérte, hogy idén ősszel is ellátogat otthonomba.

Indiában, 1930-ban elejtett vadjaimnak lőjegyzéke:*)

	Angol vagy magyar nevek	Latin nevek	Darabszám
	I. Nagyvadfélék:		
1.	Tigris	Felix tigris	1
2.	Párduc	Felix pardus	3
3.	Black-Buck (gazella)	Antilope cervicapra	3
4.	Chinkara (gazella)	Gazella benetti	1
5.	Fourhorned antilope (négyszarvú)	Jetracirus quadricornis	1
6.	Chital (szarvasféle)	Cervus axis	1
7.	Swampdeer (szarvasféle)	Cervus duvancelli	1
8.	Hogdeer (szarvasféle)	Cervus porcimes	1
9.	Gural (zergeféle)	Nemorhedus goral	2
10.	Vaddisznó	Sus serofa	1
11.	Urial (Mufflonféle)	Ovis vignei	1
12.	Bharal (Mufflonféle)	Psendois nahoor	3
13.	Markhor (óriás szakállas kecske)	Capra falconari	1
14.	Ibex (kőszáli kecske)	Capra sibirica	2
15.	Tibetian Gazelle	Gazella picticondata	1
16.	Ovis Amon (óriás hegyi juh)	Ovis amon hodgoni	2
		Elejtett nagyvadak száma...	25
	II. Apróvadfélék:		
17.	Jackal (sakál)	Canis indicus	2
18.	Jungle cat (vadmacska)	Felix chaus	1
19.	Snow hare (havasi nyúl)	Lepus vor	2
20.	Snow pigeon (havasi galamb)	Osmotreron	9
21.	Imperial sandgroose (vizimadár)	Pteroclurus	30
22.	Hubara, lesser bustard (kis túzok)	Otis tetrax	3
23.	Jungle fowl (erdei csirke)	Gallus feruginus	2
24.	Partridge (fogoly)	Bambusicola	3
25.	Ram chikore (óriás császármadár)	Cocabis chucar	2
26.	Vulture (keselyű)	Otogyps calvis	1
27.	Vadlúd	Anser	1
28.	Vadkacsa (rézvörös)	Casorca rutila	1
29.	Vadkacsa, hófehér, zöld fej, fekete szárny	Jadorna cornuta	1
30.	Vadkacsa, wistling teal	Dendrocynca javanica	2
31.	Vadkacsa, cotton teal	Nettopus coromandelianus	2
		Elejtett apróvadak száma	62
		Összes, Indiában elejtett vadak darabszáma...	87

*) A fontosabb magasvadfajtákból csak még a rendkívül ritka oroszlánt, orrszarvút és bivalyt nem volt alkalmam elejteni. Különben 31 különféle vadnemet ejtettem el.

KÉPEK JEGYZÉKE

		Oldal
1.	A szerző hyderabadi tigrisével	1
1*a*.	A szerző markhor-bakjával	2
2.	Marie és Denise a kormányzó autója előtt	19
3.	Parsi hölgyek a lóversenytéren	19
4.	A hyderabadi sátortábor diadalkapuja	20
5.	Egyik lakósátrunk a táborban	20
6.	Hyderabadi táborunk vezetői és társaságunk	29
7.	Kazipet előljárója a szerzővel	30
8.	Tisztogatóasszonyok a táborban	30
9.	Asztali felszolgáló személyzet a hyderabadi táborban	31
10.	A sátortábor bírája	31
11.	XII. századbeli hindu templom a hyderabadi őserdőben	32
12.	Párducom és Nursingh Loo shikarrim	33
13.	Hyderabadi óriási párducom	41
14.	Szerző, hyderabadi tigrisével	42
15.	Denise a szerző hyderabadi tigrisével	42
16.	(Technikai okokból kimaradt, l. az 1. képet.)	
17.	Hyderabadi tigrisem	47
18.	Tigrisem és párducom bőre a sátram előtt	47
19.	Hyderabadi tigrisem és párducom bőre.	48
20.	Marie, chitaljával	48
21.	Kókuszpálma levét csapoló indus	53
22.	Marie megpróbál indus módon fáramászni — kevés sikerrel	53
23.	A hyderabadi tábori díszőrség s a szerző, párducával	54
24.	Ugyanaz, Marieval	54
25.	A tábori lovasőrség	55
26.	A tábori díszőrség búcsúzik a szerzőtől	55
27.	A bikaneri Maharaja	56
28.	A bikaneri Maharaja palotája Delhiben	56
29.	Marie virágok közt a bikaneri Maharaja delhii palotájában	61
30.	Sami inas és Marie	61
31.	A Kutub Minar Delhiben	62

Oldal

32—33. Régi hindu oszlopok (XII. század) a Kutub Minart körülvevő oszlopsorból 62
34. Shah Jehan vára Delhiben 67
35. Delhi. Fürdőszoba a régi mogulpalotában 68
36. Kertrészlet a delhii erődben 68
37. A Taj Mahal 69
38—39. Márványba vésett faldíszítmények 70
40. Áttörtfaragású márványablak 70
41. Oszlopdíszítés 70
42. Taj Mahal-részlet 75
43. Az agrai torony, amelynek erkélyén Shah Jehan meghalt 76
44. A Taj Mahal az erőd erkélyéről nézve 81
45. Áttörtfaragású márványablak az agrai erődben 81
46. Polopálya Delhiben 82
47. Az alkirály kiosztja a díjakat 82
48. Az alkirály mailcoach-a a Horse Show-ban 83
49. Mailcoach-ok szépségversenye 83
50. Lovastestőr az alkirály palotája előtt 84
51. Az új alkirályi palota bejárata Delhiben 89
52. Az alkirályi palota feljárója Delhiben 90
53. Maharaják autói a gyűlésépület előtt 90
54. A delhii Maharaja-gyűlés résztvevői, középen Lord Irwin alkirállyal 95
55. Az új indiai parlament Delhiben 96
56. Tenniszpálya az alkirály kertjében 97
57. Marie a labdaszedő fiúk közt 97
58. Lady Irwin virágoskertje 98
59. Az alkirály garden party-ja 98
60. Lord Irwin alkirály 103
61. Mandi rajah-ja és a szerző 104
62. Schweiger Imre, híres delhii magyar műgyüjtő az alkirály kerti ünnepélyén, leányával 104
63. Marie Kotah Maharajájával 109
64. Raj-Pipla Maharajája Marieval 109
65. A szerző delhii fényképészével 110
66. Kotah Maharajája 110
67. Kotah Maharajája a szárnysegédeivel az alkirály kerti ünnepélyén 110
68. A Maharaja soffőrjei 110
69. Maharaják gyermekei a kerti ünnepélyen 111
70. Sikh testőrök az alkirály kerti ünnepélyén 111
71. A bikaneri Maharaja öreg szolgája 112
72. A bikaneri Maharaja különvonata 112
73. A bikaneri Maharaja autójában, amelyből a száguldó blackbuckokat lőtte 117
74. Szárnysegédek a Maharaja puskáival 117

Oldal

75. Denise és az egynapi, autóról elejtett blackbuck-zsákmány 118
76. Marie és a blackbuck, amelyet futtában, autóról lőtt 118
77. Trónudvar a bikaneri erődben 123
78. A bikaneri, autóról lőtt túzokzsákmány 123
79. Sandgrouse-ok felhői Bikanerben. A tópart, ahol két reggeli lesen 10.982 darab sandgrouse-t ejtettek el (világrekord) 124
80. A bikaneri trónörökös azon a leshelyen, amelyen 3 óra alatt 917 sandgrouse-t lőtt 125
81. Vadásztársaságunk egy reggeli lesen elejtett Imperial sandgrouse-zsákmánya 125
82. A bikaneri Maharaja, jellegzetes tartásában 126
83. A bikaneri Maharaja, fiatalabb korában 131
84. Bidjey Singh bikaneri herceg a szerző vadászatán elejtett szarvasával 132
85. A bikaneri Maharaja második fiának, Bidjey Singhnek palotája Bikanerben 132
86. Útközben lőtt antilopok a tenniszpályán 137
87. Marie a zsákmányával 137
88. Az udaipuri palota 138
89. Az udaipuri palota a tóról nézve 139
90. Elefánt-portás az udaipuri palota kapujában 140
91. Az udaipuri Maharaja ékszerei 141
92. Márvány szökőkút Udaipurban 145
93. Az udaipuri Maharaja díszelefántja teljes pompában 145
94. Az udaipuri hindu templom remek faragványai 146
95. Részlet a faragványokból 146
96. Az udaipuri hindu templom párkányzata 151
97. Kéjlak az udaipuri szigeten 152
98. Udaipuri sziget 153
99. Kikötő a szigeten 153
100. Az indiai fejedelmek szeniorja, a 82 éves udaipuri Maharaja 154
101. A patialai Maharaja 45 darab angol golyóspuskát kínál vendégeinek kiválasztásra 159
102. A patialai Maharaja, a szerző és Albrecht főherceg a gödöllői vadászaton 159
103. Vadászreggeli a magaslesen. A patialai Maharaja és Marie 160
104. A patialai Maharaja magasles-állása 160
105. A patialai múzeum egyik többszáz éves kashmiri shawlja 165
106. Mohamed vejének kardja a patialai fegyvergyüjteményből 165
107. A patialai Maharaja díszelefántja. Marie a színezüst nyeregben .. 166
108. A szerző egy patialai díszelefánton 166
109. A gödöllői vaddisznóvadászat zsákmánya 167
110. A patialai Maharaja vadászaton a Kormányzó Úr Őfőméltóságánál, Gödöllőn 167
111. A patialai Maharaja kedvenc felesége és fia Apponyban 168

Oldal

112. A patialai Maharaja az apponyi vadászaton 168
113. Mecset felavatása Kapurthalában 173
114. A kapurthalai Maharaja díszszázada 173
115. A vadászelefántok hihetetlen ügyességgel másznak át a vízmosásokon 174
116. Marie lefényképezi vadászelefántjainkat..... 174
117. Hajtóvonal vadászelefántjainkkal a Teraiban 179
118. Elefántok hajtóvonala 179
119. A vadászelefánt fölemeli vezetőjét, a mahautot 180
120. Társaságunk vadásznyeregben 180
121. Vadászelefántjainkon a Teraiban 185
122. Wenckheim Józsi első tigrisével 186
123. Az egyedüli fa Indiában, amelyre egy tigris felkapaszkodott, Mrs. Smythies magaslesére 186
124. Vadászelefántjainkkal reggeli cserkészésre vonulunk 195
125. Marie, két tigrisével 195
126. Vadászelefántommal Nepal őserdejében 196
127. Zsákmányunk a nepali határon 209
128. Mayr-Melnhof Ferenc, Apponyi Henrik, Mayr-Melnhof Marie, Wenckheim József és Denise 209
129. Marie és «Onkel Karl» 210
130. A szerző urialjával 210
131. Kis tigris-mascotte-unk, amely mindenhová elkísért 211
132. A Saltrangeben elejtett urialjaink 211
133. A Khaiber-szoros 212
134. A Khaiber-szoros afghanisztáni vége 221
135. A Jhelum-folyó 222
136. Földcsúszamlás a srinagari úton 222
137. A kashmiri Maharaja vadkacsavadászatán öt óra alatt elejtett zsákmány és a vadásztársaság..... 239
138. Hivatásos shikarrik Srinagarban 240
139. Fűből font szandálom 240
140. Teherhordó kulik a szerző markhor-expedícióján..... 241
141. Szerző sátra a markhor-expedíción 241
142. Shikarrim az elejtett hosszúszakálú markhor fejével 242
143. A szerző, Rahima és Kalil Loon shikarrijaival 247
144. Teherszállító hegyilovaim 247
145. Átkelés egy hóhídon 253
146. A Zoji La-hágó áprilisban..... 254
147. A Zoji La-hágó júniusban..... 255
148. Behavazott baltali menedékházunk..... 253
149. A lavina, amely közvetlenül menedékházunk előtt állt meg a Zoji La-hágó tövében 248
150. Teherszállító embereim egy lavinán 256
151. Teherszállító embereim friss hóban 256

Oldal

152. Hóhíd a Zoji La-hágó előtt ... 261
153. Friss hóban menetelő teherhordóim ... 261
154. A víz fölé hajló hófalon a Zoji La-hágóban ... 262
155. Kalil és Sultana a Zoji La-hágó egyik repedése fölött ... 267
156. Ebéd a hágón való nehéz átkelés után ... 268
157. Behavazott lakóház Matayanban ... 269
158. A Dras-folyó behavazott völgye ... 269
159. A mulbecki híres Buddha-szobor ... 270
160. A mulbecki lámakolostor ... 270
161. Ladakhi pásztor, a háttérben csortenek ... 275
162. A lamayurui lámakolostor a szerző árnyékával ... 276
163. Lámák a lamayurui kolostor tornyán ... 276
164. Buddha aranyoltára a kolostorban ... 277
165. Ladakhi asszony, akinek hat törvényes férje van ... 278
166. A khaltsei híd és erőd az Indusnál ... 283
167. Az Indus-folyó Ladakhban ... 284
168. Tipikus ladakhi vetések ... 285
169. Imafal Ladakhban ... 285
170. Leh, a civilizáció végállomása ... 286
171. Kalil kényelmetlen ösvényen ... 291
172. Első fényképem az élő Ibex-bakról ... 292
173. Második felvételem: a völgybe figyelő Ibex-bak ... 293
174. Harmadik felvételem: a távolodó bak ... 293
175. Negyedik felvételem: a bak felkapaszkodik a sziklafalon ... 294
176. Ibex-doublettem ... 299
177. Óriási Ibexemmel a sátram előtt ... 299
178. Kalil, kapitális kőszáli kecskémmel ... 300
179. Ibexemmel a sátor előtt ... 301
180. Vízmosta barázdák a homokkősziklán ... 302
181. A szikla, amelyen három bharal-bakomat lőttem ... 307
182. Három bharal-bakom feje ... 307
183. Sultana átgázol az Induson bharaljaimért ... 308
184. Pompás bharaljaim és «kapitális» ballábam ... 308
185. Nomád család sátra a tibeti határon ... 313
186. Teherhordó jakjaim átgázolnak az Induson ... 314
187. Teherhordó jakjaim átkelnek az Induson ... 314
188. Kalil és lovaim egy lavinán ... 315
189. Kalil a hegyoldal ösvényén ... 315
190. Átgázolunk az Induson ... 316
191. Átkelés az Indus-folyó rögtönzött hídján ... 321
192. Lakóház a tibeti határon ... 321
193. Becserkészett vadló ... 322
194. Teherhordó jakjaim ... 327
195. A sziklás ösvényen ... 327

Oldal
196. Vad jak 328
197. Hátaslovam egy patak jegén 328
198. Emberfejre emlékeztető kőszikla 329
199. Kuyul falu 330
200. Pásztorleány az expedíció tejelőkecskéivel 330
201. Nehezen cserkészhető Ovis Amon-vadászterületem 335
202. A 660 lépésnyi távlövés színhelye 336
203—204. Ovis Amonom 341
205. Szerző az Ovis Amon fejével 342
206. Sultana, ramchikore-jaimmal 342
207. Az Ovis Amon-völgy ; a sziklán elől két elejtett ramchikore-ommal 343
208. Sziklás ösvényen 344
209. Az utolsó kolostor expedíciom útvonalán 344
210—211. Ritka tibeti gazellám 349
212. Felmálházott jak 350
213. A tibeti határszélről magunkkal hozott kutya 350
214. Ladakhi zsákmányom, állandó kísérőimmel, a lehi menház előtt .. 355
215. Polo csacsiháton, 4000 m magasságban 356
216. Zsákmányommal visszatérve Srinagar felé, a Sind völgyében 365
217. Poggyászomat teherautóra rakjuk a Vayel-hídnál 366
218. Col. Ogilvie családjával, a szerzővel és a szerző zsákmányával 366
219. Col. Ogilvie bájos leánya a szerző zsákmányával 367
220. Szerző kashmiri zsákmányával 368

Vadászati vázlatok.

A hyderabadi tigrishajtás vázlata 51
A Terai-beli tigrishajtás vázlata 197
Az Ovis Amon-cserkészet vázlata 325

TARTALOM

Oldal

Dedicatum 7
Előszó 9

I. Utazás Indiába.

Indulás Apponyból. — Marseille. — Útitársaságunk. — Port-Said. — Indiai meghívások. — A Szuezi-csatorna. — Sinai hegye. — A Vörös-tengeren. — Aden 15

II. Bombay.

Érkezés. — Három nap a bombay-i kormányzó palotájában. — Indiai meghívók özöne. — Négy hónapra szóló indiai útitervünk. — Díszebéd a kormányzónál. — Villásreggeli a katonai parancsnoknál. — Az Elefánt-szigeten. — «Szórakozottságom», amely szerencsére jól végződött ... 26

III. Hyderabad.

Sir Chevenix Trench. — Díszebéd Nawab Lutfut Dowlanál. — Káprázatos sátortábor a dzsungelben. — Első párducom. — Első tigrisem. — A hyderabadi Nizam. — Búcsúvétel. — A miniszterelnöknél. — Újabb meghívások a jövőre. — Az indusok és angolok megható vendégszeretete. — Ismét egy nap Bombayben. — A kihalóban lévő indiai oroszlánról 40

IV. Delhi.

A bikaneri Maharaja vendégei vagyunk. — Horse Show. — Polo-hét. — Az első nagy bál az alkirály új palotájában. — Delhi és Agra műemlékei. — Shah Jehan várai. — Taj Mahal, a világ csodája. — Hat napig vendégségben India alkirályánál. — A Maharaják gyűlése. — Díszlakomák. — Az «Investiture» ünnepsége. — Meghívások Maharajákhoz. — A Parlament ülései. — Beszélgetések Lord Irwinnel. — Lady Irwin meseszerű kerti ünnepélye 65

V. Bikaner fejedelemség. Oldal

A bikaneri Maharaja fehér különvonata. — «Mixed shooting», — a legkülönbözőbb vadnemek vadászata. — Futó black-buck antilopok és repülő túzokok lövése a száguldó automobilról. — Óriási méretű öntözőcsatornahálózat. — A népszerű Maharaja. — 2 reggel 11.000 elejtett sandgrouse-vízimadár, világrekord ! — Gajner kastélya. — A Maharaja fővárosi palotája. — A régi erőd. — Búcsúzás.. 100

VI. Udaipur.

India legimpozánsabb fejedelmi palotája. — Tündérszigetek a tavon. — Az öreg udaipuri Maharaja. — A trónörökös. — Az elsietett párducvadászat. — Ezüstrámás fényképek az őserdőben 127

VII. Patiala.

A Maharaja székvárosa. — Két billiárdasztal tele mesés ékszerekkel. — Eugenie császárné nyaklánca. — A fejedelem értékes fegyvergyüjteménye és kashmiri shawljai. — Hajtóvadászat párducra és egyéb vadra a Himalaya tövén. — Pinjor, a Maharaja tündérkastélya. — A nepali herceg. — Szenzációs esti vadászat 15 különféle vadnemmel a kastély közelében. — A «Purdah» és a fejedelem leányai.. 142

VIII. Kapurthala.

Francia világ Indiában. — A mecset felavatása. — A népszerű fejedelem. — Rajah of Mandi. — Sita Ranee, a szép filmszínésznő. — Egy kis 1500 kilométeres kiruccanás Srinagarba. — Előkészületek kashmiri vadászatomra. — A Salt Range-ben rendezendő urial-vadászat előkészítése 169

IX. Terai.

A nagy őserdők a Himalaya lábánál. — A jalaussali terület. — Az elefánthátról való tigrisvadászat Eldorádója. — Barátaim vadászeredményei : 4 tigris, 2 párduc és sokféle szarvas. — Mrs. Smythies és a lesállására felkapaszkodó tigris. — A tigrisvadászat különböző módjai. — A nakatali terület. — Éjszaka a dzsungelben. — A dzsungel madárvilága. — Búcsú Wenckheiméktől 183

X. Urial-vadászat a Salt Rangeben. Khaiber-szoros.

Urial-vadászat. — A Marie ellen tervezett éjjeli támadás. — Peshawar és a North-West Frontier Province határvidéke. — India kapuja, a Khaiber-szoros. — Nagy Sándor Indiában. — Rawalpindi. 218

XI. Srinagar. Markhor-vadászaton. Oldal

Az eltemetett autóút. — A brit rezidens vendégszeretete. — Előkészületek a ladakhi expedícióra. — Markhor-vadászat a Kajnagh-hegységben. — Kis híján végzetes baleset ér a meredek lejtőn 232

XII. Srinagar—Leh.

Indulás Tibet határa felé, 1.600 km-es gyalogos expedíciómra. — A Szind-völgy. — A hóbatemetett Zoji La-hágó veszélyes útja. — Lavina. — Éjszakai átkelés a fagyos havon. — Mesés fekvésű lámakolostorok. — Leh, a civilizáció végállomása 252

XIII. Ibex és Bharal.

Ibex-vadászat a Sabu- és Nang-Nullahban. — Hogyan fényképeztem le egy élő kőszáli kecskét a sziklán. — Bharal-vadászat. — Remek tarka vadkacsák és hógalambok az Indus partjain 287

XIV. Ovis Amon. — Tibet határán.

Fölfelé az Indus völgyében. — A rettenetes szél. — Nomád pásztorok. — Rossz kilátások. — Ovis Amon-doublettem, 660 lépésről. — Havasi farkas. — A tibeti gazella. — Ladakhi eredményeim 306

XV. Visszatérés a tibeti határtól Srinagarig.

Rettentő szélfúvás az Indus-völgyben. — Kuyultól Lehig nyolc nap alatt. — Pihenő Lehben. — Óriási posta. — Pólómérkőzés csacsiháton, 4000 m magasságban. — Szerencsés esésem a lóról. — Ismét a Zoji La-hágóban. — Megérkezés Srinagarba. — Alapos pihenő. — Stein Aurél, a híres Ázsiakutató. — Ibex-fényképeim nagyszerűen sikerültek! — Kashmiri tropheumaim 340

XVI. Hazafelé.

Búcsúlátogatások a patialai Maharajánál Chailban és az Alkirálynál Simlában. — Indulás Bombayból. — Tutankhamen sírjánál Cairoban. — Hazatérés Apponyba..... 372

Ülésrendek az alkirály Maharaja ebédjeiről ..... 94a—b
Menükártyák Bikaner Maharaja étkezéseiről..... 122a
Patiala Maharaja két legnagyobb drágakövének pontos rajza 154a
Végszó 389
Lőjegyzék 391
Képek jegyzéke..... 392

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866

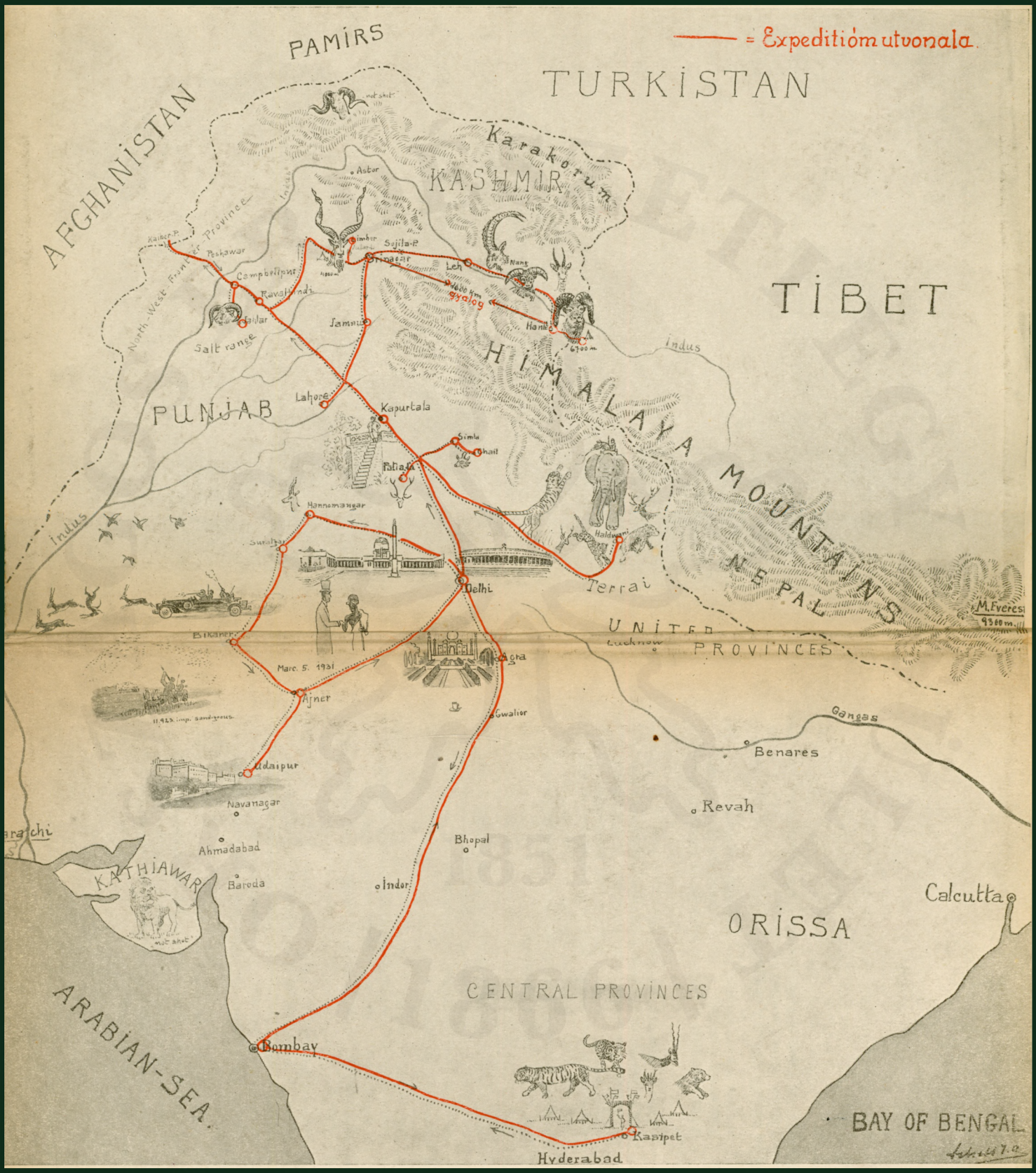

= Expeditiómutvonala.
PAMIRS
TURKISTAN
AFGHANISTAN
Karakorum
KASHMIR
Astor
Indus
Kaiber P.
Peshawar
North-West Frontier Province
Campbellpur
Ravalpindi
Jhelar
Salt range
Jamnu
Sojila P.
Srinagar
Leh
Nang
Hanle
6700 m.
TIBET
HIMALAYA MOUNTAINS
Indus
PUNJAB
Lahore
Kapurtala
Simla
Chail
Patiala
Hannomangar
Surahar
Delhi
Haldwani
Terrai
NEPAL
M. Everest
9300 m.
UNITED PROVINCES
Lucknow
Bikaner
Marc. 5. 1931
Agra
Ajner
11.923 imp. sand-grous.
Gwalior
Gangas
Benares
Udaipur
Navanagar
Revah
Ahmadabad
Bhopal
KATHIAWAR
Baroda
Indor
Calcutta
ORISSA
CENTRAL PROVINCES
ARABIAN-SEA.
Bombay
Kasipet
Hyderabad
BAY OF BENGAL